

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

1960

వెల ఒక రూపాయి

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

మే 1960

సంపుటము 37 :

: సంచిక 5

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

మే 1960

వైశాఖము	శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	1
నటరాజ శేఖరుడు డి. వి. సుబ్బారావు	శ్రీ జలమూత్రం దుక్కినేనాథశాస్త్రి	3
మొడుల్లా మెలిక	శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్	11
కాశంత్ర వ్యాకరణం	శ్రీ శ్రీనివాస సోదరులు	17
ఈశాన	శ్రీ సుప్రసన్న	23
వర్గవ్యవస్థ : సంఘ శ్రేయస్సు	శ్రీ రాచకొండ రామదాసు	25
పిచ్చివాడు!	శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి	29
పద్మంతముల పుట్ట పూర్వాలు	శ్రీ అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ	44
హిమానీ హృది	శ్రీ వేగుంట మోహన ప్రసాద్	47
కస్తూరి గుమగుమల కన్నడ వచనాలు	శ్రీ కే. కుశాలప్ప గౌడ	51
తొలుతటిదశ	శ్రీ నన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రి	58
మనుచరిత్రము-సందేశము	శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని	60
అంతా దొంగలే!	శ్రీ నర్సేపల్లి రామారావు	65
హంసపడిక	శ్రీ యస్వీ జోగారావు	79
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర	82
శ్రీరామునికి భార్య లెదరు!	శ్రీ గొట్టిముక్కల కృష్ణమూర్తి	85
కలగూరగంప		90
గ్రంథనిమగ్నము		95

జూన్ నెల సంచికలో

శ్రావణదొర లఘురచనలు	శ్రీ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు	
అధర్వణకారికావళి కాలము	శ్రీ దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డి	
కాకతి గణపదేవుని కొలవెన్ను తామ		
శాసనము	శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ	
కథా సరిత్యాగరమునకు మూల మేది?	శ్రీ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రి	
లా అంటే ఏమిటి?	శ్రీ కామరాజగడ్డ రామచంద్రరావు	
రాబర్ట్ డి నోబిలి	శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ	
శారికా విలాపము	శ్రీ భట్టారం మల్లికార్జున కవి	

ఆంధ్రదేశమంతటా గల ప్రధాన కేంద్రము
లన్నింటిలో యిప్పుడు ప్రదర్శింపబడుచున్న

జెమినివారి

మహత్తర సాంఘిక

చిత్రం

పైగాం

(సందేహం)

దిలీప్ కుమార్ . వైజయంతికూల . రాజ్ కుమార్
బి. సరోజా దేవి . పండ్లరి బాయి . మోతీలాల్ . జానీ వాకర్

వార్తలు

నెహ్రూచౌ మంతనాల వైఫల్యం

భారతి చైనా సరిహద్దు వివాదంపై చర్చల కోసం చైనా ప్రధాని శ్రీ చౌ ఎన్ లై ఏప్రిల్ 19 వ తేదీ భారత రాజధానికి వచ్చి ఆరు రోజులపాటు ప్రధాని శ్రీ నెహ్రూతో చర్చలు జరిపాడు. ఆరు రోజులలో ఏడుసార్లు చాచాపు 20 గంటలపాటు చర్చలు జరిగాయి. చైనా ప్రధాని ప్రధానాంశాల విషయంలో ససేమిరా కలిసిరానందున వివాదాంశాలు యథాతథం గానే ఉండిపోయినవి. ఇరువురికీ ఉద్యోగులూ జాకానెలలో సమావేశమై సరిహద్దు ప్రాంతాల పటాలు, చారిత్రికాధారాలు పరిశీలించి నిశ్చిత అంచనాలు చేర్చుకునే నిర్ణయం జరిగింది. శ్రీ చౌ 26 వ తేదీన ఖమ్మంకు బయలుదేరాడు.

సింగ్మన్రీ పతనం

దక్షిణ కొరియాలో పుష్కరంగా వికస్యతాధి పత్యం వహించిన అగ్రతరంగా డాక్టర్ సింగ్మన్రీ జన వాక్యానికి తలదగ్గి తన పదవికి రాజీనామా యిచ్చాడు. రీ స్థానాన్ని విదేశాంగమంత్రి శ్రీ హుయంగ్ స్వీకరించి ఆపద్ధర్మ ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేశాడు. నూతన రాజ్యాంగం ముసాయిదా సిద్ధపరచడానికి తొమ్మిది మందితో ఒక సంఘం నియమించబడింది.

మహారాష్ట్ర, గుజరాత్ అవతరణ

మేనెల 1 వ తేదీకి బొంబాయి రాష్ట్రం భాషా ప్రయుక్తంగా విభక్తమై మహారాష్ట్ర, గుజరాత్ రాష్ట్రాలు ఏర్పడ్డాయి. మహారాష్ట్రకు బొంబాయి, గుజరాత్ కు అహమదాబాద్ రాజధానులు. మహారాష్ట్రానికి ప్రధాని నెహ్రూ ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. నూతన మహారాష్ట్ర మంత్రివర్గం శ్రీ పి. వి. చవాన్ నాయకత్వన ప్రమాణ స్వీకారం చేసింది. గుజరాత్ మంత్రివర్గం శ్రీ డాక్టర్ జీవరాజ్ మహతా నాయకత్వన అహమదాబాద్ లో ప్రమాణస్వీకారం చేసింది. గుజరాత్ కు శ్రీ మేపిడి నవాజ్ జంగ్ గవర్నరుగా నియమించబడ్డాడు.

స్వామీ సీతారాం అస్తమయం

ఈ త్రిమ దేశభక్తుడు, స్వాతంత్ర్య సమర మహాయోధుడు, ఆంధ్రప్రదేశ్ అగ్రనాయకులలో ఒకరు అయిన స్వామీ సీతారాం ఏప్రిల్ 9 వ తేదీ రాత్రి

వివశాశ్రమంలో పరమపదించారు. వీరి వయస్సు 75 సంవత్సరాలు.

పూర్వాశ్రమంలో వీరి నామధేయం గొల్లతూడి సీతారామ శాస్త్రిగారు. ప్రముఖ న్యాయవాదులైన వీరు 1920 నుండి 1942 వరకు మహాత్ముని నాయకత్వన దేశంలో కొనసాగిన జాతీయోద్యమంలో పాల్గొని పెక్కుసార్లు కారాగారవాస శిక్ష అనుభవించారు. 1951 సంవత్సరం 15 వ తేదీ మొదలు 88 రోజులపాటు ఆంధ్రరాష్ట్ర సాగుకోసం నిరాహార దీక్ష సాగించారు.

ఇరాన్ లో భయంకర భూకంపం

ఏప్రిల్ 24 వ తేదీన దక్షిణ ఇరాన్ లో కలిగిన భయంకర భూకంపంలో లారీ, గహవ్ అనే పట్టణాలు రెండు గ్వంపమై 8000 మంది మరణించారు. మూడువేలమంది గాయపడ్డారు.

సింహళంలో తిరిగి ఎన్నికలు

సింహళంలో మార్చి నెలలో జరిగిన సేనానాయక్ ప్రధానిగా ఏర్పడిన ప్రభుత్వం ఏప్రిల్ నెలలో పార్లమెంటులో ఓడిపోవడంతో మళ్ళీ జనరల్ ఎన్నికలు జరుగనున్నవి. సేనానాయక్ సలహాపై గవర్నర్ జనరల్ పార్లమెంటును రద్దుచేశాడు. జూలై 20 న ఎన్నికలు జరుగుతాయి. పార్లమెంటు తొలిసమావేశం ఆగస్టు 5 న జరుగుతుంది.

అధికారభాష - రాష్ట్రపతి ఉత్తర్వు

భారత ప్రభుత్వం అధికారభాష విషయంలో పార్లమెంటు సంఘం నివేదిక చేసిన కూడనలు ఆధారంగా రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ జారీచేసిన ఉత్తర్వును దేశీయ వ్యవహార శాఖామంత్రి పండిట్ గోవింద వల్లభపంత్ ఏప్రిల్ నెలలో లాక్ సభకు అందజేశాడు. కేంద్ర ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన వివిధ వ్యవహారాలలో ఇంగ్లీష్ తోపాటుగా హిందీని అవసరంగా ఉపయోగించడానికి చాహదమిచ్చే విధానాన్ని నిమిత్తం ఒక పథకం రూపొందించి అమలుపరచడానికి దేశీయశాఖ అవసరమైన చర్యలు తీసుకోవచ్చునని ఈ పుత్రరువులో తెలుపబడినది. 1965 తిర్వాతికూడా హిందీతో పాటు ఇంగ్లీషుకు అధికార భాషగా సానం వుండాలని కూడా ఈ పుత్రరువులో తెలుపబడింది.

వై శా ఖ ము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పులకల్ కూర్చెను మొగ్గమల్లియల తావుల్ గ్రీష్మ మధ్యాహ్న బం
ధులు రాగా బరిభుక్ మాత ఫుగంధోదార వేళా పరీ
మళ నా సాధరమై మహోష్ణ శవన మ్లానాశనుల్ బిట్ట కొ
గిళులన్ బట్టి దురార్ద్ర వృత్తులు పిక్వీ గీతానుకూలంబుగన్.

కణముల్ గా నడిమింటి మూర్ధ్వకిరణ గ్రామంబు లాగ్నేయముల్
తోణకన్ రోదసి నింటి చావకులమందున్ బుడుకొన్నట్టి కం
దణపున్ మై ముకులన్ నశల్చుకొనుచుం దాళిఫలాంత్య చి
క్కణ సారాక్షము లారగింతురు మరిన్ గ్రామీణ జిహ్వోగుచున్.

నభుక్కింబగు స్వేద మొప్పు బర భాషా దంశయాతా పరి
ష్టన బంధంబులు తెల్లు ఎద్దెములు నా, శిష్యుగతుల్ దంపతుల్
వ్యభిచారముల్ పము చీరలన్ వినరుచుం బట్టి మరిం బట్టన
ట్టి ధృతి వ్యాహత నిగ్రలన్ నిశల పాంపెన్ బొందుచుం గుండగన్.

చలిదేశంబుల ముద్రగా నొడలి వస్త్రం బున్నియై దంశ మూ
ర్తులు నుద్యోగులు తీచియై యెడనలందున్ వేడిమి న్నించుకోన్
వలిపంపున్ నును చీరలం దొలచుచున్ క్షోభ వ క్షేద వృ
త్తు, శిష్యు విధుతాత్మ దేహులగు చెందుం బొల్తురు బొల్తుకల్.

నిఱవ వేగముచే దలల్ తెగిన ముండెంబుల్ బలెన్ వెచ్చగా
లులు చంద్రోదయ మయ్యు సాగి నడకల్ లోపింప వంబోవహం
బులు మై తీగలు తూలిపోయెను మహంబుం బాసి వేసారు ప్రా
ద్దులు దిద్దుల్బలె బొల్చు తారకలచిందుల్ స్వేదవ్యాపిండులై.

క్రొంబనుముల్ కపోలములు గోళ్లను నొక్కక నొక్కినట్టిగా
సిం బుడచించుచుంజ జిరతీవి సమూహక భుక్తముక్తముల్
నింబఫలార్ద్ర బీజములు నిండినదౌ పెర ఊడ్చి వెంశికం
చంబులు పెట్టి భోజనము నల్పుదు రద్దమరేయి సంగనల్.

భారతి

నవవైశాఖ సరస్వతీసూనశర కాంతా మల్లికా చాప బాం
 ధవ దిగ్వాయు పరీమళంబులకు బాసః పుష్పముల్ నూత్న నూ
 త్న వధూ భావములన్ లిఖించెడిని బంతు బాష్పగాదమ్మి లే
 బువుక్రొంబుట్టువు భూర్జపత్ర నిభముల్ పూబోడి చెక్కిల్లమై.

ఎగచుక స్వీయ సరస్వతిక బరుల సాహిత్యంబుపై నీగ వ్రా
 లగనీ డగతి బల్పిమానిలము వేళా వైత్యముం గాంచ దీ
 తొగరున్ నంజల వట్టివేళ్ల పయి జిందుల్ త్రొక్కచుం బ్రామికో
 నిగతాళించు గృతాభిషేక గుణ సాహిత్యానికీ బానిసై.

విమల నిశీధిని మధుర

వేళల వెచ్చని గాలులందు నం

భ్రమపడు గాముకుండు పరి

పలిత మన్మథ చిత్తవృత్తి, పూ

పు మొగడలం బ్రయాసితక

పోలములందున బూయు పచ్చి గం

దము తడి యారిపోక యెడ

దంకల యూర్ధ్వత చే నెఱుంగకన్.

నటరాజ శేఖరుడు డి. వి. సుబ్బారావు

శ్రీ జలసూత్రం రక్తిణీనాథశాస్త్రి

కుదిపకుడైన డి. వి. సుబ్బారావుగారు తాను భూమిమీదికి వచ్చినపని అయిపోయి, రంగం మీదకుంచి నిష్క్రమించాడు. తెర వెనుకకుపోయి, రంగ కళిగేసుకొని విశ్రాంతి తీసుకుంటున్నాడు. "అనాయాసేన మరణం, వివాదైశ్చైవ జీవనం" అన్న దానికి ఒక తార్కాణంగా జీవసూత్ర చేసిన బందరు పాదల నటరాజు డి. వి. సుబ్బారావు.

డి. వి. సుబ్బారావు బందరువాడు. 1923 నాటికి, ఆనాటి మన నాట్యసంస్థను విమర్శించి నెర నిగ్గులు లేలే విమర్శక సత్తిమలచే బందరుపాదల నటరాజుగా ఎన్నిక అయి రాణించాడు. [నాట్యం బుజం. 114 పేజీ] ఆ డి. వి. సుబ్బారావు 1948 లో ఆ బందరులోనే బర్సారి నటు సార్వభౌముడు తాడి పుత్తి రాఘవాచార్యులచే మహాసభలో నటరాజ శేఖరుడుగా గౌరింపబడ్డాడు. అది సామాన్యమైన సంతి కాదు.

ప్రతిభావంతులై, సాసనలో ముడిగి, స్వాంతః కరణ ప్రేమనంది, కొత్తదారులు తొక్కి సాసన చేసే వారు సాసన సిద్ధించినా కూడా తమ తమ తావులో తగిన గౌరవప్రతిష్ఠ నందుకోవడం — సామాన్యమైన సంగతి కాదు. ఈ సడింపబడమే సామాన్యం. డి. వి. సుబ్బారావు బందరువాడై, బందరులోనే పెరిగి పెద్ద వాడైనా ఆ బందరులోనే గౌరవప్రతిష్ఠల నందు కొనడం యాస్పచ్చికం కాదు. మైగా, బందరువాళ్ళు ఎరిగి ఒకపట్నాన గౌరవించరు!

"బందరువాళ్ళకు పొగడు" అని ఇతరులు అనుకో నచ్చు గ క. అది వాళ్ళ వృద్ధులలో వరసా కాదు; చేదులలో పొగలూ కాదు. వాళ్ళ తల్లిదండ్రులు అది. ఎంతటివాణ్ణయినా సరే పట్టిమాస్తారు. నాడెం కడ తారు. తమ దృష్టికి వచ్చి లేనో — బందరువాళ్ళు మా పే ధక్తి శిష్టలు ఇతరత్రా లభ్యమయ్యేవి కావు. కులదేవత లనువలె కొలుస్తారు.

శ్రీ కోడెన్ను రామకోటిశ్వరరావుగారు ఆనాటి బందరుకు ఆనాటి గ్రీకుల విశేషమైనా పోలి

కలు ఉన్నయ్ అన్నాడు. దిగ్గంతులవంటివాళ్ళు ఉండేవారు అక్కడ. యడవల్లి అప్పారావుగారి వంటి వేదపండితులుండేవారు. కోరాడ రామచంద్ర శాస్త్రి, కోరాడ దర్గావా గేష్వరశాస్త్రి (బుడిచెంబు శాస్త్రుగారు) శిష్టా నరసింహశాస్త్రి (ఎర్రశాస్త్రుగారు), ముక్కపాటి మూగనారాయణశాస్త్రి (నల్ల శాస్త్రుగారు), జంధ్యాల గౌరీనాథశాస్త్రి, పరిమి నరసింహశాస్త్రి, కె. టి. రామారావుగారు ఉండే వారు బందరులో. వీరంతా విద్యామహారణ్యులు. అక్కడి జంకం (గరికపర్తి) కోటయ్యగారు గానసర్వ దీక్షితులు; సంగీత విద్యలో 'సాహ మస్మి' అత్యగ్గ వాడు. సంగీత సాహిత్యాలలోనూ, సంచితబ్బు నైపుణ్యం లోనూ చేబ్రోలు వెంకటరత్నం, పాపయ్య పోదరులు చెప్పకోతగినవారు. పండిత కాలవలు కప్పకొని ఆ సోదరులు వి సభకై నావస్తే — ఎంత సభ అ మనాసరే వింజమాకిడిపట్టయ్యేది.

హానాగభూషణంగా సంగీతపండితుడేకాదు, బ్రహ్మనాత్రభూషణం పాతం చెప్పినవాడు. వానికల శివావధాన్లుగారి పాండిత్య ప్రార్థనలు, రఘుపతి వెంకట రత్నం నాయుడుగారి విశాల ప్రేమతత్త్వసోపానం, ఛాలెన్జ్ ఫిలిప్ బ్రౌన్ నోర తేలుకుభూషకు చేసిన ఉప కాంక్షకులు బందరులో గుబాళించినవి. బ్రౌన్ అక్కడి నీటిపెద్దశికి కగచి చెరువు తవ్వించాడు. ఆ బ్రౌను చెరువే, బుర్రాం చెరువుగా మారింది. ఇప్పుడు పూజ్యేశాను. మగంటి సుబ్బారావుగారు, మహా నలు లండేవారు. కంచినట్టుచీర తలపాగా చుట్టి ఆయన నవ్వుంటే ఆ అందగాణ్ణి, క నలుణ్ణి చూడడా నికి జనం ఉండేవారట! ఈమని లక్ష్మణస్వామిగారు, మహారాష్ట్రుల శికోవేష్టనం ధరించి — సర్వత్రా దేశ భక్తిని ప్రకాశన చేసినవాడు. ఈయన నటలోక చక్రవర్తి. యన ముమేరి సింగ్ వేషం బహుప్రసిద్ధం.

దేశాన్ని దేశాన్నే తమ అత్యున్నత కవితారీతు లతో క్రూత లూచినవారు దిరుపతి వెంక షేష్వర క విశ్వగులు. ఆ కింకవింద్రుటాపంచాననులలో

ప్రముఖులు చెల్లెలిపల్లె వెంకటేశాస్త్రి గారు తమ కవితా సింహాసనాన్ని బందరులోనే ప్రతిష్ఠించారు. ఆరున్ను బందరు నాళ్ళు ఒక పట్టు పట్టియాచారు. తిరుపతి వెంకట కవులు చేసిన అవధానాలలో బందరు శతావధానం నిమిలమైనది. ఆ శతావధానం జరిగాకే, తిరుపతి వెంకటకవులు కవితా సింహాసనాన్ని ప్రతిష్ఠించింది. ఆ కవితా సింహాసనానికి త్రిరంగుద్దిగా మొగ్గిన సాహిత్య తపస్సులే, ఘనత - అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి, వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి. తిరుపతేని గమనాన్ని చూడరి మున్ను మనీషులు. ఆ కవితా సింహాసనం గగనగలలో న్నాతులే - వేటూరి శివరామశాస్త్రి, రాయప్రోలు సుబ్బారావు, విశ్వనాథ శ్యామరామణి, పింగళి లక్ష్మీకాంతం, కాటూరి వెంకటేశ్వరరావు గార్లు మొదలయినవారు.

దశంలో ఎందరెందరో కవులు పండితులు పుట్టారు. తమ తమ ప్రాధానాన్ని చెల్లెలిపోయారు. తిరుపతి వెంకటకవుల విద్యావంశంవంటి విద్యావంశాన్ని మరి చూడబోము. తెలుగుదేశంలో పద్యగద్య విద్యాసహధులయినవారు, సెమ్మదిగా తమ విద్యా వంశంనూట స్మరిస్తే - ఎంప రెండరితో - తమ విద్యా వంశం తిరుపతి వెంకటేశ్వరగారిగా తేలుతుంది. ఏ రెండూ ఏవో నాలుగుపద్యాలు ఎప్పుడో గీత - మిసాలపై తేనియకుంటి కి సత్యో వర్ణించినవారు కారు. దినాకల్ల తిరుపతి శాస్త్రిగారు - "విద్యా వంశము వేరు నిల్వదనే విన్నాగరి!" అని చెప్పిన ఆదేశాన్ని తమ తమ శిష్యులకు కూడా అన్వీతం అయ్యేట్లు చేసినవారు. బందరులో ఒకప్పుడు ఇట్లాంటి వాతావరణం ఉండేది. భారతదేశంలో జాతీయ కళా కాల ఒక ప్రభుత్వంగా వెలిసింది బందరులోనే. కాంగ్రెస్ దరిత్రన, కాలంతో పునశ్చతూ వ్రాసిన ఘనము - కాంగ్రెస్ గద్దెనెక్కిన మొదటి ఆంధ్రుడు భాగరాజు పటాభి సీతారామయ్య, తెలుగు దేశానికి ఒక ప్రజా సైతంగా కృష్ణాపత్రికను నడిపిన మల్లూరి కృష్ణారావు. కోసల్లె హనుమంతరావు గార్లు ఆ బందరు - బల్, బాల్, పాల్ లవంటివాడై వాసి గాంచారు. ఈ ఈ ఆతిరథులూ, గురెండరో అర్ధ రథులూ ఒకప్పుడు ఉండేవారు. ఇతర సంస్కారబంధు ఉండేది గనుకనే - తెలుగుల సంస్కృతికి మూల స్తంభాలలోనిది అయింది బందరు. అదటి గాలికొక విప్లవైన తీవ్రత, అదటి మిఠాయి కొక విప్లవైన విశి

ష్టత, అదటి నీటి కొక తేట, అదటి నూటకొక నీటూ, అదటి తోటల కొక ప్రతాపం వుండేది. ఇల్లాంటి వాతావరణంలో పెరిగి పెద్దవాడై ప్రతిష్ఠావాదకుడైనవాడు డి. వి. సుబ్బారావుగారు బాలనటుడై, నటుడై, నటరాజుఅయి నటరాజు కేగడకు అయ్యాడు.

సుబ్బారావు సంపన్నుల ఇంటినిట్లకాదు. బొడ్డున చూడేయం పెట్టుకొని పుటలేను. ఏ గొప్పవాడికొద్దరి రక్తబంధువుకాదు, ఆయన చేతు ముగ్గు పెట్టుకొని పెట్టుకొని పోవడానికే. విద్యాధికుడు కాదు. పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాలు వెలిగించలేను. ఒక సామాన్యుల ఇంటినిట్ల. చుకచుకా పెర్రావడానికి సంగు ఇవ్వని సంసారల పిలవాడు. హైస్కూలు చదువు కూడా ముగించుకొనేపాటి పరిధవం కలవాడు కాదు. సాహిత్యప్రేమలకు లొంగి రంగస్థలంమీదికి దూకాడు. సహజమైన కలాభిరుచి నాటక రంగానికి లాగింది. పదమూడు పద్నాలుగేళ్ళ ప్రాయంలో, బంగళ భువనరంజనీ థియేటర్లో మంజువాణి అనే నెలికత్తెగా రంగు పూసుకున్నాడు. లసర్ దీపాల తక్కువ కాంతిలో ఆ సుంజువాణి తన ఉత్సాహ దీప్తులతోనే ప్రకాశించింది.

ఆనాడు రంగస్థలంలో కాంతికోసం లస్తర్ దీపాలు వుంచుకునేవారు. ఆ లస్తర్ దీపాలు రంగానికి అటూ యిటూ వెలుగుతుండేది Footlights గా చిమ్మి దీపాలు వుండేవి. గానానికి సహజంగా సీడేలు వుండేవి. అంతే. ఆ తరువాత గ్యాసులైట్లు వచ్చాయి. ఆ తరువాత విద్యుద్దీపాలు మోగొనినం తలలాటూ "వైగ వక్కు"నూ. నేను సినిమా పదాలు వెలుగొందుతున్నాయి. లస్తరుదీపాల తక్కువ కాంతిలో ఆనాడు ప్రకాశించిన నట శిఖిమణుల అభినయవిద్యాపాలకూ ఈనాటి నటుల స్పృహ కోవేరు. విద్యాపాలకూ చాలా తేడా వుండడంలో వింత వుండను.

భువనరంజనీ థియేటర్లో సుబ్బారావు వున్నది రెండు సంవత్సరాలు. మూడు రూపాయలు సొకు జీతం. నాలుగు రూపాయలు జీతం చెయ్యండి అని సుబ్బారావు కోరితే ఆ కంపెనీవారు తిరస్కరించారట. ఒక సంగతి - శాస్త్రపుస్తకాలు వేరం వేంకట రాయశాస్త్రిగారు పరిసీపట్నం అసిస్టెంట్ కలెక్టరు ఆఫీసులో కాపీసుగా పనిచేశారు. జగదాశ్చర్య కరావధాన కవితాసంపత్తిగల చెల్లెలిపల్లె వెంకట

కాస్త్రీగారు, ఓ హైస్కూలులో తక్కువ జీతానికి కుసురుకోవలసినవా రై నారు. నటపితామహుడని కీర్తింపబడిన చారిత్రసాహిత్యగారు కొవ్వూరు రైల్వే స్టేషన్ లో సిగ్నల్ గా కాలక్షేపం చేశారు. రంగోద్ధారకుడు నెల్లూరి నాగరాజరావుగారు డ్రాయింగు మాస్టరుగా జీవయాత్ర చేశారు. మేలితరగతి నటుడు మంజులూరి కృష్ణారావుగారు హోటల్ కలంకుతో సతమతిమయ్యారు. డి. వి. సుబ్బారావుగారు కొంత కాలం, నెలకు నాలుగు రూపాయల జీతం తెచ్చుకుంటూ స్టీవరు గురుస్వామిగా రోజులు వెళ్ళినాడు. ఈ సంవత్సరంలో ది ఈ ముచ్చటలు—

ఒక సంవత్సరం డైన్ స్టీవరుగారికి గుమాస్తా కావలసి వచ్చింది. సుబ్బారావుగారు తనకు ఆ పని యిప్పించమని అడిగాడు. “అనుగోయదుగో, రేపురా, మాపురా” అంటూ ఆ స్టీవరు డిహేనుగోజులు తిప్పాడు. చివరికి—“అబ్బాయి! నువ్వేమో నాటకాలలో ఆడపేదలు వేస్తావుట. చూయింట్లో ఎడిగిన ఆడపిల్లలున్నాడు మరి. చూస్తూ చూస్తూ నిన్ను గుమాస్తాగా పెట్టకోలేను.” అని చెప్పిపంపారట. ఆమాటల సాంపు ఆ అన్నవాణ్ణి తెలియాలిగాని, స్టీవరు గుమాస్తాగానే సుబ్బారావుగారు ఉండిపోవలసిన స్వేచ్ఛాతంత్రుల నట్య రంగస్థలానికి లోటు వచ్చేది. ఆనప్పం రాకుండాచేసి ఆ స్టీవరుగారు పూజ్యులయ్యారు.

1908 నుంచి 1910 దాకా భువనరంజనిలో సుబ్బారావుగారు సాధారణం, చంద్రకాంత, చారుమతి, సందినీకర్ణసీమం, కుశలన, లంకాదహనం, ప్రసన్నయదం, రసపుత్ర విజయం పాతంచేశారు. పాతం చేయడం అంటే—తన బార్లన్ కాగితాలు చూచుకుని రంగం ఎక్కి, ఆకుపు చెప్పిరావడంకాదు. త పాత్ర బార్లన్ నేకాక నాటం అంతా వాచోవిధేయంగా వుండడం. చుంజవాణి, చిన్న చంద్రకాంతుడు, సీత, అక్షయకుమారుడు, చారుమతి పాత్రలను ఇరించేవాడు. “సుబ్బారావు స్త్రీ పువ వేదము రెంటిరి సమానపాత్రాచిత్రియతో నిర్వహింపాలియుండెను” అని నాట్యాంబుజం (116 పేజీ).

భువనరంజనివారిని - సుబ్బారావు కోరింది తనకు జీతం ఐదు రూపాయలు చెయ్యమని. వారు ససిమిరా అన్నారు. అభిమాన సభుడైన సుబ్బారావు ఆ కంపెనీ నుంచి వైదొలగాడు.

ఆ మర్నాడు—

సుబ్బారావుకోసం ఒకరు కాపువేసుకుని ఉన్నారు. ఈనాటి ఇండియన్ డ్రామెటిక్ కంపెనీ స్థాపకుడు, నల్లరి బ్రహ్మానందం. ఈ బ్రహ్మానందం డి. వి. సుబ్బారావు అంటే పంచప్రాణాలుగా చూసుకుంటాడు. సుబ్బారావుకోసం ఏ త్యాగమైనా చేస్తాడు. తన చెవులనున్న ఎర్రరాళ్ళు గడ్డును తీసి, మెలుకు పెట్టించి తెచ్చి సుబ్బాగావు చెవులకు పెట్టాడు. అనాడు ఎర్రరాళ్ళు గడ్డుంటే—అమ్మా! ఎంతో ఘావన్! డి. వి. సుబ్బారావును బ్రహ్మానందం ఇండియన్ డ్రామెటిక్ కంపెనీలోకి చేర్చాడు. ఇది సుబ్బారావు అనకొని సాధున. ఆ (1910) నాటి నుంచి సుబ్బారావు ఇండియన్ డ్రామెటిక్ కంపెనీని చివరదాకా వదలలేదు. తానే ఆ కంపెనీగా గ్యవహరించాడు.

1910 సంవత్సరంనాటి పోస్టికు లిరి:

“ప్రభుకలమునందు ఆంధ్రులకు ఆంధ్రము నందు అభిమానము లేకయుండెను. మన ప్రబంధములు బూతునియ్యు నున కాస్త్రములు కల్లలయ్యు, మన ఆచారము లమానుషేయములయ్యు, శేష్యుకోవలసినది ప్రేమింపవలసింది అండ్లకు మేనన్న యభిప్రాయము జంసాహస్యమున వ్యాపించియుండెను.

“1901 మొదలు 1906 వరకు జరిగిన ఐదు సంవత్సరముల ద్వితీయ కాలములో హిందూజాతికుం దొక శంక సమ ప్రసరియములందు లిగియుండెను, మన కేవిగ మైన నాగరికత, కాస్త్రములు, మర్యాదలు శిల్పాది కళలు వున్నవి? యిమ్మా మరకమ్యులమేనా? పశువులమా? మన ప్రభువులు యనకు ఎక్కువ కొదా? అను శంక కలుగ నాగెను. ఈ కాలములో కొన్ని దగిత నాటకములు, కొన్ని ప్రబంధాత్మక మైన నాటకములు ప్రచురింప బడెనుండెను. 1906 లో మూడవ కాలము ప్రారంభ మగుచున్నది. మన మంచి చెడ్డలు మనచోలోనే ఉన్నవనియు, మన సంఘ మభివృద్ధిలోనికి రావలసిన యెడల, సంఘ సంస్కరణమున్న సంఘములోని పూర్వదగిత్రులను వివ్యలను ఆచారమును బ్రతికించి వాని వెలుగున నూతన మార్గము రయవలయునని ప్రజలను గోసరించినది. చక్కని ప్రబంధములు అన్నియు నాటకములుగా మార్చబడినవి. వీరరసమును పుట్టించు భారత కథలు మిక్కుటముగా నాటకములలో జేసినవి” (పురాణం నూరికాస్త్రీ, నాట్యాంబుజం).

సంస్కృతిపరమైన వాతావరణం దేశంలో ఎలా వుండేదో పై పంక్తులు మూలంగానైనా చెప్పగలవి. ■ వాతావరణంలో, నవ్యభావనాయ వేళ్లలో డి. వి. సుబ్బారావు బాణసబ్బుడై తన జీవయాత్రను ప్రారంభించాడు.

ఇంగ్లీషున్ డ్రామెటిక్ గంపేలో సుబ్బారావు “హా: ఓం” అని చూచి, చువవంచేసి, రక్తి కటింబించి ‘సలేమకావలి’ నాటకం. ■ తనవారితో ఆయన ఎన్నెన్ని వేడుకలలో గడించి ప్రజలకు సంతోషపు విందులు చేశాడు

ఈ నాటకంలో యశోద, మరో నాటకంలో శిలికొని వెంకయ్య-ఇల్లా చూగుతూండేవాడు. గయో పాఖ్యానంలో అర్జునుడుగా నటించేవాడు. “గజ్జెలంది నలు ఘల్లు ఘల్లు” మోయి, “ఇడను నెయ్యి దైవ” అన్న పద్యాలు సుబ్బారావు వ్యాఖ్యాన దీధి కులతో ధగధగలాడి, నరసావధానకు ఆర్చుపాతాలు అయినవి. గయోపాఖ్యానంలోని అర్జునపాత్రను ఎంతగా వ్యాఖ్యానించి మెరుపులజడికి నిలబడ్డాడో, అంతగానూ ప్రశంసావర్ష పాతానికి నిలబడ్డాడు శ్రీకృష్ణ నిర్వాణంలో అర్జునపాత్ర నడించి. ఒక్క శ్రీకృష్ణ కేసున్న — సాత్రాజిత్వం, ప్రసన్న యోధవం, పాంశవోద్యోగం, పాంశవ విజయాలలో నటించి, ఎక్కడి కక్కడికి ఎప్పుటి కప్పటికి నవం నగంగా భాసించాడు. తన నిజమన గానాభిరయా లచే ప్రేక్షక హృదయాలపై చెరిగి ముద్ర వేశాడు.

ఒక్క హరిశ్చంద్రలోనే డి. వి. సుబ్బారావు చంద్రమతిగానూ నటించాడు; హరిశ్చంద్ర సార్వభౌముడుగానూ నటించాడు. హరిశ్చంద్ర నాటకం ఆయనకు అభిమాన నాటకం అయినా కావచ్చు, తెలుగులకు డి. వి. సుబ్బారావు హరిశ్చంద్రుడుగా ఎక్కువ వడు అయ్యాడు. బి. టి. రాఘవాచార్యులు గారనే విద్వాంసులు నాటకాలంటే ప్రాణం ఇచ్చే వారు. ఈయన్నే అడ్డతలకొయి ఆచారి అంటారు. ఈయన నటలకు శిక్షణ యివ్వడంలో ఘటికుడు. ఈ బి. టి. రాఘవాచార్యులు గారే ఆ తనవారితో ‘భరతముని బృందం’ అనే నటసంస్థను ఏర్పాటుచేసి తన ఆరంభాలను సఫలం చేసుకోవాలని చేతులు కట్టబున్నాడు. ఈయనకూ డి. వి. సుబ్బారావుకూ స్నేహం చంద్రమతి, హరిశ్చంద్ర బాహుళ్య వేడుల సందర్భంలో, సుబ్బారావుకు ఈ రాఘవాచార్యులు గారే శిక్షణ

నిచ్చాడు. పాడుపల్లి సుబ్బారావుకు (రాధాకృష్ణ) రాసపాత్ర నిర్వహణకు శిక్షణ నిచ్చి తీర్చిదిద్దింది ఈయనే.

అవి 1916, 17 సంవత్సరాలు. గుంటూరులో హరిశ్చంద్ర నాటకం పోటీలు. డి. వి. సుబ్బారావు చంద్రమతి పాత్రకు సిద్ధం అయ్యాడు. కాని, హరిశ్చంద్ర పాత్ర సరించాడు. ఆనాటి సంగతి—

తెన తీశాను. వేటకుపోయిన హరిశ్చంద్రుడు పెద్దపులను గూర్చి పద్యం పాటతూ రంగంబూడికి అవతరిస్తాడు. సుబ్బారావు సగం పద్యాన్ని సేవభ్యం లోనే పాడాడు. చువ్వగాంటి నునీసి, ధగధగనుడు, నర్మకవి రంగంబూడికి వచ్చాడు. పద్యం పూర్తి అయింది. హరిశ్చంద్ర నాటకాన్ని రచించిన బలిజే పల్లి లక్ష్మీకాంతం పటలేని సంతోషంతో బిగ్గరగా అన్నాడు—“వాచకం, ఎంత బాగుంది! పద్యాన్ని ఎంత గొప్పగా అన్నాడ్రా!” అని.

ఆరద్యానిలోని వివిధ హారమృగాలను ఎరిగించి వాటికి కుప్పించి ఎరిపడి, చీర్చి చెందాడనేవాడు. దయాపత్తిశౌచాలకు ముగరు అయినవాడు, సతురం బోధిపరిభూనయ్యాన్ని పరిపాలించగలవాడుగా డి. వి. సుబ్బారావు గారితో చి ప్రేక్షకుల మనోబుద్ధి చిత్తానందకారాలను ఆక్రమించుకున్నాడు. సగం నాటకం అయ్యాక హాస్యపాదా వు అన్నాడు— “ఏమిటోయ్! ఏమి మర్చి విందిపోవన్నాడు.” అని, హాస్యపాదరావుగారి ఆ మాట అక్షిణాలా నిజం అయింది. సుబ్బారావు హరిశ్చంద్రుడుగా తెలుగు శిల అంతటా ఆడి, పాడి, అశంస మైన విజయం సంతపించాడు. 1917 లో గుంటూరులో హరిశ్చంద్ర పాత్ర ధారిగా విజయశ్రీ సహాభుడైన డి. వి. సుబ్బారావును దేశం మరచలేదు. ఆయనా అక్కడితో ఆగిపోలేదు.

హరిశ్చంద్ర పోటీలో గెల్చాక మూల — డి. వి. సుబ్బారావు చంద్రమతి; మల్లది గోవింద శాస్త్రి హరిశ్చంద్రుడు. బందరు గొడుగుపేట పోలీస్ స్టాం. గోవిందశాస్త్రి గారు ‘జనదాటి ఎక్కడి యువశీలలమంబు’ అని పాడాడట. చంద్రమతి వేషంలో ఉన్న సుబ్బారావు సంతోషం పటలేక, శాస్త్రి గారికే నమస్కరించాడట, భార్య భర్తకు నమస్కరించినట్లుగా. ఇది ఆయన బహుకాలానికి, డి. వి. సుబ్బారావు తన కుమారునికి చెప్పినమాట లివి: “నాన్నా! నేను హరిశ్చంద్రుడు వేషం వేశాను! దేశం

హస్తించింది. నిజమే ననుకో. మల్లాది గోవిందశాస్త్రి గారు హరిశ్చంద్రుడుగా, శేతు చంద్రునిగా ఒక సారి నాటకం ఆడాడు. ఆనాడు గోవిందశాస్త్రి 'జవహరి యెరుగదీ' పద్యం పాడుతాడు! ఏం గొప్పగా పదివాడు అని. శేతు అట్లా ప్రశస్తిచేచి గూడా అనలేను!" అని, మరొకరిని ముసమ్మార్తిగా ముమ్మ కోగల సహృదయుల దైవం ప్రసాదించే కరాలలోది. ఈ కరంతో పుట్టింపాడు తాము అంశలను ఎక్క గలర; మరొకరిని అంశం ఎక్కించగలరు.

'దేవ బ్రాహ్మణ్యముల్ విడిచి' రాజ్యమంతా కాళికునికి ధారపోసే సందర్భంలో విశ్వ ప్రతిధాత అయిన విశ్వమిత్రుని చేయి కింకుకొవడం. మీదైతన చేయి వుండడం, 'రాజ్యము గీజ్యమున సరితమే, కాయంబ నాపాయమే' అన్న భావంతోపాటు, దాతకు సత్పాత్ర దొరికినప్పటి అనందాన్ని నటించి డి. వి. సుబ్బారావు మారగొన్న యశస్సు అనాధాగణం అయింది.

ప్రధానపాత్రలు ధరించేవారు సాధారణంగా ప్రతి నాడుక వేషాలకు, చిల్లర వేషాలకు మొగ్గరు కించిదూన ప్రాధాన్యంగా పాత్రలను ధరించడం వారికి కులపనం కొల్ల గొట్టబడినట్లుగా వుంటుంది. స్త్రీపాత్ర ధారులు మొగ వేషాలతోలే పోరు. స్త్రీ పాత్రధారు లలో గూడా—ఒక తరహా పాత్రలను ధరించేవారు మరొక తరహా పాత్రలు ధరించరు. అట్లా అయితే పాత్రం తప్పుతుందని వారికి తెలుసు. సాధ్యపాత్రలను ఒప్పించడంలో నిరుపమానస్వామి అయిన ముప్పిడి జగ్గ రాజుగారు చింతమణిగాను, భవానీ కిరీటధారుగానూ రక్తికట్టించి వుంటారన చెల్లదు డి. వి. సుబ్బారావు పట్టబట్టల ఆహార్యంతో భవానీ కంకరకై గడించిన ప్రాభవం అంతా యంతా కాదు.

హరిశ్చంద్ర పాత్రధారిగా నిన్న రాణించిన సుబ్బారావు, మరి రెండురోజులకు పతాన్ గ రాణించే వాడు. డి. వి. సుబ్బారావు గారిలోని గొప్ప విశేషం ఇది. ఆయన ఏపాత్ర ధరిస్తే—ఆ పాత్రలో మణిగి పోయేవాడు. ఆ పాత్రే కనిపించేది. ఆ పాత్రను మరొకరు అట్లాగ చేయలేరు అన్నట్లు నిర్వహించే వాడు. ఇక్కడ తాదేపతి రాఘవాచార్యులుగారు అట్లా, సుబ్బారావుగారు ఇట్లా. రాఘవాచారి పాత్ర ధరించినా మనకు కనిపించేది రాఘవాచారే. పాత్రధారి కనబడగూడదు. పాత్ర కనిపించాలి. ఇందు

కింకుకుగాను—ఆహార్యం మొదలయినవన్నీని. ఎన్ని తోడుసులు తోడిగినా వేషం చూయమై, వేషధారి వెలుగులోకి రావడం గొప్పదికాదు. భ్రమ కల్పించ లేనివాడు మరెవరైనా కావచ్చుగాని నటుకుకాదు. నెల్లూరు నాగరాజరావుగారు పాపారాయుడుగా వస్తే పాపారాయుడే; యుగంధరునిగా వస్తే యుగంధర మంత్రే. కళునిగావస్తే కళునే. ఆయన ఆహార్యం చూపించే నేర్పు కూర్పులు నిస్తులాలు. అట్లాగే డి. వి. సుబ్బారావు హరిశ్చంద్రలో హరిశ్చంద్రుడే. పాండవ విజయంలో శ్రీకృష్ణుడే. నా రాజులో—“నా విధి నేనే నియమించుకొంగును స్వయంవేండ్రి” మారఁభిన్న” అన్న విశ్వపతే. ఫాల్ ఆఫ్ విజయవర్షిలో పతానే.

పురాణం నూరికాస్త్రీగారి వాక్యాలు ఇది:—
“నేను చూచిన పతానులు బహుళి రాఘవాచారిగారు అందమైన విగ్రహము కలిగి, యామెలిక డి కృం గార ఘట్టగులంగను, తుట్టుతుడకు చీధశ్చ ప్రదర్శనము నంగును నక్కగా ఆభరణముచుచున్నాడు. వీరి బ్రహ్మశ్ర్యము పతాను గుస్తులలో మురుగుపడలేదు, రోమవేళిము వీరి నుం దంత కనపడలేదు, బంధులలోని దేశకొండి వెంకటసుబ్బారావుగారు విగ్రహమున పిన్నలయినను, కొంత గాంభీర్యమున లోపము కలిగి యుండినను, వారి నైజమాపుణ్యములు పతానుని మీన గడ్డములయటున ముగుసుట... రోమ భీమగ స్ఫురణ చూ నేత్రములనుండి యంతగా వెలువడకున్నను, మన పతా నుని నైజగుఱము ఎన్నిటిని ఆత్మిశ్చతో రిమర్శించి దక్కగా అభ్యసించి, ప్రవేశము మొనలు తునివరకు పతానుని నైజస్వభావమును స్వాభావికముగా ప్రద ర్శించిరి. పతానునికి భావనంతోభిము కలిగినప్పడును, ఆపాది మానభంగసయమునను నాటకంతో ఉన్మా దమునకు వీరు కోలాచలం శిరివాసరావు గారి నాటకా నికి చేసిన రూపక న్యాఖ్యానము మిక్కిలి జాగరూక తతో, రసజ్ఞతతో విశేషాభ్యాసముతో ఒకత్ ప్రసనీయ ముగా చేసిరి” (నాట్యాంబుజం). వై వాక్యాలు గను నించరిగినవి. ప్రారంభం ఎట్లావున్నా నిజం దాగ లేదు ఆ వాక్యాలలో.

నాటకం అంటే సమష్టికృషి. అన్ని పాత్ర లకు, అన్ని పాత్రధారులకూ నాటకం రక్తిక రావ డంలో బాంధ్యత వుంది. ఏ ప్రధాన పాత్రధారో

గొప్పగా నటించి, మిగిలినవారు తట్ట తగలేస్తే—ఆ ఆట అట్లాగే వుంటుంది. ఇంకొకరినకు గాను, శిక్షణ అవసరం. సాహిత్యంలో ప్రతిమాటనూ ఎలాగ పార్థ కతి వుంటుందో, జీవితంలో ప్రతిమనిషికి ఎట్టి స్థానం వుంటుందో, నాటకంలోనూ అంతే. నాటకాన్ని కాలిదాసు “కాంతంక్రమశ్చక్షువం” అనీ, “నాట్యం భిన్నగుచేర్చనస్య బహుధా స్వేకం సమాధానం” అనీ (నాలలికొన్ని విత్రం ప్రథమంకం), చెప్పిన మాటలను ప్రతినటుడూ అర్థితం చెసుకోవలసివుంటుంది. ఆనాటి ప్రసిద్ధులు కట్ట బాలును కావన్నాడు. ఎవరికి వారు హిమాలయాలంత ఎత్తర కనబడాలని తపశ్రతుపంథాను. ఇవి ఒక ఉద్యమమా? అన్నట్లుగా సాగింది. ఈ ఉద్యమానికి పర్యాయంగానో ప్రత్యక్షంగానో ఒక్కరినీ నట పార్థభానుడు నాయకత్వం వహించాడు. లాస పెట్టుచి ప్రవహిస్తున్నది కేవలం సంగీత ప్రచారమే అయిన నటులు దీనికి దోహదం చేయడం ప్రారంభించారు. ఎవరికి వారే వెలగలం!—విశేషం కావలసి వచ్చింది కబీరు పాత్రను ధరించి ఒకడు ‘కహాన్ కాతిగీ నే’ అన్న పాట ప్రారంభించి ‘కహాన్’ అన్న ముక్కను గావుకేకగా నాలుగైదు నిమిషాలు ప్రతిలో కలిపి అరిచేవారు. ఇంకొకడు ఈలపాటను ఎత్తుకొనేవారు. కె. రఘురామయ్యగారు ఏ వేషం ధరించినా, అయిన ఈలపాట పాడాలిని వచ్చే! కవీవాయి రామనాథ శాస్త్రిగారు ఏ వేషం వేసినా తాను గ్రామఫోన్ కంపెనీకి రికార్డులు ఇచ్చిన పాటలను పాడి ముప్పరించి నెల్మిపోయేవాడు! నరేశ్వరు “సత్తినంకాయ కూకోయ్ బావా!” అని అందుకొనేవారు ఏవేషంలో మునిగిఉన్నాను. సమస్త ప్రయత్నం వచ్చింది. ఇక ప్రేక్షకులు గూడా అట్లాగే వుండేవారు. అభినీతమైన సీనును తిగి అభివయించమని, సంరక్షకుడి లేనిపాటలు పాడుమనీ కోరి, పట్టుబట్టి నెగ్గేవారు. అల్లూరు సభ వారు రామదాసు నాటకం ఆడితే, ప్రవృత్తరెడ్డి రామ చంద్రారెడ్డిగారివంటి ఎవరోనుండి కబీరుకాడు ప్రేక్షకులకు కావలసింది, అహమక్ హాబీలీ చిలర కృంగారం. లచ్చారెడ్డిగారు అహమక్ వేషాన్ని అంపంగా ఆభినయించేవారు; నిజమే. కాని ప్రజలు తిరిగి అసీన నే అభినయించమనడం, నటులు అభినయించడం గుర్తూరి రామరెడ్డిగారివంటి సామ్యుల్లి గూడా కలతపెట్టింది. (నాటక కళాసంస్కరణం వ్యాసం) కంట్రాప్టు నాట

కాలు వెలిగాయి. ప్రసిద్ధులయిన నటులను ఒకచోటికి చేర్చివారు. వారు వచ్చేవారు. కలెక్షన్ కనకవర్ణం మరిసిపట్టుగా వుండేది. నాటకంకోసం రాత్రి నటులు హోటల్లకి చేరేవారు. వారు వీరూ కలిసి సంగ్రహించుకోవడంలేదు. రంగస్థలం తమ తమ స్థానాలను చూచుకోవడంలేదు. చివరికి వీరందరికీ ఒక పాతం అయినా కాదు. ఎవరి పాతం వారిది, ఒకే యితి వ్యత్యాసి ఎవరికి వారు విపరీతవిచేతనో వ్రాయించుకోనేవారు. కావ్యంనా చాచి మననంచేసేవారు కూరేమో. అప్పటి కష్టం అశుభుచేట్ట నాటకాని పోలేమా అనే ధీమా కెళ్ళుచుని నలిగేది వారిలో. ఫలితం—పాండిలేని పాతం, ఏవో పింజారి పాతం తయారు అయ్యేది. క్రమశిక్షణ కాలిపోయింది గడక, ఎవరికి వారు గుమ్మడికాయలంత ముత్యాలుగా కనబడి పోయేవారు! రసాభివ్యక్తికంటే రసాభాసమూ, నిమిషనిష్ఠలకంటే విశ్రాంతిలేకమూ పెరిగి—నాటకం బూటకంగా తయారయ్యేది.

ఈ విధానానికి ఎగురిత యిది నిర్వచనాడు డి. వి. సుబ్బారావు. తాను ఎంత ప్రఖ్యాతుడైనా, తన ఒక్క శిక్షే సందులు కమ్మరిస్తారని ఆశలు పెట్టే వారు బాగాయినా, అది భర్తృధర్మన లాభించేది అయినా, ఆయన తన నటనాభివృద్ధి కర లేదు. తన క్రమశిక్షణను, నాటక పాత శిక్షణను, తన నిమిషాలను వదిలలేదు. సమస్త ప్రయత్నం ఫలితం నాటకం విజయం గాంచడం అని మరణం. తాను, తన నట సంఘం అభినుపాలు కాలేను.

కాలానికి కట్టబడి తాను కంట్రాప్టు ఇచ్చినా, మిత్రగానే సామ్యు ప్రయత్నం వాడు. దబ్బు చేదా అని పొగుగు కోసుకొని పాలుతాగుదాం అనుకోలేదు.

మాలకరి పుష్పములు గోయి చూడ్కి నేటి
పువ్వుండేరు గొనియెడి పోకి నేడు
గంపకుండంగ గొనవది కార్యఫలము
బొగ్గులకుబోలి మొవలంబు బొనగడనను.

[భారతం, ఉత్కలపర్వం 2 వ ఆశ్వాసం]

అన్న తిక్కన్నగారి నీతిని సుబ్బారావు సర్వత్రా పాటించాడు; కృతకృత్యుడయినాడు.

డి. వి. సుబ్బారావుగారి ప్రాధికం అంతా ఆయన పద్యం పాడడంవల్ల వచ్చిందేగాని — నేనా యన్నాను. అంటే వాడు తత్క్షణంలోనే మరుగు

కావడానికి మీరు ఉన్న అభినయన్ని కళ్ళపెట్టుకుని చూడక—చెవుల్లో గింగురుమునే పద్య సంగీతాన్ని మాత్రమే అనుభవిస్తున్నారన్నమాట! డి. వి. సుబ్బారావుగారి పద్యపఠనం అంతవా? అని తెలిసినవారు ఇలా చెబుతారు: తెలుగుపద్యాన్ని అనంతంలో నలుగురు మర్గపర్వకులు, ఒకరు: నెల్లూరివారు, కందాకై శ్రీనివాసన్ గారు. ఈయనీ దొరస్వామి అంటారు. దొరస్వామి దువ్యంతుకు ఒహు పసిద్దుకు. ఈ దొరస్వామి పద్యం అనంతంలో ఒక విశేషం వుంది. పద్యం అయ్యాక గూడా రాగం విస్తరింపుతే జేసి పద్యోత్తభావాన్ని చివరిరాగం విస్తరింపువల్ల గూడా అనుభవించడానికి అని ప్రారంభం అయినది పద్ధతి. ఈ కోర్కు చెందిన వాకే జోన్నవిత్తు శేషగిరిరావు ప్రస్థుకులు. పద్యం అయ్యాక వారి వారి గుక్కుబంతో, రాగాలపన బలంతో నలుగురైతే వారు.

రెండవవారు: వారి ప్రసా రావుగారు. వారి సంగీత నైపుణ్యం అంతా పద్యం అనంతంలోనే ఇమిడేది! పద్యం అయినంటే పాడడమే అయిపోయేది!

మూడవవారు: బలిశేషలి శ్రీకృష్ణారావుగారు. పద్యంతోపాటు సంగీతం అయిపోవడం మాత్రమే కాక, ఏ మాటను ఎలా అనాలో అనడం ఈయన విశేషం.

నాల్గవవారు: డి. వి. సుబ్బారావు. పద్యం అంటూంటే - సంగీతం చెప్పుకున్నవలించేది. గానం చెవుల్లో గింగురైతీంచేది. పద్యగతి పుండంబంబిడినజేసి, మాటకు ఎంత ఊతం ఇవ్వాలో మోతాడు, ససిపజేసి. అర్థస్ఫూర్తి అందరికీ కలిగేది. శ్రావ్యంగా గంభీరంగా వుండేది.

కొందరు అంటారు గదా, “డి. వి. సుబ్బారావుకు ఒక బాణీ అంటూ వుంది. బాణీ అనేది వుండగూడదు. బాణీ ఒక దట్టంగా వుండి అడ్డపడుతుంది!” అని. బాణీ అన్నది తప్పు. అది ఒక ప్రమాణం (Standard). అంటే, బాణీ అంటూ వున్నవారి కృషి ఎన్నడూ ఆ మామూలు స్థాయికి కిందపడదు. ఆ మామూలుస్థాయిని ఆ ఆ విధ్యామూల మించి సంపరిస్తూనే వుంటారు. మిగిలిన కళల్లోనూ యీ యిది వుంది. అవసరమైన తాకురీ, గగనెంద్రనాథ తామర, నందలాల్ బోసు, మహమ్మద్ అబ్దుల్ రహమాన్ చౌగతాయి, దేవ ప్రసాదయ్యచౌధురి,

ప్రమోద నూర ఛటర్జీ, దామెస్ల రామరావుల చిత్రలయ చూడకనే తెలుస్తుంది, వారి బాణీ, అది వారి ప్రత్యేకత. ప్రతివారికీ బాణీ అంటూ నిర్వచనం. సమీపాంధ్ర కవులలో గూడా శ్రీ వేలూరి కిరీరామశాస్త్రి, శ్రీమాన్ రాశ్యపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ, శ్రీ విశ్వనాథ పత్తనారాయణ, శ్రీ శేషుపల్లి కృష్ణశాస్త్రి శ్రీ శ్రీ, శ్రీ గుడిపాటి వెంకటరాం, శ్రీ మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రిగార్ల రచనలు చదువుకుంటే—యితే తెలిసిపోతుంది. శ్రీ శ్రీ ఎ.ఎస్. సుబ్బయ్యశ్రీ. శ్రీ శ్రీ డి.కె. పట్టాభ్యుక్తల గాత్రసౌధం, ద్వారం వెంకటస్వామి నాయుడుగారి వయొలిన నాదం, పన్నాలల్ ఘోష్ గారి వేణునాదం, విశ్వీల్లాఖాంగారి సన్నాయి, ఆలీ అక్బర్ ఖాంగారి సహాదీ, పాల్లాట్ మణిరమ్యుర్ గారి మృదంగనాదం—పేరు తెలియనప్పుడు గూడా యితే తెలిసిపోతుంది. అది వారి గారి బాణీ మహిమ. డి. వి. సుబ్బారావుగారికి స్వంతబాణీ వుందని విచారించనక్కరలేదు.

నటరాజంలో నియమిష్టలు తక్కువగా వుంటాయి. విద్యాప్రీతి ఎంతగావున్నా సమయం కుదిరదు. ఎప్పటికప్పుడు విద్యా ఒకటి అడ్డంకి వస్తూండడం, చేసినపని రక్షికిరంగానికి రావడం, చెతిలో నాలుగు పిచ్చులు ఆడుతూండడం, పేరు పెంపులు నిర్వహడం. కొందర అయినా ఆరాకులు అనురహం, వసుసాటరం వీటినల్ల కొందరైనా విచ్ఛలదితపపు జీవితానికి బాహుళంగా దిగుతారు. మహా ఉదాత్త ప్రకృతుల తద్భావభావనల బలంవల్ల ఆ మహాపురుషులను కళ్ళకు కట్టిచూపి, జగసామాన్య మనోమాలిన్యాలను కనబరచుకుంటూ కీగి వేయగల నటుడు వీధుల్లో పడితే — అపాంత్రముకుగా నలుగురినోళ్ళల్లానూ పడతాడు. కాని, ఏ కొందరో, తమకు తామై నియమ శ్లోకాలను తగిలించుకొని, విద్యాదీక్షలో ముణగానాం తేలానంగా వుంటారు; చిత్తకుద్ధితో జీవిస్తారు. వీరు తమ నటరాజంలోనూ, మిగిలిన లోకంలోనూ గౌరవప్రతిష్ఠలను మరగొంటారు.

డి. వి. సుబ్బారావుగారు ముట్టురి కృష్ణారావు గారివలె మితభాషి. వావిలాల శివావధానలగారివలె నియమిష్టలు గలవాడు. కె. టి. రామరావుగారివలె కుదురుపాటు గలవాడు. కొందర దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రి గారివలె రుసవశీలి, (ఈయన నోయల్ కళాశాల పండి

కులు, దాహంపేస్తే అక్కడివాళ్ళ నీరు తాగవలసి వస్తుందని, ఓ బుడ్డిచెంబు తీసుకు వెళ్ళేవారట. అంచేత వీరిని బుడ్డిచెంబు శాస్త్రులుగారే వేవారు.) రఘుపతి వెంకటరత్నం వాయుడు గారివలె విశాల ప్రేమకర్తవ్వ కలవాడు. చెప్పిపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి గారివలె ఎకలవ్య శిష్యులు కలవాడు. హరినాగభూషణం గారివలె విద్యా పక్షపాతం కలవాడు. చేబ్రోలు వెంకటరత్నం గారిని తన నటసంస్థానికి అధ్యక్షుడుగా వరించినవాడు. కాళి దాసు 'రాజ్యం స్వహస్తస్థితమిదం నాతపత్రం' అన్న సుభాషితాన్ని జీవితాంతం గుర్తించుకున్న వాడు.

పురాణం నూరికాశ్రి గారు నాట్యాంబుజంలో వ్రాసిన ఈ వాక్యాలు డి. వి. సుబ్బారావు గారిని క్లుప్తంగా చెప్తాయి. ఆయన మాటలు ఇవి—“సుబ్బారావు బందరువాడు, బందరులో పుట్టి పెరిగి, యింటనే చాలవరకు, నైజమనీవ చే నాట్యకళాభ్యాస మొనరించినవాడు. ఈతని కీర్తి తెలుగుదేశము దిగంతముల వ్యాపించి, బళ్ళారి, విజయనగరము, చెన్నపురి, రంగూన్ మొదలైన తావులకు పెద్ద జీతముల ఆశతో పిలువబడిననూ తనకున్న హంగు తక్కువ కంపెనీని నమ్ముకొని బందరు పురమును వదలివెళ్ళిని నిలకడగల వాడు, ప్రసిద్ధతలులలో ఇట్టి కుదురు అగును. ఇతని స్వభావము కుదురుగల దయానివే శాంతత్వములది. సుబ్బారావు నమ్మినవారిని విశేషాడనివాడు. స్వతంత్రాపేక్ష కలవాడు. ఇమిడేవన రాళ్ళనడుము రాజిల్లు మేలివచ్చురలె, యితడా చిన్న నాటి సాంగత్యమును విడువజాలక, దొరికిన హంగులతో—బందరు హాలు చింపి తెరలలో, సహా సట సహకార సౌలభ్యయంతక కాలయాపన మొనరించుచున్నాడు. ఈతని రంగ సంపాదకుడు తన కృత్తిలో బందరుకెల్ల మేటి. అయినను సుబ్బారావు యితర పరిస్థితులలో యిప్పటికన్న యెక్కువ విఖ్యాతి కలిగియుండునన సంశయంపము.

“చుక్కపాడిచెడి వేకువేళ, కమ్మ తెమ్మెరల మాపునదేలు పిక్ మాజితము నిద్రాలకుల కెట్టి అన్యక్త సుఖలీల నిచ్చునో, అట్టి ప్రళాంత నిరారాధగాన సౌలభ్యము ఇండియన్ డ్రమేటిక్ వారి కథా నాయకుడు డి. వి. సుబ్బారావునంద దగవడును.” ఇవి 1923 నాటి మాటలు.

డి. వి. సుబ్బారావుగారు 1906 నుంచి 1946 దాకా “ప్రమాదం నై మృత్యు మహం బ్రహ్మి” అన్న ఉపనిషద్వ్యాజీ ప్రకారం అప్రమత్తుడై నలభై సంవత్సరాలు నాట్యకళలో నానిపోయాడు. మొత్తం ముప్పయ్యే నాటకాలను ఆయన పాఠంచేశాడు. యాభై నాటక వేదాలు గరించాడు. విశ్వేశ్వరప్రాప్తమైన తన కీర్తియుక్తులతో, విశ్వేశ్వరస్వయాపమైన లోకాన్ని వ్యాఖ్యానంచేస్తూ తన ఉనికిని సార్థకంచేసుకున్నాడు.

1941 సంవత్సరం ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తుకు అధ్యక్షత వహించాడు. ఆనాటినుంచి కుదిరాటి దాకా వి పరిషత్తుగాని, ఎవరుగాని ఆయనద్వారా ఆంధ్రనాటక సంప్రదాయాలు తెలుసుకుందామనిగాని, ఆంధ్రనాటక చరిత్ర వ్రాయుదుకుందామనిగాని అనుకుని పనిచేసినట్లు కనబడదు.

ఆశ్వాసాంతం

మొన్నటి జనవరి 7 వ తేదీన గుండెలో నెప్పి అనుకున్నాడు. ఇంట్లోకిపోయి భార్యకు చెప్పాడు. ఓ పావుగంట తనలో తానున్నాను. రంగస్థలంపొద కేక వేసినట్లుగా “డి. వి. సుబ్బారావు! ఓ డి. వి. సుబ్బారావు!” అని గావు కేక పెట్టాడు. అప్పగింతలు చెప్పి రేంసు కడుక్కొడానికి తెరవెనుకు వెళ్లాడు.

కొరణజన్మలకు మృత్యువు రాక తెలుసుందంటారు. సుబ్బారావుగారికీ ముందుగా తెలిసినట్లు తోస్తుంది. నిర్భయంగా, నిర్విచారంగా, తనకు తాను “నారాయణ, నారాయణ!” అని చెప్పకుంటూ వేసాన్ని విప్పేసుకున్నాడు ఆ జీవుడు!

మె డు ల్లా మె లి క

శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్

బ్రదికథకాదు. ఒక సంఘటన్ని కథగా మార్చి ప్రయత్నం.

జరిగిపోయిన ఘట్టంలోని విషయమున్నీ కథగా వ్రాయటానికి ప్రామాణ్యమే రంయిత ఎంతవరకు కృత కృత్యము కాగలదో పరిశీలించుకుంటున్నాను.

కథను అవసరమయ్యే ప్రణాళిక సంఘటనకు ఉండుకపోవచ్చు. తీరితంలోనూ, రచనలోనూ, అనుభవంలోనూ చిన్నవాణ్ణి కనక ఈ సంఘటనలో వున్న గొప్పరికం ఏమిటో నాకు తెలియటంలేదు. ఏదో బలవత్తర క్లిమాత్రం కనిపిస్తోంది. అది ఏమిటో నేను పోల్చుకోలేను.

కథ నీరసంగావుంటే నన్ను తిట్టకండి; ఇది కథ కాదు కనక.

నా కిప్పు డీరవై సంవత్సరాలు !

నా ప్రవర్తన కనుస్సుకంటే అతీతంగా వుంటుందని ఒక అయ్యయి చెప్పింది. అంతేకాదు అలా కనిపిస్తాను కూడా. ఆ ప్రయత్నంకూడా వుంది.

“ని వయస్సు ఎంత వుంటే నా కేమిటి?”

నాకు తెలుసు, ఈ ప్రశ్న మీకు కలుగుతుంది. అందుకే జవాబు చెప్పకుంటున్నాను. ఆలకించండి!

పది సంవత్సరాలనాడు నేను వయస్సుకి మించిన సమస్యనుం ఒకటిచేశాను. దాన్ని కథగా మలుద్దామని ఆలోచిస్తున్నాను.

అదే వానాబోయేది.

మా పూరులో హైస్కూలు లేదు. గుంటూరులో వుంది. దూరం వీలమిది మెళ్ళు రోజూ వుదయం రైలు. సాయంకాలం రైలు. అన్నం గుంటూరులో. చదువు హైస్కూలులో. ప్రయాణం రైలులో. ఇది పద్ధతి. జేమ్సు నాకంటే పెద్దవాడు. ఇద్దరం కలిసివుండేవాళ్ళం. మేం ఘట్టభారం.

మర్చి నేనీ చివరిభాగం.

ఉదయంపూట స్కూలు అయితరవాత ఇంటికి వెళ్ళిటానికి రైలులేదు. మాడుగుంటలు కాళీ.

పెద్దల్లో నాకు క్రాసులు జరుగుతూ వుండేవి. అన్నంకూడా అక్కడే తినేవాళ్ళం. అక్కడే కూర్చుని హాం వర్క్ చేసుకునేవాళ్ళం.

మేం ఒంటిగంటిండు. మాడుగుంటకి రైలు. రెండుగంటలు కూర్చోవాలి.

ఉరిక కూర్చోక లంలే నీరసంగా వుంటుంది కదూ! తిప్పకు. వుంటుంది. అలా వుండకుండానే చేస్తాను ఈ కథ చదవండి! అసలు నేనీ కథ వ్రాయటానికి ఆవారం ఆ సంగఘటన. సంఘటనలో గొప్ప తనం నేను వేరుచేసి చూపలేను. అది విచిత్రమైంది. ఎప్పుడైనా గుర్తు వస్తే కదిలించి, కుదిలించి, అల్లలాడించి, వ్రాపేసి విళ్ళిపోతుంది. ఆ వ్రాపు తిట్టకోలేక, మీకు భాగం వంచి, నేను తిగ్గించుకుందామని చేసే ప్రయత్నమే కథ వ్రాయటం.

పైన చెప్పినదంతో వతి వ్రాక, అది అవసరం లేదు. అవసరం. అంత అవసరం కూడా కాదు. అయినా మీకు ఒపికవుంటే నిర్భయంతరంగా మరిచి పొండి.

అసలు విషయం చెప్పబోతున్నాను.

నెరసిన బొద్దుమీసాల పెద్దవాళ్ళిద్దరు పెద్ద లోకి వచ్చారు.

జేమ్సు జనుసుకున్నాడు. నాకు భయం కలగ లేదు.

ఒకడు నన్నుడిగాను “అబ్బాయిలూ మీతో పని వుంది వస్తారా?”

కంతం కరుగ్గా బొంబుపోయినట్టుంది. ముఖం నిర్భలంగా వుంది. విషయం భయం కలుగజేసేట్టుగా వుంది.

తల విటవాలుగా పెట్టి ఎనభైమైళ్ళ స్పీడ్ తో ఎడా పెడా వ్రాపాడు.

రెండువవాడు బ్రతిమాలాడు

“చిన్న పిల్లలు కావారి. ఇప్పు డిక్కడ మరెవరూ లేరు అవసరం. రావాలి బాబూ.”

నాకు భయం వేసింది. అయ్య చెబుతుండేది ‘దయ్యాయి కూడా మనుష్యుల్లాగా చూట్టాడతరని.’

జేమ్సు లేచాడు. నన్ను పొడిచాడు. బైటికి పోబోయాడు. బైటివాడు అడ్డంబుచ్చాడు.

ఆగజనేయనండకం అయ్య నేన్నంది కానీ, నాకు పూర్తిగా రాదు.

రెండోవాడు మళ్ళీ అడిగాడు.

వివేకో చాలా చెప్పాడు తనుబండారాల పేర్లు;
కొనిపెడతాం రన్యన్నాడు.

అన్య చెబుకూపుంజే విషయం గుర్తొచ్చింది.

మనకు తెలియనివాళ్ళు చెప్తేని తివరమేదు.
అంతలో యత్నమంగుట పెంతాడు. పిల్లల్ని మును
చేసి తీసుకెళ్ళి చాలా చాలా దూరంలో మేల్కొన్నాడు.
పరాయివాళ్ళు చెప్తేని తివరమేదు.

కాకిట్లా ని బుడమనలెళ్ళి తప్పుకుపోదామని
వంగిపోయాడు.

ముసలతినికి కోపం వచ్చింది ఎర్రగా నావైపు
చూశాడు. నాకు ఏళ్ళు వచ్చింది.

అన్య చెప్పిన విషయం గుర్తొచ్చింది.

కొలల మెడకు తినే పిచ్చాళ్ళు గుంటూరులో
తిరుగుతున్నారు.

నాకు ఏళ్ళు కెట్టింపయింది. జేయ్య కూడా
మొదలుపెట్టాడు.

వాళ్ళిద్దరు మాకు వినిపించకుండా ఏమేమో
మాట్లాడుకున్నారు. ఒకరిను బైటికి పిలిచారు.

గురొకరినుంచి మంచి మాటలు చెబుకూ
ఒకదాల్ని మా ముక్కుల్ని బైటికి పొనివ్వకుండా
చూస్తున్నాడు.

ద్రోణునిపైకి సైకిలుతో వెళ్ళునగ్గరు కచ్చాను.
ఆరునగ్గ పట్టు ముక్కుల్ని బెదిరించిపోయి అతను
వున్నాడు.

మానగ్గి మాడగా నే అరిచాతున్న దుఃఖివ్యాల
ప్రజ్వరిల్లింది.

జరిగిన సంగతి ఏమనూ నే ముసలివాళ్ళకు ముద్దా
యిను చెప్తూ ఫీర్మాను చేశాను.

మాప్తుడు నవ్వాడు.

మాట్లాడే చేర్చుటప్పుడు ముక్కుల్ని గూపు మా
నాన్న పిల్ల జాగ్రత్త అని చెప్పవారిలో ద్రోణు
మాప్తుడు ఒకడు.

నన్ను, జేయ్యనీ సైకిల్ మీద కూర్చోబెట్టికొని
వాళ్ళ బారినండి తిప్పించకొని తీసుకువస్తున్నాడు
మాప్తుడుగారు.

మా సైకిల్ వెనుక రిక్సాలో ఆ పెద్దమీసాల
ముసలాళ్ళు వస్తున్నారు.

నాకు మళ్ళీ భయం పుడతోంది. మాప్తుడు
గారికి వాళ్ళని చూపించాను. "నే నన్నానుగా.
భయం లేదు." అన్నారాయన.

మాప్తుడు ముక్కుల్ని సైకిలు దించారు

వాళ్ళిద్దరూ సైకిల్ రిక్సా దిగారు.

మాప్తుడు వాళ్ళవైపు చూశాడు. వాళ్ళు ముక్కుల్ని
దాటి ఒక గోందిలోంచి నవ్వున్నారు. మాప్తుడు
వాళ్ళచేత నడుస్తున్నాడు.

చెన్నాప్రక్క మేం నడుస్తున్నాం.

వెనక్కి పగలగెడదామనకున్నా. కానీ అక్క
నుంచి నాకు తొగ తెలియదు. అది నగరం పాలెం.

నా ముఖం ఎలావుందో నాకు తెలియదు. జేయ్య
ముఖం నలగావుంది. వాళ్ళు ఒక యింటోకి పోయారు.
ఆ తిరువాత మానగ్గ పోయారు. ఆరునగ్గ వెలు మేం
వున్నాం.

ఇప్పుడా తూరిపాక స్టలంలో మేం వుంది.

ఇంతవరకూ మనం అసలు విషయం గానీ రాలేదు.
చెప్పించితా చెప్తే. అది అసలు కథ కేరీ అనసరం
లేదు.

నిజంగా నే నిజమీ చెప్పకూడదు. దాని అన
నం లేకపోయింది లేదు. మీ యింటానికి కనులు
తున్నాను. చదవండి. తిరువాత, ముందు చెప్పింది అన
వరమో కాదో ఆలోచించండి.

సరిగ్గా సంఘటన ప్రారంభంలో మీకు అడ్డం
వచ్చాను. తిప్పుకుంటాను. కథ చదవండి.

ఆ యిల్లు చిన్నది.

లోపల చిత్రంగా అలంకరణ వుంది. ఇక్కడ
మరొక్కడు కనిపించాడు. వాళ్ళి అంబరూ 'కాంబరీ'
అని పిలుస్తున్నాడు. వాడి కళ్ళు ఎర్రగా వున్నాయి.

భూమిమీద విదో పూజ వుంది పనుపునీళ్ళూ
ఎర్రపునీళ్ళూ కలిపి భూమిమీద జల్లాడు. రంగురంగుల
దారాలూ వున్నాయి. పచ్చ పచ్చగా ఏవో ఆకులు
వున్నాయి. వాడి చేతులో విదో జపహారిక వుంది.

వాళ్ళు జేయ్యవైపు, నా వైపు చూశారు.

కాంబరీ నావైపు చూచి నవ్వాడు.

నాకు భయంపుకుతూ చిరా కెత్తింది.

మాప్తుడు నాకు చోటుమాపి కూర్చోమన్నాడు.
ఆ చోటు కొంచెం ఎత్తుగావుంది. కూర్చున్నాను.

కాంబరీ ఒక లేత తనలపాకు తీశాడు. దాని
మీద కొబ్బక రాశాడు. ఆపైన నూనెగంటి దేదో
వ్రాశాడు; నా కివ్వబోయాడు. నేను తీసుకోలేదు.
మాప్తుడు తీసుకోమన్నాడు. తీసుకున్నాను.

కాంబరీ చెప్పాడు.

'నీకు తమలపాకులో ఏం కనిపిస్తే అది కనిపించిందని చెప్పు.'

నేను మాట్లాడలేదు.

'సరే నవ్వు అన్నాడు మాప్తుడు.

నేను తల పూపాను.

మెదుల్లా మెలిక

కాంబరి అడిగాడు 'ఎం కనిపిస్తోంది?'

నేను చెప్పాను 'అక్క'.

'జాగ్రత్తగా చూడు! ఆకులో ఎం కనిపిస్తోందో చెప్పు.'

నేను చూట్టాడలేదు.

'చూస్తున్నావా?'

'అక్క!'

'ఎం కనిపిస్తోందీ?'

'ఏమీ కనిపించటంలేదు.'

నాకు నిజంగా ఏమీ కనిపించటంలేదు. ఆకు మూతం తెల్లగా కలగా కనిపిస్తోంది, ఎత్తుపల్లాలవల్ల మెరుస్తూ.

'ఎం కనిపిస్తోంది?'

'ఏమీ లేదు.'

'జాగ్రత్తగా చూడు! కొండ ఆరచేతిలో పెట్టుకొని అంజనేయస్వామి కనిపిస్తాడు. ధియంతవద్ద జాగ్రత్తగా చూడు.'

నేను చూట్టాడలేదు.

'చూస్తున్నావా? కాంబరి అడిగాడు.

'ఉక్క! జవాబు చెప్పును.

'కనిపించాడా? ముఖంలోకి చూస్తూ మళ్ళీ అడిగాడు.

'లేదు.'

'ఈసారి కనిపిస్తాడు. జనుకుకోకు. జాగ్రత్తగా చూడు, విస్తున్నాడు. జాగ్రత్త! కనిపించాడా?'

'ఏమీ కనిపించటం లేదు.'

చుట్టూ చూశాను. కాంబరి నా ముఖంలోకి, ఆకునూ చూస్తున్నాడు. వాళ్ళిద్దరూ వావైపు చూస్తున్నాగా. జేమ్సు దిగాలపడి చూస్తున్నాడు. ముప్పడు చూస్తున్నారు.

'అదిగో! వచ్చాడు. కనిపించాడా?'

'ఉక్క!'

ఇప్పుటికీ నాకొ సంఘటన గుర్తుంది. ఆకులో నాకేమీ కనిపించలేదు. అబద్ధం అనేకానీని తెలుసు. కాని కనిపించని అంజనేయస్వామి కనిపించానని చెప్పాను. పర్యటంతో కనిపించానని చెప్పాను. పచ్చి అబద్ధం.

నే నిప్పు జనుకుంటాను. అప్పట్లో ఏదో బలవంతమైన ఒత్తిడివల్ల తెగింపు తెచ్చుకున్న చిన్న వయస్సు కొరడమరి.

కాంబరి ఎగిరి గంలేశాడు.

జేమ్సు నా ముఖంలోకి చూశాడు.

ముప్పరు సిగరెట్టు ముట్టించారు.

వాళ్ళిద్దరూ సద్దాకొని కూర్చున్నారు.

కాంబరి మళ్ళీ అడిగాడు.

'అంజనేయస్వామి ఏమో చెబుతాడు. చెబుతున్నాడు నిను. ఎం చెబుతున్నాడు?'

'ఏమీ చెప్పటంలేదు.'

'జాగ్రత్తగా విను! ఏదో చెబుతాడు.'

గదలకండా కూర్చున్నాను.

'చూట్టాడుతున్నాడా?'

నేను మూతం నిశ్శబ్దంగా వూదకున్నాను. అడిన అబద్ధమిద అంతలేమందా గొడవలు లేస్తున్నాయి. పునాదులు లేని కట్టడాలు.

'అంజనేయస్వామి వున్నాడా? కలిపోయాడా?'

వెంటనే చెప్పాను 'వెళ్ళిపోయాడు'. చుట్టూ పేరిగిన కట్టడాలు నేలనుట్టుకున్నాయి. కొంచెంలో కొంచెం తృప్తి.

'వెళ్ళిపోయాడా? సరే! ఉపలదిగి కురి ఎట్టు పెద్దది కనిపిస్తుంది చూడు!'

జవాబు చెప్పాను 'కనిపించటం లేదు.'

'జాగ్రత్తగా చూస్తున్నావా?'

బుర్ర గట్టిగా వూహాను.

'ప్రవహిస్తున్న నీరు కనిపిస్తోంది కదా!'

'లేదు.'

'నువ్వు సమద్రం చూశావా?'

'చూడలేదు.'

'నీని చూశావా?'

'ఉహూ!'

'కాలం చూశావా?'

'లేదు.'

'చెయ్య చూశావా?'

'చూశాను.'

'ఆకులో చెయ్య కనబడుతుంది చూడు!'

నేను సమాధానం చెప్పలేదు.

'చెయ్య కనిపిస్తోంది కదా!'

'లేదు.'

'నువ్వు చదువుతుంది ఎక్కడి?'

చెప్పాను.

'మీరు కొండవీడు ఎక్స్ కర్షన్ కు పోయారు కదా!'

'అవును.'

'జాగ్రత్తగా చూడు! కొండ కనిపిస్తుంది. చూస్తున్నావా?'

'ఉక్క!'

'కొండ కనిపిస్తోంది కదా!'

‘కనిపించటం లేదు.’

‘పెద్ద అడవి కనిపిస్తోంది కదూ!’

‘అదేదీ?’

‘అవును. అడవి, శెట్టులూ, కొమ్మలూ, పచ్చగా, నల్లగా, తెల్లగా.’

‘నేను పూగుకున్నాను.’

‘ఎందుకొంది కదూ!’

‘లేదు.’

‘తరువాత?’

‘లేదు.’

‘సిమ్మంటు కొట్టు?’

‘లేదు.’

‘దిగులుగా వున్నాయా?’

‘కనిపించటం లేదు.’

‘ఎక్కడు దిగులు కొట్టు?’

‘కనిపించటం లేదు.’

‘ముళ్ళు దొంగ?’

‘ఎవీ కనిపించటం లేదు.’ నాకు విసుగైంది. కాంటి గమనించాడు.

‘ఎడదీ?’

‘ఎం పుంటుంది?’

‘ఇసుకలాగా, ఎత్తుపల్లాలతో.’

‘ఎక్కడ?’

‘అటులో.’

‘ఎదీ?’

‘కనిపించటం లేదా?’

‘లేదు.’

వాళ్ళిద్దరిలో నిరాశ, స్వప్నంగా కనబడుతోంది. మాస్టరు సిగరెట్టు సేలకేసి కొట్టాడు. సర్దిగా సర్ది కొని కూర్చున్నాడు.

‘జేమ్స్ అవులిస్తున్నాడు.’

కాంటి కొంపం పెరిగింది. రాత్రుగా వున్నాడు.

వాళ్ళతో చెప్పాడు.

‘కుర్రాడు పసికరాడు.’

నావైపు తిరిగి వస్తు చూస్తూ ‘ప్రయత్నిస్తా’ నన్నాడు.

‘అటులో స్టేషనుచూడు.’

కాంటి నాముఖంలోకి తీవ్రంగా చూస్తూ అడిగాడు.

‘నేను భయపడ్డాను. అయినా చెప్పాను ‘కనిపించటం లేదు.’

‘అటులో స్టేషను లేదా?’

‘లేదు.’

‘లేకపోతట మేమిటి? పుంటుంది. చూడు! వుంది. కదూ!’

‘లేదు.’

‘బస్ స్టాండ్?’

‘తల ఎడంగా వూపాను.’

‘ఎమైనా కనిపిస్తుందా?’

ఆ రోజు నా కిష్టుటికీ గుర్తు. అప్పుడు నాలో ఒకరకమైన మార్పు వచ్చింది. మాస్టరు స్వయంగా ఇద మిథమని నిర్ణయించలేదు. కొంపం కొంచెపు, ప్రేరణ-ఎమో! నిరాశ-హాసించలేదు. బాధ-తక్కువవడం గూర్చి. గుఱిం-అపారమని. అకభూతి-నరాలలో మెదలతో, మానవత్వంలో. మెలిక-అనుభవంలో. ఆనందంలో, అహోదంలో. ముఖ-గుండెలో కంపల్లా. దొంగ. ఇసుక. నట్టి. ఎడారి-ఇసుక తెరలు. గాలి విడలులు, కొంప, లోతు-గుడిపోయిన మనస్సు. ఆకాశం, భూమి, జరిపోయిన తార, నూర్చుకు, గుండ్రుడు-కలిసిపోయిన నీడ. పగలు, రేయి, విశ్వమైన నిశ్చయ. గడ్డివామి-తలబడతోంది. రైలుదొంగ-ప్రవాణం పోయింది. చెట్లు మీద-కొమ్మ పోగింది. దెగువుగట్టు-చేప వచ్చింది. తుమ్మచెట్టు-చుట్ట పెరిగింది. బావిబుడ్డు-రావికొమ్మలో నిశ్చలమేట. మంచుముక్కు-గాజు పెంకు చింద్రశిఖ-మూడిపెంజ. గాలివీచుకు. గుండె దిగులు, కంపబాధ-నిద్రానాట. కుసుకు, అలోగన, అక్కడ నిశ్చలమే నిశ్చల. పాటలు. అంగులించి భావన, అంతులేని యాతన. నరాలు లేకున్నాయి. అంతే క్షణంతో—

కాంటి మళ్ళీ అడిగాడు.

‘ఎమైనా కనిపిస్తుందా?’

‘అవును! జవాబు చెప్పాను.’

కాంటి ఆశగా చూశాడు.

వాళ్ళు కొంచెం కదిలారు.

‘జేమ్స్ వస్తు చూస్తున్నాడు.’

మాస్టరు సిగరెట్టు ముట్టించారు.

కాంటి ప్రశ్నించాడు.

‘ఎం చూస్తున్నావ్! కనబడేది మిటి?’

‘బిడ్డ!’

అటులో ఏదీడీ లేదు. మరి నేనెందు కలా చెప్పానో, ఇప్పుడు హిందూకొలను. మార్పులు మనం కోరివి కొన్ని, మం ప్రయోగం లేవి కొన్ని. ఏ మాస్టరు ఏలాటిదో అందరికీ అన్ని వయస్సుల్లో తెలియదు. నాకు ఈ మాస్టరు అంతే.

కాంటి అడిగాడు.

‘క్రింద-కొలవ వుందా?’

‘లేదు.’

మెడుల్లా మెలిక

‘రైలు వుందా?’

‘లేదు.’

‘రోడ్డువుందా?’

‘లేదు.’

‘అసలసం బ్రిడ్జి?’

‘మాయాలు బ్రిడ్జి, ఓవర్ బ్రిడ్జి, రైలుసేవనులా వుంటే ఓవర్ బ్రిడ్జి.’

మరొక్కమారు అబద్ధం, సచ్చి అబద్ధం, ఏమైన నిజం లేని అబద్ధం, ఎదురు సేలా చెబుతున్నానో నాకు అప్పుడు తెలియదు. ఇప్పుడు సమన్వయం చేసుకోవలసి, సంతోషంతోనో బాధతోనో బుగ్గపగిలిపోతోంది. మాన్యువోచ్చింది, పరిణామం ఎలావుంటుందో?

‘కాంటాక్టు కుతూహలం పెచ్చింది.’

‘ప్లాటుఫారం కనబడతోందా?’

‘కనబడటంలేదు.’ నిక్కచ్చిగా చెప్పాడు.

‘రైల్వే!’

‘ఏమీ లేవు.’

‘సిగ్నల్ కనబడతోందా?’

‘లేదు.’

‘బ్రిడ్జి దూస్తూ నే వున్నావు కదా?’

‘అవును.’

అప్పుడు నాకు, వాళ్ళు కాంటాక్టుని ఏమి అడిగానో తెలియదు. నే నేం చెబుతానో కాంటాక్టుకి గానీ, వాళ్ళకు గానీ తెలియదు. వాళ్ళు ఏమి వుద్దేశించానో బహుశా కాంటాక్టు కూడా తెలియదు. మాన్యువారికి తెలుసుకోమో!

ఆమలాదూచి నేను ఎదో సమాధానం చెబుతాను. కాంటాక్టు ఎదుటివాళ్ళు సమన్వయంలో వూహించుకున్న ప్రశ్నల గ్రహీస్తాడు, సమాధానం ప్రశ్న సమన్వయించి వాళ్ళకు జవాబు చెబుతాడు. వాళ్ళు కదికుకుకుంటుంది. కాంటాక్టు ప్రయత్నం ఫలించింది. కాంటాక్టు అపజయం లేదు. నాకు మాత్రం అపవిత్రతయంలో అప్పుడు చీకాకు కలగలేదు.

సరైన సమాధానం దెవులే చెప్పగలడు. దెవుడి అంశపున్నవాళ్ళు చెప్పగలరు. దెవుడి అంశ కాదుగానీ, కాంటాక్టుగానీ, పోస్టింగ్ గానీ, మూలవిధాల సమన్వయానికిగానీ వుండాలి—సమాధానం రైలే?

కాంటాక్టు పంకా ముఖం పెట్టాడు. ప్రశ్నలు వేయటం కూడలేదు మానితే జవాబు రాదు జవాబు రాకపోతే డబ్బురాదు. డబ్బు రాకపోతే పొట్టగడవదు. ఇది అప్పటి భావన.

‘బ్రిడ్జి పైన జనం వున్నారా?’

‘లేదు!’

‘జాగ్రత్తగా చూడు! చూచి చెప్పు! నాకు తెలుసు ఉన్నాను. ఉన్నారా కదా!’

‘అవును.’

‘ఎంతమంది వున్నారు?’

‘ఎక్కువమంది లేరు.’

‘తక్కువమంది వున్నారా?’

‘చాలా తక్కువమంది వున్నారు.’

‘ఎంతమంది?’

‘ఇద్దరు.’

వాళ్ళు అక్కాగా మాన్సున్నారు. ముఖాల్లో తృప్తి చూశాడు కాంటాక్టు (సక్తి) వున్నాడు.

‘ఏం చేస్తున్నారు?’

‘ఏమీ చేయటంలేదు. నడుస్తున్నారు.’

‘మాట్లాడుకొంటున్నారు. వినపడుతోందా?’

‘వినపడటం లేదు.’

‘మాట్లాడుకొంటున్నారు కదా!’

‘అవును.’

‘ముసలివాళ్ళా?’

‘కాదు.’

‘పసిపిల్లలా?’

‘కాదు.’

‘మ రైలు నున్నారు?’

‘క్షురం కుప్ప.’

‘అమ్మమ్మలా?’

‘కాదు.’

‘మగవాళ్ళా?’

‘కాదు.’

‘మరి?’

‘అడలమ్మయ్య; మగఅమ్మయ్య!’

‘యూవకు డెలా వున్నాడు?’

‘సదాశివకాస్త్రి అంతగా వున్నాడు.’

‘సదాశివకాస్త్రి ఎవరు?’

‘మా పూర్వ.’

‘బట్టలు ఎలా వున్నాయి?’

‘మా డీ. యి. ఓ బట్టలు లాగా వున్నాయి.’

‘మహమ్మదీయూడి బట్టలు లాగా వున్నాయా?’

‘అవును పెత్తన ఎర్రని ట్రాక్స్.’

వాళ్ళందరూ ఒకేసారి అరిచారు.

‘నాడే!’

‘యూవకి ఎలా వుంది?’

‘మా అక్కలాగా వుంది.’

‘లేదా ఏమీ లేదా?’

‘వుంది!’

'ఎందుకీ?'
'నా పటిమ ద బొట్టు.'
'మీ అక్క వ ఈస్తు ఎంతో?'
'పిదనియిన సంతతి రాలు.'
'ఒరే! బ్రాహ్మణి గారా?'
'కనిపించుట లేదు?'
'వాళ్ళిద్దరూ కనిపించుట లేదా?'
'ఇద్దరూ కనిపించుట లేదు.'
'నురేమి కనిపిస్తోంది?'
'ప్లాటా ఫారం.'
'రైలుందా?'
'రైలు కేరింది.'
'ఎటు నురుతోంది?'
'బెజవాడ వైపు.'

ఇక చాలు నన్నాడు కాంబరి. నా చేతిలో చుక్క తీసుకున్నాడు. వాళ్ళతో చెప్పాడు.

'మీ అమ్మాయి కనిపించకపోవడంతో ఎం జరిగిందో తెలుసుకుందామని వచ్చాను. అవునా?'

'అవును.' అన్నాడు ఇద్దరూ ఒకేసారి.

'ఒక సూక్ష్మమీను యువకుడితో రేచి పోయింది. రైలులో బెజవాడ పోయారు. మీగు బెజవాడ పోతే వాడు కనిపిస్తారు కాని ఆమె మీతో రాను. వాళ్ళిద్దరూ మీగు పోయేవరికి పెళ్ళి చెసుకుంటాను.'

వాళ్ళు చప్పన పైకి లేచారు.

మాస్టరు లేచారు సీ రెట్టు ముట్టించుకున్నాడు. కాంబరి చేతిలో డబ్బులు పడ్డాయి.

వాళ్ళ వాళ్ళు కొని పెట్టాడు. మేం తీసుకోలేదు.

మాస్టరు తమ్మల్ని పైకిలే మీద ఎక్కంచుకొని స్టేషను వైపు నడిచుకున్నారు.

ఇంతవరకు నేను మీకు సుఖములలోని ప్రాణం వంటి ఘట్టం చూపలేదు. జరిగిందంతా విమోచనం, చెప్పబోయే సుఖం ఇది కథ అయితే ప్రాణమైన పట్టు చెప్పబోయే విషయం. తప్పు కంటున్నాను. కథ చదివండి!

నేనూ నేన్నా నర్ బ్రాహ్మణి దాటి ప్లాటాఫారం మీదికి వచ్చి రైలెక్కా. కదిలేది.

నా కప్పుడే ఆలోచనలు వచ్చాయో తెలియదు. కని ఇప్పుడు చుట్టూ ఏదో ఆనకుంటాను.

నిచిత్రమైన అభిప్రాయం సంబంధితురూతి. చెప్పిన అవధిలో చెప్పలేనంత నిజం వుంది. వెలుక్కి

నిజకీ మగ్గు వున్న గోడ పోతే రెండూ ఒకేటే. తగిన అవధిం ఎలా ఉండాలిగా? నా మృదయంలో, మనస్సులో రక్తంలో నా భావో ఎక్కడో విదో విచిత్రమైన, తరాత్పరాంత్రున్న శక్తి కనిపిస్తోంది.

అవధిం నానోటలోంచి రావటానికి నెనుక ఏదో నిశ్చలమైన సమాచారానికి సంబంధించిన విషయ విస్తరణ నా మెరుకులో తెరలు తెరుచుగా. పొరలు పోలుగా వున్న అనుభవాల ఫలకా మీద ఎక్కడో విదో ముద్రపడి వుంటుంది. ఎలాంటి పరిణామం లేకుండా ఇలాంటి విషయాలు ఎవరైనా ఎలాగైనా చెప్పగలరు? నేను చెప్పిన దానికి కోరణ. నా అక్క మెటిల్లా విషయం నాకు తెలిసి వుంటుంటేనేనని నేను ఇప్పుడప్పుడు అవిషయం చుట్టూ చచ్చినప్పుడు అప్పుడప్పుడు అనకుంటూ వుంటాను.

అక్క ప్రేమగాన నా మృదయ కుక్కరాంకిరాళంలో ఎక్కడో ముగగుపడి వూడిపోయి నిద్రాగ్రుణ్ణి తతో జోగుతూవుంది. పరిస్థితులు బలగ తీరమైనప్పుడు పొంగిపోయి పెలుడకి కర్రలలో ప్రవహించి. చైతన్యాన్ని ప్రసాదించి విద్యుత్తుని ప్రసారం చేసి, వికే కాన్ని కలిగించి కంతంలోంచి అగ్నికు వెంబడిం జేమో! విమో! విదో జరిగింది. అన కౌన్య!

రైలు నిగూడు.

ఇంటి వల్లన.

అక్క కనపడలేదు. వచ్చి పుస్తకాలు తీసుకళ్ళ లేదు. ఇల్లు బోవోట్టిన ట్లండి. అమ్మా, నాన్నా నిగాలపడి కూర్చున్నారు.

నాన్న అన్నాడు.

'దాన్నెక్కడో లేవుకు పోయాడు.'

అమ్మ అంది.

'మీ అక్క ఎక్కడో లేవుకు పోయింది.'

నేను అనుకున్నాను 'నా అక్క సవాళికాస్త్రీ కలిసి లేచిపోత రని నాకు తెలుసు. పదికోజు నాడే నాకు తెలుసు.' నాన్నని బెజవాడపోయి రమ్మన్నాను.

పోయివచ్చాడు. పెళ్ళి చెసుకున్నారని చెప్పాడు. ఇప్పుడు అక్కకు తొమ్మిది సంవత్సరాల చిన్నారి రాజివుంది.

దాన్ని నాకు ఇచ్చి పెళ్ళి చేస్తాననీ, అక్కా బావా ఇద్దరూ అంటున్నాడు.

నేను రాజిని పెళ్ళి చెసుకుంటాను.

ఇంకా సంఘటన ముగియలేదు. పెళ్ళి కరవాల చాలావుంది కథ.

కాతంత్ర వ్యాకరణం

శ్రీ శ్రీనివాస పోదరులు

హితాయ సుకుమారాణాం
కుమారాణాం కుమారధీః,
చత్రే వ్యాకరణం ధీరః
శర్వవర్మా ఋణాత్తమమ్,
కాతంత్రం లఘుతంత్రత్వాత్
కాలావక మపిరితమ్,
కుమారార్వ మయూరస్య
కలాపే లిఖితం యతః.

అంధ్ర మంత్రిశేఖర డొకడు సంస్కృత వ్యాకరణాభ్యాసమునందు సౌలభ్యం కలిగించటానికి చేసిన ఉత్తమకృషికి ఫలితం కాతంత్ర వ్యాకరణం. కాని అంధ్రదేశం చూత్రం దీన్ని వివాదో ముచి పోయింది. ఒకప్పుడిది ఆసీతుహేమాచార్యులచేత బయటపడింది. అంతే కాదు, సి హళం, టి బెట్టు, చీనా మొదలయిన డిక్షనరీ సంస్కృతాధ్యక్షులకు మహాప్రకారం కలిగించింది. పాణినీయులకు కాతంత్రీయులకు ఒకప్పుడు వాదోపవాదాలు వివరీతంగా వుండేవి. హెచ్చుకుందామోటం హెచ్చుగా వుండేది. శూద్రకృతమైన పద్మప్రాభృతిక భాణం లోని యీ క్రింది పంక్తులు ఇందుకు సాక్ష్య మిస్తున్నాయి!—

“ఏవ హి పాణినీయైర్వో దండకూకపుష్పో దత్తకలశి రామ నైయాకరణః. అపీదానీ ముఖే నాస్య వాగ్యురూ ముత్తిరే మం?” (ఇనుగో దండకూక పుష్పమైన దత్తకలశి. అటు పాణినీ యాభిహని యైన నైయాకరణి. ఇతడి వాక్యాన్ని దాటి నిర్విఘ్నంగా బయటపడకలసా?) అనుకుంటాడు విటుడు. “తథా హి— అస్య కలహంధూతిబంధురా వాగీష దపి స్పృష్టా దేగులఘంఠే వాసుస్యవతి.” (ఎందుకంటే ఇతడికి నోటిగురు హెచ్చు. కొంచెం కని లిస్తే చాలా, దేవాలయంలో గంటలాగా మోగి పోతాడు.) అని భయపడుతాడు. అయితే “సంరద్ధం నైసం పశ్యామి. ఆమ్. వాదవిఘట్టితే నానేన భవి త్యమ్.” (వాదావిడిగా వున్నట్లున్నాడు. బహుశా వాదంలో ఒకేపోయి వుండకచ్చు.) అనుకొని తన వాల్టే పీడించకపోవచ్చునని శరణిల్లాడు, “స్వాగత

మక్షర కోహ గారాయు.” (అక్షరాల కొట్టానికి స్వాగతం) అని స్వాగతం చెప్పాడు. దత్తకలశిని కుళిలపళ్ళు చేశాడు. అతడంటాడు “ఏహైస్మి బలి భుగ్ని ని సంఘాకబలిభిః కాతంత్రై రవస్కం దితః” (కావల్లాగా కూకపుష్పడిగా మీడికివచ్చి కాతంత్రీలు ముట్టడించారు) అని. విటు డంటాడు. “హంత (వచ్చుతే) కాకోలూకమ్? సఖే, దిష్ట్యా త్వ మునానపక్షం పశ్యామి.” (హయ్యో, కాకోలూకం ప్రారంభమైందీ? మిత్రమా, అచ్చువ్వవళించేత కన్నొ కాల్ పొగొట్టుకోకుండా బయటపడాలి. సంతోషం.) అని విటుడు ఓవార్చాడు. దత్తకలశి “కా చేదానీం మను వై కూకరణ పారశ నేషు కాతంత్రీకే వ్యాస్తా?” (కాతంత్రీల గొడ్డలిపెట్టసంతి నాను ఇప్పుడెందుకు?) అంటాడు. ఈ సంభాషణనిబట్టి ఆలోచనలో పాణినీయులకు కాతంత్రీమహా ఎంతి కదా కలి జనకుటాంఠో తోలుస్తున్నది.

సంస్కృత వ్యాకరణరచనలో మూడు పంథాలు స్పష్టంగా కనపడుతున్నాయి. సౌకర్యంకోసం వాటిని 1. ప్రాచీనపద్ధతి, 2. పాణినీయపద్ధతి, 3. మన్యు పద్ధతి అని చెప్పకోవచ్చు.

ప్రాతికాఖ్యమండీ (ప్రచలితమైన స్వరవ్యంజనాది ప్రాచీన సంజ్ఞలూ, అ ఆ ఇ ఈ మొదలైన వర్ణ మాలాక్షరమూ ఉపయోగించి చెప్పిన పద్ధతి మొదటిది. ఈ మార్గిన్ని అనుసరించినవారు ఇంద్రుడు (ఇంద్ర వ్యాకరణం), కాళకృత్సుడు (కబ్బలాప వ్యాకరణం), శిర్వవర్మ (కాతంత్రం), హేమచంద్రుడు (హేమకబ్బానుశాసనం) మొదలైనవారు. భరతుడి నాట్యశాస్త్రంలో వున్న వ్యాకరణభాగం కాతంత్రమనుసారియైనదే. వీరి సంజ్ఞలు నూటికి తొంభై తొమ్మిదిపాళ్లు అన్వర్థములైనవీ, సుబోధమైనవీ. వీరి పద్ధతిలో, వివరణలో దొంగ తిరుగులు లేవు. లాక్షణికుల వ్యాకరణం విషయంలో తన నాటివరకూ ఉన్న ప్రయోగాలన్నవ్వి చెప్పకపోవడంతా పూర్తిగా చెప్పినవాడు హేమచంద్రుడు. ఇతని హేమకబ్బానుశాసనం కాతంత్ర పద్ధతిని పూర్తిగా అనుసరించి సరళంగా కట్టుదిట్టంగా వ్రాయబడిన ఉత్తమ

వ్యాకరణం, (దీన్ని గురించి వేరే వ్యాసపరంపర వాస్తాము.)

కంఠోద్ది పాణినీయపద్ధతి. పాణిని తననాటి వరకూ పున్న సమస్త లాక్షణికులకంటే భాషకు అనుభాసం చెప్పుటం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాడు. అందుచేత లాఘవం అత్యవశ్యకమైంది. లాఘవం పొందినట్లానికి అతడు కనిపెట్టిన గోప్యపద్ధతి ప్రత్యాహారపద్ధతి. 'అ ఇ ఉ ఊ' ఇత్యాది చతుర్ముఖాత్రి అయిన ప్రతిభకు నిదర్శనగా, అది యాహేళ్యరహితముగా ప్రసిద్ధి పొందాయి. 'స్మృతానానా నే నలరాజగణాః. ననాద డక్కాం ననపంపవారమ్' 1 ఇత్యాది శ్లోకంలోని కథ అందరికీ తెలిసిందే. ఈ మూత్రాలు యాహేళ్యర ప్రసాదంగా పాణినికి భాసించాయని చెప్పుకుందాం. ఈ మూత్రాలు పాణినివేసిన విషయంలో దయావంశ సరస్వతి తనవ్యాసరణ భావ్యంలో యిలా వ్రాశాడు: "అత్ర ప్రత్యాహారేషు కేవల భట్టాజీ దీక్షితాదయః సంపూర్ణంతి ఇహని యాహేళ్యరాణి మూత్రాణితి. మహేళ్యరా దాగతాని, మహేళ్యరణా వా ప్రాకాగ్, తదిద మసత్యమ్. కథమే తత్ర ప్రమాణాభావాత్. అత్ర తు ప్రమాణమ్—'ఏషా హ్యేవార్యస్య శైలి లక్ష్యతే య త్తుల్యజాతీయాం స్తుల్యజాతీయే మాప దిశతి, అహోఽత్యు హలో హస్తు' (భావ్యమ్. ౧ అ. ౧ పా. ౨ ఆ. పు. 187). అత్ర ఉపదిశతి ఇతి క్రియాయః కర్తా పూర్వస్యాః వస్త్యా విహితానా దాచార్యః పాణిని తాయాతి. యేషా మేతానత్ జ్ఞానం నా స్తీనాని మూత్రాణి కేన రచితాని, తే వ్యాకరణ్య గ్రంథాన్ రచితు ముద్యతా. మహాదాప్యగ్ని మేతత్." (ఈ ప్రత్యాహారాల విషయంలో భట్టాజీ దీక్షితులు మొదలైన కొందరు ఇవి యాహేళ్యక మూత్రాల అంబు న్నారు. మహేళ్యగడినండి వచ్చినవి లేదా యాహేళ్య రుడిచేత చెప్పబడినవి అని. అసంతా అసత్యం. ఎందు కంటే అందు కేవల ప్రమాణం లేదు గనుక. ఇక్కడ ప్రమాణ మేమిటంటే - తుల్య జాతీయాలైన అక్షరాలను తుల్యజాతీయాలలో - అచ్చులను అచ్చులలోను, హల్లులను హల్లులలోనూ - ఉపదేశించటం ఆచార్యుని పద్ధతి అని భావ్యంలో ఉంది. ఇక్కడ 'ఉపదేశం చటం' అనే క్రియకు కర్త ఎవరనే మొదలు ఉన్న (ఆచార్యస్య) వస్తీవిధి కిని విపరీతమింపజేయుటం వల్ల పాణినివాక్యచాగ్న డని లేచుతుంది. 2 ఇంతిమాత్రం తెలియనివాళ్ళు వ్యాకరణ గ్రంథాలు వ్రాయటానికి పూనుకోటం మిక్కిలి వింతగా ఉంది.)

(ప్రత్యాహారాలు లాఘవానికి కారణమేనా వ్యాకరణాన్ని క్లిష్టం చేశాయి. కొన్ని ప్రత్యాహ

రాలలో అనవసరమైన అక్షరాలుకూడా ఉండిపోయి వదులుతున్న వాళ్ళను కొంతకంగాదుకు కారణ మూతాయి. ఉదాహరణకి— "అట్ కపాస్వజ్ఞుం న్యవా యేఽపి" (పా. ౮. ౪. ౨.) అనే మూత్రంలో అట్ ప్రత్యాహారంలో 'ం' చేరటం వ్యర్థం. "రహ భ్యాం నోణ స్సమావశ" (పా. ౮. ౪. ౧.) అనే మూత్రంవల్ల 'ర్' ప్రక్కవచ్చి 'స' 'ణ' గా మారిన మారుతుంది. కనుక రకార వ్యవధానమున్నా 'స' 'ణ' గా మారుతుందని చెప్పిన అక్కరలేదు గదా! అలాగే "ఎన ఇగ్న్యస్వాదేశ" (పా. ౧. ౧. ౪౮) అనేవోట 'ఎ' 'ఇ' 'ఁ' లకు ప్రాప్త్యాదేశం జెప్పినప్పుడు 'ఇ ఉ ఋ' వస్తాయని పురి, ఇక్కడ 'ఋ' ల ప్రసక్త లేదు. వీటినివేసిన అనవసరమేగాక "యథాసంఖ్య మనుదేశ స్సమానానామ్" (పా. ౧. 3. ౧౦) అనే మూత్రం ప్రకారం యానే 'ఏ' 'ఁ' లకు ప్రాప్త్యాదేశంగా 'ఋ' రావలసివస్తుంది. అది కుదరదు. ఈ విధంగా ఇవి అధ్యేతకు కేళి కలిగిస్తుంది. ప్రత్యాహార పద్ధతివల్ల ఇలాంటి వ్యాసభట్టాలు చాలా విర్బు డాయి. అక్కడల్లా "వ్యాఖ్యానతో విశేష ప్రతి పత్తిః" శిరస్య మాతుంది. లాఘవంకోసం విర్బుజ్జయింతు వంటి ప్రక్రియలు జై నేంద్రయా, దాన్నని సరించిన ముగ్ధబోధములో వికృతర సజ్జలు (స-వనం, లి- లింగం, హ-హస్యం. దీ-దీర్ఘం, ప-పుంసం ఇత్యాది) గా విర్బుజీ వ్యాకరణమంటే భయంవేసేంత గురవ గావాస్తీలికి దాటితాయి. వైగా ఒక్కమాత్ర తగ్గివా తగ్గిపోయి ప్రయత్నించి "ఏకమాత్రాలాఘవేన పుత్రోత్పరం మన్యస్తే వైయాకరణాః" అనిపించు కున్నార వైయాకరణాలు. పాణినీయంలో ఇంకా క్లేశం ఎక్కువ చేసింది ఆల్లీబ్రా పద్ధతి. 'ఆయన' 3 ప్రత్యయానికి 'ఫ' గుర్తు. 'ఇక' 4 ప్రత్యయానికి 'త' గుర్తు. 'అన' 5 ప్రత్యయానికి 'యు' గుర్తు. ఆల్లీబ్రాలో—

1. నందికేళ్యర కాళిక.
2. ఇక్కడ నాగేశభట్టు "ఆచార్య కట్టే నానాది శ్విబ్ధపురుషః" అని వింతవ్యాఖ్యానం చేశాడు. ఈ ధ్రువుకు కారణము దనుర్దశమూత్రి పాణిని రచితం కాదనుకోటమే కాని వేరు కాదు. ఇంకా క్కడా ఆచార్యశబ్దానికి అర్థం చెప్పలే దిటను.
3. ఆయనేయోరియయః ఫణః చ్చమాం ప్రత్య యాదీనామ్. పా. 2-౧-౨.
4. తన్యేకః. పా. 2-3-౫౦.
5. యువోరనాకా. పా. 2-౧-౧.

$$(a+b+c)^2 = ?$$

$$b+c=x \text{ అనుకొనుము}$$

$$\therefore (a+b+c)^2 = (a+x)^2 \dots$$

అని చెప్పినట్లుంటుంది. భావ, ప్రయోగకైతీ నేర్పు కోటానికియందు ఈ ఆత్మజాతా శిరస్సులం పొందా లిసననుంది. ఇంగ్లీషు మీడి కుములో జాగ్రత్త, పైను మొలలైనవి ఛేదితే విమలగ్రహణానికంటే ముందు ■ పరభావ నర్థంచేసుకోటానికి తంటాలుపడేనట్లుం టుంది. ఇంతమాత్రంచేత పాణినీయాన్ని అభ్యుపరించినట్లు భావించడం. ఒక కాస్త్రం గా — ఆశాస్త్రాన్ని గ్రహించునం చెయ్యటమే ధ్యేయంగా పెట్టుకున్న వారికి పాణినీయంతంటే అన్యాయం చెయ్యవలసిన ఉత్తిమకాస్త్రగ్రంథం వేరొకటి లేదు. సాహిత్యరసాస్వాదనం, లేదా తర సారస్వత కాండలో కృషి చెయ్యటం తత్వంగా పెట్టుకునేవారికి ఇంత వైన పెట్టుకోకవసరముండకపోవచ్చు ననేది మాత్రం తిస్తి మరెవరికీ ఉన్నది. ఈ పాణినీయపద్ధతిననుసరించిన వ్యాకరణమాత్రకారులు చంగుడు (చాంద్రవ్యాకరణం), పూజ్యపాదుడు (శైవేంద్రవ్యాకరణం), భోజుడు (సరస్వతీ కంఠాధరణం).

ఇంక కొంత ప్రాచీన పద్ధతినీ, కొంత పాణినీయ పద్ధతినీ అనుసరించి వ్రాసిన వ్యాకరణ గ్రంథాలు మధ్యమపద్ధతికి చెందినవి. “అ ఇ ఉ ఋ లి సహవాః, ఏ ఐ ఓ ఔ సంస్కృతీరాణి, ఉభయే స్వరాః” (సారస్వతవ్యా. 1, 2, 3 మా.) అని ప్రారంభించి “హనువరల, ఇణనజయ, యుభగభుభ, జవనన, భుభగభ, హుతకర, శివన; ఆద్యంతాభ్యామ్” అని ప్రత్యాహరణమాత్రాయ చెప్పారీ పద్ధతిలో, పాణినీయప్రత్యాహారాలు వదలకుండా కొంత మార్పుతో గ్రహించి ప్రాచీనసంజ్ఞలైన అద్యతనీ శ్వస్తనీ స్వర వ్యంజన ప్రస్థానము గ్రహించి కౌతంత్రంనలే సంజ్ఞా సంధి వడ్డంగాది ప్రకరణానుసారి పద్ధతిలో వ్రాయబడిన గ్రంథాలీ తెగకు చెందినవి. ముఖ్యంగా సారస్వతవ్యాకరణమీ తెగకు చెందిన ఉత్తిమగ్రంథం, పురూషు విశ్వా వాగీశుడు రచించిన ప్రయోగరత్నమాల అచ్చం కౌతంత్రపద్ధతి చెందినదేనా అందులో పాణినీయ సంజ్ఞలైన అవ్, ఏవ్ మొలలైనవికూడా పేర్కొనబడినాయి. కావలాయవ్యాకరణం కేవలం పాణినీయ సంజ్ఞలనే ప్రత్యాహారాలనే కొంతకొంత మార్పుతో గ్రహించినా కౌతంత్రంతంబర ప్రకరణాను సారంగా రచించబడింది.

ప్రాచీన పద్ధతిలో ఉన్న వ్యాకరణాలు అసమగ్రంగా ఉన్నాయని సరించి పాణినీ నిరసమాన మేధావలంతో అతడు లాఘవానికై ఉపయోగించిన చావక్యంకల్ల ఆధ్యేతల బుద్ధికి క్షేపం అధికమైంది. ఒక జీవద్భావము సమగ్రమైన వ్యాకరణం అనూహ్యం. ఈ వాటికి సమగ్ర మనిపించింది కొన్నాళ్ళకి అసమగ్ర మవుతుంది. మానవులలో దినదినాభివృద్ధి చెందే అనుభవకౌశల్య, భాషావైశాల్యానికి కారణ మౌతుంది. అందుకే “లోకోపచారా ద్ధృఢాణసిద్ధిః” (కౌతం. 1. 1. 23) అన్నాడు వైయాకరణులు. ఒకభావ జన వ్యవహారంలోంచి తొలగిపోయిపోవుట దాని సమగ్ర స్వరూపం నిరూపించే వ్యాకరణం నిర్మించదగ్గు. ఇప్పుడు ల్యాటినుకుగాని, సంస్కృతానికిగాని అటువంటి వ్యాకరణం తయారు చెయ్యటానికి ఆటంకంలేదు. కాని అరబికి ఫార్సీకి, తెలుగునకూ ఇంకా ప్రవాహించలేనయితర భావలకూ—జనవ్యవహారంనుండి తొలగిపోని భావలకు—సమగ్రవ్యాకరణం సాధ్యపడదు. వ్యాకరణం జీవద్భావ ప్రయోగవైఖరికి పథప్రసర్పకంగా మారితే మౌనమౌతుంది. దాన్ని ఎంత కులభంగా,

6. అర్థ ముగించు బలి చెయ్యనిలాఘవం అపేక్షిణీయం కాని దుర్బలత్వానికి దారితీసే లాఘవం అసాకర్యమే ఎక్కువ కలిగిస్తుంది. శిబ్దకృతమైన లాఘవం కంటే అర్థకృతమైన లాఘవం అపేక్షిణీయం. కాతంత్రవివరణ పంజీలో త్రిలోచనదా సంభాషు — ద్వంద్వం హి లాఘవం భవతి శిబ్దకృతం, అర్థకృతం నైతి. తత్ర అర్థకృతమేవ లాఘవం పరార్థ ప్రవృత్తి త్వత్ లేమ మభిప్రాయం. అతః శిర్వవగ్యాపి తథా ప్రతిపాదయతి సహి వృత్తిశిబ్దస్య ‘వృ’ సంకేతం, ‘క్షి’ సంకేతం వా కృత్యా వ్యవహారతో వైదగ్ధీ కాచి దన్తి.”

7. ఈ విషయం సమగ్రంగా వేరొక వ్యాసంలో చర్చిస్తాను.

8. సిద్ధి ల్లోకతః శాసన మిదం దిక్ప్రవర్తనమ్, (మాత్రాంత్ర వ్యాకరణం. సంజ్ఞా 2, 3) అజ్ఞాత దిశం శీలం జగమిహో వాస్తవ్య మార్థం పృచ్ఛణిః పురుషేణ కేవలి దేవం యాహీతి హ సనిరే శేన దిశోదర్శనవ దిదౌ శాసన విధిజగమిహూణాం ప్రథమ ప్రవృత్తా పురకారం భవతి శ్చిర్థః (మా. వివరణము 3 మా.) ఈ పంక్తులు చదివినవారెవరూ చిన్న ముమూరిని సంకుచితౌప్తి అని పండించరమకుంటారు. సిద్ధిః న్యావ్యాదత్. ప్రాచుర్యభావశాసనం ౧. ౧. ౧. సిద్ధి రనే. కాంతాతే శైవేంద్ర వ్యాకరణం ౧. ౧. ౧.

నువ్వక్కడంగా చెబితే అంత మంచిది. అందువల్ల నే పోజినీయ వ్యాకరణంలోని క్లిష్టత లో కొనుభవంలోకి వచ్చాక “వ్యాకరణ శాస్త్రం సులభంగా చెప్పటానికి వీలులేదా?” అనే ప్రశ్న ఉత్పన్నమయింది. వ్యాకరణం ధ్యేయానికి ఒక సాధనమేగాని అసలు ధ్యేయమే కాదు. అసలు ధ్యేయం భాషాప్రయోగ శిలత, సాహిత్య రసాస్వాదనమూ. కనుక ఎంత సులభంగా సత్వరంగా వ్యాకరణ్యామనం ముగియకుంటే అంత మంచిది. ఈ విధమైన భావాలు దేశింగా ప్రబలివి. అవి సాంప్రదములైన కద్రీ వ్యాకరణంలోని క్లిష్టబంధాలను వదిలించుకొనే మార్గాన్ని అశ్వపిండటం జరిగింది. ప్రాచీన పద్ధతినీ, పోజినీయ దర్శనాన్ని అరగామానచేసుకున్న ఒక బుద్ధ శుశిలుడైన ఆంధ్రవంశీ శేఖరుడు కౌతంత్రం రచించి సుకుమారములకు వ్యాకరణాన్ని ముఖగ్రహ్యం కావించాడు.

కౌతంత్ర రచకు మూలభూతమైన కథ బృహత్కథలోనూ, కథా సరిత్యాగంలోనూ యిటువంటిది :

పూర్వం ప్రతిహాసపురం (నేటి కైతన్) ఆంధ్రదేశానికి రాజధానిగా ఉండేది దానికి రాజు దీపకర్ణి. అతనికి సంతానంలేదు. అత భార్య శక్తిమతి పాము కరచి చనిపోయింది. రాజు ఆమెయందే మనసు నిలిపి బ్రహ్మద్యౌం అవలించాడు. కాని తన సంతానహీనతకు అతడెంతో సంతాపం పొందుతుండేవాడు. ఒకనాటిరాత్రి కలలో శివుడు కనబడి “అడవిలో సింహంమీద ఎక్కి తిరుగుతూండే బాలుడు కంపక తాడు. సింహాన్ని కంపి వాణ్ణి తెప్పి పెంచుకో. అతడు కింశంక నిలుపుతాడు” అని చెప్పాడు.

అలాగే దీపకర్ణి ఒకనాడు పే.కు వెళ్ళగా ఒక పద్మసరస్వీరంలో ఒక బాలుణ్ణి చూసిండుకొనివచ్చిన సింహం కనుపడింది. అది బాలుణ్ణి దింపి నీరు తాగడానికి కొలనిలోనికి దిగుతున్నది. దీపకర్ణి ఒక్క బాలుణ్ణి దాన్ని కొట్టాడు. అప్పుడాసింహం ఒక యత్నముగా మరి రాజుతో “నేను సాకుకనే యిట్లుణ్ణి. కుపేరడి మిత్రుణ్ణి. గంగాదిలో స్నానం చేస్తున్న ఒక బుష్పిశ్యకును చూసి మోహించాను. ఆమె నన్ను మోహించింది. ఇద్దరం గాంధర్వ వివాహం చేసుకున్నాము. అమెబంధువు లీసంగతి తెలుసుకొని కొంచెదూరైన మార్దూరా సింహం కంది

అని శపించారు ఈ బాలుడు మా కుమారుడు—వీని జన్మతో ఆమె శాపం తీరిపోయింది. నీడు మహాపరాక్రమవంతుడు. నీవంశం నిలుపుతాడు. తీసుకువెళ్ళి పెంచుకో.” అని చెప్పి తనదారిని తానుపోయాడు. మహాలేజన్వయైన ఆ బాలుణ్ణి తీసుకవెళ్ళి దీపకర్ణి అలారుముద్దుగా పెంచుకొన్నాడు. క్రమంగా ఆ బాలుడు నదిప్రవర్తమానుడై మహాపరాక్రమవంతుడని పేరపొందాడు. సాకునిచేత కపింశంబున వాడకుండా అతడు సాతవాహననాయంతో ప్రసిద్ధుడైనాడు.

కొంతకాలానికి కింశంక సాతవాహనుడికి రాజ్యం వప్పజెప్ప వానప్రస్థుడైనాడు. విజయరాక్షమాతికి నుంచేత సాతవాహనుడు సార్వభౌముడై అనేక విలాసిని రతుడై ఆనందంతో కాలం గడుపుతున్నాడు.

కనంతో తనవనయంలో ఒకనాడు సాతవాహనుడు భార్యలతో జలశ్రీ సూపుతున్నాడు. శిరీషముక్తుకుమారాంగియైన ఒకరాణి అలసిపోయి, హెచ్చుగా నీళ్లు నిల్లుకున్న రాజుతో సంస్కృతంలో “కేవ, మా మోదకై స్తావయ” అని వేకుతుంది. రాజు సంస్కృతభాషాభిజ్ఞుడు కాకపోయినచేత ‘మా + ఉడికై’ అనే సంధికతార్థం గ్రహించి లేక మోదకములనే మాటమాత్రం గ్రహించి వెంటనే పరిచాకులచేత గంపెను మోదకాలు తెప్పించాడు. అది చూసి ఆ రాణి “నీశ్వరో కొట్టగద్దగటే మోదకాలు తెప్పించావేమిటి? ఇంతమాత్రం సంస్కృతం తెలియదా నీకు?” అనిగలిచేసింది. రాణులంతా గొట్టకనవ్వగా, నీకులంతా మసిమునినవ్వులు నవ్వుకున్నాడు. సాతవాహనసార్వభౌముడు ఆవమానంతో క్రుంగిపోయాడు.

ఇంతకాలం తాను పరాక్రమపరాయణుడై సంస్కృతం నేర్చుకొనందువల్లదా తన కింత అవమానం ఒక స్త్రీ చేతులో కలిగింది. ఈ వసుకుమారుడకు సంస్కృత మెలా అబ్బుతుంది? ఈ ఆవమానం ఎలా ఫరిస్తాడు తను? ఈ విషమైన ఆలోచనలతో కుంగిపోతూ రాగకౌర్యాలు చూసి కుందింలించి బతుటికి రాకుండా బాధపడుతున్నాడు సాతవాహనుడు.

సాతవాహనుడి మంత్రిలు స్వయంకృత, గుణాధున్య మూడు, వాక్కు రాజుగారి అంతర్ధ్యం తెలుసుకోబానికి

కాతంత్ర వ్యాకరణం

అనునదగ్గరికి వెళ్ళి ఎంతో ప్రాధేయపడ్డాడు. తుదకు తెలుసుకున్నాడు. “ఒక్క! ఇంతేకదా! మీరు బెంగ పడకండి. నేను మిమ్మల్ని ఆరేళ్ళలా సంస్కృత వ్యాకరణపాఠాగతులుగా చేస్తాను. నిజానికి పన్నెం జేళ్ళ నిరంతరాయమునందల్లగాని సామ్యపడేది కాదు. కాని నేన ప్రయత్నించి మీకు ఆరేళ్ళ అప్రవ్యం వధిలో నే నేర్పతాను. భాషకు ముఖం వ్యాకరణం. అది సాధించిన తరువాత భాషలో మీరు పాధించలేనిది వుండదు. విచారం వీడి రాజకౌర్యప్రవృత్తులు కండి” 9 అని గుణాధ్యక్షుడు రాజును ఓదార్చాడు. అది విని సర్వవర్మ—10 “సుఖోచితౌడైన సార్వభౌముడు అంశ కాం ఎలా క్షిప్రమునభివంశగఃడు? అలా కాదు. నేను ఆరు నెలల్లో వ్యాకరణం నేర్పతాను” అన్నాడు. అప్పటి వరకూ అసంభావ్యమైన యీ ప్రతిజ్ఞ విని గుణాధ్యక్షుడు తోపంతో “అగ నెలల్లో నీవు రాజుగారికి వ్యాకరణం నేర్పగలిగితే నేను సంస్కృతం, ప్రాకృతం, దేశభాషా వదలిపెట్టేస్తాను” అన్నాడు. సర్వవర్మ పట్టుదలతో 11 “నేనుగనుక చెప్పిట్లు చెయ్యలేక పోతే

పన్నెంజేళ్లు నీ పాగుకలు శిరస్సుతో మోస్తాను” అని బదులుపలికాడు. సర్వవర్మ అంశనివృత్తిలోనూ అసం భావ్యమైన పనికిపూనుకున్నాడు అంతా నవ్వు కున్నాడు.

సర్వవర్మ ఇంటికివెళ్ళి మునుపైన తన ప్రతిజ్ఞను భార్యకు వినిపించాడు. ఆమె “కుమార స్వామి సారాధిస్తే కాని నీమంది?” అని ధైర్యం చెప్పింది సర్వవర్మ నిరాహార్యై తపస్సుచేసే కుమార స్వామిని ఆరాధించాడు. కుమారస్వామి ప్రత్యక్షమై

9. “జానులే సర్వవిద్యానా, యఖం వ్యాక రణం నరైః, అహం తు క్షి నామి త్వాం, వద్ద వశ్యేత త్విభో!” కథానీత్యాగరం. 7 తి, 144 145.

10 “సుఖోచితౌ జనః క్షేకిం కథం కుర్యా దియచ్చిగమ్? తదహంనూసవశ్యే న దేవ, త్వాం శిషి యామి తత్.” క. స. సా. 7 తి. 145.

11 సర్వవర్మ తతోఽవాదీన్నచే దేవం కరో మ్యహమ్, ద్వాంశాబ్దాకా నహా మ్యేష శిరసా తన పాదుక్.” క. స. సా. 7 తి. 149

ఒం తత్ సత్

సుఖజీవిత సేవ

కే. టి. కృష్ణ మూర్తి ఆచార్య గారి

“మేల్ మాయిల్ మందు”

ప్రపంచములో ప్రఖ్యాతిగాంచిన మేహ, కుష్టురోగ నివారిణి—
మేహ కుష్ట వ్యాధివల్ల కష్టపడువారలకు పునర్జన్మమిచ్చు అద్భుత సంజీవి-మేహరోగ నివారణ నూనె, లేహ్యము.

నల్లమేహ, ఎఱ్ఱమేహ, బొడలు, మేహరణములు, తిమ్మడ్లు, మతిమాంద్యము, వుష్ణములు, పిత్తకారికము, నూతక వ్యాధులు, వాతము, గుల్మము, తెలుపు, ఉష్ణం, గ్రంధి, కొట్లచేతులు మంటలు, క్షతబలహీనం, గడ్డి, దురద, వీర్యనష్టం, మూలవ్యాధి, మలబద్ధకము మొదలైన అన్ని విధముల దుర్ వీధ వ్యాధులను అత్యనుభవముగా పోగొట్టును.
40 రోజులు (1 మండలము) నూనె, లేహ్యము 7-0-0 తపాలా ఖర్చు వేలు; వివరములకు కేల్లాగులో మాజవచ్చును

శ్రీ పరమాత్మ తైలము (స్నానమునకులేవలసినది)
కండు మంట, కనుమార్పు తక్కువ, మొదడు ఉష్ణం, ముక్కులో రక్తము కారుట, కౌమాల, పగ్గు, గసదగ్గు, శ్వాసకోశమునందు గలుగు అన్ని వ్యాధులను నివర్తి చేసే రక్తశుద్ధిని కలిగించి దేహమునకు సుఖము నిచ్చును.

నేరులో రాగిగువారు గమనింపవలసినది :
జనుల పొకకొమ్మను అనుసరించి ప్రతి ఆదివారము - గురువారము ౫ 9 మొదలు సా 6 వరకు “నిరింది పురం” రైల్వేస్టేషనుకు దావున బస్సు స్టాండులో మా “లక్ష్మి నిలయం”లో ఓచ్చేసి వుండుము. నేనులో రాగిగు వారు పై కథణమును ప్రయోజనకరంగా చేసుకోవచ్చును.

K. T. కృష్ణ మూర్తి ఆచార్య & సన్సు, 5/22, మేల్ మాయిల్ పోస్టు (N. A. Dt.)

12 "నీ సంకల్పం సిద్ధిస్తుంది" అని అభయమిచ్చి "సిద్ధో వర్ణ సమామ్నః" అనే నూత్రం చెప్పాడు. స్వామి దర్శనంతో సరస్వతి సర్వవర్ణముఖంలో ప్రవేశించింది. మొట్టి నూత్రం విగతానీ సరస్వత్య మానవ చాపాస్త్రించేత తగువాత నూత్రాలు ఉపసంహరించి "తత్ర దత్తుర్దాదౌ స్వరాః దత్త సమాహః....." అని వదునగా చెప్పకోవాలిగాను. అప్పుడు కుమార స్వామి 13 "నీను చెప్పేవాని కడ్డువచ్చి నీవు చెప్పకుండావుంటే ఈ వ్యాకరణం పాణినీయవ్యాకరణానికి ఉపసర్గకమై వుండేది. ఇప్పుడు దీని లఘుకాస్త్రం నూత్రమే అయింది. అయినా నీకోసక ప్రకారం సాత వాహనుడికి ప్రయోగవిజ్ఞానం కలిగిందగుచు. అతడూ సాహనుడు కాదు. పూర్వజ్యోతి భరద్వాజ శిష్యుడూ మహాతగస్వీ అయిన కృష్ణుడనే బుద్ధి కుమారుడు. అతడు సులభంగా నేవిధి కలహముకోగలడు" అని చెప్పాడు. సరస్వత్య యీ నూత్రాలు కుమారస్వామి వాహనమైన సేనులియకలమిడగాను సున్నాడు. అందుచేత ఈ వ్యాకరణానికి కలాపవ్యాకరణమని పేరవచ్చింది. ఇది బృహత్సంక్రంతం కాక లఘు సంక్రంతం గావటంచేత దీనికి కొంత వ్యాకరణ మనే పేరు వచ్చింది. 14

సర్వవర్ణ ప్రతిజ్ఞానుసారంగా ఆచరణసాల్లో సాతవాహనుణ్ణి సంస్కృతవ్యాకరణంలో ప్రజ్ఞ కలవాణ్ణిగా చేశాడు. ఒకవాడు సాతవాహనుడు కొలుపు తీరి వుండగా ఒక బ్రాహ్మణుడు తాను రచించిన శ్లోక మొకటి చదివాడు. రాజు స్వయంగా సంస్కృతంలో దాన్ని వ్యాఖ్యానించి సారస్వతి వివరించాడు. అంతా మిక్కిలి సంతోషించారు. గుణాడ్యుడు భాషాత్రయం త్యజించి మూడయై అడవులకు వెళ్లాడు. అక్కడ పితామహాతిభాష నేర్చుకొని మానవ త్యజించి ఆ భాషలోనే బృహత్సంక్రంత రచించాడు.

ఈ కథ సత్యాసత్యా లెలా వున్నా పాణినీయం ఆధ్వరించటం క్షేత్రకరంగా ఉందని భావించబడిందని, అక్షేపం తొలగించి సులభంగా వ్యాకరణం నేర్పటానికి ప్రయత్నం జరిగిందని దానికి ఫలస్వరూపమే

కాతంత్రవ్యాకరణం అని విశదమౌతున్నది. పాణినీయ పద్ధతినిబట్టి వ్యాకరణం నేర్చుకొంటుందికే పన్నెంజేతైనా పట్టేదనీ, కొందరు బుద్ధిమంతుల ఆరేళ్లలో దానిని నేర్పగలిగేవారనీ తెలుస్తున్నది 15. కొలక మేలు అల్పాయుమ్ము లాతున్న మానవులకు ధ్యేయమైన పామిత్యరసాస్వాదనకు సాధనంగావుండే వ్యాకరణం నేర్చుకొంటుందికే పన్నెంజేట్లుకాదుగాదా, ఆరేళ్లుకూడా గడవటం చాలాకష్టం. కనుక దాన్ని సులభం చేయాలనే ప్రయత్నం కొలచింతగానే బయటకేరింది. ఈ ప్రయత్నంలో సఫలమైన కొరింతిందయొక్క స్వరూపయా, అది యేవిధంగా వ్యాకరణాస్యమనాన్ని సులభంచేసింది అనే విషయమూ మరో వ్యాసంలో చర్చిస్తాము.

ఈ కథలో పేర్కొనబడిన సాతవాహనుడే ఆంధ్ర సాతవాహన వంశానికి మూలపురషుడని ప్రసిద్ధి. ఈవంశంలోనివాడైన సేనుకుడు కుమారుడు జయించాడు (క్రీ. పూ. 280). సాతవాహనుడి కాలం కొన్ని ఉప పత్తులనుబట్టి క్రీ. పూ. నువారు 450 సం. ప్రాంతమని చెప్పకన్మును.

12 తీర్ 2 నః ప్రభుతా లేనస్మంశన నమ దర్శనమ్, దత్తం తతః ప్రసిష్టా మేముఖే మూర్తా సరస్వతీ, అథాసౌ భగవాన్ సాక్షాత్ దక్షి రానవ పంకజైః, సిద్ధో వర్ణ సమామ్నః ఇతి నూత్ర ముద్ధరయత్. క స సా. 8, 9, 10.

13 అథాబ్రహ్మ త్వ దేవో యం నానావ్యః వ్యయం యతి, అభివివ్య దిదం కాస్త్రం పాణినీయోప మర్శిమ్. క. స సా 8 త. 12

14 అధునా స్యత్పత్రాత్ర త్వత్ కాతం (తాఖ్యం భివ్యతి, మద్యాహన కలాపస్య నామ్నా కొంపకం తథా. ఇత్యుక్త్వా కబ్జకాస్త్రం తత్ ప్రకాశ్యాభివనం యు. క. స సా. 8 త. 13, 14.

15 7 త. 144-145 లో గుణాధ్యనవనం — తీర్ 2 హ మనవం రాజన్ వన్నై ర్ద్యాదభిభి స్సదా, జ్ఞానుతే సర్వవిద్యానాం ముఖం వ్యాకరణం సరైః. అహం తు కిశ్చయామి త్వంసర్వవత్కే నత స్వభో!

ఈ శా న

శ్రీ సుప్రసన్న

దేదయమోహన కిరణోజ్జ్వల మాకన మాకాశమునను దూరాంచలముల
లో వెలుగుల చెర్వులో పచ్చపచ్చని రత్న కాంతిలో వినుత్న శీత
కిరణు డల్లిన వెల్లు తెరలలో ఒకతల్లి, ఆమెకన్నలు పరమార్థమెల్ల
తామయైనట్లు, దృక్పథము దృశ్యతయులేని యట్లు, దయలు పొంగినట్లు, నిశుద
లై మెరుపులై నలుపులై అగ్నిమూర్త్య చంద్రమనములై చిరుదేటి జంటనోలు
ఆమె వచ్చు నాయుంటికి ఆమె స్వయముగా బయల్దేరినది నన్ను కాంచుకొరకు.

శ్రీరామచంద్రుని చిత్తగీతికయట్లు ఆమె ఫలము ప్రభాతాబ్జరేఖ
మైథిలీదేవి కోమలదృశాంతములట్లు ఆమె పదములు సంధ్యారణములు
ఆమె చూపులు నిగమాద్యధర్మోద్ఘాటనా మహావాక్య విన్యాసకములు
ఆమె కన్నలు నిఃమాంతత త్రుజ్ఞాన రమ్యప్రమాణభలక్ష్యభూము
లంతె-ఆమె మీహనాకారమును చూచి మనసులోని కోర్కె మనలరాదు
ఒక మహానుభవము ఉద్ధీప్తమైనచో కోర్కె- లెల్ల మనసుకొనలజారు.

పోల్చుకోలేక అంబుజవల్లి యనుకొంటి ఈశాన, జగతామధీశదయిత
నర్పింపలేక సత్యాకాశ మనుకొంటి అమృతవర్షిణిని సూర్యాంతరాత్మ
మధురకల్యాణి రాగముకోస సౌందర్య రేఖ యన్నొంటి పూరింపలేక
అనుభూతి మధుర కావ్యరసాత్మవేదన యనుకొంటి భావనకందరాక
ఏమి యనుకొందు నిన్నుమాహేశ్వరీ చిహన కల్పితజైవాత్మ క్రాగచూడ!
కృతలోక సద్భావయోగీశ్వరీ సదాంత సుపమానముల్లసదాత్మభావ!

గాలిలో వాసనల్ కదలిరావేమి, వాయుపువ్వుడ చెప్పిరావో ప్రమీల
ఆమె వచ్చెను వేళ యైనది జాగేల, గండముతేవె ఆనందలక్ష్మి
పూలుగుచ్చుటలోని ప్రాద్దుపోనిత్తులో వచ్చిని నీవును పాడవలయు
ఎవరికి పట్టనట్లేమె యోగిని నత్యవతి నీవు పూజింపవలయురమ్మ.
అపసరస్సగుహా హేల శరత్ప్రయోధరాంచల చిక్కణయువతులార!
ఆమె పాదముల్ నొసలితో సద్దుకొనుట దవ్వ లానంద మాతృలోత్రప్రకొనును.

సాందర్యలహరిని స్వామి శ్రీ శంకర వాద్దేవి చూడగ వాజమవు
 ఈ నృప్తి ఎల్ల కచ్చెడి వేయిరేకుల తమ్మిపూపై నీవు తావి వగుదు
 తమ్మిరేకుల కొన ధాళభక్త్యమ్మన నమరిన దయ్యో నేదాంత ఫణితి
 ఒకరేకు ఒకరేకు ఒకసోకువోవును అన్నిరేకుల కొన చిన్నిగుర్తు
 నీది-ఏదియో ఒకరేకు నాదుబ్రతుకు నాక్రమించి వియత్సభమల్లు కమ్ము
 అహ్మశ సాందర్య వాహినీ ఆదిదేవి స్వాదుభావ చమత్కృత సాధుదిత్త!

అమ్మనారి మనోజ్ఞ హాసముల్ విరిసెనో, ఎచటివే విరిసిన ఈ సుగుములు?
 సామోదములు తల్లి శ్వాసలే సాగనో, ఏలనో ఈ గాలి కిట్టి తావి—
 ఒలికెనో దేవి కన్నుల సుధారసములా, ఎచటినో వాద్దేవి కింత సాగను?
 నఖరోచి కేళి లెన్నుక దిగివచ్చెనో, ఏమిని హ్రస్వవిద్యా మహమ్మ
 సాగి ఆమె కరుణ దాగిలిమూతలై నర్గలమును లిచట సంభవించు
 అన్యసహితమైన ఆమెదయాస్థాన మైరి యోగుల మోహారిరాజ్ఞి.

తెలి మంచుమల కొమ్ము విరజిమ్మె నమృతమ్ము క్రణవ పాత్రకయందు పట్టుకొమ్ము
 తొలిసామి సాముమే తులకించె వెన్నెలల్ మన నాంబుజము కొనల్ మలచి కొమ్ము
 తమ్ములారింటిపై తరణి పుట్టుకవచ్చె దహరాభమునయఃదు దారియిమ్ము
 శివభావభావనా శీఘ్ర ప్రసన్నమందె మత్తిల్లి నీస్థితి మరచిపోమ్ము
 చెరకుతోటలో విరిసిన దేవిలో అణువు అణువు మృగధునకు నెలవు
 ఒక్కచిత్తజనకు ఉలికెద వేలనో ఆమె చిన్నిధానమందు నిలచి.

చెరిగిపోసిన సూర్యకిరణమ్ము లొదిగెలే ఈగడ్డిసరకలం దింత సారు
 ఇంతజ్యోతిష్కమిత మీ నేలపై తన యడుగుల నిడు తుహారాద్రితనయ
 లోలమ్ము లిది శశిలోక దివ్యాంగనల్ సిగపూల సాగిన సాగసుగాలు
 లానందముల దొరసాని చేలించలముల కొసలను మోహమాన స్పృశించు

న మె పుక్కిలించెనా, మృదుజ్యోత్స్నలు
 విరిసి కొన్న షఖల విశ్వమందు
 ఏల వ్యర్థమైన ఈ శరీరము నాకు
 కాను నేను చంద్రకాంతశిలను.

వర్గవ్యవస్థ: సంఘశ్రేయస్సు

శ్రీ రాచకొండ రామదాసు

మూ సవనసమాజములో పెను వేళ ప్రవృత్తులుగల వ్యక్తుల నేకులుండుట, అట్లే విభిన్న వైఖరులతో, పరిమితలక్ష్యములు, వ్యక్తమొనములు సాధింపసాగిన సంస్థలు పెక్కులవు. ఉదాహరణకు కార్మిక సంస్థను, వ్యాపార సంఘమును, వ్యాధి సాయ సమితులను పేర్కొనవచ్చును. భారత దేశములో వ్యవసాయమే యుపాధిగా చూటికొని డెబ్బదివంతుల జనులు జీవక సాగిండుచున్నారు. సాంఘిక సమస్యలపై పరిరచరి భావము లోకేతికను నుండవు. వ్యవసాయోత్పత్తిని నేకరించుటకు ప్రభుత్వ శుంఠాంగము, గరల ప్రమాణము. వ్యవసాయాధిపతికి వలయు వసతులు మొదలగు అంశములపై వారి గృహస్థము వారి దైవందిక జీవించే ప్రయత్నముగా రూపొందిన పరిణామము. వాణిజ్యభివృద్ధితోపాటు ఛాంబీస్ ఆఫ్ కామర్సు, ట్రేడ్ యూనియను సంఘములు మొదలగు సాహిత్యగర్భముల ప్రాముఖ్యము కూడ మెచ్చుచున్నది.

వర్గ ప్రాధాన్యము కల్గిన సంస్థ విధానములకు సామాజిక శ్రమలకు కీడుకలుగు వనకాశమున్ననా? నేటి భారతదేశ రాజకీయ, సైనిక, ఆర్థిక జీవితముపై వీని ప్రభావ మెట్టిది? అగ్రశక్తి ముటసమాజము, వ్యక్తులు తమ స్వాధీనుత్వ పాటును పునఃసమాజపు ఆవశ్యకతలు తీరుచున్నవనియు, వివేచనయుతులకు స్వాధీనించి మానవుల శ్రమకు మూలకారణ మగుచున్నదనియు అజమై స్థితి ప్రతిపాదించిన వ్యస్థాంతరములు, వర్గ సంస్థలు జాతిలో ఆధిభలము, విద్యాపంపాగ్రము, సమాజముకు అన్నచో సమాజ శ్రేణులకు నిరోధకములు కానేరవు. పారిశ్రామిక దేశములలో పెట్టుబడి దారులకు, కార్మికజనలకు వర్తమాన సంఘటనలవలన దేశపు ఆర్థిక శ్రమయనకు ఘాతకల్పననియు, - రాచక మేర్పడుననియు కార్మికరీతి విశ్వసించెను. కాని అమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశములలో నిది జరుగకుండుటకు జాతిలోగల శ్రమశక్తినియే కారణము.

మన దేశములో స్వాతంత్ర్య సంపాదనకు ముందు సమైక్యభావము నేను మనసమాజములో గానకమ్మటలేదు. కార్మికులు అధిక వేతనములకు, ఆధునిక సౌకర్యములకు అంగీకరించుచున్నారు. సమైక్య నిత్యసామాన్య సంఘటనల నది. పారిశ్రామికములు ఉద్యోగుల ప్రావిడెంట్ ఫండు చట్టము, ప్రభుత్వ భూసంభరము మొదలగు కార్మిక శ్రేణుల సమయములను ప్రతిఘటించుచున్నారు. వ్యాపార సంస్థలు ప్రభుత్వపు పన్నుల విధానమును, ప్రభుత్వరంగ సంస్థానము, వాణిజ్య నీతిని తీవ్రముగా విమర్శించుచున్నది. దగ్గలు, వివాదములు, గుప్తానారము అభ్యుదయశక్తి ముగ్ధ అవస్థగ్రస్తమై తోచుకున్నది. ప్రజాలో దేశభక్తి తగ్గ ననుకూలుట పారపాటు. రెండవ ప్రపంచయుద్ధమున కంతరము ప్రపంచస్థాయిలోను, దేశమంతటాను కూడ విప్లవాత్మకమగు మార్పుల నేతములు కలెను. దేశము పునాదస్థ శృంఖలాబద్ధమై యున్నపుడు రాజకీయోద్యమ మన్నిగర్భములలో ఏకైకవైఖరి సాధింపగలదు. నేటి సమాజములో మనల సెనెక్సోను సమస్యలు అధిక సంబంధమైనవి. వీటి పరస్పర బాంధవ్యమును గుర్తించుటకు శ్రమశక్తిని, సరియైన నాయకత్వము ఆవశ్యకములు. నివాసములకు లొంగక దేశపు స్థితిగతులను, తమ విద్యుత్ సర్వములను గ్రహించుటకు మారు లాభకరమై, దేశపు భవిష్యత్తును సమర్థము కల్గియుండవలెను. ఆరంభమున కార్మిక సంఘముల వైఖరిని దర్శించుము.

వర్గ సంస్థలలో కార్మిక సంఘములను తరుచుగా పేర్కొనుట పరిపాటి. భారతదేశ కార్మికోద్యమ స్వరూపమును క్లుప్తముగా సమీక్షించి వీని కార్యాచరణ విధానములు దేశపు ప్రగతిపై విటి ప్రభావమును కల్గియున్నవను ప్రపంచము కొనసాగింతుము. మన దేశములో కార్మికోద్యమము ప్రభుత్వ ప్రపంచ యుద్ధాంతరము మాపు దలెను. ఫ్యాక్టరీల చట్టము, కార్మికుల పరిహార కానను, వేతనముల చెల్లింపు చట్టము

మొదలగు దర్శనవాదా పారిశ్రామిక కూలీలకు కొన్ని అత్యవశ్యక రక్షణ తీసుకువచ్చడం. 1926 వ సం॥ లో భారత ప్రేమ యూనియన్ ను నడుపు ద్వారా వారి సంస్థలకు గిజిప్సీను సౌకర్యమేర్పడి, నిధులకు రక్షణ కల్పించబడెను. 1929 వ సం॥ లో పారిశ్రామిక వివాదముల చట్టము ద్వారా పోస్టాల్ యంత్రాంగ మేర్పరచుకు ప్రభుత్వమునకు అధికార మీయబడెను. రెండవ ప్రపంచ సంక్రామ కాలములో డిఫెన్సు ఆఫ్ ఇండియా నిబంధనల ననుసరించి నమ్మెలు, లాక్ ఔట్లు నిషేధించబడెను. భారత దేశీయ కార్మిక వ్యవస్థలు స్వాతంత్ర్య పోరాటాన సంపాదకములై, రాజకీయోద్యమ చాపల్యము ప్రవర్గించునవై యుండెను. ఇది నానుకత్తియు ఇతరులచేతిలో నుండెను. రెండవ ప్రపంచయుద్ధము తరువాత స్వాతంత్ర్య సంపాదనతోపరిస్థితులు ప్రాచీనమైన తత్వార్థము ప్రభుత్వ కార్యకర్తలలో కార్మిక శ్రేణుల స్థానకంపై దండెనదర్శన పాలు హెచ్చుగా నుండెను. పారిశ్రామిక వివాదాలను సరిష్కరించుటకు నూనించబడిన మార్గములను ఉభయపక్షములచే సంగీరింపజేయుటకు అవకాశము లేకుండెను. కార్మిక సంఘములు ఆర్థిక సుస్థితి పెనుర్చుకొనుచున్నను, దేశీయ రవాణాసౌకర్యముల నిషేధించబడి యుండుటచే రాజకీయతావరణముచే అవృత్తమై యుండెను. దేశీయ సహజస్థితి, కార్మిక వ్యవస్థల కార్యక్రమములకు పరస్పరసంబంధ ముండెను. 1947 వ సం॥ తరువాత అనేకమగు మార్పులు వచ్చెను. యుద్ధకాలములో పెరిగిన ధరలు, యుద్ధము తర్వాత కూడ హెచ్చు కొజ్జొచ్చెను. పరిశ్రమలకు ప్రభుత్వ సహాయ ఫలితముగా నూతనకాళాలు కలుగ జొచ్చెను. అనేక పారిశ్రామిక సంస్థలు ఉత్పత్తిని పెంపొందించుటకు ఆధునికరణకరములు, విస్తృత ప్రణాళికలు సంస్థలకు గావించుచుండెను. కొన్ని సంస్థలలో అదనపు కార్మికులు సనితోనుండి తొలగింపబడుచుండిరి. ద్రవ్యోల్బాధము, ధరల పెరుగుదలలచే కార్మికులు వేతనముల పెంపున కొందోళన చేయుచుండిరి. ప్రభుత్వ శాసనములవలన కార్మిక సంస్థల అధికారములు, పరిశ్రమల నడకలో వారికి గల స్థానము గౌరవప్రద ముచుండెను. దేశపు కల్లోల పరిస్థితులను, కార్మికుల మూఢభక్తిని తమ ప్రయోజన

ములకై వినియోగించుకొనుటకు కొన్ని రాజకీయ పక్షములు కార్మిక కర్షణలపై తమకుగల ప్రాబల్యము కలిగియు గావించుకొనుటకు వారిని రెచ్చగొట్టుచుండెను. మితవాద నానుకత్తియు గల ఇతర కార్మిక సంస్థలకు సభ్యుల ఆశయము త్రోసివేయలేక. ప్రవాహముతోపాటు పోవుచు తప్ప వేరు గత్యంతరము లేదయ్యెను. నేటి కార్మికోద్యమములో స్వతంత్ర ప్రకటనకు ముందుగా సామాజిక చింత లేదనిపించును. నేడు ఆర్థిక సుస్థితి ప్రాముఖ్యము హెచ్చు. రాజకీయ వివాదములవలె గాక, ఈ విధానములు వివాద ఘోషింపజేసిన గడ్డు ప్రశ్నలు. ఈ దేశములో కార్మికులకు తనస్థితిని బాగుపరచుకొనవలెనను నుద్దేశము ప్రకటించుచు సహజము. కొన్ని ప్రస్తుత పరిస్థితులలో కష్టసాధ్యము. మనదేశపు ఆర్థిక సంగతి ఇతర దేశములతో పోల్చుచూచిన స్వప్నమునకై, ఉత్పత్తికి పాగకుండు కేతనములను పెంచుట వలన ఆర్థికముగా కలుగు గడ్డులు, కేళిములోని ఇతర పక్షముల వివరండ్లు సమీక్షించుటకు వలసి. శిక్షణ—పారిశ్రామిక కార్మికులమూల యుండుచి కేంద్ర కార్యాలయ నిబంధించుచు లోపించుట కన్పట్టును. కార్మికులు, కార్మిక సంస్థలు నమ్మెలు, ఆదోళనలు ప్రాప్తమొందుచు ముందు అత్యల్పకాలములో వారి కోరికగాని లాభమును సంస్కరించుట, రాజకీయ పోరాటమును వలెనే ఆర్థిక విజయ సాధనకు కూడ త్యాగబుద్ధి చూపించుట, సహజ స్థితిగతులందు సుశిక్షిత విజ్ఞానము నిలవదు కొనుట మత్యావశ్యకము. 1947 వ సం॥ లో ఫ్యాక్టరీల నవరణ జట్టును వలన సునిచేయగలసిన గంటలు తగ్గింపబడెను. అంతకుమించి శ్రమించినదానికి అధిక వేతనము లీయబడవలెనని విధింపబడెను. 1947 వ సం॥పు పారిశ్రామిక వివాదముల జట్టును ద్వారా పారిశ్రామిక శాంతిస్థాపనకు ప్రత్యేక యంత్రాంగ మేర్పాటు చేయబడెను. పారిశ్రామిక ట్రేబునల్ సంస్థలు, లేబర్ కోర్టులు మొదలగునవి కార్మిక వ్యాయ విచారణకై నెలకొల్పబడెను. కార్మిక సంస్థల రక్షణకు, శుభవ్యూహులచే వాని గుర్తింపుకు ప్రత్యేక నూత్రములు ఎర్పరుంపబడెను. కార్మికుల ప్రావిడెంట్ ఫండు చట్టము, కార్మికుల స్టేటు ఇన్సూరెన్సు చట్టము మొదలగు శాసన చట్టాలు 1952 వ సం॥ లో ప్రవేశ పెట్టబడెను. పారిశ్రామిక గృహవసతి సౌకర్యములకు

వర్గవ్యవస్థ : సంఘశ్రేయస్సు

ప్రాతిపదిక లేర్పడెను. ఈ కాసనవృష్టిని దేశీయార్థిక శక్తికి నిందించినదానిగా అనేక పార్లమెంటు సభ్యులు, అనేక శాస్త్రవిద్యార్థులు అభిప్రాయము ప్రకటించిరి. కాసన చర్యలవలన కార్మిక సంబంధములకు బాగు చేయుట చుట్టూర్పును విమర్శించిరి. కాని ఈ విమర్శలు గానిండునపుడు గౌరవజ్ఞులు కార్మిక శ్రేయోదాయక యత్నములందు ముందేగి మనకబడి యున్నదనియు, కార్మికులకు కల్పింపబడిన రక్షణలు సేతు నాగరిక దేశములందు ఎన్నిట గలవనియు, వీని ఆచరణయందు సహకరించక పోవునా అజ్ఞానచిహ్నమనియు ప్రహంసలపడి యుండును. పార్లమెంటు యంగములలో కార్మిక జీవితమునకు వసతులు కలుగజేయుట భవిష్యత్తులో పార్లమెంటు కీర్తి. కార్మికులకు ప్రభుత్వ సానుభూతియున్నను వారి ప్రత్యేక సమస్యల నెదుర్కొనుటకు అవసరము జాగ్రత్తలై, ఆర్థిక క్రమ వలంబులై యుండుట శిష్టము. దేశములో గల పెనుగులచే కార్మికుల జీవన ప్రమాణము నానాటికి దిగజూచున్నదనియు నిరూపితమై యున్నది. కార్మిక జీవితములో నిశ్చింత లేదనియు, తమ సుఖాయము ననుసరించి యజమానులు యధేచ్ఛగా సంస్థలను యాసి వేయునప్పుడు కార్మికుల ఇబ్బందిని విస్మరించుచున్నారనియు, ప్రభుత్వ కాసనచర్యల సత్ఫలితములను కార్మికులకు చేరుకుండుట యజమానివర్గముల నేత యంత్రుల నవలంబించుచున్నారనియు, కార్మికులకు క్రొత్తవస్త్రోత్తరముకొని, అపకారముగాని లేదనియు, కార్మిక సంస్థలకు గురించుటలో కార్మికులకు నిజముగా ప్రాతినిధ్యము వహించిన సంస్థలనుగాక ఇతర సంస్థలను గుర్తించుచున్నారనియు, బోనసుల నిచ్చుటయందుకు గుమ్మరిలోపించినదియు నిట్టిభావములు కార్మికులకలసమనము వినగలము. పార్లమెంటుల ప్రతినిధులకు శ్రీలక్ష్మీపత్ సీంఘానియూ అభిలంఘి పార్లమెంటు యజమానుల సంస్థ అగ్రతీ ప్రసంగములో దేశములో మొత్తము శ్రామికుల సంఖ్య 154 మిలియన్లనియు, అందు పార్లమెంటు కార్మికుల సంఖ్య 25 మిలియన్లు మాత్రమే ననియు, భారతదేశమునకు, ఇతర దేశములకు పార్లమెంటు వేతనములలోగల తేడా దేశీయదాయములోగల వ్యత్యాసముకంటెచాల తక్కువనున్న విషయము ప్రముఖమైనదనియు వివరించెను. యునైటెడ్ కింగ్ డమ్, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల దేశదాయము మన దేశదాయముకంటె క్రమముగా 15 రెట్లు, 84 రెట్లు హెచ్చు. కాని అదేశములలో పార్లమెంటు వేతనములు 5 రెట్లు, 15 రెట్లు మాత్రమే హెచ్చు. దేశములో వ్యవసాయకాలీ సరా

సరిదిగబడెను 1951-52 లో 17.5 అణాలు, పారిశ్రామిక కూలీల సంపాదన 54 రి అణాలు. 1951-52 సం॥ నుండి ఈనాటి వ్యవస్థాపకములో జేయు అంతగా మారునవకాళము లేదు ఇట్లే దేశీయ సానుభూతిదాయము తుల్యకైరిదొప్పనదు. 289 యొనవో పారిశ్రామిక కార్మికుల సంవత్సర సంపాదన రూ॥ 1,204. అలాగా దేశీయ జనాభాలో తలొకరి ఆదాయమునకు పారిశ్రామికరంగములో కార్మికుని సంపాదన సుమారు 40% హెచ్చుగానున్నది. అ॥ సం॥ రా॥ యునైటెడ్ కింగ్ డమ్, ఫ్రాన్సు, కెనడాదేశములలో ఈ నిష్పత్తి కనుకగా 140, 150, 116, 280వరకు నున్నది. దేశీయదాయమును రోజులో పారిశ్రామిక కార్మికుల భాగము హెచ్చుకలుగు తత్ఫలిత శక్తి విత్తానికి కావలెను కార్మికులకుంగల సానుభూతిచే ప్రభుత్వము కాసనచర్యలను ముందు వెనుకలులేక ప్రవేశపెట్టెననియు అలాగముద్దుగా పెంపబడిన కిడ్లకులుండ్లపిల్లల తెలియలేక అందగానికొరైలచే తలవండ్లలను వేధించునట్లు, కార్మికర్తలులు ఆందోళన చేయుటచే దేశములో పారిశ్రామికాభ్యుదయమున కొలంకము కలుగుచున్నదియు వీరి భావము.

1959 వ సం॥ పు మొదటి సగభాగములో యూగోస్లావీ దేశముల పర్యటన తర్వాత ప్రసంగించుచు కేంద్ర ప్రజాశాసనసభ (శ్రీమంత్రిగారి సందేశం) దిన దినాభివృద్ధినొందుచున్న ఆర్థిక సంస్థలను తమ యూగోస్లావీ దేశములంగు గాంధీతననియు, దాని ఫలితము ప్రజలందరియంగు, వాణిప్రవృత్తియంగు గాండగల్గి తననియు, భారతదేశముంగు మాత్రమే కార్యసాధనయంగు సంప్రదించుటగా, పరస్పర దోహదపడము, నిష్ప్రహముచేసెననియు వెలిబిచ్చెను. కడచిన పది, పండ్రెండు సంవత్సరములలో దేశీయ ఆర్థికవృద్ధి వరగము అత్యంత సుఖాలయ్యెను ముందెన్నడు లేని అవకాశములు, ప్రభుత్వసహాయము వాణిజ్య పారిశ్రామికరంగములలో యాపించెను. కాని వ్యాపార వ్యయంలో కృతజ్ఞత భావముకంటె విమర్శన, నింద హెచ్చుగానున్నవి. కిరిగల అంగముల దేశములో నేయిర వర్తకులను లేదనుట అతిశయోక్తికావేరదు. అసోసియేటెడ్ ఛాంబర్స్ ఆఫ్ కామర్స్. ఆల్ ఇండియా ఫెడరేషన్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఛాంబర్స్ ఆఫ్ కామర్స్, ఆల్ ఇండియా మన్యుఫ్యాక్చరర్స్ ఆర్గనైజేషన్, ఆల్ ఇండియా ఆర్గనైజేషన్ ఆఫ్ ఇంజనీర్స్ యల్ ఎంప్లాయిస్, ఇండియన్ మెనింగ్ అసోసియేషన్, ఇండియన్ షిప్ ఓనర్స్ అసోసియేషన్ మొదలైన సంస్థల నేతములు కలవు వీరిలో కొన్ని ప్రాంతీయ ప్రాముఖ్యములని లేక ఒక ప్రాంతముకు సంబంధించినవి. కాని కొన్ని అభిలంఘిత ప్రాముఖ్యముగలవి. అత్యధిక ఆర్థిక ప్రాతినిధ్యముకల్గి, ప్రభుత్వవర్గములచే గౌరవ

సహస్రము నొందుట కర్తమైనది. వ్యాపారవర్తములను పైచేయి జరిగినవిని సంస్థలవారా కను దృక్పథమును ప్రకటించుట క, స్వరక్షణకు సమర్థత పొందియున్న విభాగము అప్రెసియేషను ఎంటర్ ప్రైజులతో సంస్థలవారా తమవాద్యమును ప్రజలయెదుట నుంచుచున్నది. రాజకీయపక్షములను విగాళియలవారా, ఇతరవర్గాలవారా ఒకపరక రాజకీయాధిక్యము సాధింపగలియున్నవి. పత్రికా సంస్థలవారా ప్రజాభిప్రాయమును, ప్రభుత్వ వైఖరులను తమ కనుకూలముగా మార్చుకొనునకార్యములు సాధించియున్నవి. కార్మికులకు ప్రేక్షయూనియన్ సంఘము. రాజకీయపక్ష సహాయము, అనుకూల పత్రికల చేయూతలవలన వ్యాపారవర్తముల తమ ప్రత్యేకవర్త సంస్థలు పత్రికాజలము, రాజకీయ బాంధవ్యములు కలియున్నవి. ప్రేక్షకుల సరిహద్దుల కేళిమున నెలకొనయున్నపుడు సంస్థానాధిక్యములు, జమీందారీ భూస్వాములు, ఆంగ్లాచారవ్యాపక హామీదీతులకు కొంచెము విద్యాధితులతిప్ప. కార్మికులు. గ్రామీణులు. వ్యాపారములు, మిలుక జనులు కేళిపు రాజకీయ విమోచనమే అర్థిక భృద్ధిదయమునకు పీఠిక యగునని గ్రహించి సర్వతోముఖముగా సమైక్యము నెరవేరి. పేదట్టుగాక కార్మికుల వేతనములు, పారిశ్రామిక లాభములకు పరస్పర ద్వైధ్యమున్నట్లు, ప్రభుత్వపు పన్నులు కేళియోదాహరణ నుండి యిటు సహజమున్నట్లు, ప్రభుత్వ రంగ విస్తృతీకరణకు పారిశ్రామిక ప్రగతికి పునాదులుగా వైయక్తిక ప్రేక్షకుల పరిధిపై నిర్బంధనిర్బంధమున్నట్లు వ్యాపారవర్తము లూహించు ముందేదుట వలన సామాజిక వాతావరణము సంఘర్షణములచే కలపితిమగుచున్నది. సామాజికవాదసరములను అవగాహన చేసికొనెను, దేశీయ భృద్ధిదయమునకు వలసిన సమైక్య కృషిని నెరవేరుకు దేశీయులందు సంస్కారము, జాతీయత జీర్ణించి యుండునని. కొన్ని కలెబ్రముల తరువాత నిజమై, అచేతనమై ఖడియున్న ఆర్థిక జీవితము పునర్జీవితముగా వలెనన్న, ప్రతివ్యక్తియు బాంధవ్యముల పొగడుక వ్యవహారంపాలననియు, సంఘములలో ఎల్లవర్తములు తృప్తియు, ధీరత్వము ప్రదర్శింపవలెననియు అంగీకరింపవలెను. సోషలిజం, చికిత్సా సౌకర్యముల బృద్ధిలన మరణములక్రమము తగ్గుచున్నది. ఇవసంఖ్య సామాజిక పెరుగుచున్నది. ఆక ప్రయోజనములు క్రమభివృద్ధి నొందవలెనని ఆర్థిక ప్రణాళికలు పెద్దఎత్తున అమలు కావలెను. పీకీ వీలైన సమయమున విదేశముల సహాయము కోరుటకును దేశపు నీరీ, సంపదలను సహకృతిము చేయవలెను. వ్యతిరేకముల దేశములు శీఘ్రభివృద్ధి సాధింపవలెనని యున్నభారతము ధికముగల సహజము. ఇట్లే ప్రణాళికా సందర్భములలో విజృంభణలలో హెచ్చు దగ్గులు కల్గినో ప్రజలకు

కడగండ్లు తగ్గించుటకు వ్యాపార సౌజన్యము అవశ్యకము. ఇతర దేశములకు సమకల ఎంచుతులను పెంపొందుటకు వ్యాపారములలో నిజాయితీ కావలెను. కొత్తపన్నులను స్వీకరించుట, అమలులోనున్న పన్నులెట్లు హెచ్చింపును గ్రహించుటకు దేశీయార్థికవ్యవస్థపట్టియందు గుండుకొనుట శ్రేయము. భౌతిక దేశములలో అనేకుల నిత్యావసరము వారి ప్రాథమికావసరము శ్రేయము. ఆదాయము వికృద్ధిగనో పెరిగినను. నిలుక చేయుటకు నాలింక యుండెను. ప్రభుత్వాదాయములలో హెచ్చుపాటు పారిశ్రామిక, వ్యాపారసంస్థలనుండియు. గృహము నుండియు కొంతకాలమువరకె నను రాజకీయంనును బహుశా ఈవిషయము జ్ఞానము గుంచుకొని కేంద్ర ఆర్థిక మంత్రి శ్రీమంత్రి శ్రీ శాంతి సారథి యున్న తావు నుండియే పన్నుల వేకర-కు తాను యత్నింపగలిగెను సృష్టికరించెను.

వ్యాపారవర్తముల యూహా-రీతికి, కార్మిక సంస్థల వర్త ప్రధానమును అందోళనవైఖరికి పరస్పర సంకర్షణ నిలికిమే పారిశ్రామిక అకాంతి, సమైక్యము, లాభిజ్ఞుల సహాయము సాధించి పారిశ్రామిక శక్తి తృప్తికి నడుముకల్గించి ప్రజాసహాయమును ఇబ్బంది పాలుచేయుచున్నది. ప్రభుత్వ ప్రవర్తిధానములు, వాణిజ్య నీతి, పారిశ్రామిక కార్మిక సమయము వ్యాపారరంగ ప్రతినిధులు తీవ్రముగా వివర్ధించుట సామాన్యమైనది. విమర్శములు, నిర్ణయములు, అభిప్రాయ ప్రకటనాధికారము కొన్ని యెడల సన్నిహితములను కల్గించెను, వీరకలన గురభిప్రాయములు కల్గి, జాతీయభాగ్యోదయమునకు ముప్పు కూడెను. కొత్త కంపెనీ జనీయను. కంపెనీ మేర నూర్కెటా విలువలు, వ్యాపారావరణము పరిక్షించుచు వ్యాపారరంగమునకు కల్గిన పేళ్లు తెలియుచున్నవి.

కార్మిక కర్తకులు అధిక వేతనములను, సౌకర్యములను, వ్యాపారవర్తముల పన్నుల తగ్గింపు, వాణిజ్యవ్యవస్థల ఎట్లు కోరుచున్నారో నిర్ణయించు వర్త ప్రతినిధులు తమ ఎదురుకులకు హెచ్చు ధరలను కొడుచుచున్నారు. ప్రభుత్వపు ఆహారసేకరణ పద్ధతులను నిరసించుచున్నారు. భూసంస్కరణ కార్యక్రమము తమ వ్యక్తిగతవిప్లవంయే చూడగలచున్నారు. ఇక విద్యార్థి వర్తములలో క్రమశిక్షణ దిగజారుటకు కారణముల చర్చ నిశ్చయమునకు చున్నారు. దేశపు నిర్మాణ కార్యక్రమములు సక్రమముగా ఫలస్వరూపము పొందవలెనన్న వర్తదృష్టిని విడదాడి, సహజ శ్రేయమును మూలకత్యయముగా గ్రహించుట అత్యవశ్యకమని తోచకమానదు.

పిచ్చివాడు!

శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

సూర్యబింబం పశ్చిమాదిలో నగం మునిగివుంది.

ఎర్రటి కొంతులు క్రమక్రమంగా పేలవం అయిపోతున్నాయి. పాలేరుగతువుల్ని ఇంటికి తోలుకు పోతున్నాడు. దూరాన గుళ్లో గంటలు గణగణ మోగు తున్నాయి. గబగబ యెళ్ళోకి వెళ్ళుచు ఈశ్వరయ్య. సుడిదుట్టూ చూడు ప్రదక్షిణలు చేశాడు. గర్భగుడికి వెళ్ళాడు. చేతులు కాట్టూ లేలిపోతున్నాయి. కట్టె గట్టిగా యూసుకుని నిలబడిపోయాడు. మనస్సు చిక్క బట్టుకుని వెనక్కు తిరిగాడు. శివ శివ అనుకుంటూ మెల్లిగా బైటకు వచ్చాడు. కాళ్ళు కదలడం లేదు. తిమ్మెరలు ఎక్కి మొద్దుబారిపోయినట్లు అయిపోయి నాయి మైతన్యంపొందిగా ముందుకు సాగాడు. కట్టె చెదిరిపోతున్నాయి. ఒళ్ళు గలతిరిస్తోంది. పట్టుకుడిసీమక అట్లాగే నడుస్తున్నాడు. ఇంటి మందరకు వచ్చేటప్ప ట్టికి మనస్సు చెదిరిపోయినట్లునిపించింది. గుండె గుళ్ళేమి నుంది. అటూ ఇటూ పరకొయించాడు. పెద్దగా ఆయాస పడిపోయాన్నాడు. గుమ్మంలోకి అడుగు పెట్టాడు.

‘గోపిక! మందర గడిలో ఎవరన్నాడు చూడు...’ అటూ పాలు పితికపోతున్న పాలేరును మెల్లిగా గీలిచి ఆడిగాడు.

‘చిన్నమ్మగారు...వున్నారండీ!...’

‘అమ్మగారు ఎక్కడున్నారా!...’ అడుర్దాగా అడిగాడు.

‘ఇక్కడ కనిపించేదే లేదండీ..... లోపల వున్నారేమో!’

‘మెల్లిగా పోయి అమ్మగారితో నేను పిలుస్తున్నానని చెప్పి తీసుకురా!...’ అవ... చాలా మెల్లిగా... ఎవరికి కనిపించకూడదు...’

పాల చెంబు దభాలున క్రింద పడేశాడు పాలేరు. వణుక్కుంటూ లోపలికి వెళుతున్నాడు.

‘పాలేవీరా!...’ ఒక సన్నటి కంఠం, అతన్ని గెలవేసింది.

‘రెండు గుట్టలు వేశాడు. చూట రాలేదు.’

‘మిటి అట్లా మొద్దులాగ నిలబడిపోయావు... మాట్లాడవేరా! అట్లా మాస్తావేమిటి!...’ అంటూ నే త్రోవ తి వెళ్ళిపోయింది.

‘అమ్మగారు...’ ఇంకా ఏమీ అనటానికి తోవ లేదు.

బాగా ఆయాసపడి పోతున్నాడు. లోపల లుంచి ఉప్పెలాగ వచ్చి పడుతున్న అమ్మగారి చూసి దడపడలాడి పోయాడు. అమె గగుర్లుగా దగ్గరకు వచ్చేసింది.

‘అమ్మగారు... అయ్యో! రు...’ అంటూ వెక క్కు తిరిగాడు.

ఈశ్వరయ్య చవున సంజ్ఞ చేశాడు. అటు ఇటు చూసి చవున పరమేశ్వరి గడుగుస్తూ దగ్గరకు వచ్చి, నిలబడింది. కిటపటాయిస్తూ ఆయన కూడా వచ్చేశాడు. భర్త మొహా చూడంగానే చెడ్డ గాభరాపడింది. ఆయన మొహా అంతిభయంకరంగా ఉంది.

‘నిమిలండీ!...’ అన్నది ఆశ్చర్యంగా.

‘వమాచుడు వస్తున్నాడు’ అన్నాడు ఎంతో వింకంగా.

‘ఎప్పుడూ!... ఎట్లా! ఎవరు చెప్పాడు!...’ పరమేశ్వరి బిక్కిన మాపులు చూస్తోంది. చేతిలో టిల్లిగాంచుల్లి ఒసారి చూచాడు. ‘ఆవులు రేపే వస్తున్నాడు. ఎక్కరికి చెప్పక. నాకేమి తోచటంలేదు. ఏక చెయ్యలో అర్థంకావటంలేదు.’ శివపడపోతున్నాడు.

‘ఏం చెయ్యమంటారు మరి!’ పరమేశ్వరి నొక్కి అడుగుతోంది.

‘అనుగో ఎవరో’ వస్తున్నట్లున్నాడు... ఈశ్వరయ్య ఉలిక్కిపడి వెళ్లి పోయాడు.

పరమేశ్వరి సబ్బురాలై పోయింది.

‘ఎమిటే అమ్మా అట్లా నిలబడ్డావు!’ వస్తూ వస్తూ నే జ్యోతి అడిగింది.

‘ఏం లేదులే!... నీవు చూసుకోరాదూ! ప్రతి దానికీను...’ వినుక్కుంది.

‘ఎప్పుడూ నాసనేనాచూసుకోవటం? కాస్తంత నీకు కూడా సహానం చేద్దామని వచ్చా!’

‘అమ్మమ్మ! ఎంత ప్రేమే నామీద! పాపం వచ్చావు... ఇప్పుడేమి అక్కర్లేనుకాని, ఆనందము వచ్చినప్పుడు పిలుస్తాకాని. నీకేనున్నా పనుంటే చూసుకో...’

‘నీ కనకరవి వచ్చినప్పుడు నాకు తీరబడి వుంటుంది!’

‘అక్కడే పాపం వెళ్ళుంటే వెళ్ళు!’

జ్యోతి మూతి ముడుచుకుని వెళ్ళిపోయింది.

‘అక్కయ్యా నీకోమాట ఎవ్వరితో చెప్పద్దు...’

ఆ! ఏం లేదు అమ్మ వినిబోగా వుంది. నాన్నమ్మ చచ్చిన వాళ్ళాకి వెళ్ళిపోయాడు. చెప్పమంటుంటే విసుక్కుంటాంది. నువ్వుకు చెప్పకుంటేమి! జ్యోతి అక్కయ్య చెరిల్లా మెల్లిగా ఉండింది.

‘అమ్మ వినింటే!’ యమున తల్లిదగ్గరను వచ్చింది.

‘అది చెప్పిందా వినింటే!’

‘ఎలా వినింటే!’

‘ఏంటి...? ఓక్కూట, జ్యోతితో కూడా అన్నది. చెప్పుకున్నాడు వస్తున్నాడు!’

‘నిజంగా నా...’

‘ఓహో! క్షణంగా మాట్లాడక, ఎవరితోనైనా నా నేపు కొంపతీసి...’

‘ఇప్పుడెట్లాగు?’

‘ఏమో నాకేమి అర్థం కావటంలేదు... కన్నురి ఏంచేస్తోంది. ఎక్కడ ఉంది...’

‘దొడ్లో అంటు తోమతోంది...’

‘బాగ్రత్త! దానిచెంప పడనీక... చాలా ఇదిగా వుండాలి.’

‘రేపు వస్తే తెలిదా!’

‘వచ్చింది తర్వాతకూడా తెలియదు... ఏదో కపాయం అలాగిందాలి...’

‘ఎట్లా చేస్తావు?’

‘ఇప్పుడేమి మాట్లాడక... ఎవరో వస్తున్నట్లు న్నాది!’

‘పెద్దన్నయ్య వచ్చాడే!’

‘వచ్చాడు!’

‘అనుగో అమ్మగారు ఎదుగుచోందిగా! భర్తను ఆహ్వానించి తీసుకుపోవటానికి...’

‘ఫీ! ఫీ! ఎంతసిగ్గులేకపోయింది! వాడిబ్రతుకు ఒక బ్రతుకేనా! పెళ్ళానికి బానిస అయిపోయాడు. ఆ మోజేమిటో అర్థంకాదు...’

‘అనుగో వదివ మనవైపునే చూస్తోంటే...’

‘చూస్తే ఏం గుఱుతుందా...’

‘మహావిషపుచూపు...’

‘అవునే అమ్మ అవును... మనం ఏం చేస్తాం చెప్ప. వాడిఖర్చు అట్లాకాలిపోయింది. ఆరాతిసిని పెళ్ళిచెసుకున్నాడు. అనుభవించున్నాడు. ఎవరిఖర్చు వాళ్ళకు భరించక తప్పకేముంది చెప్ప... అవునుకాని వాడి విషము ఎవరో చెప్పక, నాన్నగారు బహుదూర వెళ్ళాడు.’

‘రెపటికి ఏదో విర్పాలు చేస్తాడు...’ పరమేశ్వరి చిట్టుక్కున వెళ్ళింది. యమున అక్కడే నిలబడి ఆలోచిస్తోంది.

‘కాత్యాయనీ! ఒక్క మాట... ఇది అతి రహస్యం... ఎవ్వరితో చెప్పకూడదు. రేపు కుమారుడు వస్తున్నాడు...’ పనత్ ఎంతో ఉద్వేగంగా అన్నాడు.

‘కుమారుడా!...! ఆస్తిరంగం అన్నది కాత్యాయని.’

‘అవును... మా అమ్మకు తెలియదు... మా నాన్నకు తెలియదు... వచ్చేవాకా ఇంట్లో ఎవ్వరికీ చెప్పకూడదు. చాలా జాగ్రత్త... అతిరహస్యం... నాకేం చెయ్యాలో నోచెటుంటేను, ఎవ్వరికీ తెలియకుండా వాణ్ణి తీసుకురావాలి. కన్నురికి కూడా ముందుగా చెప్పక... నాకు చాలా భయంగా వుంది. ఎక్కడ తీసుకురావటం, ఏం చెయ్యటం... అంతా ఆయోమయంగా వుంది...’ పనత్ తన ఆరాటపడి పోతున్నాడు.

‘చాలా జాగ్రత్తగా వుండాలి... కాత్యాయని నివ్వరపోయి చూస్తోంది.’

తలుపుచాటువ దప్పు డయినట్లయింది. చప్పుర ఈ విషయం చూచేసి, ‘ఎనింటి ఇవ్వాలి బహుకు నెరేదాన!’ అన్నాడు పనత్.

‘మీ ఇంట్లో... రమ్మంటే వస్తాను...’ కాత్యాయని చిరునవ్వు మొహంతో భర్తవైపు చూసింది.

‘నేనుకూడా వస్తాను వదివా!’ అంటూ జ్యోతి తారామణ్యంగా వచ్చిపడింది.

విచ్చివాడు:

భార్య భర్తలిద్దరు ఒకరిమొహం ఒకరు చూసుకుని నిర్విజృంభణమయిపోయారు. 'అన్నయ్యకు ఇష్టం లేకపోతే నేను రానే!'!

'నేను వద్దన్నానులే!...' ససత్ తన స్వప్నాలలోకి వచ్చాడు. అమ్మయ్య అనుకుంది కాత్యాయని.

'అట్లాగే నువ్వుకూడా రా!...' అన్నాడు ఇద్దరూను.

జ్యోతి ఇంతమొహం చేసుకుని చరచర వెళ్లిపోయింది.

'ఇందాటినుంచి ఎక్కడుంది!...'

ఏమో నీకూ అదే అనుమానం వేసింది!... అవుతే దానివాలకం చూస్తే మన మాటలు విన్నట్లు కనబడటం లేదులే!...

'నాకూ అదే ధైర్యంగా వుండ!...మరి మీరు చెప్పు ఎం చేస్తాను!...'

'ఇప్పుడు నన్నీది అగడ్త, ఎంచేస్తావో నాకే తెలీదు... ..' ససత్ తీవ్రంగా ఆలోచించుకుంటున్నాడు.

జ్యోతి, ఇటీవే బట్టలువాడ్లుకుని వచ్చేసింది. కస్తూరి మోహం, ఒక్క అంతా నుట్టిచేసుకుని బాగా అలసిపోయివచ్చింది తలకనుమని మెల్లిగా గదిలోకి వెళ్ళబోతోంది.

'వదినా...' జ్యోతి, వెనకాలే వెళ్లిబుళుతుంటింది.

కస్తూరి త్రుళ్లిపడింది. శరీరంలోని చణుకు ఎంతో నీవటికిగాని తగ్గలేదు 'నటికిపోతున్నావేమిటి వదినా?...'!

కస్తూరి ఏమి మాటాడలేదు...

ఆమె చెయ్యి పట్టుకుని నరసర పాటిలోకి తీసుకువెళ్లింది. ఆమె తలవంచుకునే వుంది.

'వదినా! నీకో మంచివార్త చెప్తుతాను నాకేమి బహుమతిస్తావు...'

తలెత్తి జ్యోతివంక చూసింది.

'ఏమిటీ అవతాం? సుభ్రంగా నమ్మతోమొహండుక్కురా! పెట్టెలో ఇన్ని చీరలు పెట్టుకుని ఏమిటాచీర! మార్చేకెయ్యి... ఎవ్వరితో చెప్పద్దు... పేగా నేను వెప్పోని అసలు చెప్పద్దు... అంసరూ నామీద పవిత్రత...రేపే...రేపే...అన్నయ్య వస్తున్నాడు!...'

'అ!...' కస్తూరికళ్లు గిగ్గనతిరిగిపోయినాయి. ఒళ్లంతా చెమటలు కారిపోతున్నాయి ఉన్నది ఉన్నట్టుగా క్రిందపడిపోయింది. జ్యోతికి గాభరా వేసింది. చకచక పెద్దవదినగ్గరు వెళ్లి చెప్పింది.

'ఏమో మరి ఇందాటినుంచి పనిచేసింది... కళ్లుతిరిగి క్రిందపడిపోయింది... అంతకంటే ఒక్కమాట చెప్పటంలేదు జ్యోతి

'కాస్త మొహం నీళ్లుపోస్తే, అదే లేస్తుంది. దీనికింత ఆగ్లాటం ఎందుకంట!...' పరమేశ్వరి సరసో ఇచ్చి వెళ్లిపోయింది.

జ్యోతి తల్లిర బిల్లిర లాపోతోంది. స్వప్నానల్నివ తర్వాత ఏమాటంటుందో, ఏమి చెప్తుకుందో అని భయపడిపోయింది. ఎటూ తోచటంలేదు. ఆ విషయం ఎవరితోనూ చెప్పటానికి వీలేకండావుంది. జ్యోతికి ఆరాటం ఎక్కువయిపోతోంది. ఎట్లాగైనా ఈ విషయము చెప్పబోతే తంమీదికి వస్తుండేమొ, చెప్తే ఎవరో చెప్పేం. ఎట్లాచెప్పటం. విపరీతంగా మనసపడిపోతోంది. చటుక్కున ఒకపాతం తట్టింది. పెద్ద వదినతో చెప్పితే సరిపోతుందనుకుంది. చాటుగా పిలిచింది.

'వదినా! వదినా! ఒక్కమాట-నువ్వు ఎవ్వరితో చెప్పవని పేటేస్తే, ఒక్కమాట చెప్తా! నాకు భయమేస్తోంది. ముందర ఒక్కెయ్యి వదినా!...' తొందరపెట్టేస్తోంది జ్యోతి

'ఒట్టెందుకు లే చెప్ప...నే నెవ్వరితో చెప్పనుగా!...'

'చిన్నవదిన ఎందుకుపడిపోయిందో తెలుసా!...' మరి!...చాలా విరిగింది. భయస్థురాలు. రాత్రేమొ కలొచ్చింది...కలలో నేమో చిన్నన్నయ్య కనిపించాడుట... నేను వస్తున్నానని చెప్పాడు. అయినా కలటం ఎక్కడనా నిజమవుతాయా! ఏమో నాకు తెలీదు మరి...ఒకప్పుడు నిజమవుతాయటగా!...మరి నేనన్నాను...నాకు కలొచ్చింది...అన్నయ్య వస్తున్నట్టు అన్నాను. అసలు నాకు కల రాలేదు వదినా! వచ్చినా, అన్నయ్య వస్తున్నటు కల రాలేదు. ఊరికే తమాషా అన్నాను. అంతే! నిజమనుకుందో ఏమో! నాకేమి అర్థంకాలేదు నేను అమాట అన్నానో లేదా! అలాంటిం పడిపోయింది... నాకేం తెలీదు...నేనేం చెయ్యలేదు. ఈ మాట మా

అన్నకు కాని, అక్కయ్యకు కాని తెలిసింపలే చాలా ప్రమాదం.. నాకు భయమే మేస్తోంది వదివా!.. మాటా సలహా లేకండా నిశ్చయంగా నిఃబడిపోయిన కాత్యాయని కళ్ళల్లోకి చందలంగా చూస్తూ జ్యోతి నిలబడిపోయింది.

‘ఎమిటి వదివా! అట్లా చూస్తున్నావు... నాకు భయమేస్తోంది...’

‘ఏంలేదు!... కల్యాణి!... రాత్రి!...’ రెండు మాడు సార్లు పిలిచుచుంది. అంతే! జ్యోతికి మౌన భయమేస్తోంది, వదిలతో చెప్పి తన అగర్ధ. ఆవే చల్లగా తామే ము అనుకుంటే ఇంకాకటికంటె ఎక్కువయిపోయినాయి. మనస్సుగా పరిపరిధిగా పోతోంది. వెళ్ళుతున్న కాత్యాయని చూస్తూ అల్లాగే నిఃబడి పోయింది.

‘ఎమిటే అట్లా మొద్దులాగ నిలబడిపోయి నావు...’ పరమేశ్వరి చటుక్కున అన్నది.

‘నా కేమిటో భయమేస్తోందో?... నాకేం తెలియలేదు... అన్న... నాకు భయం గావుండే!...’ తల్లిని చూస్తేనుకుంది జ్యోతి.

‘చెప్పితే వింటావు! ఇంటిపట్టున వుండనంటే, ఒకటే తిగరుకు. తులం తీరిక వుండదు. ఎక్కడ గుడుడుకున్నావో ఏమో!.....’

‘అలాంటిదేమి లేదే!...’

‘కానీవు కళ్ళు మూసుకుని పడుకో. అదే తగ్గి పోగుంది. మీ పెంపదినుందిగా, వెళ్ళి అడుగు ఏం సలహా చెప్పుకుందో!...’

‘పెదవారు మీరున్నారా! మీ సలహాకంటె మంచిది చెప్పగలవా!’ కాత్యాయని వెంటనే అంగుకుంది.

‘మా అక్కకు కూడా సలహా చెప్పగలదానివనే, నీ దగ్గరకు వెళ్ళిపోవోంది...’ యమున వ్యాఖ్యానించింది.

‘నా సలహాలు విన్నవాళ్ళి ముఖంగా కాపరాలు చేస్తూనే వున్నాడు.’

‘మాకావా అమ్మ... మాకావా!... ఏమంటుందో!...’ యమున గొంతులో గీగ్గిచ్చింది.

పరమేశ్వరి ఉగ్రరూపం దాల్చింది. ఆ సమయంలో. ఏం చేసేదో, ఏమి చేసేదో ఆమెకే తెలియ. అయితే ఏం? సవత్ అప్పుడే వచ్చి వున్నాడు. అక్క

సంతాలో సలహా పల అడకు, ఆవేశాన్ని గంపుకుని చరచర కొడుకు దగ్గరకు వచ్చింది.

‘విన్నావుటా! నీ పెల్లాం ఎంత మాటందో!...’

‘ఎమన్న కేమిటి?..’

‘ఎదైనా అంటుంది. నీ కత్తెను చూడకు...’

ఇంక నాకు చెప్పటం ఎందుక?...

‘అది నీ సమాధానం...’

‘ఇంతకంటే కావాంటే చెప్తున్నా...’

‘చేతకాని వాడియిటోయావుగా. ఒట్టి దడ్డయ్య వయి పోయినావు ఇంత పెళ్ళానికి దాసుడయిపోతావో అయితోలేదు.’

‘ఆ కవనమేలా నాకే కగులే. నీ కెందుకు ఉక్రోశం...’

‘నువ్వు నెత్తిన ఎక్కించుకో. ఏమన్నా చేసుకో. నా కెందుకు? యమున అంటానికి దానికేమి మాక్కుందో?’

‘నుమున కున్న మాక్కు!’

‘దానినోట్లా నాలివుందా! అదేమన్నా ఒకళ్ళని కేమినిమా! తనతీరు అట్లా అయిపోయింది కదా అని నిర్భయంగా కుళ్ళిపోతూ అది ఓకూల అఘోరి గిన్నావుంటే, నువ్వు కూడా దాన్నంటా వేమిటి?’

‘నే కేమన్నావని ఇప్పుడు!... మననోగ్ర మంచితయితే అవకావాళ్ళి నోరుకూడా మంచిదవుతుంది!...’

‘తల్లి దగ్గరేనా ఈ మాటలు...’

‘ఏట్లా దూవజేమి లేదే!...’

‘అవును అంతా దూవజేలే!...’

సవత్ కొరహావుమానీ దగ్గరవ చెల్లి పోయాడు.

‘ఇకవాళ్ళన్నా ప్రయోజనం ఏమిలేదు. దాని కుంది ఉన్న పొగడంతా. మగవాడు ఎదైనా అంటే మాత్రం, ఇంటికొడలు, అదేనా తీరు! ఇంతకీ నువ్వు చేశావు. ప్రతిదానికి పోనీలే పోనీలే అంటూ ఇంత కరుకు తెచ్చిపెట్టావు...’ యమున సాధిస్తోంది.

‘నేకేం చేశావని ఎన్నంటావు... మాటంటే సమాధానం చెప్పటం చేతకాదు! మావే అమ్మ అంటూ వాదగ్గరకు వస్తావు చీటికీమాటికీ, నీకనోట్లా నాలికలేదు, అదన్న మాటకు సమాధానం చెప్పలేవు. అంపినోళ్ళల్లా మా నేనా వలగంటే? ఈ పారిసుని

విచ్చివాడు

నాదగ్గరకురా చెప్తున్నాను... పరమేశ్వరి రౌద్రంగా కూతురివం చూసింది.

‘అందరూ నన్ను నేనాల్లే లే!...’ యమున తపీగా కూర్చుని నిడుపు మొనలు పెట్టింది.

ఈశ్వరయ్య మెలిగా లోపలికి వస్తున్నాడు. ఎదురుగా సనత్ నిటాకగా కనిపించాడు, తునంతరి మళ్ళీ ముందుకు అశశువేశాను.

‘నాన్నా!...’

ఆ గున దివ్యున ఆగాడు, ఇద్దరూ వాటిల్లోకి వెళ్ళారు.

‘...అయితే నీకు ఈ ట్రాన్స్‌మిషన్ మాకు లేదా! నువ్వు చెప్పింది ఏమిటా? చెప్పు, నాకు ఎవో తెల్పి చెప్పే సెయ్యి. నువ్వు పెద్దవాడివి వున్నావని, నేను ఏమి మాట్లాడటం లేదు, నాకు ఒక్కసారి చెప్పే సెయ్యి కాకేమి కల్పించుకోనని. మిగతా విషయాలన్నీ నేను చూడకుంటా. నేను అన్నీ చక్క సగస్తా! కుమారుడు చిచ్చివాడు, నడిమనకు ఎవ్వరూ అర్థం చేసుకోలేక పోయాడు. కాస్తంత నేను అర్థం చేసుకున్నాకూడా ప్రయోజనం లేకపోయింది. నువ్వేమి మాట్లాడలేదు. మామయ్య ఎంత బాధపడివుంటాడు. ఆనాటివృత్తిం మళ్ళా కళ్ళలోకి వస్తే, ఒక్కసారి తాడికిపోతుంది. నేనుకూడా అసహ్యం గ్నయిపోయి అందరినీ దిరిగానే చూస్తూ కూర్చున్నాను. నేను ఏమీ చెయ్యలేకపోయాను. కానీ ఈ నాడు నేను మళ్ళీ అట్లా కూర్చున్నాను. నేను చేసేది చేసి తీరుతాను. అయితే నేను ఏం చేసినా నీతో ఒక్కసారిగా ముందుగా చెప్పకం అవసరమని చెప్ప తున్నాను. అయితో ఎన్ని సార్లు చెప్పినా ఒకటే, ఆవిడ తిట్టం మారదు. ఇక నువ్వు అంటేనా! లే! పోలే ఏమైనా మాగ్నెట్‌చిందా? నువ్వు గట్టిగా నిలబడతానంటే నేనేమి మాట్లాడను. లేదంటే నేను నిలబడతాను. ఈ రెండేముక్కలు... నాన్నా! బాగా ఆలోచించు... ఒక్కరూ... కుమారుడు రేపు వస్తున్నాడు. అమ్మతో కూడా చెప్పద్దు’... సనత్ గంభీరంగా తిండినుండు నిలబడిపోయాడు.

ఈశ్వరయ్య నిశ్చేష్టుడయి సనత్ కింక తనక దృష్టితో చూస్తున్నాడు. ఆరునలో, సనత్ ఊహించినంత పెద్దమచ్చేమి కనబడలేదు. కనీసం సలించినట్లు కూడా కనబడలేదు. విమిటిట్లా వున్నాడనుకునికూడా

పైకి నిబ్బరంగానే వుంకిపోయాడు. తండ్రినగ్నంబి విరళంగా సమానానా వస్తుంవోఅని అనుద్దాపకుతున్న వాళ్ళలా, శిలాదిగ్రహంలాగ నిలిచిపోయాడు సనత్.

ఈశ్వరయ్య ఏమీ మాట్లాడకండానే వెళ్ళి పోయాడు లోపలికి సనత్ బుర్ర గిగ్గన తిరిగి పోయింది. కుమారుడు వస్తున్నాడంటేను ఏమీ మాట్లాడలేదు తాను అంత తీవ్రంగా చెబుతుంటేను తొణకలేను. ఎందుకు ఇంత నిబ్బరంగా వున్నాడు అని ఆశ్చర్యపోతున్నాడు. సరాసరి లోపలికి వెళ్ళాడు. ఈశ్వరయ్యకు పరమేశ్వరి ఎదురుగా కనపడింది. ఆమె వంక బద్ధంకింగా చూశాడు. మిగతావాళ్ళు ఇట్టే తిప్పుకున్నారు.

‘పెద్దవాడికి తెలిసింది.’ అన్నాడు ఈశ్వరయ్య.

‘ఎట్లా తెలిసింది?’ ఆదుర్దాగా ప్రశ్నించింది.

‘నువ్వు చెప్పేవుటగా!...’ ఈశ్వరయ్య తొణకలేను.

‘నేనా!... మరెవరూ! నానోటివెంబడి ఆగ్రస్తావనే రాకపోలే, అడగుదాం పదండి...’

‘అయిపోయిన విషయాన్ని అసగి ప్రయోజనం లేదు. ఇకనుండు చెయ్యాలోసిన కర్తవ్యమేమిటో ఆలోచించాలి అంటే!...’

‘ఈ నింద నామీదేమిటి, నీరే ఆలోచించండి.’

‘ఇంట్లోకి వస్తాడు. ఏం...’

‘మళ్ళీ మొనలేకొవండి... నునం తన్నీ కల్లారా చూస్తేమేను... ఎట్లాగంట!...’

‘తప్పుతుందా మరి?...’

‘తప్పుతుందంటే తప్పక తప్పుతుంది... ఎందుకు తప్పుడేమిటి?...’

‘నువ్వు మాట్లాడేదమీ నాకు అర్థంకొవటం లేదు...’

‘మీరు ఇంతఇంకా మెత్తబడిపోతారని నేను ఎన్నడూ అనుకోలేదు...’

‘ఇక నీతో వాగ్వివాదయి ఇట్టకుంటే లాభం లేదు. నీఉద్దేశం ఏమిటో కచ్చితంగా చెప్పే సెయ్యి. తర్వాత నేను చేసేవిమిటో చెప్తాను...’

‘మీరు చేసేవిమిటో చేస్తే ఇక నేను చెప్పటం కూడా ఎందుకు మళ్ళీ!...’

‘అట్లాఅయితే ఊహకో, ఇంకా చెప్పటం కూడా ఎందుకు?...’

‘సరే అట్లాగే నోరు నొక్కుకుని కూర్చుంటా
తెండి...!’

‘అమాత్య చిన్నవన కళ్లు తెరిచింది...’ జ్యోతి
చప్పున వస్తూ వస్తూ అగిపోయింది! తండ్రిని చూసి.

‘ఏమయిందేమిటి!...’ ఈశ్వరయ్య ఆశ్చర్యంగా
హుతురివంక చూశాడు.

‘ఏంటేడు... ఏంటేడు’ అంటూ వెనక్కు వెనక్కు
తగ్గిపోయింది. కన్మారి కళ్లు తెరవగానే భర్త ఎదు
రగావచ్చి నిలబడ్డట్లు అనిపించింది. కళ్ళు గట్టిగా
తుడుముకుని చూసింది అంత తన భ్రమ. అయితే
యేం. రేపు తనభర్త వస్తున్నాడు. ఎట్లావుంటాడో,
ఆ నున వస్తున్నాడంటే నే శరీరం గజలాడిపోతోంది.
ఇక నిజంగా ఆయనయూరైనట్లుట ప్రత్యక్షమవుతే
ఉండబట్టకదా! విపరీతంగా ఆలోచించుకుంటోంది.
ఆలోచించుకొన్నట్లు. భయమేస్తోంది. అంతపిరికిగా
ఉన్న సమయంలో ధైర్యం వెన్నల బొద్దాయం ఎర
రిపోతుంది! అక్కయ్య చాలామంచిది. అక్క
య్యతో చెప్పితే, ఏమంటుంది? జ్యోతి ఎవ్వరితోనూ
చెప్పగద్దననది. ఎట్లా! కన్మారి తన మనవసు
తోంది. ఏదైనాగాని, తాను అక్కతో చెప్పని
విషయంలేదు. ఆమె తనవద్ద దాచినవింత తేలు.
ఇకమాత్రం ఎందుకు చెప్పకొచ్చింది అనుకుంది. జ్యోతి
ఏమి నా అనుకోని, నేను అక్కయ్యకు చెప్పలేకపోయాను.
అనే ఏడుమిళ్ళయంతో కాత్యాయని దగ్గరకు వెళ్లింది.
కాత్యాయని కన్మారిని చూసి తుణచింది
త్రుళ్ళిపడింది. పాపం కలలో కనిపించగానే ఇంతగా
కలగొప్పడిపోయింది. నిజంగానే వస్తున్నాడంటే ఎంత
సంతోషపడుతుందో చెప్పేకేస్తాను. ఎట్లాగనా ఏవో
రకంగా తనభర్త వస్తున్నాడనే భావం కలిగింది. అది
నిజమే అని చెప్పి ఆమె మనస్సు శాంతింపజేస్తాను.
అని కాత్యాయని గట్టిగా అనుకుంటోంది. కన్మారి
ఒకటి చెండు అడుగులు వేసిందో లేదో, కాత్యాయని
అప్యాయంగా ‘కన్మారి’ అని పిలిచింది.

‘అక్క!...’ అన్నది. గొంతులో గీరవచ్చింది.
కాత్యాయని, బుజంబుడ చెయ్యి వేసిదగ్గరకు సుకుంది.

‘నికల నిజమే!...’ అన్నది ముక్తపరిగా కన్మారి
తలవంచుకుంది...

‘నిజంగానే కన్మారి!... నిజంగానే... మరది
రేపు వస్తున్నాడు...’ అన్నది ఎంతో ఉద్వేగంగా.

కన్మారి కంచినతల ఎత్తలేదు, ఈ వార్త విని
ప్రత్యేకంగా విప్రశ్న చెయ్యనూలేదు. ‘కన్మారి
నిన్నే!...’ మళ్ళీ పిలిచింది.

‘అక్క!...’ అని తలెత్తింది.

‘నిజంగానే వస్తున్నాడు. నేను అబద్ధాలు చెప్ప
టం లేదు. నానక చూడు... నీ కేమి భయం లేదు. మేము
వున్నాంగా!...’

మొహనచేతులు అడ్డం పెట్టుకుని కంట తడి
పెట్టుకుంది కన్మారి.

‘ఎందుకు కళ్ళ నీళ్ళు? అదుగో అత్తగారు వస్తు
న్నాడు... కాత్యాయని ఇట్లే లోపలికి వెళ్ళిపో
యింది.

‘అమ్మా!... కన్మారికి ఆవిషయం తెలిసిందంటే!
యమున విడ్డూరంగా వచ్చి చెప్పింది.

‘ఎందుకు తెలిదు... ఇంటిల్లి పాతికి తెలిసింది.
చివరకు తెలిసింది మనకే!...’ మినాన్నగారు నంక
నాచిలాగ నాదగ్గరకువచ్చి ఎవ్వరికీ చెప్పొద్దని చెప్పా
రు. ముందరకే పెద్ద కుమారుడికి చెప్పవచ్చారు. నాడికి
చెప్పితే ఇంకా రహస్యం దాగేదేమింది? కాత్యాయ
నికి చెబుతాడు. అది కాస్త కన్మారికి చెప్పి వుంటుంది.
ఇంకా జ్యోతికి ఒకటి తెలిసింది. అంతే. మన రహ
స్యాలు ఎంతగా! దానికి తెలుస్తే, నాకు చెప్పలేదే
అంటుంది. దాని చెవినకూడా వేస్తే సరిపోతుంది. ఎందు
కొచ్చిన రహస్య...? పరమేశ్వరి ఎంతో ఉక్రోశంగా
అన్నది.

‘అక్కయ్యా!’ అంటూ జ్యోతి వచ్చింది.

‘ఏమిటి? అక్కయ్యకు ఏం దాచిపెట్టావు
చెప్ప...’ అన్నది యమున.

‘ఇటురా చెబుతా!...’

‘రహస్యం!’

‘ఏదో ఒకటి ఇటు రారాగు...’ అంటే...
చిన్నన్నయ్య రేపు వస్తున్నాడుట. అమ్మకు చెప్పక.
చాలా గొడవ వుంటుంది...’

‘నీ కెదగు చెప్పారే!...’

‘అదంతా నీ కెందుకులే!...’

‘అహ! నాకు తెలుసు. నీ కెదగు చెప్పావో!...’

‘తెలుస్తే అడకుటం ఎందుకో!...’

‘నీ తెలివి తేటలలా నాదగ్గరే మీ వదిస్త దగ్గర
చూపించు తెలుస్తుంది నీ నుజా!’

‘అవసరం వస్తే వాళ్ళు నాకు తెక్క!...’

‘మాటలవరకే!...’

‘నువ్వు మాస్తావుగా!...’

‘అమా! జ్యోతికి కూడా తెలుసే!...’

‘ఎందుకు నీటికే!...’

‘వాళ్ళ ప్లాన్లు వేరే వున్నాయి. మనకు నేపు తారా చెబుతారా! ఏమైనా గాని, ఎవరూ యేమనకున్నా సరే! నేను ఎట్లా వుండాలో అట్లా వుంటే సరిపోతుంది!...’ పరమేశ్వరి ఒళ్ళంతా నలజబలలాడిపోతోంది.

ఇట్లు అలంకరణంతా కాత్యాయనీ పూనుకుంది. సనత్ ఇంట్లో కావాలని ఏర్పాట్లన్నీ చేసి వుంచాడు. పరమేశ్వరి మొహంలో అకారణంగా మాతాతుగా మార్పు వచ్చిపట్టుకునిందించే, ఈశ్వరయ్య ముభావంగానే ఉరుకున్నాడు. జ్యోతి నీరసం గంటలు వేస్తోంది ‘చిన్నమ్మమ్మ వస్తున్నాడు చిన్నమ్మమ్మమ్మ వస్తున్నాడు’ ఎరుసుంటూ కన్నారికి సగం సంతోషం; సగం భయం. ఆమెకు ఏమీ అర్థం కాలేదులేదు, ఆమెను వచ్చినతర్వాత ఎట్లా మేం గాలో ఎట్లా మాట్లాడాలో, అసలు ఎట్లా ఉంటాలో, యేమన్నా మార్పు వచ్చిందో లేదో అంతా తమాషాగా ఆలోచించుకుంటోంది.

రైలు స్టేషనుకు సనత్ వెళ్ళాడు. ఈశ్వరయ్య లోపల అడుగుపెట్టడంతో కుప్పి పేసుకునే తాపీ గావడం వున్నాడు అతను పూర్తిగా అలసిపోయాడు; క్రుంగిపోయాడు. అతని మనస్సులో రకరకాల ఆలోచనలు పోతున్నాయి తీవ్రంగా వ్యసనపడుతున్నాడు. గతాన్ని గురించి ఆలోచించుకుంటు వర్తమానంలోంచి భవిష్యత్తులోకి తొంగిచూస్తున్నాడు. ఆమెను వయస్సు తగని వేదాంతంలోకి దింపేసింది పూర్తిగా. ఏది ఎట్లాజగలో అట్లా జరిగిపోతుందిలే అనే ఒక భావానికి వచ్చేస్తున్నాడు.

అందరూ ఇంటిరుమ్మందును నిలబడి అగుర్దొరకూస్తున్నారు. కొంతంత వాళ్ళిట్టే దప్పుడవుతే నీ అదుగో అన్నయ్య వస్తున్నాడని జ్యోతి ఇట్టేగంతు వేసి చెబుతోంది. ఇంటిమందు బండి ఆగనే ఆగింది. బండిలోంచి ముందరగా దిగాడు, సనత్.

‘మనిల్లా చ్చింది. దిగు.’ అన్నాడు సనత్.

ఈమాటల విన్న ‘లుగుల నివ్వెగపోయారు.

‘అవును మనిలే, దిగువరి.’ బలిమాలకున్నట్లు అంటున్నాడు సనత్.

పరమేశ్వరికే కాళ్ళుచేతులు అడకుంలేదు. బండి దగ్గరకు పోదామంటే స్వేచ్ఛం చాలటంలేదు. అక్కడే ఉండబుది పుట్టటంలేదు సందిగా వస్తూనే పడి తన్నుకుపోతోంది. ఎట్లాగయితే గుమ్మంవాటి బండి దగ్గరకు వెళ్ళటానికి ఉద్యోగ్తుగాలయింది.

కుమారస్వామి మెలిగా ఒండీదిగి నిలుపునా నిలబడిపోయాడు. నిండు నూటుమీద వున్నాడు. తలకు ముఘరీ చుట్టుకున్నాడు. చేతిలో సంచివుంది. కళ్ళారవ కండా అట్లాగే చూస్తున్నాడు. ఎవరినంక చూస్తున్నాడో ఎవరికీ అర్థం కాలేదులేదు. ప్రక్కనే నిలబడివున్న సనత్ కు ఎట్లా తోడటంలేదు.

‘అబ్బాయి!’ అంటూ ఆవుగుంది పరమేశ్వరి.

‘అమ్మా!’ అంటూ చప్పున కాళ్ళ మీదపడ్డాడు కుమారస్వామి.

ఇప్పటికీ గాని, ఎవరిప్రాణాలు వాళ్ళకు చేరుకోలేదు అందిరి ఆవేశాలు చల్లారి నట్లయినాయి, కన్నారికి అసలు మనస్సులో రుచున్నలేదు. నిలబడినవన్నామే గాని షెడ్యూల్ రహితంగా వుండిపోయింది. భర్తనోటి వెంబడి అకొస్తమాట వినంగానే ఆమె ప్రాణాలు కుదట. డ్డాయి, అవును. నిజమే. పూర్తిగా తగ్గిపోయినట్లే అనుకున్నాడు.

‘నదినా! అక్కయ్య!...జ్యోతి...నాన్నా!...కన్నారి...నా కన్నారి మర్యాదలున్నావా! నా కోసం నిరీక్షిస్తూ ఉండిపోయి ఇక్కడ ఉండిపోయినావా కన్నారి!.. అంటూ కుమారస్వామి దగ్గరగా వెళ్ళి బోతున్నాడు.

‘ముందర కాళ్ళూ చేతులు కడుక్కోరా!...’ అంటూ సనత్ చెయ్యిపట్టుకున్నాడు.

‘నా ఇంట్లో నాకు మర్యాదలు అక్కలేదు. ముందర నా కన్నారిని చూడని...నన్ను చూసి భయపడుతున్నావా! ఎంత పిచ్చివానిది. నాకు పిచ్చి నశుమయిపోయింది ఇక నీకు పట్టుకుందన్నమాట...!’ వెర్రిగా చాలసేపు నవ్వాడు కుమారస్వామి.

ఎవరికి వారు భయపడిపోయి ఎట్లాగే స్వస్థానాల్లో నిలబడిపోయారు. చలనంలేదు. ఆ సమయంలో కన్నారిని ఏం చేస్తాడో అని అందరూ వాడలి పోతున్నారు. కన్నారికి త్రాతలేదు. చైతన్యంలేదు. మూగయిపోయింది. స్వేచ్ఛావం బొత్తిగా పోయింది. పెదవు కదల్చలేదు. కళ్ళు ఆర్చలేదు. మొహంకూడా మొద్దుబారిపోయింది.

‘అమ్మా!...కన్నారికి నిజంగా పిచ్చి పక్కిందే! ఈసారి ఆకుపత్తి దీన్ని పంపించండి...నాకు బాగానే నయమయింది గాని...అసలు ఆక్కడ ఎంత పిచ్చివాళ్ళు నయినా మంచివాళ్ళుచేసే పంపిస్తారు. గొప్ప ఆకు పత్తి. నాకు నయమయి నేను బైటపడ్డానంటే ఇంత కంటే తాగడానికి ఎంతవారి చెప్పి... మీరేమీ భయపడకండి. నేను ఉత్తరం ఇస్తా తీసుకుపోండి. కన్నారిని చేర్చించి రండి. ఆప్పుక నయమవుతుంది. అన్నయ్యా ఏంటావు నవ్వు...’

‘నిజమేరా నువ్వు చెప్పింది...’

‘ఓ! అసలు ఏమయ్యా నువ్వు గ్రహించావు అమ్మా! నువ్వేక్కడ పక్కడ...’

‘నీ ఎదుగుకుండా వున్నావా!...’

‘అవును!...నేనూ అదే ఆమెకున్నానే!... ఆక్కయ్యా. నీ మొగుడు దగ్గరంచి ఏమైనా ఉత్తరం వచ్చిందా!...అసలు ఆమెకున్నానే!... అవులే నవ్వమి అనుకోకుండా వుంటే ఒకమాట చెప్తాను...నువ్వు నమ్మవులే నాకు తెలుసు. అయినా చెప్తున్నా ఏమిటంటే...మీ ఆయన కూడా ఉత్తరం పిచ్చివుంది. భయపడక, నయమవుతుందిలే!...అదే ఆకుపత్తి...ఏంటే ఆ పిచ్చినవ్వు...’ జ్యోతినిమాసి దిబ్బాన అన్నాడు.

జ్యోతికి గుండె కుభేలుమన్నది.

‘నీళ్లు పోసుకుందు గాని రా!’ పరమేశ్వరి, కుమారుని చెయ్యిపట్టుకుంది.

‘ఆవునే ఆమ్మా నీళ్లు పోసుకుని ఎన్నాళ్లయిందో! ఆమ్మం తిని ఎన్నాళ్లయిందో!...’ త్వరగా నీళ్లుపోసి అన్నంపెట్టు...’

‘నే త్రిననోరుపెట్టుకుని మొత్తుకుంటేవిన్నాగా. ఇప్పుడు ఏం చేస్తాను’ చెబుతోంది. ఇది నే భరించలేను,’ పరమేశ్వరి భర్తను చూసి ఆయాసపడుతోంది.

‘నువ్వు భరించలేకపోతే నేనుభరిస్తాను...నువ్వు మెదలకుండా పూకుంటే సరిపోతుంది. అన్నీ చక్కబడిపోతాయి’ ఈశ్వరయ్య తీవ్రంగా అన్నాడు.

కుమారస్వామి అన్నంముందర ఒకటే నవ్వు. గబగబ మట్లాడేస్తాడు. చివాలువ లేస్తాడు. మట్టి చతికిలపడతాడు. ఒకటిగా వుండటంలేదు. అన్నీ వికటంగానే కనిపిస్తున్నాయి.

‘సదీనా! నువ్వు చాలా అందంగా వున్నావు...’ కాత్యాయనివంక గంభీరంగా మాన్తున్నాడు.

కాత్యాయని గబగబలాడిపోయింది. తన భర్త వంక భుంగాచూసింది. ఏమిటోదా? తికమకలాడి పోతోంది. కుమారస్వామి భోరణి రప్పిచాలోంది. ఆసటానికి ఎవరికీ శక్యం కలగండావుంది. సవత్ మొహం ఎర్రబారింది. చాలా ఉక్తకపడుతున్నాడు ఆక్షిణం లో ఎమవుతుందో అని అందరూకూడా హాసలిపోతున్నాడు. ప్రాణాలు అగితుల్లో పట్టుకుని కూర్చున్నాడు.

‘యమమ ఎక్కడ దిచ్చింది? ఇద్దరుకు చూస కొంపలో...నీ మొగుడిదగ్గరకు నువ్వు లేచిపో...భో అవతలకు...’ కుమారస్వామి చీనరించుకుంటున్నాడు.

పరమేశ్వరి ఏనో అడుగుబోతుంటే, ఎంతకీ నువ్వుచోవు ఇదంతా. అసలు నువ్వు కొంపలోంచి పోతే సగం మీద వింగళియిపోతుంది. తల్లిని ఉడిమి ఉడిమి మాన్తున్నాడు.

తల్లీ, కూతురూ ఇద్దరు చప్పున తిన్నుకున్నారే కాని, లేచాతే సరిపోగ్గాను వాళ్ళ మొహం ముగ్ధం కిక్కేనే!

సవత్ కూడా చెడ్డ భయపడిపోయాడు. ఈశ్వరయ్యకు ఎటువోదటంలేదు. తానే కలగ చేసుకుని, ‘భోడవాలయందర ఇన్ని ఎండుకుర? ముందర అన్నం తిను...’ అన్నాడు.

‘నువ్వు నాకేమీ నేహాలు చెప్పక్కర్లే...’ కన్నునున్నాడు కుమారి.

ఒకరి మొహాలు ఒకరు చూసుకోని తిలువంచేసుకున్నారు.

అతనింటే ఇంట్లో అంతా మాడలుగా వుంది. ఎవ్వరూ ఏమీ మాట్లాడటంలేదు. దగ్గరకు రావటానికి భయంగా వుంది. ఇంట్లో సింహంవచ్చి కూర్చున్నట్లుంది. ఎవ్వరూ కూడా పెదలు ఎదల్పటానికి రిలేదు. నోరెత్తటానికి కిలేదు. ఎదురుమాట చెప్పటానికి ఎవ్వరూ నాపానెండటంలేదు. సరికేస్తారు. సింపెస్తాను ఇవే మాటలు. మెదులు తేచాలి మీదపడి మంగెస్తాడేమోనని హాసలిపోతున్నాడు. ఇక పిచ్చి తగ్గించేముంది అనుకుంటున్నాడు.

‘నాకు మీరందరూ కూడా రాక్షసులాగా కనిపిస్తున్నాడు. నిజంగా మీరు మానవులు కాదు. మానవ రూపంలోని రాక్షసులు...ఇది నిజం...నేను ఇవ్వాలి నుంచి నిజమే చెప్తున్నాను...కొంచుకోండి...’ కుమారస్వామి హంకరిస్తున్నాడు.

పిచ్చివాడు :

‘ఇది సంసారుల కొంపేనా! మీ అంతరాత్మలను అవగంచి, ఒక్కొక్కరే వెళ్ళి అద్దంలో మొహాలు చూసుకొండి. మీ నిజ స్వరూపాలు బైట పడతాయి. మిమ్మల్ని మీరు మోసగించుకుంటున్నాడు. నన్ను మోసగించటానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు ఇదెన్నటికీ సాగదు. నేను పిచ్చివాణ్ణిగా వున్నప్పుడు మీరు మోసం చేశారు. ఇప్పుడు నేను మంచివాణ్ణియిబోయాను. ఇంకా నన్ను మోసగించలేదు. ఎవరేనా మోసగించటానికి సాహసించారో తల బ్రష్లు కొట్టేస్తా!...’ రూడిమీనికి వస్తున్నాడు.

‘కుమారా!...’ ఈశ్వరయ్య ధైర్యం చేసుకుని పిలిచాడు, ‘ఒకసారి ఇటుగా నీతో ఓచూట. చెప్పుతాను...’

‘నాదగ్గర రహస్యాలేమీ లేవు. చెప్పేదేమిటో బాహుటంగా చెప్పేసెయ్యి...చునుంతా నిర్మోహ నూటంగా చెప్పేస్తాను. రహస్యాల చెప్పడం, రహస్యాల వివరము...’

‘నాన్న పిచ్చుంటే ఓసారి వెళ్ళరాదు!...’ సనత్ అందుకున్నాడు.

‘మీరందరూ నాకు శత్రువులే! విప్రులైతరీ నమ్మడం... వదిలినా నువ్వు నెస్టు.’

వచ్చేది అమావాస్య. పిచ్చి బాగా ముదిరి పోతుందిట. దీనికేవల నా విగ్నాటే చెయ్యాలని ఆలోచిస్తున్నాడు. కుమారస్వామి చూపులోకాని, వాక్కులోకాని తీవ్రమైన అంకశన, భయం కనిపిస్తున్నాయి. పట్టకల్పం కావాలేదు. నోటికంతవస్తే అంత అనెస్తున్నాడు. నేను సనత్ లేకు. ఎవ్వరినూటా లెక్కపెట్టాలేదు. ఇల్లంతా భీభత్సం చేస్తున్నాడు; నటికించేస్తున్నాడు. మిట్టమధ్యాహ్న మప్పుడు నలుగురుసావిట్లో కూర్చున్నాడు. తిలుపులన్నీ గించేశారు. కుర్చీలో కుమారస్వామి కూర్చున్నాడు. శివస్వామిచెవుతున్నాడు. నలుగురూ తప్పుదారిగా వింటున్నారు. ఒకవిషయముకాదు ఒక లోకముకాదు, ఒకలేవార, ఆగేట్లులేదు ఆవాగ్ధాటి ఆ పిచ్చిలో అంతివేదిగా వస్తుండగామాల అని అనుకుంటున్నాడు. కరవేంతో మాటలు వర్ణింపాడున్నాయి. ఇంత ఉపన్యాసం, సారంకూడా ‘నాకు పిచ్చి తగ్గిపోయింది. ఇప్పుడు నేను మాయాలమనిషిని ఇది మీరు గుర్తించాలి’ అని. అంతకంటే ఏంలేదు, అందరిచేత బలవంతంగా తనకు పిచ్చివదిరిందని ఒప్పించాడు.

చాడు. ఇంతలోకే హఠాత్తుగా తలుపు నవ్వుడయింది ఎవరో కొడుతున్నట్లు. అందరూ అటువైపునే చూస్తున్నాడుకాని, అందరూ లేచటానికి హులీ పోతున్నాడు. కుమారస్వామి తానంతటతానే లేచి తలుపు తీశాడు.

ఎగురుగా చలపతి శ్రత్యక్షురయ్యాడు కళ్ళార్చకండా ఒకరిమొహం ఒకరు త్రిలంపాటు చూసుకున్నాడు.

‘నీకు పిచ్చి బాగా నయమయినట్లుండే బావా!..’ చలపతి వెకిలిగా నవ్వాడు.

‘నాకు నయమవుతే యేం? ఈ ఇంట్లో ఇంకా నయమవాలనినవాళ్లు బోలెడుమంది వున్నారు...’

‘అవుతే ఒక్కొక్కరే ఆకుపత్రికి పంపించేసెయ్యి’ ఇంకా చూస్తావే!’

‘నీ కొసమే ఆ!...’

‘నాకోసము...’ సకపక నవ్వుతూ ‘అయితే నీకు పిచ్చి ఇంకా తగ్గలేదన్నమాట! అన్నాడు.

‘అత్తగారు!... మీరు ఎట్లాచెప్పితే అట్లా చేస్తా!...మీరు ఎక్కడ సంతకం పెట్టమంటే అక్కడ సంతకం పెడతా!... నా పెళ్ళాన్ని నాతో పంపించండి... ఇదే నారిక్కు...’ చలపతి చెతులు నలుపుకుంటూ పంపేత్వరి దగ్గరకు వచ్చాడు.

‘ఇదిగో అబ్బాయి!...’ ఈశ్వరయ్య మాట అందుకున్నాడు.

‘అబ్బాయి ఏమిటండీ! నేను పిల్లాణ్ణిబండి! మామగారూ, మీదకూడా అంత చురుకైనగా చూస్తే, ఇక ఈ ఇంట్లో నాకు గౌరవం ఇచ్చేదెవరు?... చెప్పండి!...’

‘నేను ఇస్తాను నీకు గౌరవం. ఎంత కావాలో చెప్పు...ఎంత కావాలంటే అంత ఇస్తాను. మొహమాట పడక. ఇంటి అల్లుడివి చదులాగ నచ్చి దేవిరిస్తున్నావా! నీ పెళ్ళాన్ని నువ్వు తీసుకు పోకోవో?...’ కుమారస్వామి చలపతిమీదికి వచ్చాడు.

‘ఏమిటోయ్ కొంతావా!...’

‘అమ్మాయి...బావ భయపడిపోయాడు... నిజంగా కొడతా ననుకున్నాడు. ఒట్టిపిచ్చివాడు...’

‘అందుకే నాచేత ఆస్తంతా రాయించుకుని నన్ను వెళ్లకొట్టాలని మీ అమ్మ...అదే...చూ అత్తగారియత్తుం...’

‘యమనక్కయ్!...నీ మొసడొచ్చాడే! ఇక మాట మల్లే నద్దుకోవీ. ఏమిటే అట్లా చూస్తావు?’ పరమేశ్వరి కూతురివంక చూస్తోంది.

‘నా పెళ్లాన్ని పంపించుంటే ఏమిటి అట్లా చూస్తా? పోరికే నన్ను విడిపించండి! నేను వంటిరి వాణ్ణి నన్ను త్వరగా పంపించేయ్యండి...’

‘అవును పంపించేసెయ్యండి ఇంకా చూస్తూ లేమిటి!...’

‘ఏమిండి ఈ ఉప్పులాయి...కాయన ఇప్పుడెందుకా దాపరించాడంట! ఇప్పుడేమిటిచేశా? ఏమీ చూట్లాడి రేసుండి!...’ఈశ్వరీయను పురమాయస్తోంది పరమేశ్వరి.

ఆయన మూగవాడయిపోయాడు. ఎటు అంటే ఏమీ తిప్పులు వస్తుండో అరి ముఖంగా ఊగుకుంటున్నాడు.

‘మానుయ్యా!మీరేనా చెప్పండి...నా పెళ్లాన్ని రమ్మనని...’ చలపతి దీనాతినిగా ప్రాణేయపడుతున్నాడు.

ససతీ ఎటు చూట్లాడటంలేదు.

‘నువ్వులేస్తావా!.....మొదటి వాకిట్లోకి వెంటనా!...’ కుమారస్వామి ఉగ్రరూపంధాల్పాడు. యమన చివరకు లేచి నిలబడింది. జ్యోతిసుడా చప్పున లేచింది. పరమేశ్వరికి కాళ్ళింతులు అడటం లేదు. ముగ్గురూ గబగబ లోపలికి వెళ్లిపోయారు.

‘ఇప్పుడెట్లాగే ఆమ్మా!...ఆయన నా ఆప్తుడే రాయించుంటే ఏమిటాయేది...నువ్వుకూడ వెళ్లన తిక్కాతి రాయమంటే రాస్తాడంటే!...’ పరమేశ్వరి కూతుర్ని అడుగుతొంది.

‘అక్కడికి వెళ్లినతర్వాత రాయటం ఒట్టికే! అయితే ఏం! ఏదోరకంగా నేను నిభాయించుకుంటానే!’

‘అయితే నీకు కూడా కాపరం చెయ్యటం ఇష్టమేనా! ఆయనతోకూడా వెళతావా మరి!...’

‘మరి కుమారుడేమో అట్లా అంటుంటే ఏమన్నా చెప్పాడేమనని భయంగావుండ!...’

‘ఎంచెస్తాడేమిటి!’

‘ఎవ! ఆ పిచ్చిలో కొడతాడో ఏమో!...’

‘ఆలోచనలు పూర్తికాలా? బైటకు వస్తారా, నన్ను రమ్మంటారా.....’ కుమారస్వామి అప్పుడే లేచిపోతున్నాడు.

గభాలన ముగ్గురూ సారిట్లోకి వచ్చిపడ్డారు.

చలపతి మొహం విప్పిరింది, ఆ సాయంత్రమే యమన చలపతితో వెళ్లేదాక కుమారస్వామి నిలబడలేదు; నోరు మూకపడలేదు.

ఈకొంప కేదో అనిష్టంవచ్చింది అనుకుంటోంది పరమేశ్వరి. కాత్యాయని లోపల లోపల బాగా సంతోషపడ్డనె ఇంటికి ఓ పీడ విరగడయిపోయిందని. ఈమన పిచ్చికూడా ఒకంగుకు ముచ్చికే వచ్చిందేలే అని సంతోషపడుతోంది. యమన యింట్లోంచి వెళ్లిపోయి నశ్యుడైనచి జ్యోతి ఒంటాడయిపోయినట్లుగా అనుకుంటోంది. అక్కయ్య ఇంట్లో వున్నంత వరకు జ్యోతి అనామోక్షంగా వుండేది. ఇప్పుడేమో అక్కయ్య ఆత్మవారింటికి వెళ్ళినప్పుడైనచి, జ్యోతి వదిలమీద అదొంక మేం అనూకు ఏప్పడిపోయింది. మొహం చిట్టించుకుంటోంది. వాళ్ళితో చూట్లాడాలంటే నేనెట్టెట్టనిస్తోంది. మరలూ, వదిల మధ్య దూరంకోజుకోజుకు పెరిగిపోతోంది. ఏమిట్లామరి పోయింది అనుకుంది కాత్యాయని. కన్నారికి అసలు ఇంకో విషయమే పట్టటంలేదు తనభర్త ఇట్లా ఇదియి పోయాడేమో అని విచారపడుతూ కూర్చుంటుంది.

రాత్రి పది అవకాశోంకి, కుమారస్వామిగది లోంచి గభాలన తలుపులుతీసి కన్నారి అని పిలిచాడు. కన్నారి కుండె నువ్వేమనన్నది.

‘నీతో చూట్లాడాలి. రా...’ అన్నాడు

వైప్రాణాలు పైనే ఎగిరిపోయినాయి. ఒక మూల సిగు బిడియం, భయం ఏం చెయ్యాలోతోచడంలేదు. అట్లాగే నిలబడిపోయింది. చలంలేదు. ఎవరికి వారు నివ్వబోతున్నాడు. ఈ అర్ధరాత్రి కన్నారిని ఏం నెప్పిడో అని చూలిపోతున్నాడు.

‘దానివంటూ బాగాలేదు. నిద్రనాన!...’ అన్నాడు ఈశ్వరీయ్య.

‘ఏం రోగం వచ్చింది...నాకు తెలిచి!...’ అంటూ పగ్గరగా వచ్చాడు కన్నారి చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని గదిలోకి తీసుకుపోయాడు.

ఇవ్యాళి రాత్రి ఏనో భూకం జరుగుతుందని అందరూ అనుకుంటున్నా కూడా ఎక్కడాకూడా ఏమీ చెయ్యలేక చిత్తగువుల్లాగ వుండిపోయారు.

‘ఏమిండి మీరన్నా ఆపండి!...కాత్యాయని భర్తను బ్రతికాలింది. ససతీకు ధైర్యం చాలలేదు. తలుపులు పెడతమనివేశాడు.’

పిచ్చివాడు!

అమృత్యు ఒక పీడ విరగడయిపోతుందిలే! అని పరమేశ్వరి పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచింది.

‘అమ్మా నాకొంఠతో భయమేస్తోందే!.....’ జ్యోతికి కళ్ళల్లో నీళ్లు వచ్చినాయి.

‘నువ్వెందుకు ఏడుస్తావే పిచ్చివానా! ఎవరి కర్మ వా శ్మశాభిస్తాడు’ పరమేశ్వరి హెచ్చరించింది.

చాలా సేపటిదాక నిద్రలుపోకుండా ఎవరికి వారు గదిలో ఏం గలాభా అవుతుందో అని నిరీక్షిస్తూ కూర్చున్నారు.

‘కన్నారీ...నీకు చాలా అన్యాయం చేశాను. నిజమే! ఈ కొంఠలో ఉండలేకపోయాను...పిళ్ళిం దరూ నాకు కీక్రుపులులాగానే కనిపించారు...నిజం గానే ఆనాడు నాకు పిచ్చి ఎత్తింది. ఈ పిచ్చి నా శరీరంలో లోపంచేత కాదు. నా మనస్సు ఇదయి కాదు ఈ కొంఠలో ఆగం చూడలేక నిజంగా పిచ్చి ఎత్తినదట నిజమే! కనుకనే నేను నిలబడొక్కటో లేకపోయాను, నేను ఇకనీ భరించలేకపోయాను. మతి చలించిపోయింది. నిజంగా పిచ్చి అని ఆసు ప్తతిలో పారేశాడు. నాకు పిచ్చిలేదని అక్కడ చెప్పితే అందరూ నవ్వుతారు. ఎవ్వరూ నమ్మరు. ఎందుచేతనో ఆ పేరు రానేవచ్చింది. ఈ విషయో నైనా ఇంటిని చక్క పెడదామని నేను ప్రయత్నం చేస్తున్నాను...ఒకటి సఫలమయింది. ఇక రెండోది చూడాలి. ఇక్కడ పాతుకుకూర్చున్న యువను అత్రాగంటికి పంపించేశాను. నేను ఈ వేషం వెయ్యిక పోతే యువను ఈ జీవితంలో కాపరం చేసేది కాదు. వెయ్యివచ్చే వాళ్ళుకూరు. ఇంకా రెండుమాడు స్నాయి నేను పిచ్చివాడలాగానే నటిస్తాను. మాట్లాడతాను. ఏమైనా వికృతంగా పలుకుచేసినా గాభిరాపడక, తెలిసిందా? ఈ విషయము ఇంకొళ్ళకు తెలికూడదు. జాగ్రత్త...ఏమాత్రం క్షేమి పొక్కినా అన్నీ చేశిపోతాయి. నిన్ను చూస్తుంటే నాకుచెడ జాలేస్తోంది. అప్పుడే ఏం చేయ్యనుచెప్తా. నిన్ను ఇంకా భయ పెట్టగలుగుకోలేదు. నేను వచ్చినప్పటి నుంచి చెప్పుదామకున్నా కూడా, పనుసుంరా? చేరు కున్నాను. నీకేవిధమైన భయంలేదు. అర్థమయిందా? కన్నారిని గట్టిగా హృదయానికి నాతుకున్నాను.

అప్పటికి గాని కన్నారికి ఒక విధంగా ధైర్యం రాలేదు, తనను విడిచిపెట్టి, తనభర్త వెళ్ళిపోయి నప్పుడు ఆమె మనస్సు ఏ విధంగావుండో ఊహించటం

కష్టం. మొద్దుబారిపోయింది. నోటమాట లేదు, కళ్ళ నీళ్ళులేవు ఏమో! తాను కాపరానికొచ్చింది. వచ్చిన కొద్దిగోజులకే ఇంట్లో సరిసిక్రలు అర్థమయిపోయి నాయి. తనవాళ్ళని ఎవర్నికూడా అనుకోవటానికి వీలే కండాపోయింది. కాత్యాయనిత్రోమాత్రం ఏమన్నా రెండుమాటలు మాట్లాడితే అంతే! అంత కంటే ఎవరితోనూ మాట్లాడేదికాదు. ఇంట్లో ప్రతివాళ్ళనూ అపశ్యప్తి వుంది. కారణాలు ఏమిటో తెలియవు. ప్రతివాడు తమ తమ మనస్సుల్లో తీవ్రమైన ఆందోళన పడుతూనే వుంటాడు. అదంతా తన ది మాపించేనట్లు. తానుమాత్రం ఏం చేసింది. ఎవరిని నిందించింది. ఎవరి మార్గానికి తాను అడ్డం వచ్చింది. ఏం లేదు, కాని ఎందుచేతనో కాని ప్రతి వాళ్ళూ తనకు చురుకైనగా చూసేవాళ్ళు. కారణం ఏమిటో అని చలించిచుకుంది. ఏంటేను. తనభర్త అపశ్యప్తి మెప్పించాలనే ప్రదేశంలో ఎవరిని నొప్పించ కండా ప్రయత్నం చేస్తూ రావటమే. దాంతో బాగా అలాను ఎక్కువయిపోయింది. తన భర్తను ఆయింట్లో ఎవరూ కూడా చునిపేగా పరిణామేవాళ్ళే కాదు. ఇక తనకు గౌరవం ఏముంటుంది? ఏమీ అనటానికి వీలేదు. పిల్లల్లోనూ మాసి నలుగురూ అనూయపటమే! నిత్యము ఈవనింపులే! పొడుపుచూపుకే! మాటిపో? మాటలే! ఇకనీ భరిస్తూ వుండటమే తనదే. తన భర్తలో ఒక్కనాడు తీవ్రంగా మార్పు వచ్చేసింది. నలుగురూ ఉండగానే పెద్ద పెట్టున ఆరిచాడు. నలుగురూ హాళి పోయాడు. అప్పటినుంచి అతడితరీ పూర్తిగా మారి పోయింది. తనకు పిచ్చిలేదు అని చెప్పుకూనే వున్నాను. అయితేమాత్రం ఏం! అంతా పిచ్చివాని లాగానే మాట్లాడటం మొదలుపెట్టే! తన భర్తకు పిచ్చి ఎత్తించనే మాట చినటంతోనే తన గండే ఆగి సంతి పనయింది. అంతే. పచ్చన మొద్దుబారిపోయింది. తన హృదయానికి పెద్ద దెబ్బతిగిలింది. తన భర్తను ఆసుప్తతిలో చేర్పించటం, తీర్మాత ఇంట్లో వివరాని మాటలు వినటం అంతా అమోఘయంగా వుంది. ప్రాణాంతో వున్నదన్న మాటే గాని వైతన్యరహిత అయిపోయింది. ఎవరు ఏమన్నా, ఎవరు ఏం చేసినా, తాను బాధపడేదిలేదు; సంతోషించేది లేదు. తాను ఇట్లా అయిపోయినానేమిటి అని తానే ఆశ్చర్య పడింది. ఏమిటో అర్థంకాదు. పైకి చెప్పలేని కృష్ణ మూగబాధ. తనభర్త మనస్సు అతి మన్నితము. అందరి

బాధలు తన బాధలే అనుకుంటాడు. ఎవరైతే నాకవసరం
తుంటే చూసి ఒప్పుకోలేడు. అంత నానాకు
హృదయం. ఈ ఇంట్లో కర్మ శాస్త్రాన్ని చూసి తప్పుకో
లేకపోయాడు. ఒక మూల యముడు ఇక్కడే ఉం
పోయి, తన భర్తను నానామాటలు అనటం, జ్యోతి
తన ఇష్టం వచ్చినట్లు ప్రవర్తనూ నలుగురిచేత మాటలు
అనిపించుకోవటం, ఈశ్వరయ్య చేతికి ఒక్క పైసా
అందినకపోవటం. ఉబ్బడిగిలే నానా మాటలు అనటం,
దీనికి తగ్గట్లు అత్తిగా ఈ ఇష్టం వచ్చినట్లు మాట్లాడటం,
సనత్ తనను ఉబ్బడి ఇంట్లో సరిపోకపోవటం,
కుమారస్వామీమో ఇంకా సంపాదనలోకి దిగక
పోవటం. గుహాభూతిగా పరిణమించింది అది నర
కంగా తీసుకురాయింది. ఒకరిని మరొకరు అరంచెసుకోక
పోగా, ఒకరి ప్రవర్తనను ఒకరు విపరీతార్థాలు తీసు
వ్యాఖ్యానించడం, ఇంట్లో శాంతిలేకంక చెసి
పాకేశారు నలుగురూ కలిసి. అయితే కుమారస్వామికి
అంత నిబ్బరమైన ముఝులేదు. తెల్లారిలేస్తే ప్రతి
దానికి చికాకుపడతాడు. ప్రతిదానికి కల్పించు
నంటున్నాడు. ప్రతివాళ్లను సంతోష పెట్టడానికి,
తనకోర్కెలన్నీ ఉపసంహరించుకుంటున్నాడు. ఏం
చేసినా. ఎంత ఇచ్చినా, ఇంకా తీసుకోవాలనే తాప
ప్రకటన అంతకంటే వేరే లేదు. తన ప్రవర్తనను
సానుభూతితో ఆలోచించేవాళ్ళెవరూ లేరు. తన
మూలన కన్నూరి తీవ్రమైన కష్టాలకు, బాధకు గురి
కావలసివచ్చింది. అదికూడా తానే అనుసరించగా బాధ
పడాలివచ్చింది. రానరాను మృత్యుం దుర్బలం
అయిపోయింది. మనస్సు చలిచింది. అంతకంటే ఏం
లేదు. 'అమ్మో! ఈ కొంపలో నేనుండలేను' అని పెద్ద
పెట్టున కేకపెట్టడం. తర్వాత క్రమంగా జరిగిపోయిన
విషయాలన్నీ ఒక్కొక్కటే జ్ఞాపకం తెచ్చుకుం
టాంది. కన్నూరికి అంత ఆశ్చర్యంగావుంది. తన భర్తను
అనాడు పిచ్చివాడని నలుగురుకలిసి తీసుకుపోయి
నప్పుడు తనకేమీ తెలిలేదు. మళ్ళీ తానుకూడా యీ
ప్రపంచంలో ఒక మనిషిలాగ సంగరిస్తానని అనుకో
లేదు. మళ్ళీ యీనాడు భర్త యింటికి వచ్చినతర్వాత
అతని ప్రవర్తన చూచినతర్వాత కూడ, సజంగా విద్రువ
భావించింది కొని, ఈనాటికి అని ఎట్లా అనుకోగలదు.
తన భర్త అసహనము చెప్పేవాడు. అప్పుటి మనిషి
కాదు. పూర్తిగా మారిపోయాడు. తనకు నిబ్బరమైన
ముఝుంది. తాను మెత్తగావుంటే ఏం లాభంలేదని

గ్రహించినట్లున్నాడు. ఈ మిథతో ఈ ఇల్లు దక్క
బగు నే అంతకంటే కావాలి చిముంది!—అనుకుం
టాంది కన్నూరి

తలపులు ఛేదించుని తెరుచుకున్నాయి. గయం
కరంగా కుమారస్వామి గదిలోంచి బైటమవుతున్నాడు.
మంచం దగ్గరగా ముద్దయి కూర్చుంది కన్నూరి. కాత్య
యని గబగబ. కన్నూరిదగ్గరకు వెళ్ళిపోయింది అతను
కొరమాపు చూశాడు చప్పున వెక్కుకొంది.

'నాన్నా... నీ దగ్గర ఉన్నాను... చెప్పింది... చెప్పింది?'
నిలవేశాడు. ఈశ్వరయ్య కున్న అప్ప చెప్పి నిలబడిపో
యాడు.

'పొద్దున్నే ఉబ్బడిగిలే తెలుసుకురా... మొహం
కడుక్కో పోయి...' పరిశీలించి కొంతసేపు చూసు
కుంది.

'ఎవరైనా అడ్డం వచ్చారంటే నీ!... నా ఒళ్లు
నాకు తెలియదు. ముందరే చెబుతున్నా...' పొంక
రించాడు.

'అట్లా నుంచుంటా రేమిటండి! ఓ మూల మీద
మీదకు ఉక్కుంటేను. పారిపోండి...' కేక పెట్టింది
పరమేశ్వరి.

'నే పడుకొత్తలే ననుకున్నావా?'

'నామాటలు. ముందర మొహం కడుక్కో.'
సనత్ మెల్లిగా కుమారస్వామి చెయ్యి పట్టు
కున్నాడు.

కేతిని గట్టిగా విడిచిచాడు. ఆ విడిచింపుకు
సనత్ రెండు ముల్లు గిరున తరిగిగాడు.

ఈశ్వరయ్య చాలా భయపడిపోయాడు.

'ఎవరొ త శం చెప్పు తీసుకో' అంటూ గిర్రాటు
పెట్టాడు.

జ్యోతి గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని నివ్వక
పోతూ చూస్తోంది.

'నువ్వు సంపాదించి దేవులేదు... అంత మా
త త ఇచ్చి పోయిందే! అనుభవించటానికి నాకూ
మాకుంది. ఇక ఒక్క పైసా నీకు దక్కనీను...!
అన్నయ్యా నీకెంత ఉబ్బడి కావాలంటే అంత ఇస్తా.'
సనత్ వైపు తిరిగాడు.

సనత్ తలవంచుకుని నిలబడ్డాడు.

'వదనా! నీకే, మరి, మంచిర కొని పెంత!'
కాత్యయని దగ్గరకు ఒకడుగు వేశాడు.

పీడలంటి అమాయక్యం చేస్తాడో ఏమో అని శయపడిపోతోంది. పరమేశ్వరి. సనత్ ఒట్టి పిచ్చివాడు, తెల్లవన్నీ పానకుంటాడు, వీటికెట్లా నచ్చ చెప్పండి. అమ్మో! కాత్యాయని కూడా సామాన్యరాలు కాదు. ఈ కొంపమీదికి ఎంతెచ్చి వెళుతుందో!—అనకుంటోంది.

డబ్బుతీసి విద్యుచ్ఛక్తిగా ఖర్చు పెట్టేస్తున్నాడు. ఆ! అనేనాళ్ళు ఎవ్వరూ లేకపోయాడు. గారాం చెస్తూ, తండ్రి దగ్గర చీటికి కూటికి డబ్బులు వచ్చుననే జ్యోతికి పెద్దసంకల్పం వచ్చింది.

చీటికి కూటికి కాత్యాయనిమీద ఎక్కడలేని ఆప్యాయత, ప్రేమ చూపిస్తున్నాడు కుమారస్వామి. సనత్, కాత్యాయనిమధ్య పోషణలు సాగినాయి. కాత్యాయని నిత్యంగా తీవ్రంగా బాధపడుతోంది. కన్తూరి చూడలేక తనభర్త ఇట్లా ఉన్నాడనికదా అని కించిత్ కూడా ఏమీ బాధపడకున్నట్లు కనబడటం లేదు. మరిది ఇట్లా అయిపోయాడే అని కాత్యాయని మాత్రం తీవ్రంగానే బాధపడుతోంది. అక్కయ్య తాపత్రయం, బాధ, ఆవేదన, చూస్తూ చూస్తూ, కన్తూరి ఉంటుంటే పోతోంది. ఎట్లాగైనా పోనీ అక్కయ్యతో కప్పితే సంతోషిస్తుంది. ఎవ్వరితోనూ చెప్పకుండా! అనుకుంటోంది. ఒకయూరభరేమి గట్టిగా చెప్పినా చెప్పేకాదు. ఎవ్వరితోనూ కూడా తన విషయం చెప్పకూడదని. పోనీ అక్కయ్యతో చెప్తానని వారితో అంటే! అమ్మో! ఇంకేమన్నావురా! వద్దీ అంటే ఎందుకు ఈ యధా? అక్కయ్య చాలా నుండి. ఎవ్వరితోనూ చెప్పకు. తన మనస్సులోనే పెట్టుకుంటుంది. నా మీద అంతప్రేమ ఉపాధియతలు చూపిస్తున్న అక్కయ్య తీరం తీరం అట్లా ఇదయి పోతూంటే నా నూ ఊరుకోవటం భావ్యం కాదు అనే నిర్ణయానికి వచ్చింది కన్తూరి.

కాత్యాయని ఎంతో ఆప్యాయంగా, చాలిగా, కన్తూరినగ్గరకు వచ్చి కూర్చుంది. కన్తూరి చూసి కళ్ళ నీళ్లు పెట్టుకుంది. వెంటనే ఎక్కడ చూసిపోతుందో అన్నట్లు గబగబ కళ్ళు అడ్డుకుంది. ఏం మాట్లాడాలో అర్థం కావటం లేదు. ఏమిటో చెప్పడానువులే వచ్చింది కాని, ఏమీ చెప్పటానికి తోచటం లేదు. ఊరికే అట్లాగే చూస్తూ కూర్చుంది.

‘అక్కయ్య!...’ అన్నది కన్తూరి.

‘కన్తూరి...’ అంటూ గట్టిగా తననగ్గరకు తీసు

కుంది కాత్యాయని పెద్దగా కయ నపడుతోంది. రోప్ప తోంది. తెల్లల్ని ఎట్లాబిగా వచ్చా! అర్థంకా: సమత మయిపోతోంది ఎట్లా ఇక వీళ్ళిద్దరికం అనితరాలుపడుతోంది. ఇక మరిదికి పిచ్చి కయమయ్యేట్లు లేదు. చూడ పోతే అనివరకుకంటే బాగా చుదిరిట్లుగానేవుంది. ఇలాంటిపరిస్థితుల్లో ఎందుకు ఇంటికి తీసుకువచ్చివట్లు? అంతా కర్తవీతంగా కనిపిస్తోంది. ఇంకా ఎన్నట్లుంటే తిట్లమొహా పట్టేను! అనివరకు కన్తూరి వినుతుంది? రకరకాలుగా ఆలోచించి కుంటూ నుఖ పడుతోంది కాత్యాయని.

‘అక్కయ్య!...’ తో ఒకమాటచెప్పనా! అన్నది కన్తూరి.

కన్తూరి మొహంలో అనివరకు ఎన్నడూ తాను చూడని సంతోషం కనిపించింది.

‘మిటికి! అన్నది కాత్యాయని కళ్లు పెద్దవిచేసి.

‘ఎవ్వరితో చెప్పకూడదు, బాధగారితో కూడా చెప్పకూడదు...’

‘ఊ...అట్లాగే!...’

‘అట్లాగే అంటే కాదు... నాకు కచ్చికంగా చూటివ్వాలి...’

‘చెప్పనంటున్నా! ఇంకెట్లా చెప్పాలి!...’

‘మరిదికి పిచ్చితో... పిచ్చి కయమయింది. అసలు పిచ్చిలేదు...’

కన్తూరికి కూడా ఏమో అయిందని భయపడింది కాత్యాయని. విడ్డూరంగా చూస్తోంది.

‘అక్కయ్య! నేను నిజం చెప్తున్నాను. పిచ్చి వాడలాగ నటిస్తున్నాను. అంతే! అట్లాకంటే కాని ఈ ఇంట్లో పరిస్థితులు ఒక దిక్కి చేరవు అని చెప్పాను నాకు. ఎవ్వరితో ఈ విషయము చెప్పొద్దన్నాను. నిత్యం అక్కవాంతులే చెప్తున్నాను, నైకి పోక్కిందింటే అంతా చెప్పోతుంది!’ కన్తూరి నవ్వింది.

కాత్యాయనికి అంతా అకమ్యగోచరంగావుంది. కన్తూరి చెప్పింది నిజమా? లేక కన్తూరికి కూడా పిచ్చి ఎక్కిందా? చెప్పని నిర్ధారణచేసుకోలేక పోతోంది.

‘నిజంగానా కన్తూరి!...’

‘అవును నిజమే. నాకు చెప్పారు...’

‘నాకేమి అర్థంకావటంలేదు కన్తూరి!... నిజంగానా!...’

‘పో! అబద్ధం చెప్తున్నా!... ఇంత ఇదిగా తాను వుండకపోతే మనిగారి కాపరం కుదలుపడేది కాదుట...’

‘అది నిజమే!... అవుతే మంచిపని చేస్తున్నాడత!... అన్యుడు! ఇప్పటికీ నాకు ప్రాణం తెరిపి అయింది. నిత్యమూ నాలో నేను తగని బాధపడ్డానుకా! మరిదిని చూస్తుంటే నాకు చెడ్డనిపిస్తుంది. ఎవరితో చెప్పేదికాదు. వీతో వెళ్తుంటే మనుకుంటే మరింత పిరికిదానివయితేవు. అసలు నిన్ను చూస్తుంటే నే నాకు బాలేస్తుంది. ఇంతివెద్ద నాటకమే ఆడుతున్నాడు. బాగ్రత్త...’ క త్వయ నికి ఇప్పటికీ గ ని కొంచెం కాంతించలేదు

‘ఆడవడుచూ మీద నీ అమాయత్వం ఏమి? రా! తరిమి తరిమి దాన్ని నెళ్ళికొట్టావు... ఇం దీనితోలికి వస్తున్నావు.....’ పరమేశ్వరి ఎంతో అక్కసుగా అంటోంది.

‘ఇది చేస్తున్న నాటకం ఏమన్నా తెలుసా నీకు? కురూగ్నావి గట్టిగా గద్దించాడు.

‘నాటకమా!... ఇదొక్కడే ఉప్పలాయి వచ్చి పడిందంటు...’

‘ఏ సంబంధం తెచ్చినా నాకు అక్కలేదని ఇక్కడే తిప్పి వేసి కూర్చు బాసుకుంటున్నావా! ఆ సంబంధం కనక చేసుకొనన్నావో! ఏ అర్థరాత్రి నేలొవచ్చేసి పీక పిసికేస్తాను. దాంతో పీక విరగడయి పోతుంది.....’ కురూగ్నావి జ్యోతివైపుకు గడ్లు గులిచి చూశాడు.

జ్యోతికి గుండెలో రాయి పడ్డట్లయింది. ఈ పిచ్చిలో అన్నంతవని చెప్పునే చేస్తాడేమో కూడా మరి రాత్రిల్లి కంటినిండా నిద్రపో నేపొయిందేదు. కళ్లు ఒకటొకటి భగ భగ మండిపోతున్నా కూడా పోలుకునే కూర్చుంటోంది. నిద్రపోయి ఎన్నో శ్మయిందో అనిపిస్తోంది. రోజురోజుకు చీక్కి పోతోంది. భాగా దిగులుండిపోయింది. అన్నం ముట్టకొవటంలేదు. పరమేశ్వరి కూతుర్ని మూసి కుమిలి పోతోంది.

‘అమ్మా! నా కంఠం పిసికేస్తున్నాడే!... అంటూ గభాలున నిద్ర మంచంలోంచి లేచింది మాతాత్తుగా జ్యోతి.

‘ఎక్కడో అమ్మకి ఏకడే!’ అంటూ పరమేశ్వరి పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది. కలూచ్చింది. కలలోనే అంత మాదిరిపోతే ఇంకా నిజంగానే చేస్తే.

‘ఈ కొంపలో నున్నాంక ఉండలేము... వెళ్లి చేసుకుని అత్తారింటికి వెళ్లి ముఖపడు...’ తేరొవ్వ తోంది పరమేశ్వరి.

‘నువ్వాడింది ఆ... పాడింది పాటనా! నోరు మెదపండి, ఏంచేస్తానో!’ పెద్ద కర్రతోనకుని నిలబడ్డాడు కుమరస్వామి.

కన్నూరి గుప్పెట్లో ప్రాణాలు పెట్టుకుని గబగబ గదిలోకి పరుగెత్తింది. సనత్కు నిజంగా భయమేసింది. గభరాపడ్డాడు. ఏంచెయ్యాలో తోచలేదు ఆ కర్రతో ఎవరిని బాగుతాడో ఏమో! ఇంకా ఒక్క తుణుం పట్టి ఇంట్లో ఉండటానికి వీలేదు. నలుగుర్ని పొగుచేసే సంకల్పం వేసి మళ్ళా అనుపూరికి పంపాలనింజ! స్వగ్గిందంటే తగ్గిందనకున్నా, ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో ఇంట్లో ఉండటానికి వీలేదు అనుకున్నాడు.

‘కాత్యాయనీ... నాకేమి తోచటంలేదు. నాడికి పిచ్చిలేదు. ఇంట్లో పరిస్థితులు కుతబ్బకొలేక అట్లాఅయి పోయాడేమో అనుకున్నా. మొన్న ఇక్కడికి వచ్చే ఓ పప్పుడకూడా సగ్గా ఉన్నట్లే అని తోచింది... ఇప్పుడు పరిస్థితి మారుంటే మహా భయంకరంగావుంది. నాడికి నిజంగా పిచ్చే! బాగా ముదిరిపోయిం కూడా. ఇక ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో ఇంట్లో ఉంటే చాలా ప్రమాదం. నలుగుర్ని పిలిచి ఓదార్లో తీసుకురావాలి.’ సనత్ బయలుదేరిపోయాడు.

‘ఏమండీ! మమ్మల్నే!... కాస్త ఆగండి... కానేవు ఆగితే ఆయన సద్దుకుంటాడు...’

‘ఏమిటి సద్దుకు నీది? ఇంకొంచెం ఆలస్యం అవుతే ఎవరిబుర్ర బద్దలవుతుందో...’

‘అదేంకాదండీ నే చెబుతున్నాగా ఆగండి...’

‘జ్యోతివ్యయం చెబుతున్నావా ఏమిటి?’

‘నిజం చెబుతున్నానండీ... ఆయన నెవ్వర్ని కొట్టడంలే!...’

‘నీ కేమన్నా చాదస్తూ ఏమిటి ఒకటూ వాడు పిచ్చెక్కి ఇవవుతుంటే?’

‘..... పిచ్చి కాదండి... మరి..... ఆయనకు పిచ్చిలేదండీ...’

‘మరి నీకు నాకూ నా పిచ్చి?’

‘మోకాటలు చెబుతా ఎవ్వరికీ చెప్పకండి. చాలా రహస్యం. కుమరస్వామికి పిచ్చిలేదు. ఇంట్లో పరిస్థితులు చీక్కి పెట్టటానికిట్లా నాటకం. కన్నూరి నాకు చెప్పింది.’

‘అ!... ఏమిటి...’ సనత్ చప్పున నిలబడి పోయాడు.

పిచ్చివాడు !

‘అవును నిజం. కస్తూరి చెప్పింది... ఇంత ఇదిగా వుంటేగాని ఇంట్లో పగిలితేలు ఒక దారికీరావు కొన్నాళ్ళు ఇటాగే వుంటాను అని చెప్పాడు...’

చప్పున సనత్, తమ్ముడిగగ్గకు వెళ్ళాడు. కుమార్ చేతిలో కర్రతో ఎదురుగావున్న స్తంభాన్ని గట్టిగా కొట్టాడు. జ్యోతి దద్దరిల్లిపోయింది.

‘సేన పెలి చేసుకుంటా... పెలి చేసుకుంటా’ అని లోపలలోపల గొణుకుకుంది.

సనత్ అట్లాగే మాస్తా నింబశిపోయాడు. కొంతక్షణమునతీగార్వ కుమారస్వామి కాంతించి లోపలకు వెళ్లిపోయాడు. పరమేశ్వరికి కళ్ళు కంపదం పుట్టుకొస్తోంది. ఆ ఇంట్లో ఒక్కక్షణం ఉండటానికే ముద్ది పుట్టడంలేదు. ముళ్ళమీద వున్నట్లుంది. ఇక జ్యోతి కూడా ఆ ఇంట్లోంచి వెళ్లిపోయినతీగార్వ, ఇంట్లో తన అన్ననా శివ్యమా - అని దిగుతున్నట్లైంది. ఇంకేముంది? కొండెల్లిద్దరు కలిసి తనకు ఏంచేస్తారో ఏమో అని భయపడిపోతోంది.

కుమారుడు కూడా నిమిషాల్లో జ్యోతి పెలి నిచ్చియున్నామోయింది. పరమేశ్వరి కళ్ళు అప్పచెప్పి కూర్చుంది.

జ్యోతికి పెలియనప్పుడేనుంచి కుమారస్వామిగారు ఎంతో మార్పు వచ్చివట్టనిపించింది. ఆమాన్సు మానే ఈశ్వరయ్య ఆలోచించటం మొదలుపెట్టాడు సజంగా వీరికి పిచ్చేనా, ఇదంతా నాటకమా అని. భార్యతో ఈ విషయము చెప్పుదామ వద్దా అని ఆలోచించుకుంటున్నాడు. పరమేశ్వరి కుమారుని మానే ఆశ్చర్యపోతోంది. ఆమెలో కూడా ఏమో మార్పు వచ్చినట్లుంది.

‘ఏమండీ అబ్బాయిలో ఎవో మార్పు వచ్చినట్లుగా కనిపిస్తోందండీ, అదిచూపుకు ఉద్ధృతం అంతా తగ్గిపోయినట్లుంది. అసలు నిజంగా పిచ్చి ఎత్తినట్లేనా? ఏమన్నా పేషం వేళాడంటారా?’

‘ఏమో! నాకుకూడా అదే అనుమానంగా వుంది’ ఈశ్వరయ్య ఆలోచనగా అన్నాడు. పరమేశ్వరికి రోజు రోజుకు బాగా అనుమానం ఎక్కువయింది. కస్తూరి కాత్యాయని ఇద్దరూ కూడా అత్తగారంటే ఆపాద్యులుగానే ఉంటున్నారని. పరమేశ్వరి కూడా ఎంతో ఇదిగానే ఉంటున్నది.

నిమిటి ఈమెలో ఇంత మార్పుకచ్చిందేమిటని కొండెల్లిద్దరు అనుకుంటున్నారు. నీమైనా అన్నిమంచికే

వచ్చినానునీ అనుకుంటున్నారని. సనత్ ముగ్గుతున్నాగా కాంతించింది. ఆ ఇల్లుమాడటానే అంతా స్వస్థంగా కనిపిస్తోంది. ఈశ్వరయ్య ఆపాద్యులుగా అబ్బాయి అని పిలుస్తున్నాడు. పరమేశ్వరికూడా ఎంతో ఇదిగానే వుంటుంది.

‘లుగున సానిట్లో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నాను. కుమారస్వామిమాత్రం బిలువులు వేసుకుని గదిలో కూర్చున్నాడు.’

‘భగవంతుని దయవలన అబ్బాయికి పిచ్చితగ్గిపోయినట్లే!’ పరమేశ్వరి అన్నది.

‘ఏమో ఆ ఉద్ధృతం తగ్గిపోయింది కాని... మళ్ళా ఎట్లా వుంటుందో!’ ఈశ్వరయ్య అంగుకున్నాడు.

‘కళ్యాణ... వేళావేళలు తగ్గి మేమిటి! హెచ్చు మేమిటి!... మళ్ళీ ఎప్పుడు ముందుకొస్తుందో తెలీదు...’ సనత్ సన అపనమ్మకాన్ని సూచించగా అన్నాడు.

‘నాకవులే చాలా భయపెట్టోంది... మళ్ళీ ఏవే శిశువుడు ఎట్లా మారుతుందో అని...’ కాత్యాయని వింటంగా అన్నది.

కస్తూరి ప్రక్కకు తిగి సమీపిత్తో వస్తున్న శివ్యను ఆపుకుంది. ‘ఏమో ఆశానాని అప్పువకుంటాను. ఇదంతా కస్తూరిదలచనే’ పరమేశ్వరి అన్నది.

తలుపులు గభాలున తెరుచుకుని కుమారస్వామి వచ్చేస్తున్నాడు. మొహంలో చిరునవ్వులు తాండూడుతున్నాయి. కళ్ళు విప్పగివున్నాయి. అతి నిదానంగా వస్తున్నాడు. కస్తూరికి శ్వాసలేదు. కాత్యాయని మరిదిని చూచి తలవంచుకుంది.

సనత్ తిమ్మనివంక చూస్తున్నాడు.

ఎవ్వరూకూడా ఏమీ మాట్లాడటం లేదు. అందరూ నివ్వరపోయి కుమారస్వామివై పు మారుతున్నారు. కుమారస్వామి నిబ్బరంగా అడుగులు వేస్తూ వస్తున్నాడు. కిల్లి దగ్గరకు వచ్చాడు. గభాలున తల్లి పాదాలమీద పడ్డాడు.

‘అమ్మా! పిషిండు... నువ్వే నా పిచ్చితగ్గించావు... నన్ను మంచివాణ్ణి చేశావు... నన్ను మంచివాణ్ణి చేశావు! కళ్ళిల్లోంచి జలపట సర్ప రాళాయి’

‘అబ్బాయి ...’ పరమేశ్వరి కుమారుని రెండుచేతులు పలుకుకు లేచిపోయింది.

‘కుమారుడు పిచ్చి తగ్గిపోయింది! ...’ వెర్రెగా శీక పెట్టింది పరమేశ్వరి.

ప ప్త్యం త ము ల పు ట్టు పూ ర్వా లు

శ్రీ అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ

అంగికావ్యములగు కృత్యాదిని కనుపించు నాచారములు కొన్నింటిలో వప్త్యం పదములు ముఖ్యమై యివి. ఇవి మన కౌవ్యములలోనికి ప్రవేశించిన విధమును తత్త్వనిరూపణమును కారణములను కనుగొని దర్శించుట భావ్యము.

శ్రీనాథుని తగవతి కవుల రచనలన్నిటి యందును 1 నా మావ్యయగా వప్త్యంతములు కౌవ్యమృచుండుటచేత నీయనంతర రచనలు వాని పులుపుగొవ్వు తరములు పండించు కంటిగా నుపకరింపవు. 2 నుక శ్రీనాథునకు బూర్వము అంగ్రహజ్యును ప్రారంభ యుగములందు వెలిసిన రచన లాధారముగాఁ గొనియే వప్త్యంతముల చరిత్ర నూహింపవలసియున్నది.

నన్నయ భారతాదిని వప్త్యంతములను వ్రాయ లేడు. నన్నెచోడుని కుమారసంభవ కృత్యాదిని వప్త్యంతపద్యము లున్నవి. 2 తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణములందు వప్త్యంతములతోఁ గృతిప్రదానము శాదింపకపోయినను విరాటపర్వాదిని సంప్రదాయము సారముగా వప్త్యంతముల వ్రాసినాఁడు. శేతన దశ కుమారచరితమునందును మరలమార్కంజేయపురాణము నందును వప్త్యంతము లున్నవి పాల్కురికిసోమన బసవపురాణ పండితార్వాచార్యములందును రంగ నాథుని రామాయణమునందును వప్త్యంతములు లేవు. ఎఱ్ఱాప్రెగడ వారివంశమునందు వప్త్యంతముల వ్రాయఁ న్యసంహతుగాఁగమునందు మాత్రము పదునొకండు వప్త్యంతికందములను వ్రాసినాఁడు. నాదనసోమనకృత్యాది 5 భింప నీ లేడు! దా! మంచన శేయారబాహుపరితమునందును వప్త్యంతములు గలవు.

వీనిలో నిర్వచనోత్తర రామాయణమునందు కృత్యాదిని వప్త్యంతములు లేకపోగా పంచమా శ్వాసము చివరను వప్త్యావప్త్యప్రారంభమునను వప్త్యం తములు కనుపించుచున్నవి. శేతన దశకుమారచరితము నందు కృత్యాదిని వప్త్యంతములతోపాటుగా చతుర్థి పంచమాశ్వాసములకు చివరను పంచమ వప్త్యావప్త్యము

లను ప్రారంభమునను గూడ వప్త్యంత పద్యములు గాన వచ్చుచున్నవి. వీని చరిత్రము నరయుటకు ముందు వీనికి కృతిపతిత్వముతోఁ గోతరి పంపంగను గలదు గాన దానినిగుఱించి కొంచెము పరిశీలింతము.

నన్నయ భారతమును రాజరాజున కంకింము చేతులేగు, రాజరాజు భారతమునకు శ్రోత మాత్రమే. కనుకనే నన్నయ యాశ్వాసాద్యంత పద్యములతో 1 జరాజును సంబంధించి కథను పడిపినాఁడు. కృతి ప్రదాన విందు లేకపోవుటచేత నిక్కడ వప్త్యంత పద్యములను ప్రసక్తియే లేకపోయినది. ఇదియొక రీతి కృత్యాదిని సంప్రదాయము. రెండవ విధపు సంప్రదాయము నాదంభించినవాఁడు నన్నెచోడుడు.

నన్నెచోడుఁడు తన కుమారసంభవమును భక్తితోఁ గలువకు చల్లికొట్టెనున కంకితము గావించి నాఁడు. కాని నన్నయచలె చల్లికొట్టెనునకు వినిపింప లేదు. 2 అనఁగా చల్లికొట్టెనుఁడు కుమారసంభవము నకుఁ గృతిపతియై కాని కృతిశ్రోత కా డనట. కనుక నే కుమారసంభవమునం దాశ్వాసాద్యంత పద్యము లలో సంబంధనాంతముల కవకౌళము లేకపోయినది. పైఁగా చోడుఁడు తన గురువునకును శిష్యునకును నభేదమును గల్పించి యాశ్వాసాంతములలో శివుని వర్ణన వచ్చునట్లు కూర్చుకొని యాశ్వాసాద్యంత పద్యములను కృతినాయక కృతిపతుల కిగువురు నన్వయించి నట్లు విభిన్నవిభక్తికములుగా రచించినాఁడు. ఇక్కడఁ గృతిప్రదానము కలదు గనుక వప్త్యంతముల రచనకు ప్రసక్తి కలిగినది.

1. మొల్ల రామాయణమునందు వప్త్యంతములు లేవు 2. నన్నెచోడుని వప్త్యంతరచనమును గూర్చిన వివరములు నా “నన్నెచోడుని కవిత్వము” అను పుస్తకమునఁ జూడవచ్చును.

3. ఇట్లుంటచే మల్లికార్జునునకు కుమారసంభవమును బొత్తిగా వినిపింపలేదనట! కాదు, అయినను శేతనము శ్రోతగా గ్రహింపలేదనట! మాత్రమే.

షష్ఠ్యంతముల పుట్టు పూర్వాలు

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమును చదివిన ప్రభువగు మనుమనిద్ది కంఠితు గావించినాఁడు కాని వినిపింపలేదు. అనగా మనుమనిద్ది రామాయణమునకు శ్రోత కాడనుట, కనుకనే యిక్కడ గూడ సచోదానాంతములకుఁ బ్రసక్తి లేకపోయినది. చోడునివలె తిక్కన మనుమనిద్దికి కృతినామకుండను శ్రీరామచంద్రునితో నభేదమును బాటించుచు కుర్ర లేడు. అంతటి భక్తి తిక్కనకు ననుమనిద్దియెడ లేదు గదా! కనుక తిక్కన యాశ్వాసాంత పద్యములలో నొక శ్రోతహర్షము నారంభింపవలసివచ్చెను. కనుకనే నిర్వచనోత్తర రామాయణముగాని యాశ్వాసాంత పద్యములలో వేరువేరు విభక్తులు కనుపించుచున్నవి ఇందలి యా ప్రకారిక యిది. కథా సందర్భము ననుసరించి వచ్చు పాత్ర వివరములు తరువాత సేవిభక్తియందు గున్నదో నాయాశ్వాస ప్రారంభ పద్యమును, నా వెనుకటి యాశ్వాసాంతపద్యములు నా విభక్తియందే యుండుట యీ ప్రకారిక, ఉదాహరణమున తిక్కదాసిం జూతము. ద్వితీయాశ్వాసమునందు “శ్రీరామచంద్రుం డెట్లు” అని కథ ప్రారంభమయినది. ఇంగు “శ్రీరామచంద్రుఁడు” ప్రథమా విభక్తియందు గున్నది కనుక ద్వితీయాశ్వాస ప్రారంభ పద్యమును బ్రథమాశ్వాసాంత పద్యైకమును బ్రథమావిభక్తియందే రచింపఁబడినది. పంచమాశ్వాసముచి తగును షష్ఠాశ్వాస ప్రారంభమునను షష్ఠ్యంతి పద్యము లుండుటను నిదియే కొరణము. “దశబాధీశ్వరనకు” అని తరువాతి కథ ప్రారంభమయినది కృతి ప్రధాన మున్నను గృత్యాదిని షష్ఠ్యంతియు లింగు లేవు. అంగుకుఁ గారణము తరువాతఁ జూతము. ముందుగా దీక్షతోఁ బోలిక గల దశకుమార చరిత్రము నరయువము.

దశకుమారచరితములోని యాశ్వాసాద్యంతి పద్య ప్రకారిక సరిగా నిర్వచనోత్తరము నామములోని దానినంటిదే వీనిలోఁ గొన్ని సంబోధనాంతము లగుట కును, మఱికొన్ని పద్యంతములుగా నుండుటకును, కడమది కొన్ని ప్రభువాంతములుగా నుండుటకు నీ ప్రకారికయే హేతువు. ఉదాహరణమునకు సప్తమాశ్వాస ప్రారంభమును జాతము, ఇందు “ఉపవేఁ వర్జం గనుకొని” యని శబ్ద ద్వితీయానిధక్తి నారంభమయి ది. కనుఁ సప్తమాశ్వాస ప్రారంభ పద్యమును పస్తాశ్వాసాంత పద్యములను ద్వితీయానిధక్తి

యూరే రచితము యైనవి. కడను యాశ్వాసమును నిజై
యున్నది. శేతన తన దశకుమారచరిత్రమును తిక్కనకు
భక్తితో నంకితము గావించినాడను. కనుక కృత్యాదిని
షష్ఠ్యంతములు ప్రసక్తి లిగినది. శేతనగూడ నన్నె
చోడ నివలెనే యెనిమిది షష్ఠ్యంతకంఠములను వ్రాసి
నాడను. కాని యాతనియం దింకొక విశేషముగలను.
కథాభాగముతో సంబంధములేదని యెంచి కాబోలు
యితడు కృత్యాదిని బ్రత్యేకాశ్వాసముగా నిగ్గంప
నెంచి నాడను. కనుక షష్ఠ్యంతపద్యములతోఁ బ్రథమా
శ్వాసమును ముగించి ద్వితీయాశ్వాసమును “దిక్కి నా
మాత్యున కభ్యుపాయపరంపరాభివృద్ధిగా”నని ప్రారం
భించినాడను తన ప్రజాళికప్రకారము ఎనిమిది
షష్ఠ్యంతములకుఁ జేవర ముఁడాశ్వాసాంతపద్యములను
షష్ఠ్యంతములుగా వ్రాసి ప్రథమాశ్వాసము ముగించి
ద్వితీయశ్వాసాదినిగూడ నట్లే కంఠమును షష్ఠ్యంత
ముగా వ్రాసెను. ఇది యాతని యింకొక ప్రత్యేకత.
దిగ్గజ గమనింపక కొందఱు శేతన షష్ఠ్యంతకంఠములు
మధ్య దూలము కంటి శార్దూలమును వేసెనని
విమర్శించిరి!

ఇది దిక్కు భారతమున జూతము లిక్కున నొనుకూటి తన భారతమును హరిహర నాథునకు భక్తితో సంకీర్తియు చేయుటయేకొక యంతస్సన్నిధి కల్పించుకొని యాతనికి దానిని విన్నవించెను. ఈ విషయముగా హరిహరజేవుఁడు భారతమునకు కృత్రిమతయూ, కృత్రికోతయూ నయ్యో నన్ననూట, కనుక నే మొదట వ్యవ్యంజితులును తగినానిను నాశ్వాసాద్యంతయు లంగును సంజోగసంతములు నిండుచోటుచేసికొన్నవి. ఇది యొక క్రొత్తవిధానము. దీనివలన నొక క్రొత్తమార్గ మేర్పడినది. కృత్యాది కొక నియతరూప మేప్పుకొని తరువాతి మారనానుభవ మార్గదర్శకమునది. దీనివలన నన్ను నన్నచోడులు వేరువేరుగా స్థాపించిన రెండు సంప్రదాయముల కొక్కచోటఁ బోత్తు కుదిరినది. ఇదియే దీని యందలి లిక్కున వైశిష్ట్యము. ఇంగువలన నిర్వదనోత్తరరామాయణ, దశకుమారచరితమునందలి యాశ్వాసాద్యంతములందుఁ గనిపించు గంపరగోళపు విధాన మా రెంటితో నే నిలిచిపోయినది. 4

4 తిరువాతికావ్యములలో పింగళి నూరివా
ర్యుని ప్రఖ్యాతీ ప్రద్యుమ్న కావ్యమువందలి యాశ్వా
సాద్యంతకవ్యములలో మాత్ర మిహసంప్రదాయము కాన

పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణమునకు గొల్బూరి నంగన్న శ్రోత మాత్రమే. పంపితారాధ్య చరిత్రమునకు బసవేశ్వర కృతిపతి కాగా మర నామాత్యుడు శ్రోత. ఇంతేగాదు సోమనాథుడు పూర్వోచిత గాక కృతిశ్రోతకు మూలనామాత్యున కభ్యుదయింపరాకే వృద్ధిగా నారాధ్యునితము నాత నికి విడిచివేయు చెప్పికొనినాడు. కృతిపతి యున్నను నిండు వ్యక్తులములు లేవు. రంగనాథుని రామానుజమునందు లేవు గదా! వ్యక్తులములు నాయులు ద్వితీయై యానాటి యాచారము కొనసాగి తరువాతివాడు ద్వితీయకవ్యమునందును వ్యక్తులములు ప్రాసరిం.

ఎఱ్ఱా పెద్ద కవారింకనునక కృతిపతియు కృతి శ్రోతయు వేరు రెడ్డియే? నక తిక్కనభారతము నంగువలె దీరియందును నాశ్వాసాద్యంతపద్యములు సంబోధనాంతముగా గలచితిమిలెనని. కాని యిండు వ్యక్తులపద్యములు లేవు నిర్వచనోత్తరరాములు నంగు లేవు గదా!

ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణము నృసింహస్వామికి ధర్మితో నంకితముచేయుటచే యాతనికి విన్నపము చేయుట నది. కనక తిక్కనభారతమునలె నిండు వ్యక్తులములు ఆశ్వాసాద్యంతముల సంబోధనాంత ములును కూర్చబడినవి.

పై వివరమునబట్టి అంకితముచేయఁబడినవాని యందు వ్యక్తులెరిచుకు ప్రసక్తియే లేదనుట లేన సారంశము. ఇక నంకితము చేయఁబడియు వ్యక్తుల ములు లేనివానినిగూర్చి మాతము. తిక్కనరామాయణము. ఎఱ్ఱనవారింకము నిట్టివి. ఇవి రెండును రాజుల కంకితము చేయఁబడినవి. వానియందును కొరాజులతో గల లోక సంబంధమును బురస్కరించుకొని తమ కృతులు వారి కంకితముగావించిరి. కాని పక్షితోఁ గాదు. కావున నే వినియంగు వ్యక్తులములు లేవు.

తిక్కన ధర్మితో నంకితము చేయుట గలదో యక్కడ వ్యక్తులము లున్నవి. నన్నెచోడుకుమార సంధిపము తిక్కనభారతము కేతనదిశకుమారచరితము

ఎఱ్ఱనృసింహపురాణము నిండు కుదాహరణములు. 8. కాని యీ పరిపూర్ణమునకు దువాతకపులు పాటిం చలేదు. వాడు అంగియెనను వ్యక్తులముల ప్రాసరి. ఒహుకి దీని నారంభించినవాడు మారన కొనవచ్చును.

ఇట్టివే మఱికొన్ని యాచారములును దగువాత కవ్యములందు వెలసినవి. మొదట శాస్త్రాంధముల వంశముచేయుట కొనరాదు. కాని యదియు తగువాత వచ్చెను. మొదట కృతి నియతముగా పతియుంపవలె నను నియమము లేదు తగువాత నది పర్యవసాద్య మయ్యెను. అట్లే కృతిపతియే సంబోధితుడగునంశ దాను మేప్పుడెను. ఇది యున్నయు మనఃకృత్యదిపరి జానునిధానములు. పరిజానము ప్రకృతిగర్భముగదా!

కను. దానికి గారమున్నది. మారన యీ కృతిని దగ తండ్రి కంకితము చేసినాడు. కృతి నిర్మాణము నాటి కా తండ్రి పడితడు కాదు. కావున నాతనిని శ్రోతగా నెంచి యాశ్వాసాద్యంతములతో సంబోధిం చుట కవకాశము లేనిదేయినది అందువలన నాతడు నుఱలఁ దిక్కన కేతనల ముగ్గును ననుసరించి యాశ్వా సాద్యంతపద్యములను కథాపాత్రములను నూచించు కబ్బము లేరిధికులంగన్న నా విధికులలో నీ రంగిని నాడు. దీనికన మారనాద్యు దనుక ఈ సంప్ర దాయములోని గుంతర్యము అప్పటివారికిఁ దెలిసియే యుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

5. “కవిదీపపుత్రపాత్రాభివృద్ధియు... భూరి సమృద్ధియు బొందెడు మని దీరించినన్ని సంభాసించి శ్రోత గావించు” (పండి, దిక్షావ్ర. పు. 17).

6. మా. గౌరవవారిల్లంపాఖ్యానము.

7. మా. మా. పూ. అ. 1 ప. 42.

8. కానక లెలోని వ్యక్తులపద్యములు నీ భావ మునీ బలపఱచుచున్నవి. మా (1) కానక. పర్య. 10 జరి. 2 భా. 4 వ కానకము (క్లి 31 1185 సం) “అతి ధర్మిత బూర్వతీహువకు... సంప్రమాళిన్. (2) కేలిం గానా కానకములు 16 పుట. కరిననర కానకములోని “వరమంత్రికూట” యను పద్యము.

హి మా నీ హృ ది

శ్రీ వేగుంట మోహన్ ప్రసాద్

రాజుడా! వేసెను! తలుపులు వేసెను!

ఆ కిటికీ రెక్కకు చినుత లేదల్లే ఉంది!
పోనీ, ఏదైనా రాయన్న అడ్డం పెట్టు.
ఇదేమిటిరా! రాజుడా! ఇవ్వా శిట్టా
కడగాలిలా, నుగిగాలిలా యీ చలిగాలి!
నా హృదయం అనే ఎయిర్ కండిషన్స్ రూంలో
వెచ్చగ ముసుగు తన్ని, మూడంక వేసి
హృదయాంతరాళపు రుధిరప్రవాహంలో
నాలో నేనుగ పడుకొన్నాను కద!
ఇంకా ఏమిటిరా యీ చలి! మరీ ఆగడం.
కాళ్ళీల్లో చచ్చేచలి గనుకనే
అన్నన్ని ఉన్నా కాలువాలు.

రాజుడా! ఈ నా కవోష్ట హృదయంలో
చేతులు కొంగల్లు పోయి,
పై పెదవికి క్రింది పెదవికి పోట్లాట రాగ,
దవడలు చప్పట్లు కొడుతూంటే
పూకరించిన దేహం చూస్తూ ఊరకొంటూంటే
మంచుముక్కలా పడుకున్నాను కద!
ప్రపంచం మరీ యింత నీళ్ళుగారి పోతూన్నదే?
కళ్ళ ముందు ఏమిటి భాగమంచు!
భ్రాంతి అనే ఎండమావిలా యీ మంచుపొగ!
ప్రపంచమనే యువతి వేసికొన్న మేలిముసుగు!
నాకే యింత చలి నేస్తున్నదే,
నీళ్ళ కెంత చలో మణి!

రాజుడా! నాయీ కళ్ళనేకుంపట్లలో
కాస్తంత నిప్పు రాజేమ్యు రా బాబూ!

కనుపాడలనే యీ రెండు రాక్షసి బాగులు
 రాజకొండేనన్నా యీ చలాగుతుండేమో!
 నీ శ్వాస అనే విసనకట్టితో
 యీ పోయ్యూడు!
 మంచయిట్లో కొబ్బరిచూసే నీసాలో నూనె
 గడ్డకట్టకొని పోయింది కదూ?
 కాస్త నా కళ్ళ సెగన, పోయ్యి గడ్డమీద పెట్టు దాన్ని!
 ఈ అర్ధరాత్రి నెవరు రా వాడ!
 “నీ యిట్లో, నీ హృదయంలో యీ వైట్ కి కాస్త
 తెలుదాచుకోనియ్యి” అంటారు—వీల్లేనని చెప్ప.

రాక్షసా! తలుపు తియ్యకు! తీశావో,
 చలిగాలి ‘ఉ హు హు’ అని వసుకుతూ వచ్చి
 తనచలి తిర్చుకోవటానికి నన్ను కొగలించు కొంటుంది.
 హృదయం అంటే సామాన్యమా! కర్మ!
 నాలోని నవనాడులు కలిసే చోట.
 ఆత్మకు, దేహానికి పేచీ వచ్చే దిక్కడనే.
 ‘ప్రేమ’ అనే ఆ దరిద్రపు గ్రుడ్డినీపం వెలిగి కొండెక్కే దిక్కడనే.
 హాస్యకు ఆత్మహాస్యకు యిదే బలిసీతం.
 స్వర్గనీచు వల్ల కాదు రెండూ యిదే.
 ఇక్కడే జీవి చనిపోయేదీ, చావు బ్రతికేదీను.
 అనలు నీచూ చేరు ఉన్నదే యిక్కడ.
 మగకున్న యీ ఒకే ఒక దుస్సతిని నీవుకూడ పంచుకో.

రాక్షసా! చూడు చూడు! ఏమిటా గాజుల్ల నవ్వునీ!
 జలపాతంలా అందెల మువ్వల చినుకులా!
 అందాలరంగవల్లి రా ఎవ రావిడ?
 బామ్మలు పెళ్లిలో లక్కచిట్టిలా ఎవరు!
 రాక్షసా! తీసెయ్! తలుపులు బార్లా తీసెయ్!

== ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం ==

— సరికొత్త ప్రకాశిక —

సులువుగా, చౌకగా ఎవరికివారు స్వంత గ్రంథాలయం ఏర్పరచుకొనుటకు
అపాయంలేని ఉపాయం

సారస్వత వ్యాసంగం చేసేవారికి బంగారువంటి అవకాశం!

ఇది మీకు మీ పనిపాటలోనూ, మీ ఉబుసుబాకూ మిక్కిలి ఉపయోగపడే, మీకు బాగా నచ్చిన, మహా మహాలు వ్రాసిన మంచిమంచి పుస్తకాలు మీకు అట్టేతరులేమండ సమకూర్చి పెడుతుంది.

ఇందుకై చేయవలసినదల్లా—

నెలనెలా అయిదే అయినచూ పాటులచందా పడ్డనిమిది నెలలపాటు సంపదం! అంతే!!

అలా పంపితే—

నేలంలోని ప్రసిద్ధ ప్రచురణకర్తల ప్రకటించిన, వేయింటికీ వాటిని ఉత్తమ గ్రంథాలయం మీకు సర్వాభివృద్ధి నానచ్చిన రూ. 100 ల పుస్తకాలు మీ స్వంత గ్రంథాలయం గానికి లభిస్తాయి.

ఇంకొకటంటే—మనోక తొమ్మిది మంచి పుస్తకాలకూ బహుమతిగా వస్తాయి. మొదటి నెల చందా చేరగానే మా బహుమతి గ్రంథాల జాబితానుండి మీకు కోరిన మూడూ గ్రంథాలు తొలికోసకగా లభిస్తాయి.

అంతేకాదు—సమకాలీన సాహిత్య ప్రభులను, సాహిత్య పరిణామాలను ఎప్పటికప్పుడు వెల్లడిపరచే 'పుస్తక ప్రపంచం' నా ప్రత్యేక తాలూకు 18 పంపిణీల వరకు మీకు ఉచితంగా వస్తాయి.

పైగా—వీటన్నిటికీ బంగారం వాణాజులు యావత్తూ మానే

మూడుముక్కల్లో చెప్పాలంటే—

నెలకు అయిదే అయినచూ పాటులభుద్ధుతో 18 నూనాల్లో పుస్తకాలూ ప్రతికూలపాటానైతే నేమి, తదితర సమస్యలూ రూపంలోనైతే నేమి, మొత్తంమీద రూ. 127 ■ ఫలితం పొందుతారు. అంటే, రూ. 90 మీద రూ. 87 చందా అన్నమాట.

పుస్తకాలు ఎప్పుడెప్పుడు ఎలా ఎలా వస్తాయి?

1. పథకంలో చేరి మొదటి నెల చందా కట్టగానే మూడు మంచి పుస్తకాలు ఉచితంగా లభిస్తున్నాయి.
2. 7 నెలలు వరకు సగానికి కంటే చాలా క్యాటలాగునుంచి మీరు కోరే రూ. 80 ల పుస్తకాలూ, ఇంకొక మూడు ఉచితంగా వస్తాయి.
3. 18 నెలలు కంటే చాలా, చాలా క్యాటలాగునుంచి మీరు కోరే మరి రూ. 80 ల పుస్తకాలూ, ఇంకొక మూడు ఉచితంగా వస్తాయి.
4. 18 నెలలూ కంటే అలాగే మరి రూ. 40 ల పుస్తకాలు వస్తాయి.

ఈ రూ. 100 ల పుస్తకాలతోనూ, 9 బహుమతి పుస్తకాలతోనూ సంపాదపత్రంగా చిన్న గ్రంథాలయం ఏర్పరచుకోవచ్చు.

ఇంకొక ముఖ్య సదుపాయం—

ఎప్పుడైనా, ఏ కారణం చేతనైనా మీరు మధ్యలో చందాకట్టడం మాని సీసినా, అక్కటిగరకూ మీరు చెల్లించిన మొత్తం చిలుగను సమాన మైన గ్రంథాలు మీకు తప్పక వస్తాయి. కాగా, ఇందులో చేరవలసిన మీరు నవ్వబోయేదిమీ ఉండవచ్చుమాట. కాబట్టి—

తక్షణమే ఇందులో చేరి మీ స్వంత గ్రంథాలయానికి పునాదులు వేసుకోండి!!

కూపను

ఆంధ్రప్రదేశ్ డిస్ట్రిబ్యూటర్లు,
రామ్రాజుగారి, పేకెందరాబాదు
వ్యవసాయకమహాశయ, నమస్తే.

చిరునామా.....
లేడి

మీరు కొత్తగా ఏర్పాటుచేసిన 'ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం' ప్రణాళిక అన్యదాగలకు మిక్కిలి ఉపయోగకరంగా కనబడుతున్నది. కాబట్టి, వన్నా అంగలో ఒక చందాదారుగా చేర్చుకోవలసివున్నాను. మొదటి నెల చందా రూ. ■ ఇదిగో మనియార్డరుగా/పోస్టల్ ఆర్డరుగా/నేరుగా కడుతున్నాను. తొలి ఉచిత పుస్తకాలుగా నమకవైపు జాబితాలో గుర్తుపెట్టినవారిని పంపగోరుతున్నాను. ఇట్లు, విశ్వసనీయుడు

చిరునామా.....

.....

ప్రకృష్టమహాశయ

'ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం' ప్రకాశిక

గురించి మహాజనులు ఏమంటున్నారో చదవండి

"శేకంలో చదివే అలవాటు వికాసానికి వసంతోదయం... భావనాపూర్ణమూ, క్లాస్సుకూ అయిన సంవిధానం."

—డాక్టర్ యస్. ఆర్. రంగనాథన్.

మద్రాసు గ్రంథాలయసంఘ అధ్యక్షుడు.

"చక్కని యోదన. తెలుగు పాఠశాలలో కం మన కున్న అప్పకుండా చూడగొంటుంది... యునెస్కో కు భాగం కలుగుతుంది."

UNESCO

"శ్రేష్ట యోదన. ఆంధ్రదేశంలో మధ్యతరగతికి చెందిన ప్రతిమనిషీ మనాయాసంగానూ, చౌకగానూ గుంచి గుంచి పుస్తకాలను సకలంగా తెప్పించు కొనుటకు బాగా తోడుపడుతుంది."

—ఆచార్య మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య.

★ "అగ్రగణ్యమైన డోహా. శేకంలో ముఖ్యంగా తీర వలసిన అవసరాన్ని తీర్చితిరుకుంది."

—డాక్టర్ యస్. చంద్రశేఖర్.

"తక్కువ వరలకు చక్కని గ్రంథాలను సమకూర్చి యిచ్చి, 'ఇంటింటా స్వంత గ్రంథాలయం' స్థాపనను ప్రజావాహిత్యంలో ప్రచారంచేయడానికి మీరు చేపట్టిన ప్రకాశికను నేను మిక్కిలి హృదయపూర్వకంగా మిగుల ఇష్టపడుతున్న ఇతర సదుపాయాలు కూడ ఆకర్షణీయంగా ఉన్నాయి మీ ప్రకాశికను బహు జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. పుస్తకపరిశ్రమ వ్యవస్థగా మిగుల ఈ విషయంలో మీ చేతనై నంతలో గొప్పపని చేసినట్లు గట్టిగా గ్రహించాను."

—బి. యస్. కేశవన్.

జిల్లా జాతీయ గ్రంథాలయాధికారి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్

రాష్ట్ర పత్రిక రోడ్డు

సికిందరాబాదు

ఇందులో మూడు ఉచితం

1. నిమజ్జనం—ఇటాలియన్ భాషకు గూడ ఎక్కిన మంజేరి ఈక్వరె అద్భుతవలకు తెలుగు.
2. సిద్ధార్థ—కోబుల్ బహుమతి గడించిన మెగార్థ్ హౌస్ నవలకు అనువాదం.
3. రాజాజీ కట్టుకథలు—జగ మెరిగిన చక్రవర్తి రాజగోపాలాచార్యులుగారి రచనకు ఆంధ్రీకరణ.

4. ఆధునిక విజ్ఞానము : మానవుడు—పండిత పానుగు లండన్ కు చెందిన విజ్ఞాన శాస్త్రంలో అనలీగా పరిచయం కలిగించే డా॥ చాగంటి నూర్యనారాయణమూర్తిగారి రచన.
5. పాశ్చాత్యుల వృద్ధిక్షయములు—ఆచార్య మామిడిపూడి నంకటరంగయ్యగారి అద్భుత చిత్రణ.
6. పౌరుడు : రాజ్యాంగము—భారతి రాజ్యాంగాన్ని గూర్చి ప్రతిపాదన తెలిసికోనితీరగలకనవిషయాలు. ప్రొ॥ యం. రత్న స్వామిరచనకు తెలుగు.

కస్తూరి గుమ గుమల కన్నడ వచనాలు

శ్రీ కే. కుకాలప్పగౌడ

కన్నడభాషలో తొలి అలంకారశాస్త్రగ్రంథం 'కవిరాజమార్గ' అనేది. ఇది 9 వ శతాబ్దిలో రచితమైంది. అంతకుముందే కన్నడంలో గద్యకావ్యాలూ, గద్యకావ్యాలూ ఉన్నాయి. ఉల్లేఖా ఉన్నది. 'కవి' అంటే దయ, నా గాఢజ్ఞన, జయబంధు, గుర్పినీత గులు గద్యాశ్రయ గద్యాపరితీర్చిని పా-దిరని ఈ గ్రంథం పేర్కొంటున్నది. అయితే వారి గద్య గ్రంథానికి మనకు లభించలేదు "కర్ణాటక" అనే గద్యగ్రంథ మొకటి శివకోట్యాచార్యుడు రచించినది ఇటీవల లభించి, కాలనిర్ణయం విషయంలో మరికొందరికంటే 10 వ శతాబ్ది కాలమైనది బహుశాంతో నిర్ణయమైనది. కవిరాజమార్గంలో, పదపాద నియమానుసారం లేక, 'అంకృతం క్రియాకాండో' పుది దిగి వ్యక్తియనివు గద్యమే, అనేక రూపభేదానికం" (అలంకారయతము, క్రియాక రకంలో సత్యావ్యక్తినిచ్చుచది గద్యం, ఇది అనేక రూపభేదానికం) అని గద్యప్రకారం వివరణగా ఉన్నది. సంస్కృతివాద చరిత్రం, కానంబరి తత్వరూపగద్య గ్రంథాలని ఉదాహరణగా ఉన్నది. కన్నడంలో 10 వ శతాబ్ది తర్వాత లభించే గ్రంథాలన్నీ చంపూరూపంగా—గద్య ప్రకారం ముద్రాకరణంగా—కనిపిస్తున్నాయి. ఇలా చంపూరూపగ్రంథాలలో కనిపించే గద్యభాగాన్ని 'వచనం' అన్నాడు. ఈ వచనస్వరూపం కవిరాజమార్గంలోని నియమాలకు సరిపోలుతుందో, లేనో తెలియదు. ఈ గద్యం—అనా వచనం—కర్ణాటక రాజవంశంలో సంయుతం. "గద్యం కవినాం గతవం వచంతి" అనే వాక్యాన్ని మనసులో ఉంచుకునే పలువురు కవులు సయమమనేది లేక పాండిత్య ప్రదర్శనానికే అవకాశం కలిగించుకొన్నట్లు తెలుస్తుంది. ఏమైనా, మాత్రాత్మక ఛంపూస్థలనే తుప్పలవెం. తిగిలిచ్చి ఈ గద్యం వృత్తాల దంపత్యానికి విపులీకరణ చేసిన మంత్రగంధిలాగ ఉండి, తర్వాత తర్వాత విరళైత కిరణుల (భక్తుల) చేతిలో విశిష్టత సంపాదించు

కొని, తాళిక విషయాలకు ఆధ్యాత్మిక వాడుకలకు పరిచేజలల హృదయాలికి అనందామృతము అస్వాదించజేసే—గద్యవర్ణాల మధ్య సువర్ణరేతులుగా కనల పండువైంది.

మనుష్యమైన, పావనమైన విషయాలకు అభివ్యంజనలని సృష్టించు గద్య తన మేరమీదే సద్యచ్ఛాయనుపొంది వృత్తిగంధి అవుతున్నది. దీనికి ఉదాహరణగా రవీంద్ర కవింగుని గీతాంజలి శైలిని చూడవచ్చు. ఇంగ్లీషులో 'Poetic Prose' అనేది కన్నడంలోని 'వచనం' అనే కర్ణాటక తగినట్టిది. సాహిత్యోర్వాన్ని, సరళతను నవనతాస్వర్ణ లేపంతో మెరిసిట్టు చేయగలనూ ఉన్నందుకు 'వచనం' చాలమన్ననపొందింది. అంగకాసమే సాహిత్య ప్రియులు దానిని కొండ్రాడుతున్నారు నెయ్యేండ్లకు ముందునుంచి నిరంతరాయంగా పెరుగుతున్న కన్నడ సాహిత్యంనుంచి విశ్వసాహిత్య భండారానికి ఇవ్వసగిన తానుక విదై నా ఉన్నదంటే. ఈవచనమే మొట్టమొదటి ఉపాయనమని కొందరు నోరం పొగడినారు. శూలం గామాస్త్రే, ఈ వచనాలు రసాత్మకమైన విడికరితలై వెలుగొంగుతున్నాయి; సంస్కృత పదభూయిష్టతను వదిలి నిరాధరసౌందర్యంతో శోభిస్తున్నాయి; శేవల వ్యాకరణశృంగారంకొరకాస్త్రాలను మననం చేసిన ద్విందలి పంకితులే కావ్యరచనకు కావ్యరసాస్వాదనకు సమర్థులని, గుఢభర ధర్మాలను సరళంగా తెలిపే గాంధర్వం లుప్తమౌతుందని ఉన్న శిష్టల మడినుకుకును పటాపంచలుచేసే మెగుస్తున్నాయి. అంతేకాక, శేవలం ఔపచారికంగా కాక, వాక్సల్యంతో, 'ప్రేమతో' "అయ్య, అయ్య, అవ్వ, అక్క" (అయ్య, అన్న, అమ్మ అక్క) అని ఆత్మీయతతో సంభాషించి, ప్రజల మనసులను చూడగొని, తమ వైపు ఆకర్షించుకొనే శక్తి ఈ వచనాలలో ఉంది. "అయ్య ఎందుడె స్వర్గ, ఎలవో ఎందుడె నగర" (అయ్య అన్నగ్గుడు స్వర్గం ఒకే అన్నగ్గుడు నరకం) అని బసవేశ్వరుడు చివరకు సందేశమిచ్చాడు.

వదనకొడులు కర్మకూరించిన భావ చాల సరళి మైనది; తేటైనది. వారు ఏకకొన్న మాటలు ప్రజలు తమ ముఖములకును తమ ఆత్మీయులతో చెప్పకొనేటప్పుడు కర్మకూరించేబట్టివే. అందునల్ల ఈ వదనాలు ఆత్మీయత తోకొనిపాడుతూ, మాటల లాటి తల్లితో హృదయవికాసం కలిగిస్తాయి. వారి మాటలలో అంతటా ముత్యాల చిటి సౌమ్యకాంతి చోళిస్తుంది.

“కొరకు కొనగ బల్లదే? బహు హయనాగ బల్లదే? పురుషుల కన్నడిగు తోరింప నోబల్లనే” (మోడు చివురవునా? నడ్డు పాపి యిచ్చినా? గుడ్డిరానికి అద్దం చూపితే, చూడాలిగీనా?) అని ఆత్మజ్ఞానం కలిమూరునికి ఏమి చెప్పినా కలుగదని ఒక వదనకొడు ఉంటాడు. “విషజ తంతువన సందడింద మదగజ బంధదేవు బల్లదే? తిరగలే మునుకొండే దానానల కేదబల్లదే!” (విసతంకు సందయంతో మదగజం కట్టుబడినా? కొరకులు ఉల్లి మునుకొన్న హత్రాన దానానలం అణగారినా?) అని ఆత్మజ్ఞానిని కర్మబంధం ఏమీ చెకకాలదరి మరొకవనదం చెబుతున్నది. విశ్వాత్ముఖుడైన పరమాత్మ మనలో అణగ ఉన్నాడు. ఇది తెలుసుకోక పరమాత్ముని మరొకచోట అరయుట బ్రాంతికాదా? “కైయల్లి జ్యోతిరు హిడిను, కత్తిలె యన లేతక్క? పగవరస కైయల్లిడ్లు కూలియ మాడ లేతక్క? (చేత జ్యోతి పట్టకొని చీకటి - నడం ఎంగుకు? పరసవేసి చేత ఉండగా కూలిచేయక మెండుకు?) అని ఒక వదనకొడు ప్రశ్నిస్తాడు. మహాజ్ఞాని అయిన అల్లమ ప్రభువు మానవుడు—జ్ఞానం లనిపించుకొన్నవాడు—కేరం బాహ్యదరణమందే మేను మరగిపట్టున్న సన్నివేశం చూచి దుఃఖంతో అంటున్న ఈ మాట మర్మప్రస్ఫుటంగా ఉన్నది. “ఆర్మ్యం, పత్రం, పుష్పం, ధూపం, దీపం, నివాళి—వీనితో పూజించి పూజించి బడలుతున్నాడు; ఏమిటో తెలియదు, ఎంతటి తెలియదు. జనమలో, బాకరయడలో అన్నట్లు అందరూ పూజించి, గెలిసి కాంక, లయ ముహూర్తం గుహా శ్వరా?”

మానవునిలో జీవత్వాన్ని కనిపెట్టే దృష్టి దిగ్విదృష్టి. ఇలాంటి దివ్యదక్షిణ పుగల జ్ఞాని యొకడు తానె తానై, అడుగుడుగడు ఆనందాశ్చర్యార్థమభూతితో మేను మరుస్తున్నాడు: “మొయిలు మరుగు మార్గం

వలె, వేలమగలు నిధానంవలె, ఒకమగలు అలుసువలె, పండులోని రసంవలె, కరణాల కరిరంలలో ముగ్ధ పరమ పావనమూర్తి, పరాపరుడు తానుతానె యున్నదానిని ఏమని చెప్పవయ్యా!” ఈ మాట లేమో చిన్నది. దీని కర్త “పరాపరుడు తానుతానై ఉన్న” స్వరూపం తెలుసుకొని ఆనందించేట్లు అతడు చెప్పి చిన్న చిన్న పోలికల మహత్వ జ్ఞానం మనకు కలుగుతున్నది. రక్త మాంస మజ్జలతో రనితమైన ఈ పార్శ్వదేహమాంస మూర్తనివలె, అలుసువలె, నిధానంవలె తళితళి మెరిసే ఆత్మను మరుగుచేసుకొనివుంది. అందునల్ల అజ్ఞానానికి, మాయాపాశబంధనానికి, అగ్రా పతనానికి ఆత్మ కూడా లోబడుతున్నట్లు తోస్తుంది. “జ్ఞాన మనే మొయిలు మాయ మైనప్పుడు, ఆ దివ్య జ్యోతి తీక్ష్ణప్రభతో లోకానింతా నెలగు చలుతుంది; శూన్యం ఉరనుడి లాగిన నాపి కత్తితో తిన్న ముట్టడించిన శక్తివలను నిగ్రహించేయ జ్ఞానికూడ తన దేహమనే (దర్శనం). ఒకలో అణగి వున్న జ్ఞానమనే కత్తితో మాయా మోహమాంకకారాది వైరులను నరికే వేగం ఉంటుంది. మట్టిలో పూడుకుపోయినా మట్టిలో చేరక, చిలుముపట్టక చెక్కు చెనరని నిధానం వలె ఆత్మ ఈ పార్శ్వదేహంలో పూడుకొనిపోయినా, దానికి ఈ ప్రాపంచిక ముఖదుఃఖాల, కష్టక్షేపాల అంటువని మదం.

ఈ దేహం పార్శ్వక సాధనకు ఒక ఉపకరణ మాత్రం. సాధన నిదించినంతర్వాత ఈ ఉపకరణం ప్రయోజనం ఏమిటని నూనించే కదంబున్నది:

“పట్టి తిన్న పిదప మానును ఎవరు నరికి లే ఏమి? నదలి చేసిన పిదప వరితను ఎవరుకూడిలే ఏమి? భూమిని మనం వనలకొనినప్పుడు ఎవరు గున్ని లే ఏమి? చెన్నమల్లి కాజ్జనుని అరగిన తర్వాత ఈ కాయాన్ని మక్క తింటే ఏమి? కిగు నిండితే ఏమి?” రాణిఅయి అంతాత్మజించి పిదపిర కర్మయై దిసమొలతో కల్యాణపట్టణంలోని కిరణాల సమూహంవద్దకు రప్పించి తనను పగిలించడానికి ఆక్కడే కిరణసంహారం అణగిన ప్రశ్నకు, చెప్పి పరిహాసానికి సమూహానందిచ్చి, వారి నోరు మూయించి, మహాజ్ఞానులైన అల్లమ ప్రభు, బసవేశ్వరుడు మొదలయినవారిని వెరగొందజేసిన ఆక్కయహాదేవి వదనమిది.

భక్తుడు భగవంతుని పన్నీధిలో చేరిపోయినప్పటికీ భగవద్భక్తి భేద మేమిటేద; వేరుగా తోచక. పర

కస్తూరి గుమ గుమల కన్నడ వచనాలు

మాతృభాష జీవాత్మ అంతర్గతమై ఒక్కటైన పిదప వేరుగా భావించడానికి అవకాశం లేదు - అని జ్ఞాని అల్లమ ప్రభు "కర్పూరద గిరియను ఉరిపిడివలిక, ఇద్దలం లే? మంజున శివాలయక విసిలిన కళిన ఉండే? కెండు గిరియ అరగిన బాణదలెచ్చడె మరళి బాణన నరస లండే? సుహృద్వర నెంబ లించ వనను మురి నెనియలండే?" (కర్పూరగిరికి చిన్ను తగిలినపిదప బొగ్గు ఉంటుందా? మంచు శివాంగునికి ఎంత కలశ ముందా! నిప్పుకుప్పలా పెట్టిన బాణాన్ని మరల అరయగలరా? సుహృద్విగ్ధుడనే లింగాన్ని తెలుసు కొన్న పిదప తనను తలచడం ఉండేనా?) అని ప్రతి పాదిస్తాడు.

ఇలాంటి చిన్న చిన్న మాటలలో కావ్యకాంతి నిచ్చిలమై వెలుగుతుంది. నిండిన బాలిత్యం, తెలివిడిలో పొదిగిన గాంభీర్యం, మొత్తంపై తనంపట్టిన శ్రుతి మాధుర్యపు సౌఖ్యం, సక్పాదనుక్పాదను స్ఫుర్తిగా ఉన్నాయి. స్వభుక్తిగా దృక్పథం రచించిన 'విరాజ మార్గ' (శివ శతాబ్ది)లో కన్ననాడు జనసామాన్యం గురించి చెప్పిన "ఆనాడెక్కడో చదురే నిజదింపురితో" దదెయ్యం కావ్యప్రయోగ పరిణత మతిగల్గే (అనాడు ప్రజలు నిజంగా చదురులు, క్రమశిక్షణతో ఉండువు లేని గొర్రెల కాపగలుకూడా కావ్య ప్రయోగ పరిణత మతులు) అన్న మాట కేవలం స్వాభిమానపు మాట కాదని బసవేశ్వరరాది వచనకారుల కాలపు విప్లవ యుగంలోని అటుపొట్లనల్లనూ తెలుస్తున్నది. సమాజంలో కడతాటివారని, అవృక్షులని పరిగణింపబడుతూ, "మరితోడదెయ్యం" కావ్యప్రయోగ పరిణత మతితో సత్తెను వచనాలు పాడారు. ఇలాంటి వారిలో ముఖ్యులైనవారి వచనాలు వారి వారి నామాంకితాలుగానో, ఇష్టదేవత నామాంకితాలుగానో మనకు కనపిస్తాయి. శ్రీ(శ్రీ)దేవ దాసి మయ్య, మడినాళి మాచయ్య, మేదార శేషయ్య, మాడపద అప్పయ్య, అంబికర చౌదావ్య అనే వారందరూ వచనకారులై గౌరవానికి పాత్రమయ్యారు. కొందరు వచనకారులు చెప్పిపట్టు అసంఖ్యాకులైన వచనకారులు కొటానుకోటి వచనాలను పాడేనట్లు తెలుస్తున్నది. దీనిలో చాల అతిశయోక్తి ఉన్నా, ఆ కాలపు ఉద్యమంలో అల్లమ ప్రభువు, బసవేశ్వరుడు, సిద్ధరామ, చెన్నబసవ మొదలయిన వర్షవ్యవస్థిత్తులకు అనేకానేక శిష్యురణులు, నాడు ప్రజలు అండగా

ఉన్నారన్నమాట నిర్వివాదం. [మూలంగా మనం వచన సాహిత్య వలూక నానికి ఈ ముఖ్యుల రచనలే పరిశీలించడం పాధ్యమనడంవల్ల తక్కినవారిని గురించి చెప్పక పోవడం అనివార్య మాతృస్మి.] అల్లమ ప్రభువు అద్వితీయజ్ఞాని; బసవేశ్వరుడు అ.మాన భిక్షుడు; అక్కామహాదేవి సాటిలేని నిరక్ష. ఇట్టి భక్తిజ్ఞాన వైరాగాల సంగమం కల్యాణ నగరంలో బసవేశ్వరుడు స్థాపించిన "మనభవ మంటపం"లో కలిగింది. ఈ పర్యకాలంలో వచనాలు చెలమై, బుద్ధయ్య, పెద్ద పరివాహమై ప్రచారించి, సాహిత్య ధారిత్ర తే(తాలన సంపన్న) చేశాయి.

అల్లమ ప్రభువు వచనాన్ని ఒక దారిని అప్పడే మనం చదివూచాము (అర్ఘ్యం, పత్రం). అతడు సర్వాంధకతో అన్యమతాలను నిందించేడు. తనవారి లోని తిష్టను కప్పిపెట్టికోలేదు. ఇంత ఎంతో! తన వారు, పెరవారు అనేక ఆతనికి లేరు. బసవేశ్వరుని వంటి భక్తాగ్రణి, సాన్నలిగ సిద్ధరామ వంటి బహు జనోపకారి, శిష్యులూపాధ్యక్ష మనన పగలైన అనేక శిష్యురణులు - అతని కటురమర్మకు గురైన వారు కారు. బసవేశ్వరుని మేనల్లుడైన చెన్నబసవు, చిన్న వాడైనా, జ్ఞానియని పొగడడానికి అతడు వెనుకొండ లేదు. ఇట్టి గౌరవపూర్వక వ్యక్తి బహుశంబుల మన్ననకు పాత్ర మయ్యాడు. బుద్ధిమంతులు తమ తిష్టలను తెలుసుకొని, తిద్దుకొని, అతని మన్ననపొందారు. ఇతనితోసం ప్రభులిగ లీల అనే గ్రంథం అవతరించి తెలుగు తమిళాది భాషలలో అనువదించబడింది.

బసవేశ్వరుడే మొదటి వచనకారుడన్న సిద్ధాంతం ఇప్పుడు సకారణంగా పరాస్తమింది. శ్రైవాచూల సారాన్ని సూప్రసించి, వీరశైవమనే నూతన శాఖను స్థాపించిన, నీళమంతటా నూతన ధార్మికోద్యమాన్ని రేకెత్తించిన, సంఘ సంస్కరణ సంఘబసలతో జాతి భేదాన్ని నిర్మూలించిన శ్రేణులన్న బసవేశ్వరునిది. "మాడలి సంఘదేవా!" అనే అంకితమున్న ఇతని వచనాలు చదివిన వ్యక్తుడు, ఇతని వ్యక్తిత్వంతో నితల పరిచయ మాతుంది. ఈ వచనాలలో కావ్యపు కమనీయత ఉంది; ఆత్మ ఆవేగ ముంది. భాసగీతాల భావాన్విత ముంది; భిక్షుని తన్మయత్వ ముంది; సంఘ సంస్కర్త సంతాపం, వివేకి హితవు, అన్నిటికన్నా హృద్యగా ఆత్మవిమర్శ. అంతర్నిరక్ష అనేగ ఉన్నాయి. రాజమంత్రి ఆయిన బసవేశ్వరునికి విరోధులు లేక

పాతేను. చిన్నాడుల కూటిపోటు చూటలకు పక్షపాదము
ధానమిస్తూ, ఆత్మ పరిశుద్ధుడందే యోగముచేసి, సదా పర
మాత్మపై చే దృష్టినిగూడించి వున్న బసవేశ్వరుని వ్యక్తి
త్వం చూపునమైనదిగా కనిపిస్తున్నది మాలమదిగ
లని, హిసజాతివాని నిందితులైన వారందరిని చేపట్టి
ఉద్ధరించడానికి బసవేశ్వరుడు బహు కృషిచేశాడు.
హిసజాతివాడు కన బంధువులనే అనుకంపంతో ఆయన
చెప్పిన వచనమిది: “అప్పుడు దోహర కక్కయ్య నాగి
ముత్తయ్య చెప్పినట్లు నాదరే ఆను కనుగుచెను. ముత్త
శ్వపదమైన సన్నిధి యింద భక్తియ సర్వతా నానాచే
కయ్య! కప్పజాతి జన్మల్ని జన్మియె. ఎన గిరు
విధియో కూడలి సంగమమేవా?” (తండ్రి గొడారి
కక్కయ్యఅయి, పెత్తండ్రి కు చెప్పినట్లు అయితే నేను
బ్రతుకతాను. మరి శ్వపదమైన సన్నిధిలో భక్తి సన్న
జాన్ని నేనె తెలుసుకుంటాను. కప్పజాతి జన్మలో
జనించాను, నాకిది విధియో కూడలి సంగమమేవా?)

తాను ■ జకార్యాలలో చిక్కుకొని, లోక
వ్యవహారాలలో మునిగినా, కూడలి సంగమదేవుని నిరం
తరం పూజించేవాడు. అంతమాత్రం అతని సంకృప్తి
కాలేను. భక్తిపారక్యంతో మేనుమగవాలని యోచిం
చినా, లోకవివేకవారానికి కట్టబడిన అతనికి తృప్తి
దూరమైంది ఒక సారిఅట్టి ఒకసారి ఇది అన్నట్లు లోక
రాజకీయవిషయాల ముగిసంబంధంలో చిక్కుకొని తిరిగి
తిరిగి అలసి సాలసిన బసవేశ్వరుడు “ఎవితొకల కల్లు
నీకోళగిద్దు ఫలమే? నేనెను మృగవాగ బల్లుడే?
ఎవితొకల నిమ్మను పూజసి ఏవెనయ్య? మనసల్లి దృఢ
విల్లదన్నక్కే? నిధానన కామియ బెంతరవాలె అవర
విధి ఎనగాయిత్తు కూడలి సంగమమేవా?” (ఎంత
కాలం రాయి నీటిలోవుండి ఫలమేమి? నాని మెత్తి
బడునా? ఎంతకాలం మిమ్మల్ని పూజస్తే నేమి మన
స్సులో దాగిందో లేనప్పుడు? నిధికి కాపలా వున్న
పిశాచంవలె ఉన్నాను. దాని విధి నాకయింది కూడలి
సంగమమేవా?) అని నిట్టూర్చుస్తాడు. నిధానమును
కాపాడే పిశాచం ధగధగ మెరిసే ఆ నిధినిమాన్యు, కల్లు
చిడచాల్సిందే! దానిని అనుభవించడానికే దానికి సాగ్యం
కాదు. ఈ విధంగానే కూడలిసంగమదేవుని సాన్ని
ధ్యం తన కన్నప్పటికీ, భగవద్ధ్యానంలో లీలంకాక
తక్కిన చిక్కులలో పడ్డ తిమ్మగురించి తానే నిందిం
చుకొంటున్నాడు.

ఒకప్పుడు భక్తి పారక్యంతో నీవు అనన్య
శరణునినే పవిత్రభావంతో “వచనవలె నామామృత
తుంది, నయనదలె నిన్నయారితి తుంది, నన దల్లి నిన్ను
నెనహు తుంది, కెమియలినిన్ను కీగతి తుంది, కూడలి
సంగమమేవా నిన్ను చరణమందోళ గాను తుంది”
మాటలలో మీ నామామృతం నింపి, నయనాలలో
మీ మూర్తి నింపి, మనసులో మీ తావు నింపి,
చెవులలో మీ కీర్తినింపి—కూడలి సంగమమేవా నీ చరణ
కమలాలలో నన్ను నింపికొన్న తుమ్మెదను) అని భగవ
త్సాన్నిధ్యపురమునుఖంబో మేనుమగవాలా. చెప్పేది,
చూచేది, తలచే— అంతా విశ్వవ్యాపి నే. సర్వేంద్రి
యాలలోను పరమాత్మను అనుభవించి, అని పాద
కనులయగుంట్లో భక్తిగుడువును పానంతో మేనుమగచిన
నాధుకగుడు బసవేశ్వరుడు. ఎంతటి విశాలభక్తి! ఎంతటి
ఉన్నతిమూర్తి!

ఇతని కవనాలవల్లనే అప్పటి సంఘపరిస్థితి
స్పష్టమైతే లభిస్తున్నది. చాళుక్యసామ్రాజ్యం
నశించి, కళచుర్య చోళులలో నాశనం పుట్టి
అశాంతి వాతావరణం నేకమంతటా వ్యాపించిఉంది.
ధర్మంపేగతో అనాచారం. అత్యాచారం. వెనుక
బడిన వారియెడ తిరస్కారం తాంబూలంబుగా,
జనశకు దారిమాసడానికి బసవేశ్వరునివంటి వ్యక్తులు
అనతరించవలసినచ్చింది. ఆకాలపు ఆహ్వానమే—
(పజల పిలుచే—బసవేశ్వరునికి అడ్డగానిలిచి ఆయనను
కొర్రుక్షేత్రంలో దూకించింది ఇలా దూకిన బసవేశ్వ
రుడు సంఘంలోని నుడ్డి నమ్మకాలను విమర్శించాడు;
జనం వివేకవంతంకానీ అని హితబోధచేశాడు. ఆయన
చెప్పిన వచనాలలో ఇలాంటి సన్నివేశాన్ని ఈ
వచనం నిరూపిస్తున్నది. “కల్లు నాగర కంజర హాల
నెరె యంబరు, దిలుననాగ కంజర కొల్లెంబరయ్య.
ఉంబ జంగమ బందరె నడెయంబరు ఉల్లెల లింగక్కే
బోనర హిడింబయ్య! నమ్మకూడల సంగన శిరగర
కండు కదాసీన చూడినర కల్లు తాగిద మిట్టె
కుంతిస్సయ్య” (రాతివాగును చూస్తే పాలుపాలు
మంటారు. నిజమైన నాగును చూస్తే దంపమంటారు.
తినే జంగముడు చూస్తే నడుపుకుంటారు. తినని లింగా
నికి బోనము పట్టుకుంటారు. మనకూడలి సంగమదేవుని
శిరబలుకుని ఉదాసీనంచేసే రాయితాకిన మిట్టనలె
గలగల పేర్వరయ్యా అని) తీవ్రంగా విమర్శించాడు.

“దెననొచ్చి నాను వలవు” (శుద్ధోక్కడే,
పేర్లుపెక్కు) అని బోధించిన బసవేశ్వరుడు జనులు

కస్తూరి గుమ గుమల కన్నడ వచనాలు

నానా కేవలము, దయ్యము భూతాలను పూజించడం మంచి కలుపుగా వినిపించాడు. "హాళి మొరడిగళి లి, ఊరిదాగళి కెర బావి హూగిస మరంగళి, గ్రామమగళి, చౌసదపట్టాపదేశిగళి, హిరి యాలద మరదలి మనెనూడి. రెవెమ్మే హనుగూను, బను, భాగతి, కమారితి కొడగూనెంబ, హిడిగుంబ తిరిగుంబ బీరయ్య భేదర గావి అత్తర బెత్తర, కాయ్య, మాళయ్య, కేతయ్య గళెంబ నూగుడి కెగ నయ్య కూడల సంగమ కేగ కంజెంబు దొండ దొణెనాలదేశి" (పాడు బీడులలో ఊరిదాగులలో, చెరువు, బావి, పూలచెట్టు చేరులలో గ్రామమగళిలో వడువ్వగలలో పట్టాపదేశిగళిలో పెద్దగుడిమానులో నెలకొని కెవెమ్మే పనికిండు, గప్పిణి, బాలింత కుమారి అనేటి, పటితినే, నలిపితి నే బీరయ్య, భేదర, వికాగ, కాళయ్య మాళయ్య, కేతయ్య అనేటి నూగు గుండలకు నూకూడి సంగమ కేవురి కరణ నే ఒకబడియ చాలదా?) అన్నాడు.

దేవురి కేగతో (పాణిహింస జరిగడం సహించని బసవేశ్వరుడు ఎవరూ గర్భానికి అనుచారం చేయరాదని "దయనిల్లద వర్మవాపు దయ్యో? దళవే చేకు సకల ప్రాణిగళిలరల్లి; నియనే గర్మయ కూలవయ్య! కూడిలి సంగయ్య నంతిల్ల దొండనయ్య") (దయలేని గర్మమేమి దయ్యో? దయయే కొవాలి సకల ప్రాణులలోను, దళయే గర్మయ్య మామయ్య! కూడిలి సంగయ్య అనలేని దానిని ఒకడయ్య) అని సారెసారెకు చెప్పాడు. జాతి హెచ్చులాడ్పులు జన్మతో కొను, వృత్తితో చేసని "కొట్టన నే మానిగ, హళాలసు తింబన నే హళాలకు! కులవేసో, అవందింకులవేసో?" (హింస చేసే వాడే మాదిగ, మరి తి నేవాడే మాట, కులమేమిటాయో? వారి కులమేమిటాయో?) అని వినయంతో విహ్వలనా కోపాన్ని కప్పి పున్నుకొని అన్నాడు.

కేవలం పాతదూర్భిక్తం చేపట్టి పెట్టి బసవేశ్వరుడు ఇహన్ని తెగవలేదు. 'స్వర్గలోక మర్త్యలోక వెంబును బేరెల్ల కాడికో' (స్వర్గం కం, మర్త్యలోకం అనేది వేరేలేదు నుడి!) అని ఇహంలో అంతా ఉందని నివృత్తుంగా చెప్పి, ఈ భూలోకపు జీరితాన్ని దేవలోకంగా చేసేవేమూని చాల అశించాడు. "కళిచేడ; కొలచేడ; హుసె ను నుడియాలచేడ; తన్న ఒడ్డిసచేడ; ఇరెర హళిగలుచేడ; అన్య కే అసహ్యపడచేడ ఇదే అంతరంగశుద్ధి; ఇదే బహిరంగ శుద్ధి. ఇదే కూడలి సంగన నొలికువసరి" (దొంగిలబద్ధు, చంపనద్దు, అబద్ధాలు చెప్పగద్దు, తన్ను పొగడగద్దు, ఎదిరిన తెగవగద్దు, ఒరులను అసహ్యించుకోవద్దు. ఇదే

అంతరంగశుద్ధి. ఇదే బహిరంగశుద్ధి. ఇదే కూడలి సంగన్నను సంతసపెట్టే పద్ధతి) అని బోధించి నాటి మానవుల బ్రతుకు బంగారం కొవాలని వాంఛించాడు.

ఒరితిగా బసవేశ్వరుడు నీగతైన వచనకాయలతో అంత్యంత శ్రేష్ట వ్యక్తి. అన్యమతాలంబి అయిన రాజు ఆస్థానంగా ఉంటూ, జనోద్ధారానికి వీరశైలి గర్భాన్ని పొపించి, మహాన్యక్తులందరినీ ఒకచోటచేర్చి, వారిచే జరులకు బోధించేటించి జ్ఞానసారం చేశాడు. ఈ కారణంవలన వీరశైలులకునే కాక ఇతరులతోను గౌరవంపొంది, అందరికీ "అక్కరయ అట్ట, బసవట్ట" (అక్కరకు అన్న బసవన్న) అయ్యాడు.

కన్నడ పాహిత్యకాళింగ (ధురంతరలా మొరసే వ్యక్తిత్వం అక్కా మహాదేవి, సామాన్యగా పుట్టిపోగిన ఆమె అలౌకిక సౌందర్యంతో కాళికరాజు పట్టపు రాణి అయింది. నీటి పలి భావపు భక్తితో సహజంగా భారపు లేని తన్మయతను ఆమె చూపింది. తాను కాళికుని రాణి అయినా చెన్నమలి కంఠుడే తన మగడు తానామె భార్య అనుకుని మహేంద్రుని పూజచేస్తున్న ఆమెకు కాళికరాజు అమరాగా సకలం తగ్గజించి, వీర విరక్తులాలయ, నేహాభిసం లేక దిగంబ అయి కల్యాణ సగరాభిముఖి అయింది. ఆమె అలౌకిక సౌందర్యమే ఆమెకు శత్రువయినందున ఆమెకు ఆసపటా అతి అయ్యాయి నిండువ మునులోని వత్త, నన్నంగా నడవడం యాచి మగలుగొన్న వారెందరో! మోహించిన వారెందరో! కామిచ్చిన వారెందరో! కొనసన్న జ్ఞానులలో సడలిన సమయం బలపరచుకొన్న వారెందరో! ఆమెకు పరిక్షించారెందరో! మొత్తంమీద, ఆకషపరిక్షిలన్నిటిని దాటి, తనను కష్టపెట్టినవారి కళ్ళి మాయను హరించి, బసవ, అల్లమ ప్రభువు మొదలయిన జ్ఞానులతో పాగడించుకొన్న నది ఆమె. ఆమె రచనలలో నిండిన హృదయభారనే రసప్రాణి కాన్యపుంజు మెరంజింపజేస్తుంది. ఆమె వచనాలలో స్త్రీ సహజమైన కోమలత, ప్రేయూరాలు తన ప్రేయూరకొసం ఉత్పి (తపశ్శ్రేష్టు క్షుణ్ణహృదయం భగవంతునిచే నుసంధానం కొవాలని ఆశానించే ఆశించే ఉత్పిత్త నింసఉంటాయి. మహాదేవి అక్కా తృప్తిత సేతాకు - కవికన్నులకు సర్వతీ మయంగా సత్యం శివం సుందరం నామోత్కరమై నట్లు - వచననాల తిగలతలలోను చెన్నమలి కొద్దునుడే కనిపిస్తాడు! "ననవిల్ల నీవే; వన నోళిగల దేవతన వెల్ల నీవే; చెన్న మలి కొద్దునా సర్వ నిరీత నాగి ఎనగ మొగ

దొరా (వనమెల్ల మీ రే. కంఠాని దేవతరువులన్నీ మీరే, చెన్ను వల్లి కార్జునా సర్వభగతుడవై వారు నీమొగం చూపుకొయ్యా!) అని (పెరువ్యాపాలతో పిలుస్తుంది.

చెన్ను వల్లి కార్జునలో విశ్వం కావడానికి ఉబుటపడుతున్న మనసు మరేదానివెపు మొగ్గును, కాళికని రాజ్యమున్నది; రాజ్య సేవోపసంహాన, అతని హృదయగించిననంలాను రాణిగా విరాజమాన అయినట్టిది; తనకోసం సర్వ త్యాగం చేస్తున్న రాజుకు కృతజ్ఞురాలుగా పూజనీయ కర్తవ్యపు ధర్మసంకటం ఏర్పడింది. కాని, అది సాధ్యంకాదు ఈ విషయమై ఆమెను సమయ హితవు చెప్పారేమో! ఈ వచనం ఆ హితవుకు సమాధానంగా ఉన్నది "అరిను లెదె పాల్కుమొరడిను లాడవునే నవిల? కొళివల్ల దెకిన కళ్ళిక్కెళిసువనే హంసె? నూరుర తలితల్లదె సర్వ గ్రావునే కొగిలె? పరిమళిలద పువ్వు క్కెళిసువునే (భయం? ఎన్నదేన చెన్ను మల్లి కార్జున నల్లదె అన్య క్కెళిసువనే ఎన్నును? కలిరె కలిగియిరిగా? (గిరిలో కాక గడిమేటిలో అడినా నెనలి? కొలనిలో కాక చిగున కకు నల్లీ నా హంసె? మిడిచివునకు కాక మరొకటి మెచ్చినా కొయిల? పనుళింలేనిపూవుచెవాలీనా (భయం? నాడెవుడు చెన్ను మల్లి కార్జునని తప్ప మరొకవెపు నల్లీనా నానునకు? (ఎన్నా రాచెయిలారా!) మరొకవోట "ఎందూఅరిలద గంజని గెన్ను మునవెను నూడివరు (ఎన్నడూ నాళింలేని ముగికి నన్ను పెండ్లి చేశాను) అని, "ఈ లోకదలభిగ గంజరెన్నెల్ల ఒలె యుగిగిక్కిరన్నా" (ఈ లోకపు నళించే ముగంధరిని పొయిలో పెట్టంజెమ్మా!) అని కొంచెం కొవంతో చెబుతుంది.

ఒక నిశ్చయ పాదుకున్న నది తనర అడ్డమైన రాళ్ళను, గుట్టలను, ఇక్కట్లను దాటి సాగరంలా లీసం కావడానికి బాదుట్టు, ఆమె మనసు కాళిరాజు హంసు, ఇతరుల అడ్డంకి వీటన్నిటినీ మీరే పగ మేళుని ఎగవేయవలెను. తన కష్టాలు దొడ్డరికొప్పు; వాటి వల్ల అత్యుపకారాలు కౌంటిపొమ్మతయని సాదాచారణంగా చెప్పిన తనన విలాపుంది; "చందనవ కడిను కొరెను తేవోడె నొందెనెంకు కంప బిట్టేలే? తంకు నువర్తన కడినరెదోడె చెంకు కళింక పొడినరే? సంగు సంగు కడిన కబ్బును గాగదలిక్కి, నెండు పాకొ గుళ్ళి సక్కురె యూగి నొందె నెంకు సవిను బిట్టేలే?..." (చందన వృక్షం నరికివేలి చెక్కరావగా నొప్పిపడ్డనని నువననకు విడిచేవా? బంగారం తెచ్చి నరికి ఒగపిడిపెట్టి కాపుగా, కలకుపట్టేవా? కణుపు కణుపున నరికిన చెదకు గానుగలో నలిగి కౌగి పాకమై,

చక్కర అయి నొప్పి పడ్డానుగా అని చదివి నది లేనా?)

రావనగురు వల్లి గిరివనాలలో తన హృదయోత్సరుని వెనుకకున్న అక్క విశాంతో ఉద్విగ్నురాలై (పుత్రి ఈవిధంగా పల్కినం: "అరిసాకుళవే, మానురవే, బెరుదింగరే, కోగిలెయే. నిమ్మనెల్లరను ఒండ వేపవెను. ఎన్నొడను చెన్నుమల్లి కార్జున నేవర కండరె కరెనువోరే!" (అరిసంకులనూ, ఆమెనూ, వెన్నెలా, కోకిలా, విమ్మల్లంఃరినీ ఒక్కటి అనుకుంటాను. నా ఒడనుడు చెన్నుమల్లి కార్జున దేవుని చూస్తే పిలుచుకొని వచ్చి చూపంజెమ్మా!) మానవును ప్రార్థించి ఫలించేనని ముగ్ధమోహకాలైన అరిసాకుళాదులు వేడి నేమా! మరొక వచనంలో ఆమె నిరహాత్మ్యంతర నిశ్చలంగా వ్యాపించింది, మెదడు అరిసంకులాదులను సంబోధించి, చెన్నుమల్లి కార్జునని కిచ్చి చూపాడి అన్నది. ఇప్పుడు ప్రతిదానిని 'నీవు చూచావా? నీవు చూచావా?' అని నిర్దిష్టంగా పల్కిస్తుంది:

"చిలిగులి ఎం దొడుగ గిరిగిరా, నీవు కాణిరే? నీవు కాణిరే? సరవత్రి పాడుకు కొగిలెగిరా నీవు కాణిరే? నీవు కాణిరే? కొళివ తడినా కాడున హంసె గిరిరా నీవు కాణిరే? నీవు కాణిరే? ఎరిగిబందాడవ తుంకిగిరా, నీవు కాణిరే? నీవు కాణిరే? గిరి గన్నార దోలాడున నవిగళా నీవు కాణిరే? నీవు కాణిరే? చెన్నుమల్లి కార్జున నెల్లదె నెంకు నీవు హేళిరే, నీవు హేళి!" (జిలిబిలి సలుకులు పలికే చింకలారా, మీరు చూచారా? మీరు చూచారా? గొంతెత్తినాడే కోకిలారా, మీరు చూచారా? మీరు చూచారా? కొలనుగుట్టలలో నడయాడే హంసలారా, మీరు చూచారా? మీరు చూచారా? ఎగిరినట్టి అడే తుమ్మినలారా, మీరు చూచారా? మీరు చూచారా? గిరిగన్నారాలలో అడే నెనుళ్ళారా, మీరు చూచారా? మీరు చూచారా? చెన్నుమల్లి కార్జున డెంకున్నాడన్నది మీరు చెప్పండే! మీరు చెప్పండే!)

ఇలా ఆర్తభక్తితో పురించి పిలిచే, వేడే నీవికి అంతిమపుటలలో దైవ పాక్షాత్కార చూతుంది. దానితో పొంగిన హృదయంతో, విచ్చిన్ననకుతో పరమానంద భీతురాలై "మహాశయ కంజెడెగళి మణి ముకుట, ఒప్పవనులిపల్ల, నగ మొగద కంఠ కౌంటియిం ఈరేళు భువనవం బెళిగున దివ్యప్రసూపన కండె నాను! కండెన్ను కంఠ బర పొంగిలింను! గంజర గంజర ఎల్ల హంస హండిగారి ఆళున గురువను కండె నాను. జగదాది కత్తి యెళు

కస్తూరి గుమ గుమల కన్నడ వచనాలు

తెరసి యొకనాడున పరమగురు చెప్పె నల్లి కార్జున నలవకంఠ బగుడిదెను." (పొలయు కెంజల మజిసును టను, ఒప్పే హాలము, పగుమొము కన్నుల కాంతి ఈరేడు భువనాల నెలువ దివ్యవ్యయాపురి కంటి నేను. కాంచీ నా కన్ను కరవు తీరినది నేను గంజరగంజు నెల పెండ్లాల పెండ్లాలగా పాలించె గురువును కంటి నేను. జగదాదిశక్తితో తెరసికడే పరమ గురువు చెప్పె నల్లి కార్జునని దివ్య విగ్రహంకని బది తిరి నేను.) అని సంతృప్తి పొందుతుంది.

అక్కా మహాదేవి వచనాలన్నీ చైతన్య భూతాలై గూర్కొనొందర్య గానక శక్తితో మాత్రే, భక్తిభావభూతాలై. విడిది విజ్ఞానంగా మెలుతూ గంటాయి వాటిని మాచిర్యము ఆమె ఆత్మోన్నతి ఎంత భువమైనది ఆమెరికైంతి హాసితమైంది - అన్నది, పదా పరకార్జును ఏకవిధతో హృదయంలో భద్రపరమకొని నిర్మలకేశోనూ ర్తియైన ఆమె కర్మ క్రిత్యం ఎంత శ్రేష్ఠమన్నది భారీని, ఆమెను గౌరవించక వున్నవాగు అగును ఆమె వచనాలలో కనిపించే కావ్యక్షామ గులలాపనివారు ఉండెను.

మొత్తంమీద వచనకావ్య మాటలలో మనకు సత్యచ్చాయలు ప్రకటనపడక పోవును. ఆనందం, అవ్యయం, స్వయంభు, స్వత్రం, నిరాలంబ, అయిన విక్రత రిరాడ్వ్యం నను విద్యుత్ స్వర్ణలాగ ఈవచనాలనల అనుభూతి ముపుతుంది. భాగ్యోందమై ఆవస్తువునుకుంది ఏకలవినారె గూహునిమొ శ్రద్ధగిన్నగు; ఎన్నుకువలన గిర్దిరి; అదె తెంకోడే, కరికన్నయొ శిడిగిప్పంతె (ఏకల వినారపు మాపు మిగా అంగివుంది; మిగా నాయననులో ఇమిశివున్నాను. అని ఎరగంటే, ఎనుగును అద్దం అడగెను కన్నట్లు) అని గొప్పగా చెప్పింది ఒకరచనం. అద్వైతాన్ని నిరూపించేటప్పుడు, "క నె. బుద్ధి; నీ నెంబుదిల్ల; స్వయంబుదిల్ల; పువెంబుదిల్ల; ఆవెంబుదిల్ల; మరవెంబుదిల్ల; ఒకగెంబుదిల్ల; పూవెంబుదిల్ల" (నేన్నుదిలేగు; నీన్నుదిలేగు; స్వయం మన్నది లేగు; పర మన్నది లేగు; ఆయు ఒన్నుదిలేగు; మరువన్నది లేగు) అని చివరయిని అవంతిత్వాన్ని ఎరొకరచనం వివరించింది. పూంత్వోత్తి పరస్వరూపాన్ని "తెగి నొగెగె శ్రీ మహాదేవగండె; ప్రపాదలొపగిది ప్రపాది మ పరిణామ పరమానందమన్ను ఏనెంబు ఉపమనునకన్య!" (వెలుగులో వెలుగు సుహవెలు గంటాను; ప్రపాదంలో ఒగిలిప ప్రపాది పరిణామ పరమానందాన్ని ఎనుని పొచ్చునయ్యా!" అని ఒక గమాట కందిని పరమానందంగా చదివినూస్తారు. పతి

పతి భావశక్తి కొన్ని వచన లలో కనిపిస్తుంది. "ఎ. వా: ఎలవోనల్ల, నిన్నుమాన మున్నకాణె; మాడిన బలిక ను తెకాణె" (ఓయీ! ఓయీ! ప్రియుడా! మిన్నుల్ని మాడడానికి ముంగు కానన; మాడినపిదప నురి కానను.) అని, "ఆరెన దె. సివ మాటన నేనెంగు హేళువెనవ్యా! కళలు బారె; హేళలు బారదు! ఎను హేళువెనవ్య! శిఖి, కన్ను తెరసివంతి. మహారెగ గజేవ్యవ మాటన హేళబారదు; ఆరెతో జరిగిన మాటమి నేని చెప్పదునమ్మా! అనుగురాదు. చెప్పనురాదు. ఎమిచెప్పనునమ్మా! శిఖి కన్నుం కలిసినట్లు, మహారెగ గజేవ్యగుని మాటమి చెప్పరాదు.) అనే వచనాలున్నాయి. "హుట్టువాతనానల్ల; హుంంగు వాతనానల్ల" (పుట్టేవాణ్ని నేనుకాదు; హుంకేవాణ్ని నేనుకాను.) అని జననమరణహిత ముక్తి కనుగొన్న వచనాలున్నాయి.

ఇలా ఈ వీరశైవకరణలు దేవాలికి, జనాలికి, భావకు ఎవలేని వేనచేరారు. రాజులు, మంత్రులు, రాజకారణులు (రాజోద్యోగులు), బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేంద్రులు (ప్రతివారు, బోయలు, మడివేలు వాగు, మాడిగవారు) - అందరూ వాటిభేదపు సంకలలను తెంచివేయడానికి పూనుకున్నాను. జ్ఞానా ప్రతి ఒక్కరూ హంసగా సాత్రం అందరికీ జ్ఞానోపదేశం చేశారు మొత్తంమీద కన్నడసాహిత్యంలో ముందె వ్యూహ లేని 'వినవ' మనే మాత్రం స్వయాపం ఆవిష్కరింపజేసి, గంభీరత్వాలు పరభేదిరి జనానికి తెలిసే విధంగా చెప్పకమ్మన్న దాన్ని చెప్పియాపారు. సర్వం ఘటన జనంనంచి, ప్రాప్తదా మరణులనుంచి రెండు కలిగిన విఘటనలు తొలగించుకొని, జీవంతటా విప్లవం చేలరేసి, ప్రజలను కొత్తరాలుగును మాపాగు. దార్మిక, సంఘక్షేత్రాలలో కలిగిన క్రాంతి సాహిత్యక్షేత్రంలోను తన ప్రభావం ప్రసారించింది. వచనాల భట్టాతో మగ్గ కన్నడకాలానికి అనుబంధమైంది. మహాకావ్యరచన జరిగినప్పుడు మహావికారంలే నసి కల్పాలకు మాత్రం రాసాగింది. కొత్తకొత్తధరనో నేవ్చదును అగకాశం కలిగింది. మొత్తంమీద ఈ కరణ హహాదయలు మానవుని సంకుచితనోభావం రికాల మయ్యేట్లు, మానవునియూ ఒక్కటే - అన్న బొదార్యం కలిగేట్లు రచనాలు ఆలపించారు. జ్ఞానకాంతిని అన్నిదిగులా వ్యాపింపజేశారు. భావలొని సరళ సాందర్యాన్ని, నిరాడంబర కోరిక భావంపజేసి దిగి గంతాలలో వెలయింపజేశారు.

తొలుత పద్య

శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి

మును పారసీక దేశం

బస “దారా” పేరి ద సి పుస్త్రాడు ఋజవ
ర్తనఁడు, సరళ న్వభావుం
డనవద్యఁడు బుద్ధిశాలి యలరుచు నుండెన్.

అశఁడు విద్యుం ములకెత్తనట్టి చవుడు అభిజాత్య వాసన లేనియట్టి పువ్వు
అగును శ్రీ నిలివేసిన యట్టివాఁడు గాని సద్గుణ సంపత్తి గ్రాలువాఁడు.

కులముఁబట్టి వాఁడు కొంచెపువాడైన గుణముఁబట్టి యయ్యె గొప్పవాడు.
వాని కిర్తి వల్ల ప్రాణి వీధులుఁ బల్లెల్లుకొనియె దేశ మెల్ల మెల్ల.

పారసీకరాజ వాఁడగున్ మొట్టిగి పిలువనంపి తనను కొలువొనంగె;
బడయు మన్ననలను బుడచు గుణంబులె; కాదు కులము; ధనముఁ గాదు గాదె?

మెల మెల్ల నదిగె నాతఁడు గొలుపున వాచునునినోలె గొనకాతఁడు భూ
తలపతి మంత్రిపదంబును విలుచుకొనియె శ్లాఘ్యవృత్తి వెలయున్ తగన్.

పెద్దకానిఁజేసి పెఱకకకులమైని శీతకన్న వేసి ఓతివగండు
దానవారు వానిఁ దఱివేచి గద్దె దింపంగవలయు నంచుఁ బ్రతినగొనిరి.

ఓతిపతి వినబ్బుండై యతని చరిత్రంబునఁడు నంపెను దనకు
ప్రతినిధిగా నేలఁగ న న్యకమంబగు రాష్ట్రమునకు నక్కాలమునన్.

తఱిఁజూచి తేనీ మనసును విఱువంగఁ గాచియున్న పెద్ద లని డ
గ్గఱి చెవికెక్కించిరి త చ్చరిగెం దలక్రిందునీసి నత్యేతరముల్.

“లంచంబుల్ తిను; బన్ను లెక్కవ వమూల్గానించుఁ బీడించి; చే
యించుం దద్దయు వెట్టి చాకిరిఁ గానీ నీక; తార్కాను న
యించుం జూడఁగ లెక్క; లివ్వెధి నతం డెంతేని దవ్యంబు నా
ర్జించెన్ భారతమంతయౌ నతని చారిత్రంబు వర్ణించినన్.

తనలోడంగొనిగోవు నెచ్చటికి నాతండ్ఁడు నచ్చోటి కా
ధన పో; న్నెడఁబాసియుండఁ డెపుడ౯ దానికొ తిణంబేని రె

తొలుతటి దశ

అని యేకాకిగ దానిని దెలిచి చాలా ప్రాద్దు లెక్కించు; నీ
చనవులై కొని చంక కెక్కె నతఁడీ చందంబునన్ భూపతి!

మీరేగి యకస్మాత్తుగ దారాను బరీక్ష నేయఁదగు నిక; మా వ్యా
హరమునఁ గల్గ నిజములు మీరలె గ్రహియింతు"రన్న చెకొన విభుఁడుక.

జనవతియొక్కనాఁడు నడి చప్పుడు లేని నిశీథమందు నా
తని నిలయంబు సొచ్చి తనగొఱఁ జెట్టిన పెట్టెతోడఁ గూ
ర్వను నడిచి గనుంగొనఁగఁ జూచి యతండును లేచి నమ్రయం
బున నెదురేగి తెచ్చెను; నృపుం డనియె న్నచట న్నిచ్చణ్ణుడై.

"నినుగఁ ద్రోసిపుచ్చి నిష్కంకోశంబు రక్షించుచుంటిరేలఁ జేతనిలిపి
యెంత మొత్తయండె నీ పెట్టె జూపుడీ? అన్యధాశలంప కడిగితివని."

అనవుడు గ్రహించి ప్రభుమని కనఁబటచెం దెలిచి చంకుకా పెట్టియ
తని; కత్తటి కచ్చటికే చూచెంచిరి రాజభ్యుదయ నొక్కొకఁక.

చిఁగి తూఁట్లు వడియుఁ జెమగొలుగొట్టుచు దుమ్ముగొట్టియున్న దుస్తాకండు
వెలికిఁదీసి చూపి పెట్టియ బోర్లించె గాని రాంకుండె గవ్వయేని.

వెలుగునడి యెల్ల వారలు బరికించుచునుండ నతఁడు వలికెను "రాజా!
వెలుగుదునే? దీనికతం బురాతనంబైన నాదు భూపణమిది సూ!

నను నీవు నీదుకొలుపున గొనకముకుపు దాల్చినట్టి కుడతా యిది; దీ
నిని రత్న భండమునువలె ననయముఁ గాపాడుచుంటి నానాటఁగొలెక.

తేని కొలువుకతన భృత్యునినెత్తికె గల్లువచ్చు; మఁను త్రుఁళ్ళివడుచు;
పెద్దదగుచు నోరు; వాద్దువాటును గాలుఁ గేలు; దీనికన్న కీ డికేమి?

తన తొలుతటి దశ నెవ్వఁడు మననం బొనరించుకొనునో మాటికి నది వా
నిని ద్రుళ్ళనీక మొట్టుచు వినయ విధేయతల కభినివృద్ధిఁ జేయున్.

ఇగదలకే దేశర! యీ యందగుకలశఁగఁ జెట్టియం జెట్టిసి; దై
నందిగముఁ జూచుకొందును; వెందిరిగి మఱుతునో పూర్వవృత్తమను వెఱక.

ధనమింను దాఁచితివి నవి యనుమానముగలిగి మీ ర లఱుదెంచితిరో
యనుకొందుఁ; బరీక్షింపఁగఁ బనివడి నడిరేయి నేలవత్తుగు మీరలే?

కం. వెరిగితిఁ బెద్దఁగ మీకొలు

వగనై; బహు భోగభాగ్యవఁతుడనైతిక

'మఱవను నా ప్రథమదశక'

స్మరియింతును; దాన నాకు శాంతి లభించుక."

మను చరిత్రము - సందేశము

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

కృత్యమోజము నుగ్గడించుచు బ్రాహ్మణుడు
 చికులేకాక పాశ్చాత్యులను అలంకరించుచు నుపదేశి
 మునుగూడ జతచేసితి. “సద్యఃపరనిర్వృతయే కాంతా
 నమ్మితతయోపకేతయజే” యని ప్రాచ్యులన “To
 delight and to teach” అని పాశ్చాత్యులని. కావ్యమున
 కావ్యమున కావ్యమే పరమప్రయోజనమైనను అది
 యుపదేశ సహితముకూడనైనచో ముగ్ధమునకు సౌరభ
 ముల్పొందును. అనంది ప్రదానవత్తుమైన కావ్యమున
 నుపదేశము లేమి లోపము కావలయు నిజమే; కాని
 యానందానికియుగా రదియు నంగు నిద్రించుచో దాని
 కట్టి లాభమును జేయదు. కావ్యముపదేశప్రదమై
 నను గాక పోయినను దురదేశికర మెన్నడును
 గాదు. దురదేశిక గర్భితములైన కావ్యములకు
 సంబంధించి నది “కావ్యాం పాంశ్చ వర్జయే” తిను
 స్మృతికవ్యము, విశ్వశ్రేయోదాయకము కావలయు
 నన్ను గావ్యము పరిక్షుముగానైన నుపదేశ ప్రద
 మగుట మరలయు, స్వల్పాక మంగళాకాంక్షలు,
 ఋషితుల్యులైన కవులగుచే వ్యంగ్యమునో
 నూర్జయమునో తిను కావ్యములం దుపదేశమును
 గా విందుచు నే యుండును.

పెద్దన ప్రబంధకవుల కాంగ్లమును మృగిర్మ
 కుండును. కాలప్రభావమున జట్టియు. నభిరుచి విశేష
 మును బట్టియు నాయుగమునందలి పరిపురు కవులు
 శృంగారము నే ప్రధానరసముగా గ్రహించిరి. పెద్ద
 నయు మనునదితిమి దాని నే యాభాస వియోగ
 సంభాగ రూపముల వైవిధ్యముతో బోషించెను.
 ఆరభిమున దానికి శాంతిముతో సంఘర్షణము జరిగి
 చియు, సంతాపము నునుభవింపఁబడుచునందన్మమైన
 శాంతియును కన్పించియు, తిమి కావ్యమున కిహార్య
 మైన శోభకలిగించెను. ఈ సన్నివేశములను నూత్న
 ముగాఁ బరిశీలించినచో నాతఁ డా కాలప్రభావమునొక
 విధముగా నతిగమింప జాలఁగనియుఁ దోపకమానడు.
 ఇట్లు నేకా స్థలాంతరములందును ఆతి డుచితిరీతి ను
 దేశ సౌరభముల నుపక్షేపించియే యుండెను.

వరూధిని సౌందర్య సంస్కారములచేత
 వేశ్య. “ననవిల్లు శాస్త్రంపు మినుకు లావరించుచు ని”
 యామెకు వెన్నతో బెట్టిన విద్య బాగ్య సౌందర్యపు
 బైపై మెలుంగునావలె నాంతర సౌందర్యపు టాకు
 యాలోకము నామె యనలోకించి యెఱుంగు. తమకు
 బెరుగులతో గూడన తానెవన నోజ్ఞకముచే నాకర్షిం
 పబడిన గూమె దృష్టి కెదురదాది గూఁ సంత
 స్మయ, సాత్త్వికమునైన యాత్మ సౌందర్యము
 కలక కొకమాత్రన బ్రసరించి యుండినట్టిది కాదు.
 “ఎంత నిండ్రినునులే ముఖంబు గను నాయంపే పర
 బ్రహ్మ” అను భ్రాంతికాలవలమైన దామె యంతి
 రంగము, అంగు నేతలే నామాబర సన్నిభుడు, యాకు
 తినయేందు జనుంత కంతుల జక్కననంబున గెలువ
 జాలినవాడైన ప్రథమని జూచి సంతి నే యాతి
 దెన్వళో, యెందు కదదెచెకో యెఱుంగక మే
 యామె యాతిని కంచి తురాని వేగులు పొంద
 నారంభించినది.

ప్రవరాఖ్యుండెంత యందగాడో యంత విర
 త్తుడ; ఎంత కన్యనిష్ఠుడో అంత జ్ఞానసంపన్నుడు.
 అన్యోన్య విగద్ధములైన యాత్మదేహ గూఁము లాని
 యందపురూపమైన మేళనము నందినది. అంగులేతనే
 యాతిని దక్కననము కాంతి చేయు జారకామినులకు
 భోగబాహ్యమై ప్రకాశించినది; “నాకాంబులే దర్శలు
 నన్నులం బ్రయములైన ఓనయములే కా”నని గూతడు
 ఖండితముగా చెప్పుకొనెను. తుద్భవుఖములు మిసా
 లపై లేనిచులనియు, నోలలు తిరము కావనియు,
 నిందించు కాత్మ్యుడై సందించువాడు బ్రహ్మసంవాధి
 రాజ్యవనిమృత్యుండై చిహననియు నాతఁ డెఱుంగును.
 ఈ విధముగా వరూధిని ప్రవరాఖ్యుల చిత్తవృత్తులు
 పరస్పర విగద్ధములైనవి. వాని కన్యోన్య సాయురస్య
 మురుక పోవుటలో వచ్చెను వేమున్నది.

నుందగుడైన ప్రవరాని జూచియు జూపకము నే
 కరూధిని వేన వదనానల నూదక ధూమాంకరములన

మను చరిత్రము - సందేశము

బులక లంకురీతములయ్యెను. ఆతడు తన్ను బరిగ్రహించినచో మగ నేలని బంటుగా డక్కి గొనవచ్చునని యామె ముగిసిపోయెను. మదనునిచేతి కీల్పొచ్చుయై యామె దీపించు పెందత్రుణంబున లజ్జపైజేత్తి నాతని కిడ్డుముగా నిలిచి, విభ్రాంకుడై యాత డడిగినప్రశ్నకు తీరముగాఁ దనయువంతము నెఱింగించి, యింటి కగుగుజించి యాతిగ్యము గ్రహించిపొమ్మని వేడుకొనెను. కుంపనమువంటి యాతనిమేను ముగ్యునివాతిపోవచ్చుకాఁది గండులయు, నొప్పలొక్క వదనము కడదాఁకుటయు నామె కనంత పైన చింత కలిగించెను. ఆమె మానసియును మదనత్వర యొంత యుత్కృష్టముగా నుండెనో వేలిమియు మరార్చనయు జిక్కుకుండఁ, దనమాహితాగ్నిత కవరోధము కలుగకుండ, నింటికేగి కర్మకలాపము తీర్చవలెనను త్వర ప్రవరుని మానసమున నంత యుగ్మ్యముగా నుండెను. గంధగన్ధం గనయైన తపపొంగు సకరీరస్వర్ణ సుఖానియు, దానిని దిరస్కరిం నుట సిరి రా మోకొలడ్డుట యనియు వచుధిని భావము. త్రయీధర్మములు పాపములనియు. రతి పుణ్య మనియుఁ దలంచుట మోక్షమార్గ మనకు మూపుని దూరనొనరించునని ప్రవచుని యాశయును. ఆమెకు గావలసినదితాత్కాలికముబుద్ధియుమునైన మానందము; ఆతనికి కావలసినది శాశ్వతము ఆత్మీయమునైన మోక్షానందము. వారిగుఱురికి నిట్టి భావవైగధ్యముండుట చేతనే యాతని కామెహుటలు సిగ్గుకు వెగటును గలిగించెను. ఆఁడామె తెల్పుభావములు కాముకుండైనవానికి గుచించునె కాని తనకు గునింపవనియు, రేపునునాపు హవ్యములచే దృఢుడై వహ్నికాయణ్యమున నొసరిం సౌఖ్యము లూహితీయులనియు నెఱింగించి, యామె వేడికొని బిట్టబుచ్చెను. ఇట పెద్దదకాంతి క్రింగారములకు, కిర్మ భోగవిష్టంకు, ధర్మకాములుకు, ఆత్మేంద్రియానందములకు, సనాతనాధునాతన భావముకు విచిత్రమైన సంఘర్షణమహర్షయొక యపూర్వ సన్నివేశమును సృష్టించినాఁడు.

ప్రవరుని పట్నాలు వచుధినికి గోపమును చిన్నదనమును గలిగించెను. అతిలోకనుందరియైన తాను దనంతఁ దావలచి యావలపు వ్యక్తము చేయుట చుట్టం నమునకును తిరస్కారమునకును పోతువయ్యెనని యామె భావించెను. ఇంక నిల్వోపజాక రతిసంరంధిము మోటు వైహుటన నాతనిఁ గొంగిలించి

యగర మానించెను. ప్రవరాఖ్యుఁడ డోరమోమిడి, శ్రీహరినామ స్మరణ మొనరించి, యామె కుంపనము లంటిపొమ్మని త్రోసివైచెను. భోగలాలసపై నిగహమును, ఇంద్రియలోలతపై హృదయధీరతయు బొందిన విషయము నిట పెద్దన లెస్సగా నూచించుచు “కలంచునె నభులహయల్ ధీరచిత్తింబుల” నని ముక్తకంఠుడై వాక్రుచ్చెను.

త్రోపునడిన వచుధిని యూరకుండఁదోడ్చుచు భూతిదయార్ద్రబుద్ధి సద్ధతి కారణముఁయు; దయా విహీనతచే జేసిన పున్నెములు ఫలహీనము లగుననియు, దాళకన్యకాగూడిన పరాశిరాదుల కట్టి లాఘవమును జేహారలేనియు వాదించి “నీ బదు వేలచెప్పునా” “వారికంటెను నీ మహత్త్వింబు ఘనమె” యని ప్రవరాఖ్యుని నిందించెను. ప్రవచుడిని వచుధినిని దిరస్కరించుట దయాహీనతమ భూతిదయార్ద్రబుద్ధిరాహిత్యమును నూంచునా యను ప్రశ్న ధర్మనూత్తిమునకు సంబంధించినది. దానికి సమాధానము చెప్పవలసిన యొక్కట ప్రవరుకేఁదలంపలేదు. ఆతడెనియు బలకక యవ్వంజగంధిమేరి జవాబివస కదంచించు నొడలు కడిగివారి వార్చి తన కుపాస్మ్యుడైన గార్మపత్యాగ్నిని బ్రార్థించెను. అతని వేడికొని భక్తజన ప్రసన్నుడగు పావకుడు సఫలముకొవించెను. తత్త్విసాదాతిశయమున (బరదుడు నిజముదిరమునఁ గిరిగితిత్వికృష్టిసత్కర్మకలాపములు నిర్వర్తించెను. తిరస్కారచితాతాప మొకవంక విరహతాప మింకొకవంకను వేస వచుధి యచ్చట నే యుండిపొయెను.

పెద్దన యచ్చట భోగలాలసతోఁగూడిన విషము పరాయణతి కవచాన తిరస్కారములును, విషమహరాబ్దుఖమైన ధార్మిక ప్రవృత్తికి గగనదనుగ్రహమును ఫలములుగా వలరకునని నగూపించెను. దాన జహ్నిహోత్ర పరతింత్రుడై పరదార గనాగలం గోరక భగవత్పదాంబుజ ధ్యానమునఁ గాలముపున్ను ప్రవరాగ్నిక బావకుడు సన్నిహితుడై యాప్తితార్థ ప్రాప్తి కలిగించుటయు, గామాంధ్రై కంటికింపుగా గనిపించిన యాగంతుకునిపై బరగోరిన వచుధిని విఫల మనోరథయై రిలపించవలసి వచ్చుటయు నింగును నిదర్శనములు.

అంతకుమునుపే యనంగ విద్యా పారగుడైన గంధర్వ కుమారుడొకఁడు వచుధిని విహిషముల నారసి

యామెను కలచియుండెను. కాని యామె కేలాశో వానిపై ముక్కున కుదిరినదికాదు. అతం డప్పటినుం డియు చుదన వేదన ననుభవించుచు సమయమునకు వేచి యుండి, జరిగిన వృతాంతమువంత నెఱింగి, కాంక్షి మహిమచే బ్రగుని రూపము నేకాక తద్దేహ సమిధ శిఖి దీప్తిగూడ సంక్రమించి వరూధిని శ్రీదోదాన మున నొకచో బూవున చిగురుచుండెను. వరూధిని లిక్కితైన్ నా యదాగ్నమున నేకాంతనేపుపుష్ప పదమును కాని చి పిమ్మట వారు జుక్రీడవలెనందు ముండు నొడ్డున గూర్చుండి నటు నిటుఁ జూచుచు నా కటప్రపవననిఁ గాంచి, వెంటనే చేరనగి, తన విదహావేదన నెఱింగించి కోరిక యీడ్చు మని ప్రార్థించెను. అతడేవేళో కపటోక్తులు పల్కి, యామెతోఁజ్జ క్రతల విడుచుచున్నట్లు నటించి, కఠయు నెడఁగిన్న యామెనులెసను నాత్మదేశానరము నామెచే నంగీరిఁ పడేసెను. పిమ్మట వారు పొంగున కంక్షమై భావజ పరతంత్రుల బహుకాలము భోగించిరి. ఇదియుక విచిత్రమైన సంగతునము. వరూధిని యాగంధర్వకుడు యనియెడ ననురక్త కాదు. కాని భోగైక పరానణయు విరహావేదనచే గన్నగానని దియు నగుచు నాతనిచే కంచింపబడియెను. అయ్య నామె కోకరిగినగా సంతృప్తి చేపూరెను ఆమెదైహికమునఁ గాఁబోయినను మానసికముగానైనఁ బ్రవగుని పొందే మనుభవించింట్లు భావించి యానందించెను. వంచితమయ్య నామె మామత్రపుటాత్మ్యస్థితియైన గాంచుట కామె ప్రేమ స్త్రోమ్యమే కారణము. సర్వ భంగభీతి వై క్రవగుఁడామె ప్రేమ నిర్మాణించినను స్త్రోమ్యగరిను నది నిరసమానమని చెప్పుటకు సంబంధంప నవసరములేదు. క్రగాధను అపారమునైన యా ప్రేమయే పెద్దన కామెయొడ సామధూతి కలిగించినది. అందుచేతనే యాతడు తనజీవనవ్యకాంత నిత్యాది పవ్యులనఁ బ్రవగించి క్రూరఁడని. మహీనురాగముఁ డని, అహంకృతి పూర్ణఁడని నిందించెను. అకేళుఁ గన్నులతోఁ జూచి పెద్దన యల్లనఁజాలెను గాని నీతి చక్షువులతోఁ జూచికాదు. నిజమునకుఁ బ్రవగుని యంగుఁ గ్రూరితి కాని, కుమరుకాని, అహంకార ముకాని కానరావు. ఈ విషయము ప్రబంధకాలపు న్యాయస్థానమున కేక్కినఁ దీర్పాలిమముగ నుండెడిది కాఁబోలును!

గంధర్వకుయొకడు కంచనచేఁ దనవంతు డక్కించుకొనిపోయెను. భోగలాలసయందా గంధర్వకుడు వరూధియు నొండొగలగుఁ దిడిబావురాగు కాగు పెద్దన వరూధినిని కంచనకు గుఱివేసి పతనము పొంది వెను గాని కపటియైన యాగంధర్వని విడిచి వైచెను. వరూధినియొడఁ బ్రవగుఁడు యలేనివ్యాసు మును కంచనచేసెనె నాడఁ దాచింపఁ జాలెనని జూలి కనించెనోయెమో!

ఎక్కడు మీఁదెలుంగక ను

ధేన్యు సుఖైకరతిం జరి పఁగా

నవ్వల కంఠహాని ప్రతి

హాని గుఱోనచాని పుట్టు గాఁ

నవ్వెడఁగ మృనువ్య పశు

వయ్యరికే చేసుం జగంబునకొ

నవ్వఁగఁబాలు రొనము

సంకడ బాలును గిందపాలునై. 3—185.

అను నీతివ్యాసు లాంధ్యగరి నోటరావలసినదికావు. వీరిని నగువునన్నుడు గూఢజేజయుతో పాటాతని బుద్ధియుఁ బ్రవరును ముమ్యోన యంగిపించును. లేనిచో నెఱిగి యెఱింగి వరూధినియెడ నాతం డట్లు వర్ణించుటకు సాహసంపఁడు. ఆ మాటలు విఁగఁగ నే వరూధిని చిత్రము. జల్లనన్ సాగుగఁ గన్నీగు మున్నీగుగాఁ గాల్చెను. అని యామెగుండెను నూటిగా వ్రుచ్చుకొని యుండును. లేక భరివ్యక్తి గువిరహించితా భావ నయు నామె కట్టిస్థితి కలిగించియుండవచ్చును.

పెద్దన వరూధిని మాయప్రవగుల కథలో భావనాబ్రాధాన్యమును జక్కగా గుఱించెను. గంధర్వకుడు ప్రవగుని రూపముతో పాటు తిద్దేహాన మిద్ధ శిఖి దీప్తిగూడ కాఁబరి మహిమచే సక్రమించెను. ప్రవగు రూప లేజోదీప్తి యయమైన గంధర్వని యార్చి సౌఖ్యులభూతిచేఁ జూపెదిన మానసాబ్జమున నిశ్చిన్ సమయమున వరూధిని గన్పము గరించెను. ఆ భావనామహిమచే నామెను జనించిన కుమారు నందుఁ బ్రవగుని యంశముకూడ విచిత్రముగా పరిక్రమించెను. దేహసంయోగమునం దే భాగసంయో గమునఁగఁగల మధిక ప్రాధాన్యము గిట పెద్దన నూచిం చెను. “అనిమేపత్యము మాన్చి బిత్తుగుపు జూ” పను పంధమున “తొడనే గీర్వాణవధూతుకిన్ భయరక్షిట న్యామమెప్పన్ మనుష్యుని భావించుట మానుమ.

మను చరిత్రము - సందేశము

త్యము మొయిం జూపెటెనా నత్తెనీ" అనున జ్యోతిషు యందుగూడ నీయభిప్రాయమే గర్భితమైయున్నది.

స్వగోచి మొదట మనోరమను గణవాతి విభావనీ కభావతులను వివాహమాడి యామూవుతో వివిధ విహారము లొందించుచుండెను విషయాలాపణం దతఁడు పిల్లలందఱుల కేరిటం దీకటావువాఁడు కొఁడు సమాగమనయమున వరూధిని పొందిన ప్రతగాఖ్య భావన చే నామెకు జనించిన యాకుమారుని కభిరంద నీ నుములైన సుగుణములు పెక్కులవశినను భోగలాలన వదిలిన కౌను, చక్రవాక్తి హాసల సంభాషణము నాలించి యాతఁడు తలవాంచి కొంతవడి యున్నవని మదిలించుచు నరల నాతఁడతఁడతో సౌఖ్య వసుధ వింప మొదలిడెను. అతని కోక నాఁడు మి చుం బ్రాయ పు లే డి పిండు వెంటగా వనభూమి జరించు నోహరిణోత్తంసము కొనబడెను. లేడిసిగు తు చెవుల వాఁడొన్నులు పోల మొసపెయొత్తి క్రియునాననము మూర్ఖును ము న్ణునాకుమంకి నాహరిణు హంకార మొందించి "వేలలఁగుడోహలో నేను స్వాగోచిని సంకేజాక్షులతోడ నెల్లపును దర్శిస్తూ ప్త గ్రీతి ప, జ్ఞాంకూరం బఁగించినారు. తిఁబోయ వ్నాకు కోతినెయ్య మీరింఁబోయి కరింపుఁ డొక్కఁగుని భోగేద్భున్నవారింబితిన్.

"బరుణ కింతుం దనకుఁ

బల్బురం గూర్చుట భోగవాంఛఁగా

కరకుఁగ నొండుగాను, సన

చున్నధ్రువంబుగ నంగవాడనో

క్లిర సముపార్జితం బటులు

గావున విడికి లే దిహంబునం

బరమును నన్ను నట్ల పలు

పంబనిలే దిది నెప్పు కేఁకిన్

"నీని విగంబున వనిత ధీమండునై పెంపు దక్కి తిఁగుదునండగా నే వెల్లి నీ తిరుకము చూచినయం' డని వానిని నిరసించెను. ఆ మాటలుర్పి స్వగోచికి వనిత సంగము వర్ణింపవలయునను తిం పుదయిం చెను, కొని గాడి స్థిమైపడి కొమిచే నాతఁడు దుర్వారములైన కోరికకు బానిసయై వివేకము నెక్కి చురల నానెలంతిల నాణునూలు విహాయములు విహరించి వారియందు సంతానముఁ బడసెను. ఈ ఘట్టమున స్వగోచి మితిమాటిన విషయలొకతెచ్చ దివ్యకు

లకఁగూడఁ బరిహాసపాత్రుడయ్యెను. అతి మాత్ర మైన విషయాసక్తి కుంతకన్న నుత్తనుఫలము నెట్లు చెకూర్చుచాలును?

పిమ్మట స్వగోచి స్మగ్ధిరూపమున నుండునన నేకతను గగఁజార్చిచిత్తుడై కాలగిరిని యంగవగా మాతీర యాను గగఁగతియగు శౌర్యధున్యుఁడు, లేజోనిధి, మానఘుఁడు సామ్రాజ్యైక హేతు ప్రభూతాం దల్లఁపి లక్ష్మీతుఁడు, సురత్మానీశ రత్నాగ్రఁగుఁడునై కుమారవగనిఁ గాంచెను. వరూధిని ప్రసరునై గనించిన శులిలోక మైన యిఁ రాగ నైర్వ్యయి, సమామానవరమున విహించిన ప్రవరభావన, స్వగోచికిఁ గలిగిన వననీకతాపరత్కము అట్టి కుమారరత్నము జనమునకుఁ గారణము లయ్యెను. పిమ్మిశాయపాలనండి పరంపరగా నాతనికిఁ జెప్పఁ గుగఁగములతో పాటింయ కౌలువ్యమును బ్రాప్తించి యుండెను గఁబోలును! కాంతివాంతి నియాసత్య శౌననిరతుడైన యాతఁ డకౌముఁడ నిహూనిరించి, ప్రకృతివశలపాపుడై విష్ణువున నవరలాభము నంకుటయే కోక మనుతర్యుడై యనన్య పామాన్యమైన యున్నతని బడ నుటాలెను. సాత్త్వికమైన తపోశక్తి నును స్వపారతాపోశ సనసులటా నబ్బుర మే నున్నది? తల్లి గండుల పుత్రపాపముల ఫలమున, గుణానుముల ప్రభావమును, తనయులఁజుకేకాక మనుమల కణకును బ్రపరించుచున్నయొ కుమునజనించి లోకోత్తీగుణ శాలియైన యొకఁడొవరి చు తపస్సు పూర్వాపరకంఠియును నెల్లఁగరింపఁ జేయుననియు నీకథ మాచించుచున్నది

కభావతి స్వగోచికిఁ దన జనకవృత్తాంత మెఱింగించు సంవత్సరమున బార్హత్యధకుఁ బ్రసక్తికల్గింది. అతఁ డంగుప్తము నిలమోసి పంచాగ్ని సుగ్రమున ముకుంద చరణధ్యానావధానము మై దప చూచిరించు చుండ నింగ్రుఁడు భీతత్ముడై యుక్తినిఁ జను పుంజక స్థలమున వచ్చరను బంపెను. ఆమెయుఁ బతితాసన మాన నయ్యెడకేగి పూవులు తోయునట్లు వటించుచుఁ జీలుపావపట్టిర యనంగుని మోహనబామోయన నామునికిఁ గన్పట్టెను. అతఁడా మె సొంపర్యముగాంచి పగచేరకొండ విఖండిత ధ్రౌపదాగ్రఁడై జపతప ములను దమ్మును మఱచి కంఠస్థకేలిం జెలెను. కొంత కాలమున కొమె గర్భవతియై యొకయొఁడు శిశువును

గని యావిపిసాంతరమునఁ బాటవైచి యురిగెను. ద్వితీయాశ్వాసనమునవలె నిజటంగూడ శాంతశృంగ గారములకు సంఘర్షణము సంభవించినది. కాని యిచట పార్వతి నిగహరాహిత్యముచే శృంగారమున పై నెయి యగుట సంభవించెను. ప్రతియోగస్వప్నతోఁ బరికించి నతో ధీరతా నిగహములులేని యునిత్యముకన్న వానితోఁగూడిన గార్హస్థ్యమే మిన్నకున్న విషయము గోచరించును. అశ్రమ మేక్షన చేయి యాత్మశుద్ధి యుండుటయును, పెద్దన కపరిణతమైన సన్న్యాసిన ముపై కంఠేఁ బరిణతిమైన గార్హస్థ్యముపై నే యభి మాన మెక్కువ కలఁకుటయును తింగణజున్న గృహమేధి" ఇత్యాది పద్యమున "భూసుశోత్తియ గ్హస్థ్యమునకు సరియే" యని యాతఁడా యభి మానమును వాద్యముగఁ జెప్పనే చెప్పియుండెను. బూచి వంటి యా వాగదయము (తిరి పేరేమో తెలియదు) మనోరమ బాంధవ్యచాపల్యమునఁ దప మోయు పట్టణియు నాగ్రహాద్రక్షణజ్ఞ యామెను శిషిండు టయే కాక తనచేతి నాగ బెత్తియునుఁగొని పసరముఁ గొట్టిట్లు కొట్టెను. పిమ్మట యనోరమ వైదికతై లది చూచి తిన్న కందింప నతఁడు వాదినగూడ శిషిం చెను. నిజమున కౌతసి తిరున్న శాపకమి త్రిమే యయ్యెను. బ్రహ్మమిత్రుఁడు తనకడ కిందివరాక్షింఁ డగుదెంచి విద్య గలపురుష "ధనరాజ్యరమావదమునఁ గనుఁగారవి నిను శిష్యుగాఁ గైకొను కంటెన్ నేమికలన" యని పలికి యాతని నిందించెను. అతఁడు తన వాతీ వంధనమై విద్య గ్రహించుటయే కాక యజ్ఞావళియ ను నెక్కుక సత్కేము చేకు బ్రహ్మమిత్రుఁ డాగహమున నాతినిక రాక్షి పక్షియు కలుగ శిషిం చెను. యనోరమయ్యుఁత్స ఖులును ఇందీ వరాక్షింఁడును బాల్కచాపల్యమున నైసన్నేమి కుదాంధ్యమున నైసేమి పూజ్యపూజావృత్తి

క్రమము గుఱతరస్కారము కావించిరి. దానికి ఫలితముగా దీక్షముల్లిన శాపములను కుటియై యిడుమల నుడిచిరి.

పేగులేని యా వాచంశుమి మనోరగుడల శిషిండు సందృష్టమునఁ బ్రహ్మమిత్రుఁ డిందీ వరాక్షిని శిషిండునెడను, పార్వతి కన్య పడుగవచ్చిన నేవాపిని గంధర్వలకు నింపించి తిరస్కరించు ఘటమునకు శాంతిమునకు రాద్రముతో రాపడి కలిగింది. మితిమీరిన రాద్రముధాక గాకలేక శాంతియు సన్నగిల్లినది ఈ సత్యమునకు ఫలముగా బూచిగల స యా సంచుమి నుచుడి కౌపంశఁబోయెను; బ్రహ్మమిత్రుఁడు కూడ కగ్గనుయ్యెను; పార్వతి ప్రాణములే కొల్పోయెను, మాద్దుమీఠిం యాగహమును, ఒరనిర నమును బెద్దల కైనఁ బాపకారములే యగుననుట కీ కృతాంత ములే నిదర్శనములు.

వరూధినిని వంశించిన గంధర్వ కుమారునికి బార్వతిని జంపిన దేవాపికిని బెద్దన తిగిశిక్ష విధించి యుండలేదు. అసులమైన యువరాగాతికి నునుచే గంధర్వఁడు శ్రింతివృత్తయ్యెడ కొదమున్న నాతిని దైవన గామమే కాని ప్రేమకాదు. ఇంక నేవాపి విష యును నాతిని కలపు కష్టమై గొవుటయే శిక్ష యని భావించనకునా?

పెద్దన శృంగార ప్రధానమైన ప్రబంధమునంగును నానందముతో పాటుపదేశమును గూడఁ బంపి పెట్టి తన కౌశల్యమును సమగ్రమయోజన గుంపరము కౌచించెను. అతఁడు గ్రహించిన కథ రసనముచితియును, గల్గింప కయునగుట యందుకుఁ దగిన యవకాశ మొసంగెను. ఆ యవకాశమును సక్రమముగా నుపయోగించుటలోఁ బెద్దన దూపిత ప్రతిభ ప్రకంపనీ యును.

అంతా దొంగలే!

శ్రీ సర్వేపల్లి రామారావు

[ప్రిల్ నందిక తరువాయి]

మూడవ అంకం

[మొట్టి రెండు అంకముల మాదిరి పం.]

సుందరమ్మ : ఈ స్వాంతుహ్య!

సుబ్బవరసమ్మ : శంషవా, పోనా? ఏం చేస్తే బాగుండుంది?

సుం : కూర్చోండి తల్లీ, మీరు పోతే రజనమ్మ వామిది కోప్పడుతుంది.

సుబ్బ : అసలు నేను వచ్చింది రజనమ్మ మాట్లాడాలనే, చాలా ముఖ్యమైనవిషయం, ఎవరినో భోజనానికి పిలచేస్తానని ఎవరినీ?

సుంద : ఎవరూ లేదమ్మ, కుటుంబయ్యగారు,

సుబ్బ : [దగ్గరకు వచ్చి] ఎట్లా! ఇప్పుడు కుటుంబయ్య ఇక్కడికి తరచుగా వస్తున్నాడన్నమాట.

సుంద : వస్తూన్నాడు.

సుబ్బ : ఎంచేతి?

సుం : మిల్లు వ్యవహారంతోనం, మీరుంకంకమ్మ.

సుబ్బ : వాళ్ళేనో వ్యవహారాలు మాట్లాడుతుంటే నే నెంకమ్మ అడ్డం, చుట్టే వస్తాను.

సుంద : తప్పుకుండా రావాలి తల్లీ.

సుబ్బ : తప్పుకుంక, వాళ్ళవరస బయట వెడితే వెళ్లి నీ రజనమ్మ మాత్రం నేను వస్తానని చెప్తూ, ఆమెను బాగా అలాగిందనునా, ఆమె తండ్రి మరణించడం నా తప్పా? మా అబ్బాయి—నేను చెప్పిన మీకు అర్థం అవుతుంది కదా?

సుంద : బాగా అవుతుందిమ్మ, అయితే ఈ విషయం బిడ్డతో నేను చెప్పలేను, మీరే చెప్పండి.

సుబ్బ : [పిల్ల పుగంటి నిశబ్దం కుంది] అదుగోమిమ్మల్ని పిలుస్తున్నాడు, నేను వస్తాను. [వెనుకం?]

సుంద : తాటికి ముందే.

[కుటుంబయ్య చెయ్యి పట్టుకొని విజయశక్తి ప్రవేశిస్తుంది. వెనుక సీతమ్మ, క్యామల, రజనీ వస్తారు. సుందరమ్మ వెళ్లిపోతుంది.]

కుటుంబయ్య : [విజయశక్తితో] అబ్బ! భోజనం చాలా ఎక్కువ అయింది, కొంచెం పట్టుకో నీకు పుణ్యముంటుంది. [విజయశక్తియవడలి దూరంగా పోతుంది.]

కుటుం : [అమెదగ్గరకు వెళుతాడు] మీ తోబుట్టువులు అందమయిన పిల్లలు, మీ రజనీ భారీ అయిన పిల్ల, పిల్లల నాడెం నాకు తెలియకపోలేదు, అయితే అందరిలో నీవే ఇష్టం.

విజయ : మా అమ్మగారితో మాట్లాడండి.

కుటుం : సీతమ్మగారూ, ప్రేమ్ కుమార్ ఎంకుకు భోజనానికి రాలేను?

సీతమ్మ : ఊర్లో లేను, వాడేదో మిలటరీలో చేరాలని వెళ్ళాడు, నా ముటుకు వాళ్ళనాన్న స్థానే మిల్లులో చేరించాలని వుంది.

కుటుం : ఏం చేస్తాడు మిలటరీలోకి చేరక, ప్రసీ తమ్మతో మీరు శ్రీనివాసన్న మాచారా?

సీతమ్మ : మాడలేను, మామమటారా?

కుటుం : [ఏమి చెప్పడానికి తోచక జవాబు చెప్పకు, కజయ్యవైపు తిరిగి] నీవు, సీతమ్మగారు, మీ

అక్క చెల్లెలు మా ఇంటి కొకమారు రండి, మీరెం చిన్న పిల్లలు కూర్చుంటే రోజునా పూలమొక్కలు

ఏదిమేయడానికి, మధ్యాహ్నం భోంచేసే బయలు దేరారంటే సాయంత్రం భోజనానికి మళ్ళీ ఇంటికి చేరకొను, మీకోర్కెను ఏమీ విన్నో

దాలు లేవుగా, ఇద్దరూ ఒక చిన్నదంగా వుంటుంది.

సీతమ్మ : మేము ఎక్కడికి వెళ్ళేమిటి! ఈ అవ్వల వాళ్ళబాధ ఎక్కువగా వుంది.

కుటుం : పనుంటే మీరువెళ్ళి చూసుకొండి, నేను మీ అమ్మయ్యతో పిచ్చాపాటి మాట్లాడుతాను,

సీతమ్మ : మీ ఇద్దరూ వచ్చినంతసేపు వుండండి, [విజయ వద్దకు వెళ్ళి] కుటుంబయ్యగారితో మాట్లాడా

తలమ్మ?

విజయ : ఇంకా లేదు.

సీతమ్మ : ఏం ఇచ్చుంటేదా?

విజయ : పన్నెండువేల రూపాయలు ఎలా అడగను?

సీతమ్మ : అయితే అడగవద్దులే.

విజయ : ఆ నీకుగాను జప్తి చేస్తే ఏం చెయ్యను? బట్టలు కొంటాడు మాత్రం....

సీతమ్మ : నే నడుగుతాను తల్లీ. నీకంటే కాక్రము?
విజయ : ఇదే ధైర్యం చేయవలసిన సమయం. నే
చేస్తాను.

కుటుంబ : (శ్యామల పక్కగా పోఫాలో కూర్చోని)
మీరు అక్కచెల్లెలు అన్యోన్యంగా వుంటారు
కదూ?

శ్యామల : చాలా.

కుటుంబ : మీ అందరిలోను ఎవరు తెలివైనవాళ్లు.

శ్యామల : విజయ.

కుటుంబ : (విజయవైపు చూస్తూ) ఆమెకు పెళ్ళి
చేయరా?

శ్యామల : ఇంకా ఏమీ అనుకోలేదు.

కుటుంబ : అందుయిన నిక్కమా?

శ్యామల : మహా!!!

కుటుంబ : నిజం. ఈ కాలంపిల్లలు మాదిరి పెనిసిల్ లాగ
వుండరు. ఏమనగా వుండరు. పాఠశాలకాదు,
పాట్లకాదు. నుంచి గడుస్తనగలగా వుంది.

శ్యామల : దాన్ని చూస్తే హడలు.

కుటుంబ : ఖచ్చితమే?

శ్యామల : డబ్బు విషయంలో అతి జాగ్రత్తగా
ఉంటుంది.

కుటుంబ : మనలివాళ్ళ విషయంలో, జబ్బుకాళ్ళ విషయంలో
దయగా వుంటుందా?

శ్యామల : విక్రీతి దయగా వుంటుంది.

కుటుంబ : నయకయిన ఏనిషేనా?

శ్యామల : [ఎగాదిగా చూస్తుంది, అశ్చర్యంతో
కోపంతో చూస్తుంది.]

కుటుంబ : [లేచి] శ్యామలమ్మా మీ అక్క దగ్గరకు పో
అమ్మా. మాడు [రజనీవైపు చూపించి] రజనీ
ఎం అలా కొంపముంగినట్లు కూర్చోంది?

విజయ : [కుటుంబమ్యుద్గరకు వస్తుంది. ఆయన ఆమె
వద్దకు వస్తాడు. ఎద్దిమాస్తేజముండుకు వస్తారు.]

కుటుంబ : ఏం దమ్మాయి నీ చేతిలో వుండేది?

విజయ : బ్యాగండి.

కుటుంబ : ఎందుకు?

విజయ : మాకు జేబులు లేవు చూడండి.

కుటుంబ : అవునవును.

విజయ : కుటుంబమ్యుగారు, మా అమ్మ మిమ్మల్ని
అడగమందండీ.

కుటుంబ : ఏమిటి?

విజయ : బాకీవాళ్ళంతా ఒక టయినట్లుంది. ఇంకవరకు
ఎన్నేళ్ళయినా అడిగేవాళ్ళు కొర. ఇప్పుడు

ఊర్పి సావనీయడంలేదు. నాకు ముందంటే
నాకని...

కుటుంబ : రావలసినవాకి అడగడం తప్పా?

విజయ : సామ్యువుంటే గడండి? ఉంటే ఇన్నియ్య
తిన్నుంటామా? పెద్ద మొలకూడ, సన్నెండు
వేలు కావాలి. మీరు దాన్ని జతపరిస్తే ఈ
సన్న కొర పోగ తీరిపోతుంది. [జవాబులేదు.]

కుటుంబ : లావుగుగార్ని చూచారా?

విజయ : ఎయన ఎందుకండి?

కుటుంబ : మీరు నాకు ఇగవై వేలు ఇవ్వాలి. మళ్ళీ ఈ
సన్నెండువేలు అయితే ముప్పయిరెండు వేలవు
తుంది. నేను మీకు ఇచ్చింది ఎక్కడికి పోదను
కొండి. వసూలు చేయడానికి తరుచుతరచు తీసు
కొంటూనేవుంటున్నాను. [అగి సీతమ్మదగ్గరకు
వెళ్ళి] మీ రెండవ అమ్మాయిగారు చెప్పారు
మీకు సన్నెండువేలు కావాలి. తీసుకురావ
డానికి వెళుతున్నాను. [వెళ్ళుతాడు.]

సీతమ్మ : [విజయతో] మాతల్లీ! ఇలారా, పెనవజబ్బు
అడగవద్దులే అనుకున్నా.

విజయ : అడిగానులే అమ్మా. [శ్యామల వెళ్ళ
పోతుంది.]

సీతమ్మ : శ్యామలా! ఎక్కడికి వెళుతున్నావు?

శ్యామల : నాకు నిదనస్తూంకి.

సీతమ్మ : కూర్చో.

శ్యామల : పోతానమ్మా

సీతమ్మ : కూర్చో. [పోబోయ్యో శ్యామల వాళ్ళ తల్లి
దగ్గరకు వస్తుంది] మనస్థితి ఏమిటి? నీవు నిద
పోవడం ఏమిటి?

శ్యామల : 'పాడింశ పాడరా పాచిపళ్ల దాసరి' అని
ఏం ఉపయోగం? నీచేతగాదమ్మ కన్యకవారాలు
చక్కబరచను.

సీతమ్మ : నాచేత కాకపోతే నీవు చేయకూడదూ
మాడ్డం.

శ్యామల : నేనా? బాబోయి!!!

సీతమ్మ : కూర్చో శ్యామలా, మనం ఏం చెయ్యాలా
కొంచెం చెప్పు.

శ్యామల : మనం దణ్ణంపెట్టి ఊరకొవాలి. ఇది నా అభి
ప్రాయం.

సీతమ్మ : వాళ్ళు మళ్ళీ దోచుకుంటుంటే...

శ్యామల : మనమేమి చేయగలం! అంత వాళ్ళు అమ్మ
పాతే నీ మిగిలిన మనకవుతుంది. పాతపీడ వస
లితే కోర్తి ముఖంగా వుండవచ్చు.

అం తా దొంగలే!

సీతమ్మ : ముంగు నీ చరించి నీకేమీ భయంలేదన్నమాట?

శ్యామల : లేదు, పాపం రజనీపెళ్లి కాదేమో!

సీతమ్మ : ఎండుకట్లా అపశకునం పడుతున్నావు?

విజయ : ఎర్రన్నా రా మాట?

శ్యామల : అందరూ, నేను కనుకయితే ఈ వెళ్ళవెళ్లి నాకు వద్దేదీదును.

సీతమ్మ : నువ్వుకాడీ శ్యామలగా తనుగా అవుతున్నావు. నన్ను చివాట్లు పెట్టావు ఇప్పుడు అక్కయ్యను అంటున్నావు. మాడు, రజనీ ఏడుచుంది.

శ్యామల : [రజనీ వద్దకుపోయి] నామీద కోపమా అక్కయ్యా?

రజనీ : [కట్టి తుడుచుకొంటూ] లేదు, నీవు గిగిరిన తెలియక అంటున్నావు వాళ్ళిద్దరినీ ఎంత చెప్పినా ఆయన ఏ నేరాగుకొడు. నా వెళ్ళికి ఒప్పుకొంటే అమెకే మంచిది.

సీతమ్మ : ఇదేం పాపమే పిల్లల్లా రా? నేను ఏమి చెప్పినా కాదంటారు. మీరు చెప్పరు. చూడండి, మనలాడున్న చూరిస్తే బాగుంటుందా?

విజయ : ఎవరిని విర్పాటు చేసుకుందా?

సీతమ్మ : మరెవరియినా. నువ్వువరసమ్మ చెప్పింది; ఆయన పేగు ఎక్కడ పెట్టినో, అమె ఎచ్చిన అక్కమ్మ [డామగులలో మాడు శ్యామలా? విజయా, నీవు మాడుకట్లా బీకవామీదపెట్టానా? నీవు మాడు రజనీ. [ఎవరూ పక్కరు] ఇదిగో నాబ్యాగులో వుంది. [అని తీస్తుంది. చదువుతుంది] భోవనారాయణరావు గారు. [శ్యామల వైపు చూచి] ఎందుకే నవ్వుతున్నావు?

శ్యామల : మన ప్రభుకంతా వెతికినంతో నోబోతుంది.

సీతమ్మ : నీకేమీ నన్ను చంపేనాకా కలలవులే. నువ్వెరుదుగుతున్నావే అవతల.

శ్యామల : [ఎగ్గరకుపోయి] లేదులే అమ్మా ఒంగరు కదూ? మంచిదానినే [అమ్మను ముద్దు పెట్టుకుంటుంది. రజనీ, విజయ, అమ్మదగ్గరకు పోతారు ఒక రృదానికి.]

అప్పన్న : [ప్రవేశించి] లాయరుగారు వచ్చారమ్మా. [అని వెళుతాడు.]

శ్యామల : నేను పోతాను—

సీతమ్మ : మీరందరూ వెళ్ళి పండుకోండమ్మా. పరవా లేదు.

క్రీనివాసన్ : [ప్రవేశిస్తూ] నే చెప్పింది మీకేమీ చెప్పి కక్కడంలేదని రావడం మానేశా. నేను చెప్పబోయ్యే చెడువాక్యకు నన్నేమీ అనకండి.

సీతమ్మ : పరవాలేదు. మీరు అవేదా తెలుస్తూను.

క్రీనివాసన్ : ఈపరిస్థితులలో మీకు ఏమ్యు అర్థమవరగ.

సీతమ్మ : లాయరుగారు, మానల్ల మీకు శ్రమకలకు తుందిగాని ఒక నయాప్రెసామాడా లాభంలేదు.

మీరు మానుకోండి, మంచాయన ఇంకొకరు వున్నాను.

క్రీనివాసన్ : మహారాజు గా! నాకు ముంగుగా చెప్పి పంపివుంటే ఈ రావడం తప్పిచాయ్యేదిలెండి. పోనీలెండి. మీకాయితాలుఅంతా తీసికెళ్ళండి.

సీతమ్మ : ఇంకా ఆయన తో గూటలాడండి. అట్టే తొందరలేదు.

క్రీనివాసన్ : తొందరకే. మంచివాడు, గొలిచినవాడు, అందిచుయినవాడు అంటున్నాను. వాళ్ళే వుంచుకోండి. తప్పకుండా... ఎవరాయన?

సీతమ్మ : భోవనారాయణగారు...

క్రీనివాసన్ : కథావ! తగినకట్టి చూశాను. వాడి పన్నును రద్దుచేశారు క్లయింటు డిబ్బు కొట్టి వేశాడని.

సీతమ్మ : తమిందండి. క్రీనివాసన్ గారు మీరే వుండండి.

క్రీని : [వేటిలో కాగితాలు చూస్తూ] మీకు భోవనారాయణగాడే ఉండాలమ్మా. మీ కాగితాలు చూస్తూవుంటే గడువుతీరే తగిఖా అరవై వేలది ఒకటి కనుపించింది.

సీతమ్మ : ఏం చెయ్యమంటారు?

క్రీని : అది మిమ్మల్ని అడగాలని వచ్చేను. మీరు, ఇల్లు అమ్మవద్దెన్నాను. కుటుంబయ్యగారు, మిల్లు ఏలానికి తెమ్మరి నాకు కబురుచేశారు.

సీతమ్మ : కుటుంబయ్యగారా? అబద్ధం.

క్రీని : అయితే ఈ వుత్తిరం చిత్తగిందండి. (జేబులోనుంచి వుత్తిరం తీసి ఇస్తాడు.)

సీతమ్మ : ఉత్తరం నావద్ద నేవుంచి వెళ్ళింది.

క్రీని : మా కాగితాల్లో వుండాలి.

సీతమ్మ : కుటుంబయ్యగారు, నిశ్చయమిన్ని మార్పుతో పోతే మీకు ఇస్తామెండి. (క్రీనివాసన్ వుత్తిరం ఇస్తాడు.)

సీతమ్మ: మీకు తెలియదా వటుంబయ్యగారు
మా ఇంటికి తిరిగి వస్తామని?

శ్రీని : అలాగా?

సీతమ్మ: ఈ అమ్మాయిలంటే ఆయనకు మిక్కిలి
అపేక్షగావుంది.

శ్రీని : రొట్టె విరిగి నేతిలో పడిందన్నమాట.

సీతమ్మ: మా ఇంట్లో భోజనంకూడా చెస్తూన్నాడు.

శ్రీని : దానిలో వింతి ఏమిలేదు కాని, ఒక వేళ
మీరు ఆయన ఇంట్లో భోజనంచేస్తే మటుకు
కొంత ఆశ్చర్యంగావుండేది.

సీతమ్మ: మా పోస్టులు పేను మునిచేసుకొంటే వారు
మాకు పెద్ద మొత్తంకూడా ఇస్తామన్నాడు.

శ్రీని : కావాలంటే నే నివ్వకా అమ్మ మీకా
సొమ్ముకీ టియార్లైవేలు ఇల్లుకట్టడానింటే
నాకు ఇబ్బంది కాని పనులు ఇవ్వవేల
నాకోకలెక్కా?

సీతమ్మ: మిమ్మలను అపార్థం చేసుకొన్నదానికి
వెయ్యి తుమాపణలు, నాకేమీ తెలియదు
బాబూ, మూల గూర్పుని విడవలసినదాన్ని,
వీలులేక వ్యవహారాలలో చిక్కుకున్నా.

శ్రీని : (కమెలద్దకు వెళ్ళి) నేను ప్రయత్నిస్తాను.
వటుంబయ్యగారితో చెప్పి మిల్లు అమ్మడానికి
లేవద్దని. అయితే ఒక్కచరితుమీద మీరు కట్టే
ఇల్లు మాత్రం అమ్మకతప్పదు. (సీతమ్మ
కొపంగా చూస్తుంది) నేను మీ మంచికి
చెబుతున్నా నన్నమాట. మీకు ఒక్కదానిలో
సహాయం చేసినవాడి ప్రతిఫలంగా మీరు
మరొకదానిలో నన్ను ఇరికించగూడదని
(గ్రహించాలి. (జవాబులేదు. అప్పున్న ప్రవేశిస్తాడు.)

అప్పున్న: నీకేం గారు చెప్పారమ్మ.

సీతమ్మ: [లేచి] రమ్మను [శ్రీవాసనతో] మీరు
నీకేం గారితో ఒక్కటేగా వుండండి. నేను
ఈ విషయం మా పిల్లలను అడిగినాను.

శ్రీని : అలాగేలేండి. [సీతమ్మ ఎడమవైపునుంచి
వెళ్ళిపోతుంది.]

నటే : [ప్రవేశించి] నయస్కారం శ్రీనివాసన
గారు.

శ్రీని : ఎలా వున్నావోయ్?

నటే : మీరు సీతమ్మగారి కోసం కొనుక్కొన్నారా?

శ్రీని : ఒకరు నాకోసం కొనుక్కొంటారోయి, అయితే
సీతమ్మగారి సంసారం మోతుబరులు కొబ్బరి
నే నీ వస్తాను. సంగీతం చెబుతున్నావటోయి?

నటే : క్యామలమ్మ వారి నాన్నగారు చనిపోయే
టప్పుటినుంచి మా నేసిందండి.

శ్రీని : వారి పరిస్థితులేమి బాగాలేవు. వాగు చెప్పిన
లేనుకుంటాను.

నటే : అలాగా?

శ్రీని : ఆవును.

నటే : కాంతారావుగారు, కొట్టివ్వక నేనాట్లు.

శ్రీని : చాలా జబ్బు సంపాదించాడు కాని—

నటే : గువ్వలు చంపే దనకొట్టాను.

శ్రీని : ఎక్కడ లాభాకోసం వ్యాపారంలా
పడేశాడు. పాతచేసే దానికంటే అప్రమాదం
కదా?

నటే : గొప్ప స్త్రీ పెట్టి పోతా రుకొన్నా.

శ్రీని : వాళ్ళకు తిండికి తిండివుంటే అది నాగర్వమా
అనుకోవాలి.

నటే : ఆశ్చర్యం. ఇంట్లోడలు ఆవుతయి; ఒడలు
బండ్లుఆవుతయి.

శ్రీని : ఎగిరితో అనబా. [ఇద్దరు కొంతకేపు మాట
లాడగా.]

నటే : విశ్వేసుంటాడు?

శ్రీని : అనే దారికేముంది? విడవ్వలసిందే.

నటే : అంతేనా. తిండిందండి. నేను అర్థంటుగా
వెళ్ళానని సీతమ్మగారితో చెప్పండి.

శ్రీని : మళ్ళీ వస్తావుకదా?

నటే : దేవుడెయ్యను

శ్రీని : సీతమ్మగారిని పూమ్మింటా? కొంచెం
ఒడార్చరాదు.

నటే : నామాటలెవల్ల ఏడుపు జన్మిస్తావుకుందేమో,
మీరంటే లాదురుగారు. పొంకంగా ఏడ్చి
నాను. ఒడదాస్తాను. అయితే వారు సంగీతం
చెప్పకొరన్నమాట?

శ్రీని : లేదు.

నటే : అయితే నాకు నావు. [వెనుకనుంచి వెళ్ళి
పోతాడు.]

సీతమ్మ: [ప్రవేశించి] నీకేం వెళ్ళిపోయాడా?

శ్రీని : నన్ను చూచి. మీరంతా పనిమీదవున్నాడు.
మగ్గ నేను ఎందుకూ యల్ల వస్తానని వెళ్ళాను.

సీతమ్మ: పిల్లలు ఆయన్ని టికి రమ్మన్నారా?

అంతా దొంగలే!

శ్రీని : వెళ్ళినవాడు ఎలాగూవెళ్ళాడు, మరి పిల్లలేం చెప్పారమ్మా?

సీతమ్మ : ఏమీ అనలేను. కుటుంబమ్యుగారిని చూడండి ఏమీ చెప్పరట.

శ్రీని : ఆయన ఏమిచేస్తాడంటారు?

సీతమ్మ : ఆయనవిల్లు అమ్మించాలని శాయశక్తుల ప్రయత్నిస్తున్నాడు. నూటిగా, ఆయన్నే అడుగుదాము, మమ్ములను ఎండుకు నాశనం చేస్తారని.

శ్రీని : ఆ ధోండ్లిలో మాట్లాడితే అసలుకే మోసం.

సీతమ్మ : నేను మాట్లాడను లేండి. మొదటిసారి మేం చెప్పిలాడండిమా? మాట్లాడితే మళ్ళీ అదేసరి అవుతుంది. విజయమ్మ పట్టుదలతో వ్యవహారం నడుపుతానంటున్నది

శ్రీని : ఎంతకాలం బ్రతుకుతాడు ఆయనలాడయినా? అమ్మాయి ఆయన్ని పెండ్లాడినంతే అస్త్రీతంతా మనకే దక్కుతుంది. కొంచెం ఆలోచించండి?

సీతమ్మ : చిరకాలం బ్రతుకునీ ఆయన్ని ఎవకీ గౌరాలి ఆయన అస్త్రీకి నూది నూకు దక్కిలేచాలి. మాకు ఇయ్యవలసింది ఇస్తే అడవిపదివేలు.

శ్రీని : మీతో మాట్లాడితే ఏం లాభంలేదు. బ్రతుకే లేని వాళ్ళు.

మండ : ప్రవేశించి కుటుంబమ్యుగారు వచ్చారమ్మా.

సీతమ్మ : కొంచెం ముండు ముందరమ్మా. శ్రీనివాసన్ వైపుమాచి రూలుండాలి.

శ్రీని : ఉండాలా?

సీతమ్మ : ముందరమ్మతో కుటుంబమ్యును సీజనుకు రమ్మని సంజ్ఞ చేసి శ్రీనివాసన్ తో విజయను పంపుతాడు వెళ్ళింది. ముందరమ్మ వెళ్ళింది. కుటుంబమ్యు ప్రవేశిస్తాడు.

శ్రీని : ఏం కుటుంబమ్యుగారూ ఎక్కడి కొచ్చారేం?

కుటుం : రావూడదా?

శ్రీని : మీరిక్కడ మకాంవేస్తున్నారని పూరంతా అంటున్నారు.

కుటుం : అనుకోనిండి, దానివల్ల మనకేం నష్టం.

శ్రీని : మీకేం? పెద్దనాటకం అడుగున్నారే? ఒక ప్రక్క వీళ్ళమీద వ్యవహారం నడిపించమంటున్నారు. మరో ప్రక్క వారితో సరసలాపాలు సాగిస్తూన్నారు. నాకేం బోధపడటంలేదు.

కుటుం : లాయరుగారూ, నా వినోదాలు నావి. వాటితో మీకేమి అవసరం లేదు. మీ పని మీరు జరిపించాలి,

శ్రీని : విజయమ్మ చేతిలో మీరు ఆట బొమ్మ అయ్యా రటగా?

కుటుం : ఎవరు చెప్పారు?

శ్రీని : వాళ్ళిద్దరి చెప్పింది.

కుటుం : అధిక ప్రసంగం.

శ్రీని : వీళ్ళంతా ఏదో కుట్రపన్నుతున్నారని జాగ్రత్త నుమండి.

కుటుం : ఈ కుటుంబమ్యు ఏమంత అమాయకుడా? తమరిం దయ చేయండి.

శ్రీని : చిత్తం మరల దగ్గరకు వచ్చి ఇల్లు అమ్మకం విషయం వరి సాగిస్తున్నారన్నమాట.

కుటుం : తప్పుకుండా శ్రీనివాసన్ వెళ్ళిపోవో తాడు.

కుటుం : లాయరుగారూ! శ్రీనివాసన్ కనకకు వస్తాడు. నేను, పుల్లయ్య మాట్లాడిన విషయం, మీతో చెప్పినా? వాడు ఇంకా ఇల్లు కడు తున్నాడు. వాడితో మంచిగా వుంటే మనకు కనికయినా నుంచి.

శ్రీని : మళ్ళీ వాడితో లావాదేవి పెట్టే రన్నమాట. నోటకొచ్చినట్లు మాట్లాడాడు వెళత.

కుటుం : మీరు ఇంకా ఉక్రేంకంగా వున్నారన్నమాట. విమోచిండి, అంతి పంతం అయితే పనులు ఎలా జరుగుతాయి.

శ్రీని : మీ శిల్పి పాఠాలు మీరి. నేను మీతో ఇల్లు అమ్మకం చేయిస్తానని వాగ్దానం చేశారు. అది మాత్రం చేస్తాను. ఇకర విషయాలతో నాకేమి విమిత్తంలేదు. రిజను ప్రవేశిస్తుంది. దగ్గరకు పోయి కుటుంబమ్యుగారిని మీరే ఒప్పించాలి. నా కల్ల అయ్యేలాలేదు. మీకు సాగ్యమవు తుండేమో చూడండి. వెళ్ళుతాడు.

కుటుం : విజయదగ్గరకు పోయి లెదగబ్యాగ్ లొంచి నోట్లకట్టలు తీసి సొమ్ము ఇదిగో. అప్పల వాళ్ళతో జాగ్రత్త సాగ్యమైసంత వరు తోసివేతకు చేరమాడు. ఇచ్చిన వాళ్ళకే మళ్ళీ ఇచ్చేవు సుమా. రిజను వెళ్ళిపోతుంది సొమ్ముకు రసీదు?

విజయ : అవతల ఇస్తాను.

కుటుం : సొమ్మరసీదు, నీచేతిలో సొమ్ము, నాచేతిలో రసీదు, ఒక సారిపడాలి. అమె మేజానద్దకు వెళ్ళి. వ్రాసితేచ్చి ఇస్తుంది. ఇద్దరూ పలకరు

కొన్ని క్షణాలలో ఏదో చెప్పాలని వుంది, కను లేదూ అలా?

విజయ : ఏమయిందా?

కుటుంబ : ఇప్పటి పరిస్థితిలో మీకు ఇంత పెద్ద ఇల్లు అనవసరం. వచ్చిన వాళ్ళంతా పట్టణం, భోజనాలు పెట్టుతుంటే వీటిలో పడవ నీ కన్నా ది తెలుసా?

విజయ : ఈ విషయంగా నే నూ బంధువు ఒకాయన, వాళ్ళ గ్రామానికి రమ్మని తొందర చెప్పాడు.

కుటుంబ : ఈ బ్రాహ్మణ్య నిజం అనుకోకండి. మీరు రాత్రు చేసే మర్యాద, వెడితే నిజం బయట పడుతుంది.

విజయ : అయితే ఇక్కడే వుంటాను.

కుటుంబ : ఉండి ఏం చేస్తారు అంటే?

విజయ : అనవసరం వస్తే నూ క్యాబుల సంగీతపు పాటలు చెబుతుంటా.

కుటుంబ : చెబితే మిగత అంతరికి మే ఎందుకు పెట్టాలి ఊరికి కూర్చో చెబితే?

విజయ : నేను కూడా ఏదో పోలో చేసాలనుకొంటున్నా.

కుటుంబ : నిజం గానా? ఏం పని? ఏం పని?

విజయ : ఇంకా నే నేమి అనుకో లేను.

కుటుంబ : దాని నిజమే నేను నితో మాట్లాడాలి. [నీళ్లు నలులుతూ] నాదగ్గర చేరరాదూ. నూ ఇంట్లోనే వుండువుగాని

విజయ : [నీటిని చెప్పడానికి తోడగు. చికాకు పడుతుంది.] నూకలి గారు ఒప్పుకోరండి. నూవారి సంతా ఎలా నిడచి వుండేది?

కుటుంబ : అలా అంటూ నేమిటి, విజయలక్ష్మి? ఈడు వచ్చిన పిల్లలు నీదారి నీది వాళ్ళవారి వాళ్ళది కదూ?

విజయ : నేనలా అనుకోనండి

కుటుంబ : ముని కేపడవలోంచి తిప్పించుకోవడం తప్పా? నిళ్ళలోపడిచావడం మంచిదా? ఏం చెప్పతూ?

విజయ : నూపావ మనకడం లేనండీ. [కొంతసేపు ఎవరూ పలుకరు]

కుటుంబ : నీను తలచుగా ఇక్కడికి రావడం ఎందుకో తెలుసా?

విజయ : నాకు తెలియదు.

కుటుంబ : మీ వారి కోసం నన్ను బలి చెయ్యాలనా నీ అభిప్రాయం?

విజయ : ఏమిటి కుటుంబయ్యగారు అలా మాట్లాడుతున్నారు? తిమిందండి. మీరు గొప్ప పౌర బాటు పడుతున్నారు. మీకు ఎవరూ లేరు. ఇక్కడికి వస్తే కలికివుండడం జరుగుతుందనుకొన్నాం. అయితే మీరు అపార్థం చేసుకున్నట్లంది అది కొంత నిజమే. నూ తిండిగా గండగా మీకు అలీ వచ్చేవారుకా మిమ్మల్ని అవతలకూడ రమ్మని కప్ప పెట్టి వుండకూడదు. ఎవరి సమస్యలు వారు ఎక్కువగా వాలి. ధైర్యం తో పరిష్కారం చేసుకోవాలి. కాని ఎవరిని బాధ పెట్టకూడదు. (నిశబ్దంగా వుంటారు)

కుటుంబ : ఎంతమంది మీరు? నీవు, సీతమ్మగారు, రజని, క్యాబుల.

విజయ : నుందరమ్మకూ.

కుటుంబ : అమె ఎవరు?

విజయ : నూ కుటుంబయ్యి. అయినా నున్నట్లుంటా పోని పెద్దవాళ్ళను చేరింది. నేను లంటి మనిషి—

కుటుంబ : నా దగ్గర వచ్చినా నాల్గు బ్రతుకే? మీదగ్గర ఎలావుండవూ అన్నాళ్ళు? మీరు నలుగురు చాలానా? ఒక వేళ కిలోనం వుంచుకో నలసిగస్తే ఇంకమందిరి భరించాలనా?

విజయ : మిమ్మల్ని ఎవరు భరించమన్నారండీ?

కుటుంబ : అది కొడు చిన్నప్పుడు ఒంటరిగా వుండేనా, ఫగవాలేను. యున్న చిల్లినవాణ్ణి ఏ ప్రమాదం ఎప్పుడు కనుండా అని

విజయ : ఒంటరినం మీకు కోరి తెప్పకొన్న నేకదూ?

కుటుంబ : నాకు పెళ్లి చేసుకోవలసి వుంది.

విజయ : (ఆశ్చర్యంగా) తోడు కావలంలే పెళ్లి అవసరమా? మీ తల్లి తండ్రులు అన్నాడుకదూ?

కుటుంబ : 'బబ్బ', 'డబ్బు' అని ప్రాణం తీస్తువుంటే వాళ్ళ మొఖంకూడా మాడడంలేదు. ఎవరన్నా చిన్న అన్యాయునిగా మంచి మొదట కొన్ని గొంతుల దగ్గర పెట్టుకొని మాడాలి వుంది. నేను వున్నాను ఫగవాలేను అవతల కాస్తా కూస్తా కూడా పెట్టిపోతాను. పెళ్లిచేసు కంటే ఏమి? చేసుకోవాలే ఏమి? అంత ఒక కే కదూ!

విజయ : [రాద్రమూర్తి అవుతుంది] కుటుంబయ్యగారు, మీరు తిమింద పెళ్లిపొండి. ఇంకొక తిమిందా మీరిక్కడ వుండడానికి తగరు

అంతా దొంగలే!

మీరు అమాత్యునిగానే అనివుండవచ్చు. కానీ దానికి ఇంకొక అర్థంకూడా వుంది. అది తలచుకుంటే ఒక్క మంచుతుంది. వెళ్లిపోండి.

కుటుంబం : [భయంతో, సిగ్గుతో, మాటలు తడవకుతూ] నే నేమన్నాను విజయ?

విజయ : ఏమీలేదు. మే మెవరనుకొన్నాను. మా తండ్రి ఎవరో, ఆయన మీకంటే సాయం చేశారో, కొంచెం స్మరించుకొండి. (దాచుకున్నట్లు వెళ్ళి నోట్లకట్టలు తీసికొనివెళ్ళి ఆయన చేతికి ఇస్తుంది.) మీ దబ్బు తీసికెళ్ళండి. లాయరుగాను కావలసినంత ఇస్తానన్నాను. వెళ్ళండి, లేచా లే సుందరమృగారిని పలుస్తాను. (సుందరమృ (ప్రవేశిస్తుంది) ఇదిగో ఆమె వచ్చింది.

కుంఠ : సుబ్బు నరసమృగాని వచ్చారు
విజయ : లోపలేకి రమ్మను.

కుంఠ : నిందమృగాతో జుతున్నావు? ఎవరన్నా నిశ్చయమన్నా అలా లేదుదా?

విజయ : సుబ్బునరసమృగానిని పిలుచుకురా.

కుటుంబం : నేను వెడతాను. పిల్లలే క్రినివాసన్ గారితో మాట్లాడి, మీ విషయాలు చక్క చెప్పేదానికి ప్రయత్నిస్తాను. వెళ్ళి వస్తాను విజయ. (విజయ జవాబు చెప్పకుండా.)

కుంఠ : పిడికెత్తి నిన్ను కంటికి వదిలడం తప్పవూ.

సుబ్బు : [కుటుంబయ్య పోవడం, ఆమె రావడం జగలుతుంది. ఒకరి నొకరు చూచుకొంటారు. కుంఠ తన అవస్థను చెప్పి వెళుతుంది.] విజయలక్ష్మి, బాగున్నారా? ఎప్పుడు వచ్చినా కుటుంబయ్య ప్రత్యక్షం తప్పించలేదు. అదేం కుభిసూచకమా? ఆతనితో యేమైనా రాజీ ఏర్పాటు చేసుకొంటున్నారా? ఏమిటి అమ్మా నాకు తెలియక అడుగుతున్నాను.

విజయ : లేదండీ.

సుబ్బు : పొరబాటు పడ్డానులేండి.

విజయ : ఈ వేళ ఆయన కనసారిగా ఈ యింటికి వచ్చాడు.

సుబ్బు : అలానా? అయితే అంతా దడమృలన్నమాట.

రజనీ : వుందా?

విజయ : ఉంది.

సుబ్బు : ఆమెను ఒక్కక్షణం ఇలా రమ్మంటావా. మీ అమ్మగారిని మరొకసారి చూస్తాగాని అవసరం పెట్టకామెను. రజనీతో మాట్లాడి వెళతాను.

విజయ : అలాగే [అని నిష్క్రమిస్తుంది]

సుబ్బు : [జనలలో] ఈ పిల్లలతో కుంఠ సగలెయ్యాలి. అమ్మా! గిరి ఎంతవాడైనాడు! నాకే ఎలాగిరిగాడు. దేవుడి దయవల్ల మరొక సంబంధం కుదరబట్టితిప్పిపోయింది. ఈ సంబంధం నానివేస్తానా, లేచా లే నీ మొలక చూడను." అన్నదాంతో కలిసిపోయింది. ఇది పెళ్ళి అయిందాకా ఒకటి పట్టలేకపోయిందిగా!

రజనీ : [ప్రవేశించి] రమ్మగారయ్యండి.

సుబ్బు : బాగున్నా వా తల్లికి?

రజనీ : నిన్ను ఆశ్చర్యపరిచింది.

సుబ్బు : ఏమిటి?

రజనీ : "శ్రీమతేన వివాహ ప్రాప్తిస్తు" అని.

సుబ్బు : దానికంటే. పిచ్చిపిల్లవు. కుంఠను నీతో ఒక ముఖ్యమైన విషయం మాట్లాడివలసి వుంది. నీవు దానిని వివేకంతో, ఓర్పుతో, శీఘ్రతతో పరిశీలించాలి. ఈ గిరి నిన్ను ప్రేమిస్తున్నాడని అంటు. అడుగుతప్పు. నువ్వు ప్రేమిస్తున్నావు. చిన్న పిల్లలు ఒకరి నొకరు చూచేసరికి మోజు బడతారు.

రజనీ : మోజు గాదండీ. అనరాగం గాఢమైనది.

సుబ్బు : ఓహో! ప్రేమ కేమిలే అమ్మా అది పరిశ్రమయ్యింది. అయితే దాని తస్మాదయ్యా అని న్నాళ్ళంటుందింటావు? చూడమూ, బాగా ఆలోచించు. ఈ ప్రేమ అన్నం పెడుతుందా? కడ్డ లిస్తుందా? మేమేమీ క్రియకులం కాము, మీరా విధికళాత్మక విధులు పట్టవలసిన గతి ఏర్పడింది జోగీ జోగీ రామకుంఠ బూడిద రాలుతుంది. యిద్దరూ సుఖపడాలంటే ఒకటి చెబుతాను.

రజనీ : నేను వినును. పిల్లను, మేం పెళ్ళిచేసుకొని తిరాలి. మేం పెళ్ళిచేసుకొంటాం.

సుబ్బు : పిచ్చిపిల్ల మీరు చెబుకొంటారు, నేను ఒప్పుకుంటే కదా.

రజనీ : మీరు ఒప్పుకుంటారు.

సుబ్బు : అలాగా. నీవు పెద్ద పొరబాటుపడుతున్నావు అన్నమాట. ఇరవై వేల కట్నం ఇస్తారన్నమాట.

రజనీ : గిరిగారు, ఎన్నటికీ అలా అనకొరు. కట్నం ఈయలేనందువలన నన్ను చుట్టి ప్రేమిస్తూ రని నానమ్మకం.

సుబ్బు : మొగాడి మఱుగులోని విషయం నీకెలా తెలుస్తుంది ?

రజనీ : నన్ను మీరు మోసగిస్తున్నాడు.

సుబ్బు : లేదమ్మా. పిల్ల చేష్టలు చేతుక పెద్దరితిగా నడుచుకో - అని నేను సలహా ఇచ్చాను మా వాడికి. అంచేత ఈ పెళ్ళి మునుగొన్నాడు.

రజనీ : ఆయన ఎన్నటికీ అలా చేయరు.

సుబ్బు : చేశాడు.

రజనీ : అలానా ! అంతదాకా వస్తే ఇప్పుటివరకూ నా మీద గౌరవం చేత ఆయన మాకు చేప్పిన రహస్యం ఒకటి మీకు చెబుతాను.

సుబ్బు : మీ రహస్యం అంతా నాకు తెలుసులే. [రజనీ అలజడితో కంపించిపోతుంది. సరళితి సుబ్బు నరసయ్య కాళ్ళు పట్టుకొంటుంది. తన తల సుబ్బు నరసయ్య మోకాళ్ళమీద ఆనిస్తుంది. సుబ్బు నరసయ్య తల నిమురుతూ తప్పు నీదా లేక గిరిదా, అని నేను వివరించడంలేదు. తప్పు గొట్టింది, నాది. విఘ్నమును విస్తరించిగా విడవడం మాత్రమే. ఏమో పొరబాటు జరిగిపోయింది. తుడికాయిన ఆ పొరబాటు కోసం కాళ్ళతమయిన గ్రహపాటతో మీ రిద్దరూ దగ్గరంతో నూరేళ్ళు బాధపడతారా ? దాన్ని మరచిపో. మావాడుకాని, నేనుకాని ఎంతో అనం. కడుపున పరమ సత్యంగా వుండుతాం.

రజనీ : [పొడుచునా లేచి నిలబడుతుంది] మానక.

సుబ్బు : [క్రూడారేస్తుంది] గిరి ఇంకా మీ ఇంటికిరాడు. బోగపడిందా ?

రజనీ : ఆమాట ఆరనీ నోటిగుండానే వినాలి.

సుబ్బు : నామాట కొదంటాడా గిరి ?

రజనీ : కాదనాలి. అదని విధి.

సుబ్బు : నీ విధి నీవు నిర్వర్తింపావు గనుకనా ?

రజనీ : పొడుపుకూటలు అంటే అనమానించం. మీ రంతా చెప్పేయండి.

సుబ్బు : రజనీ ! నన్ను మాస్తే నాకు పాపం అని విస్తుంది. నీ నన్ను నొప్పించడం నా కేవలం ఇష్టంలేదు. ఒకమాట, ఇప్పుడు నీవు కులంలేని పిల్ల నయినావని తెలుసుగా ?

రజనీ : మీరు పొరబాటుతున్నాడు. దీనికి ప్రతీకారం పాధిస్తాను.

సుబ్బు : ఏంచేస్తావు ?

రజనీ : మీ కొడుకు సమాచారం కనుక్కంటాను. మీరు స్వామిం చేయకపోతే ప్రతిదోట, ఆతనిని అనమాన పరుస్తాను. ఆ నీదుని బ్రతుకు గంగలో కలుపుతాను.

సుబ్బు : పొరబాటు పడుతున్నావు. నిన్ను పిచ్చిదానిగా కట్టి జేస్తాడు. వ్యభిచారిణి వంటారు. కడుపు చిందుగంటే కాళ్ళమీద పడుతుంది. ఇంటిగుట్టు బహుళపరమకోదారికి మీ అమ్మ మాత్రం అనుమతి ఇస్తుందా. పొయినస్తానమ్మా. [ఆమెను పట్టుకొని] పోండి అత్తిగారూ.

సుబ్బు : ఉండి ఏంచేయగలము ?

రజనీ : చూడండి. నాకళ్ళు ఏడ్చునీడ్చి చింత నివ్వలు లాగున్నాయి. లోపల తగలబడి పోతుంది. నరాలు లాగుతున్నాయి

సుబ్బు : నాకు బాగా అర్థమవుతుందమ్మా నీపరిస్థితి. నేనును మీద అజే పరిపాటి అవుతుందమ్మా తొందర పడి ఏమీ చేయకు తరి !

రజనీ : మీ కాళ్ళు పట్టుకొంటా అనుమతించండి పెళ్ళికి. మీకు బానిస నివుతా.

సుబ్బు : ఆమాట అనక. ఎన్నటికీ వీలేను. [రజనీ వలలోని కంపలులాగా భయంతో, గుఱుంతో స్తంభించిపోతుంది. సోపాలా కూడ బడుతుంది.]

సుబ్బు : [రజనీనద్దకు వెళ్ళి] నేనీ నీకు రాక్షసిని, భూతంలా కనిపిస్తున్నానుకదా. మా పిల్లవాడి కుంటినీ నీ మంచినీ కూడా గ్రహించి చెబుతున్నా. గిరిని మరచిపో.

రజనీ : [మరు : కాళ్ళమీద పడుతుంది] వివండి గిరిని పెళ్ళాకపోతే నాగతి విమవుతుందో గ్రహించారా ? వట్టి నిశ్చితార్థం అయితే నేను ఇంతగా అవమానం గా బ్రతుకు లేదాన్ని కాను. మీ ఇష్టం. నేనీవుడే నుయ్యోగి, గొయ్యోగి మామకోవాలి. సహించలేని అవమానం.

సుబ్బు : వట్టి అమాదుగురాలిని. ఆత్మహత్య పరమపాతకం. చిన్నదానిని, అలా అనక. రెయ్యి. ఒక జేళ నేను ఒప్పుకున్నాను అనుకో. ఒక్క సంతక రంలా లేదు ఆగ నెలలో నీవే నన్ను నిందిస్తావు. చింకి చాప, మెడలో నల్లరూసలు పొయ్యి పొగతో ఎత్తబడినకళ్ళు, యా దీధించిన కృత్ర

దేవతలా వుంటావు, గిరి కో వింకివొక్కా-
 ఊరినిండా అప్పులు, గిన్ను ద్వేషిస్తాడు. నేను
 చెప్పినట్లు చెస్తావా, ఎంతమాన్య కలుగుతుందో
 చూడు, గిరి నిన్నెన్నటికీ ముగవజాలను. మీ
 ప్రేమ అగృతత్యం వహిస్తుంది. -న్నటికీ ముగవ
 లేని దవుతుంది, శాశ్వతమైన మధుఃస్వప్నంలాగ
 వుంటావు అతినికి. నీవు మాత్రం యాపంలేని
 దానవుకొవు. నీ మట్ట పదులు ఇరవైలుగా
 యువకులు మూగుతున్నాడు వారిలో చిచ్చుగా
 డైన నూనూగు మీసాఃరాయడిని గాకుండా
 రెండవ పెళ్ళి అయినానరే వెయ్యిపూపాకులు
 తెచ్చే యువరి లాడుకుని అయినా చేసుకో.
 నాకూతురికైనా నేను చెప్పే సహా ఇదే.

రజని : [సకపక నవ్వుతుంది నీజే ముగవకు వస్తుంది]
 మిల్లునుంచి ఎంత ఆలస్యంగా వచ్చానువాన్నా?
 తొందరగా వుండి. మేమంతా కాదుకో
 వున్నాం. తొందరగా ఫలహారం చేయండి.
 పోదాం, బంగారు నాన్న దూ? [అని వెయ్యి
 పట్టి లాగినట్లు అభినయిస్తుంది.]

సుబ్బు : [కేక వేస్తుంది] ఎక్కడ? రండి! రండి!
 [సుందరమ్మ ప్రవేశిస్తుంది] సుందరమ్మ
 ఇదేండ్ మాడూ. రజని చెట్టిగానూట్లాడ్తూ ది
 [సుందరమ్మ రజనినద్దకు బోతుంది. సుబ్బునర
 సమృత్త్యరగా వెళ్ళిపోతుంది.]

రజని : [సుందరమ్మను కాగలింపు కొంటుంది] నేను
 పతి నట. అమె కొడుకుకు ఉంపునకైతైగా
 వుండాట [చెక్కి చక్కి ఏడుస్తుంది.] ఎంత
 నీచుక? ఆకార్యం చేసే నమ్మించి గొంతు
 కోడు. అమ్మచాటును దాంకొన్న తుమ్మన.
 భరించలేను. నా కాళ్ళుచెతులు చల్లబడు
 తున్నాయి. (మూర్ఛబోతుంది. సుందరమ్మ
 కేక లేస్తుంది సీతమ్మ పరిగెత్తుకొని వస్తుంది.)

సీతమ్మ : ఏమిటి? ఏమిటి? అయ్యో రజని కేమయింద?
 (పైబడి ఏడుస్తుంది. శ్యామల ప్రవేశిస్తుంది.)

సుంద : (సీతమ్మతో) అమ్మా నీవు కొంచెంలే.
 శ్యామలా కొంచెం నీళ్ళుతీసుకురా ఆమ్మ.
 (పరుగెత్తుకొని నీళ్ళుచెంబు తెస్తుంది. మొఖాన
 జల్లుతుంది. శ్యామల సుందరమ్మ రజనిని ఎత్తు
 కొనిపోయి పోషామిద పడుకోబెట్టేదారు.)

సీతమ్మ : ఈవేళ రజని, శేపు నేను, మనమందరం
 చచ్చిపోదాం. నీళ్ళుగ్గు చల్లబడతాయి.
 శ్యామలా, నీవు వెళ్ళి లాడుకుగారితో చెప్పు
 అంతా మేమెరుమరి, స్వస్థ శనంకానీ.

శ్యామల : అందరం అయ్యాసంగా, ఆనందంగా
 చచ్చిపోదాం. (తెర వాళుతుంది.)

నాల్గవ అంకం

[ప్రేరనారి ఇల్లు. సంపన్న కుటుంబపు వర్సీలు,
 పోషాలు వెక్కిరించుటలు ఉన్నది. లేబిలు
 వుంటుంది. దానిమీద ప్లేట్లు కప్పులు ఉంటాయి.
 ఒక పెద్ద ప్లేటుమీద తినగా విగిలిన ఇడ్డీ
 లుంటాయి.]

సుందరమ్మ : కాడి మేళం గాయా.

నలేళం : లాడుకుగ రన్నుకూట ఆదంకొడు. పాపం
 పరిసితులు చాలానీదంగా ఉన్నాడున్నమాట.
 సుంద : కొదండీ సురి. నిన్న మోతుబగులు, ఈనాడు
 వికారులు. మహారాజా విడ్డలకు ఎంతగతిబట్టి
 దండీ, వీధికి తలవొగ్గాలి.

నలే : ఎంకరల్ల అయిందంటారు ఇదంతా.

సుంద : దోచుకొన్నాడు. సర్వనాశం అయింది. ఒక
 దమ్మిడికూడా మిగులలేను.

నలే : నమామైనా అన్నమాట.

సుంద : బెంబో నాకు తెలియను. యజమాని చరి
 పోయిన తరువాత, కనంమీద శృశానంబో
 వాలేవి రాబడులు. రెక్కలులేని ఇంట్లోనే
 వాలాయి.

నలే : ఇక్కడ వుండాలంటే నే ఆసక్త్యం వేస్తున్నది.
 సుంద : నాకుమాత్రం లేదా నాయనా?

నలే : తామసీలే దారుకు ఉద్యోగంబోలే, వంటమరి
 పికి పోయిందటయ్య! మీరు న కోకరి ఇంట్లో
 చేరరాదూ?

సుంద : అయ్యో నాయనా నేను లేకపోలే ఈ విడ్డలు
 ఒక్క తిణం ఏం చేస్తా? నాకు మట్టుకు
 తొస్తుందా? ఇప్పటివార్ల నా? చెర్పనాడునా.
 మీరు వచ్చేరని చెప్పుంటారా?

నలే : సీతమ్మగారితో చెప్పనవసరంలేదు శ్యామల
 గారితోమాత్రం చెప్పండి. (శ్యామల ప్రవేశిస్తుంది)

సుంద : ఆమె వచ్చింది నాయనా!

శ్యామల : (నవ్వుతో గారి దగ్గరకుపోయి) నమస్కారముండీ.
(నవ్వుతో నమస్కారం పోతాడు.)

శ్యామల : అవ్వగారూ మీరు వెళ్ళండి (గుండరమ్మ వెళ్ళి పోతుంది) మీకు నేను చెప్పినట్లు కలలు చేశాను, చెండు తిర్రాల వ్రాశాను.

నవ్వు : నాకు ఒక వుత్తరమే చేరింది.

శ్యామల : పోనీండి, మా పరిస్థితులు చూశారుగా.

నవ్వు : ఏం జరిగిందో చెప్పండి.

శ్యామల : చెప్పి ఏం లాభం? మీకు వివరానికిమాత్రం ఏ మానందం? చెప్పేదానికి మనసురాదు. మా హక్కులు నిలబెటుకోలేక పోయాం. దారికి దావా దట్రుకు కోరినది నడబు లేక పోయింది. అంతలా కుట్రలులాగిన విస్తరి అయిపోయింది.

నవ్వు : ఒక్కమట నాతో చెప్పకూడదటమ్మా అంత జతపరిచే వాణ్ణి.

శ్యామల : ఇప్పుడు దాన్ని గురించి ఎందుకవుతోడం. కూర్చోండి నవ్వుగారు, మీ చేతున్నా తొందరగా పోనాలా?

నవ్వు : చాలా పనివుంది. చెప్పేది ఏదో నూత్నంగా చెప్పండి.

శ్యామల : చెప్పనా?

నవ్వు : చెప్పండి.

శ్యామల : నేను సంగీతం పాఠాలు చెప్పా లనుకొంటున్నా.

నవ్వు : ఏమిటి? నీ కేమి ముప్పుమ్మా? ఒక వేళ వచ్చినా, పాఠాలు చెప్పి సంపాదించాలంటే పక్షి మేలు పరమాత్ముడి క్షణిక. నువ్వెంతాని సంగీతం మాన్పరంటే, మట్టిని చూచినట్లు చూస్తాడు. ఆ అనమానం భరించాలి.

శ్యామల : పోనీండి. సినీమాలో ప్లే బాకు సంగీతంలో గాని, రేడియోలో గాని—

నవ్వు : (విరగబడి నవ్వుతాడు) నాకే సాధ్యంకాదు. చూడు, దారికి శిక్షణకొనాలి. పైకి రావడానికి కావలసినవాళ్ళు వుండాలి.

శ్యామల : అయితే ఏం చెయ్యమంటాడు?

నవ్వు : ఏమీలేదు— సినీమా వాళ్ళ చేతుల్లో మటుకు పక్షి వాడు. యావనాన్ని నడిసంతలో అమ్ముకున్నట్లే.

శ్యామల : భాంకు. మీకు లేనిదేమి కలిగించాను.

నవ్వు : అంటే నన్ను వెళ్ళమంటున్నారన్నమాట.

శ్యామల : మిమ్మల్ని వుంజవనటంలేదు.

నవ్వు : [లేచి] వెళ్తాను. ఏమిటి కోపం? [అని వెళ్ళి పోతాడు]

విజయ : [ప్రవేశించి] ఏమి శ్యామల! ఉగ్రమూర్తి వయ్యపు?

శ్యామల : ఏమీ లేదు. నా చెండు ప్లానులు విఫలమయ్యాయి. నీకు చెప్పింది ఒకటి, చెప్పింది మరొకటి.

విజయ : చెప్పింది ఏమిటి?

శ్యామల : నీతో ఇప్పుడు చెప్పివుంటున్న ఏమి లాభం?

విజయ : చెప్ప చూద్దాం.

శ్యామల : నేను సినీమాలో చేరా లనుకున్నాను.

విజయ : సినీమాలోనా !!!

శ్యామల : అవును. చేరేనే తప్ప! ఉన్న కానీకూర్చో అంతా కరిగిపోయిందాకా వూరకుంటే ఎలా?

అమ్మ ఏమి చెప్పుతోంది కదూ! తమ్ముడికి మిలిటరీలో వచ్చేసి వాడికే చాలాను. ఇంకా నీకా ఏ లోనుగో డిరిజన్ క్లాస్కో అవుతుంది. ఏ వూరికన్న మరీస్తే అది నీకుమటుకు చాలు తుందా? పాపం రజనీ వెట్టి కుదురుతుందో లేదో?

విజయ : నిజం చెప్పు. రజనీకి ఎలా వుంటుందో!

శ్యామల : ఒకరోజు తెలిగిగా వుంటుంది. మరొకరోజు వెట్టి మొట్టిగా వుంటుంది. ఎవరిని గుర్తెట్టుకు. ఏమి తెలియదు. అది అలా ఉండడమే కొంత మేలు. ఎందుకంటే ఆ కేసుగిరి పెండ్లి చని వుంటే దాని ప్రాణాలే పోయ్యేవి. భగవంతుడి కృపల ముకు దక్కింది బ్రతికినన్నాళ్ళు కాపాడన సేవస్తే మనము కాపాడుదాం. పిచ్చి తల్లి, అది తో బుట్టుకొడు. మనకిప్పుడు కడుపున పుట్టిన బిడ్డలా అయింది. విజ్ఞే దానికోసం మనం అన్నీ మానుకోవలసిన సే మానుకొందాం.

విజయ : శ్యామల! ఎంత మంచిదానివే [అని అనోనీ న్యంగా ఆలింగనం చేసుకొంటారు. కొన్ని క్షణాలు తిరువాత.] అమ్మ నీతో ఏమైనా చెప్పిందా ఆ లానుగగారు వచ్చారని?

శ్యామల : చెనెందంతా చాలక, ఇంకా మళ్ళీ ఏం కావాలంటే ఆ గాడిద మొఖంవాడికి.

విజయ : కుటుంబమ్య నన్ను పెండ్లాడుతానని వర్తమానం చేశారు.

శ్యామల : నీ చుట్టూ కుక్కలా తిరిగేవాడు.

అంతా దొంగలే!

విజయ : నన్ను ఒప్పుకోమంటావా?

శ్యామల : నేనెలా చెప్పేది. అది నీ స్వవిషయం. జీవితాంతం నీ భరిత్యమును గురించిన విషయం.

విజయ : [శ్యామలను కొగలించుకొని] శ్యామలా నీది ఎంత ఉదారహృదయమే! [వారిద్దరు కొగలించుకొని వుంటారు. నుండరమ్మ ప్రవేశించి కొన్ని గిన్నెలు తేబిటమీద పెడుతుంది. అక్కచెల్లెగద్దకు వస్తుంది. వాళ్ళిద్దరు విడిపోతారు.]

శ్యామల : అన్నయిందా?

నుండ : రాండమ్మా భోజనానికి.

విజయ : శ్యామలా, తేబిల్ మీద అన్నీ వుంచుక్క. [తేబిల్ ముందుకు తెస్తారు. కర్చీలు అనుగుస్తారు. పేటు తెస్తారు. నెయ్యి సాంబారు కూర తెస్తారు. విజయ వెలువలికి వెళ్తుంది. కొన్ని తిండాలు రజనిని తిల్లి పిచ్చుకొని వస్తుంది. రజని జల్లిమాపులు చూస్తువుంటుంది. సీతమ్మ గారికొట్టు నెటిసిబోయింది. ముఖం ముసలి బారిది. రజనిని కర్చీలో కూర్చోపెట్టెడుతుంది. అదేదూ కూర్చుంటారు. నుండరమ్మ నిలబడి వడ్డిస్తుంది. చాలాసేపు వివరాలు పలుకరు.]

సీతమ్మ : ఇప్పుడు మీ తిండి మనల్ని చూస్తే? [అందరూ ఏడుస్తారు. శ్రీనివాసన్ ప్రవేశిస్తాడు]

నుండ : మీరెలా వచ్చారండీ?

శ్రీని : తలుపు బార్లగాతినీ వుంది. ఉన్నది కాస్తా దొంగలు ఎత్తుకుపోతే ఏం చేస్తారు?

నుండ : [తరిచివైపు ద్వేషంగా చూస్తూ] అభయం లేదు. ఆపని ఇదివరకే జరిగిపోయింది. చేసే వాళ్ళు పెద్దమనుష్యులు, లాయర్లు, పిల్లు ఒనర్లు.

శ్రీని : [పెడచేరిని పేతాడు. సీతమ్మ లేస్తుంది. ఆమెతో] సీతమ్మగారు మీరు లేవకండి భోజనం చెయ్యండి నేను ఉంటాను మీకయిందాకా.

సీత : ఏం చెప్పుచచ్చా?

శ్రీని : నన్ను కుటుంబవ్యుగా పంపారమ్మా నేను చెప్పిన విషయం విజయమ్మగారితో చెప్పారా?

సీత : చెప్పాను.

శ్రీని : ఆ విషయం ఆమెను అడుగుంటారా?

సీత : శ్యామలా, రజనిని తీసుకుపో అమ్మా. విజయ, శ్రీనివాసన్ గారు ఏమేమొట్టాడాలట. [శ్యామల రజనిని నెట్టుకుపోతుంది.]

శ్రీని : మీ అమ్మ చెప్పింది కదూ?

విజ : చెప్పిందండీ.

శ్రీని : మీ స్వబుద్ధితో నే వద్దన్నారా?

విజ : అవును.

శ్రీని : మీ అమ్మా వాళ్లు మిమ్మల్ని వదలటానికి ఇష్టం లేక ఏనున్నా చెప్పేరేమో అనుకున్నా. మీరు వద్దంటే ఇక లాభం లేదు! నేను వెడతాను. [అని లేవడు.]

సీతమ్మ : చెప్పమ్మా. భయమెందుకు?

విజయ : కుటుంబవ్యుగా మీద, నాకు వెనుకటికంటే గౌరవము కలిగించి ఆయనతో చెప్పండి, నన్నే పెండాడాలకి వుండడమే దానికి కారణం. అయితే ఆలోచించుకోదానికి కొంత కష్టపడి కావాలని చెప్పండి.

శ్రీని : బాగా చెప్పగమ్మా. మనసు మార్చుకోన్నట్టున్నావు?

సీతమ్మ : ఆమె చూపుకోవచ్చు కానీ నాకు ఈ సంబంధం ఎన్నిటికీ ఇష్టం లేదు.

శ్రీని : తొందర పడకమ్మా. అవతల విజయమ్మగారు మిమ్మలను నిందిస్తారు. [రిజయవద్దకు వచ్చి] మీసంకోచానికి కారణం నాకు బాగా తెలుసు అతను చెడ్డవాడని. మీరు నాయుదాలు చేస్తే, చూడండి అసలు కే మోసం వస్తుందేమో!

విజయ : శ్రీనివాసన్ గారూ, మిమ్మలని ఒకటి అడుగు తాను కుటుంబవ్యుగా నమ్ముదగినవారేనా?

శ్రీని : నేనున్నాగా, నెటిల్ మెంట్ చేయించడానికి. ఆతిని మంచితో ముగ్ధం పని?

విజయ : అది కదూ నేను అడిగేది.....

శ్రీని : అతను డబ్బు స్వాలయంగా గడించాడా అనా? దానికొస్తే స్వాలయంగా ఎవడు గడించాడు చెప్పండి. అతను చాలా డబ్బుగలవాడు. అదే నాకు కావాలని, మీరు కావాలనిందిని. డబ్బంతా ఒకటే. మంచి డబ్బుకు మంచివాసన, చెడ్డ డబ్బుకు చెడ్డవాసన కొట్టడు.

విజయ : అతిని క్యరచోరాల్లో సీతగా వుంటాడా?

శ్రీని : అదా మీ రడిగేది? ఆ విషయం మీకేం భయం లేదు. ఏ విరోధాలు ఎదురడు. సిగరెట్లు కూడా కాపు. "సామియారు"లాంటివాడు.

సీతమ్మ : ఇంతకూ మీకేమిటి ఈ రివాచాంవల్లు : లిగేలాభం.

శ్రీని : మీరుంచి, అమ్మాయి మంచి కోరే కదమ్మా?
సీతమ్మ : కూడను ఎప్పటినుంచి ఉదయించింది
బాబూ ?

శ్రీని : సీతమ్మగ మా మీవ్యవహారాలనుగురించి అంటు
న్నాడు. మీ వాక్కులు కాపాడుకోడానికి
మీదగ్గర డబ్బులేని నాతప్పా? కోర్టులో
డబ్బుగలవాళ్ళకు జయం లభిస్తుంది. కేవలం
న్యాయంపుంటే చాలదు. ఇప్పుడు బలం మీ
వైపు మొగిసింది. అక్షాధికారి ఒకడు మీ విషయ
కోసం కుక్కలాగ తిగుతున్నాడు. వెనుక దడ
రంగంలో కుటుంబాన్ని మునుల్ని ఒడించాడు.
ఇప్పుడు నానలవో తీసికొండి. కుటుంబాన్ని
'మీ' కట్టించండి. ఇట్టిసలహాలు ఇవ్వడం
మా వృత్తి, నీతి, ధర్మం కూడాను. అంగవలసిన
విషయాలు ఏమైనావుంటే అడగండి.

విజయ : మీరే చెప్పండి.

శ్రీని : కుటుంబాన్ని చాలా ధనవంతుడు. అతను అను
కోన్నదానికంటే కూడాను. ఇంకేమియినా?

విజయ : కుటుంబాన్నిగాని తమ అభిప్రాయం
మీతో చెప్పాడా?

శ్రీని : చెప్పాడు. ఇంక మీ అభిప్రాయమే తగు
వాయి. లాయర్లకు సర్దా పార్టీలు పరస్పరం
పెనుగులాడుతూ వుంటేమే.

విజయ : ఈ పెండ్లి నేను చేసుకుంటే కేవలం రోగికి
బాధగప్రాయమే.

శ్రీని : పొరబాటుపడుతున్నాడు. కుటుంబాన్నిగాని
మీరు తన అందానికి చూచి పెండ్లాడడంలేదని
బాగా తెలుసు. అందుచేతనే ఆతన సగం
ఆస్తి మీ పెండ్లి దాన విక్రయాల వాక్కుల
తోడి ప్రాసీయియ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాడు.
అవతల కేవలమీ మీగ ప్రార్థించాలి. ముసలి
వాడు ఎప్పుడు కండ్లు మూతడా అని...
[సీతమ్మగారితో] విన్నారా, నేను అమ్మ
యితో అన్నమాట.

సీతమ్మ : విన్నాను.

శ్రీని : ఏమిటి మీ అభిప్రాయం?

సీతమ్మ : నా కూతురికి ఇప్పుడు కుటుంబాన్నిగాని
సగం ఆస్తి చూపించడానికంటే అప్పుడే ఆమె
తండ్రిగారి పూర్తి ఆస్తి నిలబెట్టివుంటే ఎంత
బాగుంటే?

శ్రీని : దాన్ని మరచిపోండి. [విజయవైపు తిరిగి]
మీకు ఈ సంబంధంవల్ల కలిగే లాభాలు
అనేకం. మీరు ఎంచేత వెనుకడుగు
వేస్తున్నారో నాకు బోధపడలేదు. లోకంలో
నేనెక్కడా ప్రేమను చూడలేను. ప్రతి
మనన సంబంధం ఒక వ్యపారం. వివాహం
కూడా ఒక వ్యాపారమే. ఈ వేళ మీకు వచ్చిన
లక్ష్మీచాన్ను మరెవరికీ రాదు. మరెప్పుడూ
మీకు రాదు.

విజయ : ఈ పెళ్ళిమాటలో మా వాళ్ళనుగురించి
ఏమన్నా కుటుంబాన్నిగాని అన్నారా?

శ్రీని : లేదు. వారికికూడా ఏమియినా : బుద్ధవసతి
కలిగించాలనా?

విజయ : లాయర్లగారూ కుటుంబాన్నిగాని ఒక
విషయం ముగియదు. మా అమ్మవాళ్ళను నేను
విడిచివుంచనని ఆతనకు తెలుసుగా?

శ్రీని : ఎంత చూడడం? ఎందుకు విడిచివుండాలి? మీ
చెల్లెళ్ళు బంగారంలాంటి పిల్లలు. మీ అమ్మ
మంచి ఆమె. అదీకాకుండా ఏ ముసలిమగడు
వకున్న పెళ్ళాం ఒంటరిగా వుండడానికి
అనుమతిస్తాడు? ఇప్పుడు చెప్పవలసింది ఇంకొక
విషయమే మిగిలి వుంది. కుటుంబాన్నిగాని
నాతో వచ్చాడు. బతుకునే వున్నాడు. మీ
జవాబుకోసం వేచియున్నాడు. అవునో కాదో
తేల్చుకుండి. అవునని చెప్పండి.

సీతమ్మ : చాలు, మీ తొంక, మీరెదో చెప్పాలిసిన
విషయం చెప్పడానికి అనుమతించాడు. ఒప్పు
కోనే లేనిది అమ్మాయి బాధ్యత. అయితే ఈ
ఒత్తిడికి నేను ఎన్నటికీ ఒప్పుకోను. ఏకాంతంగా
అమ్మాయి కోన్ని మాటలు చెప్పాలి. తల్లి
బిడ్డకు చెప్పగలసిన మాటలు. ఇరవై ఏళ్ళు
పెంచిన బిడ్డను మసలివాడికి... [అని కళ్ళకిళ్ళు
బెడుతుంది.]

శ్రీని : కోటికన్నలైన ప్రాయపుట్టుకు మీ బ్యాగులో
వున్నట్లు మాట్లాడుతున్నాడు. మీరజనం పెండ్లి
ఎందుకు భగ్నమయిందో కొంచెం జ్ఞాపకం
చేసుకోండి డబ్బులేక. డబ్బులేక మీ
మిత్ర కూతుళ్ళు కూడా?...
సీతమ్మ : అసత్యం. నా పెళ్ళిప్పుడు నాకూ డబ్బులేదు.
వారికీ లేదు. మేము సుఖపడలేదా?

అని : కాంతారావు గారు బ్రతికివుంటే ఈ నది
 పీఠులు జూచి, భయపడి యథార్థజ్ఞానంకలవారు
 కొబ్బటి నేను చెప్పినమాటలు చెప్పేవారు. అయిన
 ఈ పెళ్ళికితప్పు అంగీకరించేవారు. (విజయవైపు
 జూచి) విజయమ్మ శ్రీమంతుడి భార్య అవుతుంది.
 మేడలు, రవల నగలు, యోజనం, పూచిన
 గుమ్మడి చెట్టులా వుంటుంది. ఒక నేటి కాంతా
 రావు గారే ఇప్పుడు బ్రతికివుంటే ఇలా అనే
 వారు. “బ్రతికినవాల్ని సంసారంలోపం కొయ్య
 కి కులా నీ చేతాను. కడగటం జీవితం వార
 మ్మొకాను కూడా. విజయూ నీవుకూడా కొంత
 బలిదానం చేసుకూడవమ్మ. అమ్మను మాన,
 రజనీ మాడు.” అని—

విజయ: (కళ్ళు నీళ్ళతో నిండిపోతాయి కన్న
స్వరంతో) నేను ఒప్పుకొన్నానని చెప్పండి
కంటంబయ్యగారితో.

ప్రశ్న : బహుళాగా చెప్పవచ్చును బుద్ధియందు
 చాలిది. మీ పెళ్ళి నెటిలో మెంటు కాగితం
 తయారుగావుంది. ఇదిగో ముందున్నా గతా

పదాను. నాక్రమకు క్షీణ ముట్టుకుండా లేదో
అని కూడా అలోచించలేదు. జాగ్రత్తగా
చనువుకో. దానికి కావలసిందలా కుటుంబస్థు
గారి చేత వాలు. నేను మీతండ్రిగారి లాయర్ని
కాదు. అలాగే మీ లాయర్లుగా కూడా
ఉండాలని ఉంది. తర్వాతి మీదయి, ఇదిగో
కుటుంబస్థుగారిని పిలుచుకొస్తా. [వెళ్లి
పోతాడు]

విజయ : [తల్లి దగ్గరను వెళ్ళి కాగలించుకొని ముద్దు పెట్టుకొంటుంది] ఎవూ అనవా? లాడుగుగాను చెప్పిందే నిజం. ఈ వివాహం మనకాధారం. అమ్మ నీవు ఎలా బాగుపడాలవు? [నీతిన్నది ఎవూ చెప్పబోతుంది] లేను—లేదు. నీవు ధైర్యంగా ఎదుర్కొంటావు. రజవి ఏం చెయ్యగలదు? వైద్యానికి డబ్బు ఎక్కడనుంచి తెస్తావు చెప్పి? డబ్బు లేని కారణంచేత దానికేమి? అయితే ఎంత పశ్చాత్తాపపడి ఏంటాధం? క్యామలు తగించేసిరి. భయం విడచిందంటే నీనికే నాదీగతుంది. నీనీయలో చేరుతుందట. నాకు తెలుసు. అబ్బా భారం తీసినట్లుంది. అవును ఇది

తరచుగా మూత్రవిసర్జన

తరచుగా మూత్రము వెలువడుట మిక్కిలి ప్రమాదకరమైన చిహ్నము. శరీరాన్ని గుల్ల చేయడమే
కొనుండా యీ వ్యాధి, తన బంధంలో చిక్కినవారిని ఆశోకాకారోజా మృత్యువుకు కెనుచు చేయును.
ప్రథమ దశలో శారీరక మానసిక శ్రమలు యిచ్చగించకుండుట. నడచుట నోవ్వి, మాపు రూపియ్యము,
తొడల్లో తిమ్మరి, నరముల బలహీనతతో యీ వ్యాధి భీషమాపును. పై లక్షణములతో కూడిన వ్యాధికి
వెంటనే తగిన చికిత్స చేయించునున్నచో, అధిక దాహం, ఆకలి, గొంతు నోగు యెండుట, దురదలు,
కాళ్ళలో పడుక్కు, తొకం తగ్గడం, శరీరమంతా బొట్టు, కీళ్ళ నొప్పులు, కంటిపారలు, క్షయ, గడ్డలు,
రాదపుండు, యిటి భయంకర బాధాకరమైన వ్యాధులు యెన్నో సంభవింపవచ్చును.

“వీసన్ ఛార్జ్” రూ. 300 వాడి, అనేక వేలమంది తమ బానిసనుండి వివారణించి మృశ్యుకరా శిమునుండి రక్షింపబడిరి. “వీసన్ ఛార్జ్” కాన్స్టేబుల్ ధర్మజీమిని, ప్రాచీన యూనానీ వైద్యునిగాన ప్రకారం ఆమూల్య పిషధుల, కాకపద్మాముల స్వాభావిక క్షారముల సారముతో తయారుచేసి, అమిత దాహం తగ్గింపలుచు మూత్రవిస్తంభచేయు అవసరము, 2 లేక 3 రోజులలోనే మీకు చాలాభాగము నివారణమగును. కొద్ది రోజులలోనే మీకు సగానికంటెగా స్వస్థతి చేసారినట్లునిపించును. “వీసన్ ఛార్జ్” కొద్ది వ్యయముతో, సుఖముగా, తేలికగా కీచించవచ్చును. దీనికి ప్రత్యేక పథ్యము లేదు. నిరాహారముతో నుండే అవసరం లేదు. పుష్కరమైన ఆహారము తినెందుకై నోగులు యిదిగంతకేరకంపే యెక్కువ రకాల ఆహారపదార్థములు తీసికొనవచ్చును. వివిధములగు ఇంగ్లీషు మకరపత్రములు అడిగినచో ఉచితముగా పంపబడును. ధర : 50 మాత్రల సీసాదు. 6-75. హ్యాకింగ్ బాస్టిన్ ఉచితము. ఇఖిందు స్థలము :

Venus Research Laboratory(B.H.) P.O.Box No. 587, Calcutta.

దబ్బుకోసం వెళ్ళేఅయినా అభయమిస్తుంది. విద్యకు మృత్యు వాని వస్తున్నాడు. [క్రివివాసన్ ప్రవేశిస్తుంటే కుటుంబయ్య కంటికి పడ్డాడు. చిరునవ్వుతో విజయలక్ష్మీగర్భకు వస్తావుంటే క్రివివాసన్ ఆగమని నీతిమృగాలవద్దను ముందు వెళ్ళమని సంజ్ఞ చేస్తాడు.]

కుటుంబయ్య : [నీతిమృగానితో] నమస్కారమండీ. [విజయలక్ష్మీకు పోతాడు] క్రివివాసన్ గారు చెప్పింది నిజమా?

విజయ : నిజం. నిజం.

కుటుంబయ్య : రేపు నువ్వన్న మాగ్గుకోవు కదా? [విజయ తనచెయ్యి ఆతనిచేతిలో పెసుతుంది.]

విజయ : ఒబ్బ!! [విజయ నీరునవ్వు నవ్వుతుంది. నీతిమృగాని గర్భకు వెళుతాడు]

కుటుంబ : మీరు అనునది ఇన్నీ వచ్చే కుక్రవారం మహారం వుంది.

కుండ : [ప్రవేశిస్తుంది]

నీతిమృగ : ఎం? కుండనమ్మా?

కుండ : క న్యువరి సా బయ్య వచ్చాడు. మీరేమీ బాకీ ఉన్నాయి—

నీతిమృగ : అంతా ఇచ్చేవాణే నేను. చూడండి వీలు లేదని చెప్పాను.

కుటుంబ : నీతిమృగ గారు అలా అనకండి. వాడికి ను యినా రావలసివుంటే ఇవ్వాలి. లేకపోతే వెళ్ళమనాలి. మీకు ఏమీ భయంలేనులెండి. మొత్తం డూ వుండకదా? [కుండనమ్మతో] సాంబయ్యను రమ్మను. విజయూ వీడి భరతిం కొంచెం పట్టించు చూద్దాం. [నీతిమృగ క్రివివాసన్ వెళ్ళిపోతాడు]

కుటుంబ : [విజయతో] కను తలుపుచెమక వుంటాను. [అవి దాక్కుంటాడు]

సాంబ : [ప్రవేశించి] దణ్ణంవమ్మా.

విజయ : ఊ!

సాంబ : నీతిమృగ రు బాగున్నారా అమ్మ?

విజయ : బాగున్నాడు.

సాంబ : కలెల్లో?

విజయ : బాగున్నాడు. మా అమ్మగారు నీతో మాట్లాడు మన్నాడు తొందరగా చెప్ప వెళ్ళాలి.

సాంబ : ఎందుకోచచ్చానో తెలియదామ్మా?

విజయ : తెలియదు.

సాంబ : అలాగా! దబ్బుకోసం అనుకోండి. నాన్న గారు పోయిన తరువాత “దానిబయసారింకిలే; కంతారావు గారిగద్దనుండి రావలసిన సొమ్ము రాకపోలే పోయిందా?” అనుకున్నాను. మా నిడ్డ ఇబ్బందిగా వుంటున్నా.

విజయ : మా నాన్నగారు మీకేమి బాకీలేదని, నాకు గట్టివమ్మకం.

సాంబ : అలా అనకండమ్మా. నానునుకుకు చాలా కష్టమేమితుంది

విజయ : వేసేవేయవచ్చు, మేము మీకేమి బాకీలేము

సాంబ : నాకు కోసం తెప్పించకండమ్మా! ఎంతోలేను. అయినవంకల రూపాయిలు. ఇప్పుడే నెత్తుగు పిండి అడిగే వె:కనుకొను అమ్మగారు నోటు వ్రాసిఇవ్వచ్చాలు.

విజయ : నీకేమీ బాకీలేము. మా అమ్మగారితో నీసమాచారం చెప్పుతా.

సాంబ : బాకీఇవ్వండి కదలను. [అనినూర్చిలో కూర్చుంటాడు] నాకు కోసం వచ్చింటే ఇల్లుతీసి పందిలేస్తాను. [కుటుంబయ్య ప్రవేశిస్తాడు సాంబయ్య చేస్తాడు]

కుటుంబయ్య : కూర్చో సాంబయ్యా! నీగద్ద పిల్లంగా?

సాంబయ్య : లేకని బాబూ?

కుటుంబయ్య : ఇలా చే.

సాంబయ్య : [విజయవైపు చూచి] ఇమ్మంటారా అమ్మ?

విజయ : అయిన చెప్పినట్లు చేయి.

కుటుంబయ్య : [చకపుతాడు] “నీతిమృగగార్ల తక్కువైనల చెసి ఇచ్చిం రసీను.” ఇది బిల్లు. వివరా లేవి?

సాంబయ్య : ఎన్ని మాట్లాండి బిల్లు తయారు చేసేది. అయినానూరు అయింది. మొదటి దానిలో వివరాలున్నాయి. కావాలిసా నీ చెదికిమాడండి. కుటుంబయ్య : పరే ఇప్పుడు సొమ్ము ఇస్తాను. బిల్లు ఆవశ్యక సరి చూచుకొందాం.

సాంబయ్య : అలాగే చెయ్యండి.

కుటుంబయ్య : [రసీను కండ్లనగ్గర పెట్టుకొ చూస్తాడు] నీచేగు సాంబయ్య. ఈ చేవ్రాలు నీడేనా?

సాంబయ్య : మా నీవు?

సాంబ : అవునండి.

కుటుంబ : నీకు విసుకంక లిస్తాను.

సాంబ : సరిమామతోనే అవశ్యక ఇయ్యండి.

కుటుంబ : [దబ్బు చెతికి ఇవ్వబోతాడు] అయినవందలు తీసుకో.

సాంబ : ముందు సరి చూచుకొండి బాబూ!

కుటుంబ : వెళ్ళి బయటికి. వెళ్ళితావాలేదా డగారో!

సాంబ : ఏమిటండి అలా మాట్లాడుకున్నాడు?

కుటుంబ : వళ్ళి కబడాలంటే ప్రమాదం. పో.

సాంబ : నా రసీను హాకివ్వండి.

కుటుంబ : వెడతావా లేదా. లేక కమ్ము లెనక్కు పోతావా?

సాంబ : వెడుకున్నా. వళ్ళి వస్తా. నా తడాఖా చూచుకో. [వెళ్ళిపోతాడు]

కుటుంబ : దొంగవెనక! విజయూ మనం జాగ్రత్తగా వుండాలి. అంతా దొంగలే! [తెర]

హంసపదిక

శ్రీ యస్వీ జోగరావు

అభిజ్ఞాన శాకుంతలమున భావితాంతఃకరణమున నామధుడు దువ్యంతునకు అబోధపూర్వములయ్యి భాగస్థిరములైన జనసాంతర సౌహృదములను వర్ణపరిచుచున్నాడనియు నస్మృతిపథమున బహువర్ణనాన్నియొక చిన్న చిత్రమైన నేపథ్యపాత్ర హంసపదిక, ఒకప్పుడా దువ్యంతుని నవయావన వసంతవాసరములలో అతని మధురానుభవ మాకందశాఖికమై ఏకాంతముగా ఆలవోకగా ఎలుగైతినకు త్రికోకిల యామె, అతడు పట్టాభిషిక్తుడై పట్టమహిషి కనుమతీదేవి హేలావిలాస వ్యాసంగవశించుగుడైనంత ఆవసంత ముంబరింది, ఆరసాశిషలయము నందరాక ఆనావి మోసలనే తఃజీరితిమంతా అంతులేని హేమంతముగా వేగించుచున్న వియోగ యోగిని యామె, ఆమె హృదయమే విరహాభిధురమైనదిగాని ఆమధురగాత్రములో నొక జీరయినను తారాదిన చొప్పు గానరాదు. ఆకంఠ మేకాంతమున నదాకఃస్వర ప్రసురములగు కమగీతికలాలించుచునే యున్నది. రాచనగరిలో రాణివాసపు మోసల నొక సంగీతశాలలో ఒంటరిగా ఆమెలో నామె పాడుకొను ప్రతిగీతిక—ఒక మాహాజ్ఞ్య శృంగారానుభవస్మృతి ప్రతీక, యనుభవమున కిక పుంగవులములేను, ఆ స్మృతి నావిహాను. మరకు మగుడిరాగు, మరియొక ఆలంబన మసలు ప్రసక్త మేకాదు. ఆస్థితియెంత దిగునీయమో చిత్రింపుడు.

శాకుంతలము పంచమాంక ప్రారంభమున నేపథ్యమున జరిగిన దీ పాత్ర జీవిత ప్రస్తావన. అప్పు నామె నేపథ్య జీరియే—హంసపదికగా. పాత్రకు రంగ ప్రవేశయోగ్యత లేదు. అది లాపాత్ర జీవితప్రయోజనము నాకమున ప్రధాన పాత్రల తత్త్వమున గతార్థమై లయమును బొందినది. అయినను కథ నెనుటికి నడిపించుకొనుచుపోవు నాయకపాత్ర హృదయతత్త్వము నది నిగూఢముగా పరిపాలించుచునేయున్నది. దువ్యంతుడు శకుంతలతో మధుర బాంధవ్యము నెరపి కణ్వాశ్రమమునుండి రాజధానికి వరలి వచ్చినాడు. ఒకనాడు రాచనగరిలో విమాచకుడును మాతమ్యునితో

నువనిష్ఠుడై యున్నాడు. ఇక శకుంతల యాగన మనంతర సన్నివేశమునగా నిదియొక అవాంతర సన్నివేశము. ‘అభిజ్ఞాన’ సంజ్ఞాపూర్వకమైన నామకమునందలి ప్రధాన ఘటమున కిదియొక ప్రాతిపదిక. దువ్యంతునిక దుర్వాసశ్వాపప్రభావ మానహింప నున్నది. శకుంతలాస్పృతిరాహిత్య మది యావహించున్నదనగా దువ్యంతుని విమాచకుడు:

“భోభో నయస్య, సంగీత శాలాంతరీక్షధానం దేహి, కలరిశుద్ధాయాః గీత్యాః స్వర సంయోగ శృంగ్మయతే.వానే, త్రిత్రభవతీ హంసపదికా, వర్ణపరిచయం కరతీతి.”

అనగా—‘అదిగో సంగీతశాలనుండి స్వర సంయోక్తముగా ఒక కలరిశుద్ధగీతిక వివరమృదువున్నది. అది హంసపదిక చేయుచున్న వర్ణపరిచయ మనుకొందును. సావధానముగా చిత్రింపుము’ అని హెచ్చరించుచున్నాడు. ‘భోభో’ యను పునరుక్తిలో ప్రకృతవిషయమగు నా సంగీతము నేత నొక విషయమగు ఆవరత్వర గమ్యమాన మగుచున్నది. మరి యిది సంగీతశాలలో వేతనజీతనలగు గాయకులు పాడిన పాటకాదు; మరి వేద వాణీనయగు హంసపదిక పాడినపాట, వర్ణపరిచయమాత్రమున అది హంసపదిక పాటయని తెలిసిపోవుట. విమాచకునకును ఆ విషయము విశదమైన దనగా ఆమెపాట యొక్క ప్రత్యేకత తెలియగలగు, హంసపదికపాట కొబట్టియే సావధానముగా కమ్ముని రాజును హెచ్చరించినా డాతడు. అతనినము సంగీత శాలలో ఎవరో ఏవో యొకపాట పాడుచునే యుండును. ఆయన ఎన్నోపాటలు వినుచునుండును. ఆ విషయమయి యెల్ల వతనికిట్టి హెచ్చరికల యొక్కరలేదు. ఇది హంసపదిక పాట కనుక నే ఈ హెచ్చరిక. హంసపదికతోడి దువ్యంతుని పొత్తు నతని నర్థవచివుడు మాతమ్యు డేగియే యుండును, హంసపదిక యొక్క ప్రకృతవర్ణము గూడ గమనించి యామె యెడల నతడు పానుభూతిని గూడ చూపుచున్నట్లున్నాడు. (ఈ విషయము తిగుపరి స్పష్టమౌచినది.)

సావధానమునకు కన్నులులు అతఃపూర్వము దువ్యంతు డిట్టిస్థితిలో లేదును అనుచో గ్రామము గదా అపు నతి దీపును శకుంతలనుండి యెవరి యొకనొక మరకువచ్చగనుంచుచే ఆవరింపబడుచున్నవాడు వోలే నన్నాడు. అయితే అదియు పొందుపడని పూర్వ ముగ రానుభవమును గూర్చిన విదా ఆరాట మతిని గుండెలలో గుంపువలాడుచు నే యున్నది. అందుచే వెంటనే నిరూపకునితో 'నివారకండును, నేనిండు' అన్నట్లు "తూష్టిభవ, మావదాకర్ణయామి" అన్నాడు. అనగా హంసపక్షి పాటయెడల అపు డే పురాస్మృతి ప్రేరేచిందో బోత్కున్నను ప్రకటించినాడు

ఆ కలకంఠి కంఠమునండి ఆ మాతూహల కుమారుడును అపు డొసరి వినిన సాహితీమాజికి మా కలవికుడ్దితిక యెట్టిది:—

'అభినవ మధులోలుక స్త్యం
తథా పరిచుంభ్య మాతమంజరీమ్,
కమల వసతి మాత్ర నిర్వృతో
మనుకర విస్మృతోఽస్మేవాం కథమ్'

అనగా—

'ఓ కుమ్మదా! కొత్త కొత్త తేని నులానుట యం దానైకలవాడవై నీవు (ఇంతదాక) మాత మంజరిని చుండించి చూదించి (ప్రకృతము) వద్ద గుత్తముల నూటున నింత వోటు చేకొని ముఖించుచు దాని (మాతమంజరి) నెట్లు మరచితివి? అని.

ఇట్లు వైదిగ్యరామగోయకరసికులైన నాయకు లను భృంగ పక్షి వ్యాజమున నాయక లాపాలంభిం చుట కొంతాసమృతమున నొక కావ్యసంప్రదా యము. ఇది సముఖములోనే రాయబారము, ఇట్ల మాతమంజరి కుఱు మగ్నిక్రమము. మనుకరకుఱాను భూతి కువ్యక్తము. అంగుచేతి నే యిది కలవికుడ్దితిక యెనినె. రాగములో అనురాగస్వని మేళించినది హంసపక్షి, పాట విన్నంత నే 'అహో రాగ పరివాహిని గీతి' అని బహిష్కృతముగా ననుకొన్నాడు దువ్యం తుడు, సంగీత శృంగార సారజ్ఞుడు. 'అహో! యను టలో నతి డెబ్బరంపడుచున్నాడు. ఒక జాలి నిట్లుగ్గును జారవిడచిన సదియు సన్నగా వివరము చున్నది. కాని మాతవుడు మాత్రము ఆపాట మర్కము తన కొక్కనికే మహా తెలిసివట్లు "కొంతావ ద్గీత్యా అవతొఁడురార్థ" అని 'ఆ సంగీతపు రాగము సంగతి

కొదయ్య, అసలా పాటలోని అక్షరాల ఆర్థ మేదా ఆకలింపుకు వచ్చినదా? అని నిలదీసి యడిగినాడు దువ్యంతుని తన సానుభూతి శ్రుతి:గించి. అంగులకు మహారాజు సమాధాన యొక నుదిహాసము. ■ పాటకు, పాటలోని మాటకు, మాటలోని మర్క మునకు చేసివో అనుభవశాలి దువ్యంతుడే చేయవలె వ్యాఖ్యానము. అట్లే చేసినాడు: 'ఈమె ఒకానొక ప్పుడు నాకు ప్రియరాలు. ఇపు డీమెనే నెట్లు నను మరీజేరి (అతని పట్టమహిషి యయ్యో లేక భూజేరి యనియో!) వ్యాజమున నేను నెండు గుఱుచుతిని? అనుచునే, 'తిట్టిన నేది? విని నేర్చుగా తిట్టినావు! అని యామె ఉపాలంభనైపుణిని మెచ్చుకొని నెల్లి యిది నా మాటగా హంసపక్షితో చెప్పి రమ్యని మాతపురి పంపినా డామె కనకు ('సఖే మావ్యక్త ముద్వచనా దువ్యతాం హంసపక్షికా! నిపుణ ముపా బ్ధోఽస్మీతి'). ఎంత రసరహస్య సారస్వతం వేది యున్నా! మరి యెట్టివాడు తన కనుమతీపత్రిత్యము లిశి విహితమైన విగంతరభాగ్యక యగుటచేతను గాబోలు సృష్టిత ప్రణయలను విస్మరించుచుండును.

ప్రకృత సన్నివేశమునకును, దీనిని వెన్నెంటి వచ్చు శకుంతలా విస్మృతి సన్నివేశమునకును వింబ ప్రతిబింబ భావము గాదు. వాటిక సంవిధానమున అదిర భావియు నైకాంతికునునకు దాని కిది యొక కావ్యాద్ధ మూని మనవచ్చును. ■ హంసపక్షి పాట యెంత మధురార్థ బంధుము! ఎంత సందగ్ధముంరయు! అంచనడకవలె ఘను బహుళ ప్రారంభ ధీరముగా, క్రమక్రమ గతిరంభింపుగా విడచిన దాస్య రోహ ప్రక్రియ. అసలాపాట నా యెడుపుతోనడిపిన వాని ననవలె హంసపక్షి కంఠమునలె వాని దెంత గడి నేరిన గంటు !

అంతటితో ఆగినాడాకని కాని, యాతని కథా నాకుకు దువ్యంతుకుగాని—అక్షరార్థ వ్యాఖ్యా నముచేసి హంసపక్షి కభినందించి రమ్యని విదూషకుని పంపు. తోడనే నాయకున కేకాంతత చేహరించె. ఏకాంతము మహానుభవస్మృతి ప్రతిబోధకము. ఇక ఆ గీతికపై నతి డొక స్వానుభవ భావ్యము చెప్పు కొన్నాడు.

'యేమిదీ గీతార్థము నాకర్థించినంత నే 'ఇద్రజన విరహాప్రసక్తి లేనివాడనయ్యె నింత యుత్కంఠికుడ

నరమంః ని!" ("కిన్ను ఖలు గీతార్థ మాక శ్లేష్ఠపజన
వి హృద్యైః 22 సి బంధుత్వంతో 22 స్మి!") అని తన
యనుభూతికి తానే యున్నెరువంగుచున్నాడు. అప్పు
ట్టన నుహాకవి కాళిదాసు శేఖరి కన్యశిరో శ్రుతిఃపి
గీర్వాణ కావ్యనాణీ (కావ్యగానయగా అష్టభాగనా
ప్రార్థతో ఓక పూర్వ రహణీయమైవ మధుగోప
నివక్తవంటి మహాశ్లోకము వచరింపజేసినది. అదే

“రహస్యగీ విక్ష్య మధురాంశ్య నిశత్య శబ్దాన్
పూర్వత్వే భవతి యత్సఖితోపి జంతుః,

■ స్వేతసా స్మరతి నూప మబోఃపూర్వం

భావస్తీరాణి జననాంతర సౌహృదాః.”

అనుశ్లోకము. అంతమైన ఆకృతులగు జాచియు,
క్రావ్యములైన బిల్వములను వినియు, సుఖభుజై
యుండియు సుత్కంతికుడగు నొక కన్యకై అంతకుముం
దెకకంఠనినయున్ వి జన్మాంతరమునందొ సరికత
పూర్వములై యిప్పటికిని ఆత్మనిష్ఠములై నిలిగియున్న
ప్రియరిమ గును యొక స్మృతిసీదు కగుచున్నాడు. అని
తత్పూర్వము. హంసపదికా గీతాక్షరముల నిమిడి
యున్న అక్షరమైన అర్థ మీ శ్లోకపరమామున
ప్రసంగించినది. ఇది యొక గొప్ప సత్యము.
అంతరిమైన భాగ ప్రపంచమునను సంబంధించిన
యొక నొక ధర్మ మాత్మము వివిధ లిఖిత
కళాకలితమైన రహస్యనుభవ పారమ్యమును జూచిన
భావితాంతఃరణుల అంతరస్సాయువును స్పృశించి
సద్యోభాతమైన వారి యుక్తింతకు యుగపట్టాకృత
ముగా ■ దీప్తింపజేయు దిగ్విప్రభోగ మిందే. అది
ముహూర్తముః కుతూహల దోహద ముద్ధుననసులై
ముఖానుభి శేకయ్యానుభోపవిష్టలైయున్న యుగ
దంపతుల అవసరము కుదురానుభవోప్రకమ రమణీయ
మైన సుముహూర్తస్మృతిగలటిది. అట్టి పరమమైన
అనుభూతివిశేషము నే శకుంతలకూప విక్షిణము
నందును, హంసపదికా గాన శ్రవణమునందును పొంది
యున్నాడు గువ్యంతుడు. ఆ పూర్వానుభవమున కిది
పునః దీప్తకము. అనంతర పన్ని వేళరచన కిది ప్రాంగణ
రంగవర్ణక. అతరి భావితాంతఃరణత నిరూపణ కిది

కాణలేఖ. అమృత-తర పన్ని వేళయిన శకుంతలా నిరా
కరణము చే నుబోవు స్త్రీయ భానాయనన స గువ్యంతు
నకు సామాజిక తోపతాపాదిక భారపూరిత ప్రత్య
వాసుము తగులకుండు ఆ కారణమున కొండు కవి
త్వము (ముని శాపము) గలగు. అంతయుకొని దాని
కొత్తిని ప్రకృతికాను కారణము. పాశురతను స్వభా
వః భావితాంతఃరణుడు — అని నిరూపించుటకు నై
కం పజిన ముందు జాగ్రత్త యిది. చతుర్థాంకమున
ఆశ్రమపదమును వీడిన శకుంతల పంచమాంకమున పతి
శివునిచే నాదృష్టకానున్నదనగా ■ రెండు పన్ని
వేళముల సంధిలో తిడుగును స్వభావోచితముగా
ఉన్నీలితమైన ది చిన్నపన్ని వేళము. ముగియిది యొంత
దయనీయమైనద! చతుర్థాంక దర్శనమున ఆర్ద్ర
భాగనా తరంగితమైన సప్తపదు సామాజికుని అను
భవ ప్రోత్సేధియం దియొక అవర్తము. నూచితిరా
హంసపదికా ధురగితి కారస్రగంధిని కథ నెట్టి ఆయు
వుపట్టున పొదిగినాడోకవి! దాని ప్రపక్తి ప్రాశికమాత్ర
మైనను అటు నిటు లంత పటుతరవాస్తవిక! ఆగిన్న
పన్ని వేళ మా గువ్యంతుని అనుభవ భూగర్భమును
దొలుచుకొని వచ్చిన జుయ్యో, బాసారిల్లి నంటిట అతిని
స్మృతిస్థనుభవములు అను ఉభయకూలముల నొరసి
పారు మహాప్రవాహమైనది. శివతో పాటు సామాజికుని
భావనా ప్రసంగిని గూడ కన్య ప్రయోజన సాగరో
న్ముఖముగా తలించుకొనిపోయినది. రంగనైపగ్య
ప్రసక్తి రంగితమైన యొక శిన్న శేషభగ్ని పాత్రచే
ప్రసృత్తిమైన యొ సంగీతముచే నెంత సాహిత్యమును
సాధించినాకు కవి! హంసపదికతోడి యతని అను
బంధము సంగీతాన భవమువంటిది. శకుంతలతోడి యతని
బాంధవ్యము సాహిత్యానుభవము వంటిది. ■ హంస
పదిక పేరు గూడ సాఖి ప్రాముమైనట్లు తోచును.

ఇట్లు ప్రతి చిన్న పన్ని వేళమును పూర్వపన్ని
వేళ్యభావమున కొక వ్యాఖ్యానముగా, అనంతర
పన్ని వేళ స్వభావమున కొక ప్రాతిపదిక గా మలచుట
కాళిదాస మహాకవి యాపక శిల్పమునందొక మేలి
మొకట.

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

శ్రీ నిడవొల వేంకటరావుగారు కవచిన సెల భారతిలో “శివతత్త్వసారపాఠాల మార్పు తగునా?” అన్న వ్యాసంలో కన్నడ శివతత్త్వసారం గురించి ప్రస్తావించి, “...అనాటికి సుపరిపక్వత ములగు బసవపురాణాది గ్రంథములు యెలువెలల లేదు. ఇది యిట్లుండగా, మరికొన్ని యేండ్లకు (ఇప్పటికి ఇగవదియేండ్ల క్రితము) కన్నడభాషలో కూడ శివతత్త్వసారము లభ్యమైనది—పై రెండింటి వలన శివతత్త్వసారము నింకను నెట్లు సమీచినయగు స్రాచీనాంధ్రభాషాపాఠానుసారముగా సంస్కరింపగల మో విశదము కావలగు. కన్నడభాషాకృతి కూడా మల్లి కాగ్లన పండితకృతమే.” అంటూ తెనుగు శివతత్త్వసారముల ని లాపాను కన్నడ శివతత్త్వ సారం సహాయంతో పూరించవచ్చునని, రెండుదాహరణా లిచ్చారు. “ఇట్లే పెళ్ళి చొట్ట పూరణ మును, పాతభేములను నీ కన్నడకృతిసాహాయ్యమున కని పెట్టవచ్చును” నీ అన్నారు. నేను మరికొన్నిటిని ఇక్కడ జిజ్ఞాసువులకు నివేదిస్తున్నాను.

(1) పుట్టినని చచ్చి, చానని పుట్టెడు (పువ్వులు విధమున బురహుడ భక్తిన్ ముట్టని మనుజులు సచ్చుచు బుట్టుచు నుండుదురు ముక్తిప్రతి కడదవులన్. 199 ఈ పద్యం లఘుటీకల ' శ్రీ లక్ష్మీణగారుగారిలా వివరించారు—“పుట్టినని చచ్చి చానని పుట్టెడు=పుట్టినని పుట్టినట్లుగనే లెక్కలేకండ్ల జచ్చుచున్నటు వంటివి యని యర్థము స్ఫురించుచున్నది. ఈ ప్రయోగము చింత్యము. పుట్టినని చచ్చి చానని పుట్టెడు= పురుగులు చచ్చుచున్నా మరల బుట్టునని. యనకొనుచు. పుట్టినప్పటికి చానని తలంచును. అనగా బురుగులకు (బదికియున్నప్పడు తమ కొక్కప్పడు తప్పక చావు గలదన్న భావముండగు. చచ్చునపుడు పునర్జన్మ జ్ఞాన ముండగు. ఇట్లవి యేవిగమైన జ్ఞానము లేక మరల మరల బుట్టుచు జచ్చుచు నుండును. అట్లే శివభక్తిలేని మను జులు మరల మరల జన్మ మెత్తుచు ముక్తికి దూరముగ నుండురు.

‘పుట్టగని చచ్చి, చాగని పుట్టెడు—అనికొని, పుట్టగ నెచచ్చి, చాగనె పుట్టి—అనికొని దిద్దవచ్చును. పుట్టిన కొలదికాలముననె చచ్చి చచ్చిన కొలదికాలము ననె పుట్టినని యర్థము.”

కన్నడ పద్యంతో దీనిని పోల్చితే అర్థం గుగముం డౌతుండేమా చూద్దాం. కన్నడ పద్యమిది:

‘పుట్టల్కె సత్తు సాయలె

పుట్టిన పురుగులవో లభనభక్తియ నెంగుం

మట్టన మనుజర్ సాయతె

పుట్ట తం ముక్తి పుకె దూరదో లిర్వర్. 208

పుట్టల్కె సత్తు = పుట్టడానికోసం చచ్చి, సాయలె పుట్టిన = చావడానికే పుట్టిన—అని మొనటి పాదం అర్థం. దీని ప్రకారం తెనుగు పద్యాన్ని—

పుట్టను చచ్చి చాగను

పుట్టెడు (పువ్వులు విధమున...

అని చిన్న మార్పులు చేసుకొనడంతో అర్థం విశద మౌతుంది.

(2) శ్వపచయం డైనను శివ భక్తి పగుండెరు నేరి సతత ద్విజనర్యం డా శ్వపచయనకు గీడు శివ భక్తి పరామృఖుడైన యట్టి ద్విజుడు మహేశా. 194

దీని టీకలో —“శ్వపచయనకు గీడు = శ్వపచయనకు గిందివాడు, మానవానికంటె దిక్కువవాడు.” అని వాళారు. ‘కీడు’ అన్న పదం కీళ్ళ నుంచి పరిణమించి నది. క్రింగు అనికూడా మారింది. కుభానికి తక్కువది. కనుక చెడ్డది కీడు. తక్కువ అన్న అర్థంలో ఈ ప్రయోగం అపూర్వం కనుక పలువురు పండితులు ఆక్షేపించారు కూడా. ఈ పద్యార్థం కన్నడపద్యం చూస్తే అర్థం స్పష్టమౌతుంది.

శ్వపచయన మౌగల్ శివ భ

క్రపరం తానాగ లాత నే ద్విజవర్యం

శ్వపచయ గగముం శివ భ

క్తి పరామృఖునప్ప విశ్ర పగజారమణా. 204

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

శ్వేతపదం గమనం - శ్వేతమచరి కంటే అనముడు - అని
తీసుకొనికొని అనముడనే అర్థం స్పష్టం.

(3) నిన్నెఱుగుచు దన్నెఱుగని
యన్నడు శివయోగమున్న డనబడు (మదిలో)
నిన్నను దన్ను నెఱింగెడి

యన్నడు శివయోగమున్న డనబడును శివా. 269
పైపద్యం రెండో అర్థాలలోను అనబడును అని ఉం
డవలసి అర్థంకాక శ్రీ రావుగారు టీకలో చర్చించి
“లేదా యుత్తరార్ధమున శివయోగమున్న డనబడును”
అని సంగంప వచ్చును. ఈ సంపర్కమున బాటకురికి
సోమనాధుని యెన్నుచు నీసమయంలోని యీ క్రొది
పద్యము చూడవలెను” అని అనబడును అనే మంచి
సవరణ నూనించారు. కన్నడ పద్యం మాస్తే ఈ సవ
రణ ఎంత సంగంజంబూ తెలుస్తుంది.

నిన్న నె యెఱిపుత మఱిం
తన్నం శివయోగమున్న నెనిపం బుగో
శ్చిన్నం తన్నును నటిది

శ్చిన్నం శివయోగమున్న నెనిప నుమేళా. 280
శివయోగ ప్రసాన లక్షణ మేమిటంటే శివునిలో తాదా
త్వ్యం హంకడం. నా అన్న భావానికి తావులేను.
ఉంటే శివయోగ కాదు. “శివయోగ మున్న నెనిప ను
మేళా” అని—నినిపను—అనిపించుకొను అనేకన్నడ
పాఠాన్ని బట్టి “శివయోగమున్న డనబడును శివా”
అని సంగం లక్షణరావుగారి సవరణను సమర్థించవచ్చు.
రెండవ వాదం చివరి ‘మదిలో’ అనడానికి మారుబుధు
లన్ అనికన్నడంలోని బుగో శ్చి నుబట్టిపూరించవచ్చు.

(4) అష్టాంగయోగ భక్తి న
భీష్ట ఫలప్రసాదవై న యాశ్వినిన్నం
దుష్టినన గొలిచి ముక్తి వి

శిష్ట సుఖాధ్యులగు టగుడె శివయోగాఖ్యుల్. 271
ఈ పద్యం నాల్గవపాదంలోని శివయోగాఖ్యుల్ అన్నది
ఆనవ్యయించనందున “శివయోగాధ్యుల్—అని దిద్ద
వలయును” అని టీకలో శ్రీ రావుగారు నూనించారు.
కన్నడపద్యం చూడండి.

అష్టాంగయోగ భక్తి ము
నిష్ట ఫలప్రసాదు మానుమేళి నెన్నం
తుష్టియి నర్చిసి ముక్తి వి

శిష్ట సుఖాధ్యులగు టగుడె శివయోగి శివా. 282
శివయోగి ముక్తివిశిష్ట సుఖాధ్యుడు కావడం అర్థం—
అని కన్నడపద్యం నాల్గవపాదంలో కర్త వివరణం

లోనే ఉంది. టీకలోని సవరణ ప్రకారం శివ
యోగాధ్యుల్ అని సవరించడంవల్ల ఆధ్యుశబ్దం పున
రుక్తమాతుంది గనుక “శిష్టసుఖాధ్యులగు టగుడె శివ
యోగి శివా” అని దిద్దుకోడం సముచితమను
కుంటాను.

(5) ఆడదురు జతలు వెట్టుచు
బాడుదురు (న్) గతులు వేసి పరమానంద
క్రీడాసంగతి ప్రసాధులు
మాడి వినోదంకొని గొమరుగ దుద్దా. 314.
దీనిటీకలో— “జతలు—దివిని జతులు అని దిద్ది
వలయును. జతి గతి యనుంచి నాట్య సంగీతశాస్త్ర
ములోని పదములు. జతి యనగా నాట్యయోగ్యతగల
శిబ్దసంగీతి. (శిబ్దత్వాక్షరము) ఇది సంస్కృతమున
శిబ్దమునుండి పుట్టింది. యతి యనగా వాద్యంగ
ప్రబంధ విశేషము. గతి యొక గమనవిశేషము.” అని
ఉంది. శ్రీ రావుగారి సవరణ ఎంత చక్కనిదో
కన్నడపద్యంవల్ల ప్రామాణ్యమవుతుంది.

ఆడవగు జతిని నిక్కుతి
పాడవ రా కృత్తిశం వినిర్మిని మునగిం
క్రీడాగతి యిం ప్రసాద
మాడి వినోదమున రింతు చెల్వొగి శివా. 315
ఈ పద్యం మొదటిపాదంలో ‘ఆడవగు జతిను
నిక్కుతి’ అని స్పష్టంగా జతి వివరణలోనే
ప్రయోగించినందున తెలుగు పద్యంలోని జతులు
జతులు అని బహువచనరూపంగా మార్పడంలో
విశ్రాంతి తీసుకొని ఉండదు.

(6) పృథువిధి నిమేగలోక
ప్రథితోభయ కర్మరాశి బ్రాహ్మచరన్ ని
పథవర్తిని “సేవాసును
యథాశిథా” యనుటజేసి యంబారముణా. 461.
“దీని యర్థము చింత్యము” అని టీకలో ఉంది.
కన్నడపద్యం మాస్తేనన్నా కొంత అర్థమాతుం
డమో ఎనుకుంటే అది సగంలో గంభీరపాతం.

.....
.....యను మొ భవ
త్పథవర్తిగ సేవాం మను
యథా తథా యెంబ కత్తె నగజారముణా. 476.
తెనుగు పద్యం నాల్గవపాదంలోని ‘పథవర్తిని’
కన్నడపద్యంలోని ‘పథవర్తిని’ అనేదాన్నిబట్టి ‘పథ

చర్చికి అని 'తేజాసును'ను 'తేజాం' మను' అని సవరించుకొంటే, నీ పథక రీతి వైవేక్యము కర్మరాశి ప్రాపించింది. 'తేజాం' మను యథాతథా' (నా క్షణా నావాక్కి అట్లే) అనే భగవద్వాక్యం ప్రకారం-అని కొంచెం సహస్యయించవచ్చు.

(7) శ్రీయును శులమును శీలము
నాయువు నవ్వును (సతి) రయంబున ముక్తి
శ్రీయుక్తుల శివభక్తుల
బాహుక నిందించునట్టి పాపాత్ములన్. 208
రెండవపాదంలో 'అతిరయంబున నన్ను చూట లోని అతి అనే పదం ఉన్న స్థలభిలమైనందున సంపాదకులు ఆపాట చేర్చి కంఠశ్రీరణంచేశాడు—అది అయివుండవచ్చుననే భావంతో. కన్నడ పద్యంకల్ప నిస్సంశేపంగా అదేనిని అర్థమని తేలుతుంది.

శ్రీయుం కులముం శీలము
నాయువ్యం నవ్వుమక్కు నిమిష దే ముక్తి
శ్రీయుతి శివభక్తర సురె
నోయలే నిందితురెమిర్చ పాపాత్మ్యం. 216
రెండవపాదంలో 'నవ్వు మక్కు నిమిష దే' (నిమిషంలో నవ్వుచూతుంది) అని వుండకల్ల అతి రయమునన్ అన్న సవరణ సముచితమైనది.

(8) బ్రహ్మభీకంధ్య ముఖులు
బ్రహ్మపాలాకళీ విరాజితులు పర
బ్రహ్మకాగులు.....
బ్రహ్మశివుని నీ గణాధిపతులు కపర్తి. 258.

దీనిలోని బ్రహ్మగాన్ని కన్న పద్యంలోని 'బ్రహ్మ కాంగు దీరుడు' (268) అన్న దానినిబట్టి 'బ్రహ్మ కాగులు' ధీగులు' అని పూరించుకోవచ్చు.

(9) వివిధాభి మహా జలధర
రవులు గణేశ్వరులు మలయరాజప్రియ...
.....కొండ(లు)
భువనత్రయ ముదగులు ద్రిపురహాస శివా, 358
దీనిలోని భిలభాగాలను కన్న పద్యం పూరిస్తుండేమా చూద్దాం.

వివిధాభి మహా జలధర
రవరు || గణేశ్వరులు మలయరాజప్రియ శే
శివరాజప్రియ కలధర
భువనత్రయ ముదగురి పురత్రయహరణా. 370.

దీనిని బట్టి
రవులు గణేశ్వరులు మలయరాజప్రియ శే
శివరాజప్రియ కొండలు
అని సగం పురోవచ్చు.

(10) పరిత శిఖాదులు ముండుగు
గుగ్గః ఘువులు గ్ధు లనూత్మ కుంజర దీర్ఘుల్
పరికింప గామరూపులు
హర కొండ(లు) మిగణంబు లతిశాంతాత్మక. 379
రెండవ పాదంలోని 'గ్ధుల నూత్మ కుంజర దీర్ఘుల్' అన్న చోట కుంజర శిబ్దం అతడండ లేదు. నూలార్క హనుం లే అంతకుముందే గ్ధు లవనం ఉంది. కనుక కన్నడ పద్యం చూద్దాం.

గురిత శికింశరీ ముండుగ
గుగులఘుగ్ధో గ్ధులనూత్మ కుంజర్ దీర్ఘి
పరికింప కాపరూపక
హర కలధర నిజగణేశ్వరతిశాంతాత్మక. 391.

దీనిలోని రెండవ పాదంలో కుంజర్ (పొట్టివాగు) అని స్పష్టంగా ఉంది. లావుపొట్టివారు, నన్నట్టివారు, పొట్టి వాగు, పొడుగువారు రకరకాల కామరూపులని అర్థం పనికిగా ఉంటుంది. కనుక తెలగు పద్యం రెండవ పాదంలోని కుంజర శిబ్దాన్ని "కుంజులు దీర్ఘుల్" అని సవరించడం సమంజసం. కుంజులు ఏ లేఖకుడో కుంజుగా వ్రాసుకొన్నదానికల్ల ఈ పొడపొట్టు కలిగివుంటుంది.

ఈవిధంగా లభించినంత మట్టుకు ఇంకా ఎన్నో పాఠాను సక్రమంగా సరిదిద్దుకోవచ్చు. ఈ కన్నడ, తెలుగు శివతత్త్వ సారానుకరిపి ప్రకటించడం కూడా అవసరం.

—రామచంద్ర.

శ్రీ రామునికి భార్య లెందరు!

శ్రీ గొట్టిమూక్కల కృష్ణమూర్తి

శ్రీ గృహాయణము, సంస్కృతములో విశేష వ్యాప్తిగలది, వాల్మీకి రచించి యుండినను చని ప్పాడు, మార్యాదు, అగస్త్యుడు మొదలగు మహర్షులు రామాయణములు వ్రాసినట్లుగా వారి పేర్లతోనున్న రామాయణములగు సదుచున్నవి. ఇవికాక జైనరామాయణములు మరికొన్నిగలవు. భారతదేశములో అనూచానముగా 'రామలింగంటి కొడుకు, లక్ష్మణునివంటి తమ్ముడు, సీతవంటి భార్య' అన్నసామెత పాఠవిభారతము జిహ్వ, తెలిసిన భారతీయులకులెదడు. కాని యీ వివిధ రామాయణములను పరిశీలించినయెడల శ్రీరామునికి సీతాదేవి మాత్రమేకాక యింకను అనేకులు భార్యలందెనట్లుగా, ఆభార్యల పేర్లు సహితము వివరింపబడియున్నవి. వాల్మీకివ్రాసిన రామాయణమందునూ అందందుండు శ్లోకములనుబట్టి శ్రీరాము డేకపత్నిభువకాదా అను అనుమానము కలుగుచున్నది. కాని సర్వవర్ష శ్రీరాముని సీతాపతి, జానకిపతి వంటి యెన్ని సంబోధనలను పరిశీలించినను ఒక్కసీతా భార్యత్వముతప్ప ఆభార్య లున్నట్లు గోచరించదు. ఈ విశేషములను ఒకచోటికి తెచ్చుట సరస్వతీ మూర్తులైన పండితుల నిర్దిష్ట నిష్పాత్తికవిధి.

వాల్మీకి వ్రాసిన రామాయణములో వివిధ సందర్భములలో శ్రీరాముని బహుపత్నిత్వము దౌర్బతకముగుచున్నది.

- (1) హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి
రామస్య పరమాః స్త్రీయః,
అగ్రహృష్టా భవిష్యంతి
స్నుహః తే భరత త్సయే. (అయో, 8-12.)
- (2) య స్సుఖే మాసధా నేషు
తే తే చందన దూషితః.
పిన్దూనో మహారాభిః
స్త్రీభిః మమ సుతోత్రయః. (అయో, 42-15.)
- (3) పితౄర్నిదేశం నియమన కృత్వ
వనాన్నిశృత్తి శ్చిరితః(తత్త్వ),
స్త్రీభిస్తు మనో విపురేతజాభిః
త్వం రంస్యసే వీతిభయః కృతార్థః.
(నుంద. 28-18)

(4) వరకాంచన కేయూర
మక్తా ప్రవరభూషణైః,
భుజైః పరమనారీణాం
అభివృష్ట మనేకభా, (యుద్ధ-21-8)

(5) మాతరశ్చైవ సర్వామే
మహర్ష్యః స్త్రీ గణానిద,
అగ్రతో భారతం కృత్వా
గచ్ఛంత్యగ్రే సమాహితా. (ఉత్తర కాంఁం.)

ఈ అయిదు శ్లోకముల దృష్ట్యా శ్రీరాముడు ఏకపత్నిభువకాదా? అను సందేహము కలుగుచున్నది, ఈ శ్లోకములలోని పరమాః, స్త్రీయః, స్నుహః, మహారాభిః, స్త్రీభిః, పరనారీణాం, స్త్రీభిస్తు మనో, సర్వామే మహర్ష్యః స్త్రీ గణానిద, అన్నపదములు గనునార్హములు, సీతాదేవియే చెప్పిన 'త్వం రంస్యసే వీతిభయః కృతార్థః' అనునది మిక్కిలి విచారనీయాంశము.

(బహుంశః పురాణము, దౌర్వాస రామాయణము ఇత్యాది గ్రంథములలో సీతాదేవి హాసంతరము ఆమె అంగీకారముతోనే భూదేవి, నీలాదేవి ప్రభృతి రాజకన్యలను శ్రీరాముడు వివాహమాడినట్లు స్పష్టముగా జేర్చినట్లు నటించినది. దౌర్వాస రామాయణములో

శోసలో భానుమంతిశ్చ
మగధ శ్చిత్రిభూషణః,
యుధాజిత్ కేకయాధిశో
కాశీనాథః ప్రతర్దనః,
పునక్ మోహిత సంఖ్యాకాః
దుహిత్యాః పుణ్యలక్షణాః,
భూనీలా విమల శ్వాశ్చ
అస్తా వింశాధికం శతం.
సర్వాభరణ సంపన్నాః
సుమధ్యా రామమోహితాః,
తాపాం సంభవ వేదాయాం
రాఘవాధేనివంతితాః.
రాఘవాయ దదుః శ్రీమత్
మథలక్ష్మిని సాక్షికం,

తన స్వీతజ్ఞయూ రామః
పాణిక్ గృహ్లాక్ స్వపాణినా,
ఏకపత్నీ క్రనే స్వీత్యా
సగృహ్లా నృహమతిః,
వశిష్ట హమగెనాది -
ముని సనర ప్నిధా.

అన్ని భాగములూ కొన్ని ముఖ్యపదములను గమనించవలయును, కొలదిదేశాల గాజుల కున్నారైనను సీతాదేవి ఆమెయితి పూర్వకముగా నే శ్రీరాముడు గిన్నాక్షిగా పెండ్లియాడెనాడని తేలుచున్నది.

బ్రహ్మాండపురాణములో బ్రహ్మనారద సంవాదములో

శ్రీ భూమి కీర్తా సహితం
శ్రీరామం జగదీశ్వరం,
పత్నీ శత సమాయుక్తం
పద్మనాభం చతుర్భుజం.

అన్న చోటనూ జగన్నాథుడైన శ్రీరామదండ్రుడు శ్రీ అనగా ఓక్క స్వరూపిణి భూమి నీలా సహితుడనూ, నూరుగుళభార్యతో సమాయుక్తుడనూ అని గలను ఇవి ఉదారముగా ఆలోచించిచో సీతాదేవిని కలుపుకొన్న శ్రీరామునికి నూటయిగవది తొమ్మిండుగుళ భార్యలున్నట్లు భువిభుమిచ్చని వాల్మీకి దగ్గర

కౌసల్యావ్యాభి న జానీ
దాక్షిణ్యాత్పృ బాహవాః,
రాఘవాను దనుః కన్యాః

బంధు ప్రాబల్య దర్శనః,
అడంబోనూ ఆయా రాజులు వారి కన్నెలను శ్రీగామురి కర్పించినారని తేలుచున్నది.

స్కందపురాణంలోనూ, బ్రహ్మాండములోనూ నూటలూ బ్యాగమో భూమి నీలాద్యైః ముపపద్మజః,
అష్టావింశోత్తరం కన్యా
శతంబోద్వాహనం కుభం.

అనుటలోని అష్టావింశోత్తరకన్యాశతం, ఉద్వాహనం అనూ చూటలనూ శ్రీరాముని బహుపత్నీత్వమును సమర్థించుచున్నవి.

పాంచరాత్రిములలో పద్మసంహితలో శ్రీరాముని నూటయిదువ తొమ్మిండుగుళ భార్యలలో కొందరి పేర్లు చెప్పి 'ఇత్యాది' అను శబ్దముతో ముగించడమిది:

సీతా శతంపసంకౌశా
భూమి కీర్తా మహాయశాః,

వినులాత్క ప్నిధా
క్రిగూయోగాభిధాన సా
ప్రహసంసీ తిధేవానా
సుగ్రహో తుసీ బలా,
శాంతి సరస్వతీ ప్రితీ
రతీ కాంతి ప్రభావతీ.
భద్రా కుభిదా విజయా
ప్రజ్ఞాకౌంతి ర్దయా మతిః,
హమీజలా నకునతీ
భద్రాంగీ పద్మినీ హ్యుషా.
లజ్జా ప్రభాసా నకుధా
శతతీ సుబహా కళా,
ఇత్యాది పుణ్యనాణిణాం
నవవింశోత్తరం శతం."

ఇంకలీ 'ఇత్యాది పుణ్యనాణిణాం నవవింశోత్తరం శతం' అన్న వాక్యము శ్రీరాముని పత్నీ బాహుళ్య త్వమునకు గట్టి ఉదారమై నిలచినది.

బ్రహ్మాండములో శివాశిరరహస్య బ్రహ్మ విష్ణు సంవాద ఘటములోః

వికం నిత్యానపాయినో
మహిషో జానకీ సతేః,
గృహీత్వా నామగాన్ దివ్యాన్
సుధాకర సమప్రభాన్.
వీజ్యనానాక్ సదా భక్త్యా
మోదంతే శివ మచ్యుతం,
దివ్యాపుర స గంధర్వా
కన్యా సంఘాశ్చ భూషితాః.
అంశః పుర నివాసిన్యైః
పుర్యావరణ పాలికాః.
పద్మహస్తా శితాః సర్వాః
కోటి వైశ్యావరప్రభాః.
సుకుప్రాంతర తంత్రజ్ఞాః
పరమానంద నిర్భరాః,
తాభిః పవృతః శ్రీమాక్
కుసుభే పరమః పుమాక్.

ఇత్యాది వాక్యములలోని నిత్యానపాయినో మహిష్యైః, సుకుప్రాంతర తంత్రజ్ఞాః, వైశ్యావరప్రభాః మొదలైనవియు ఈ ఏకపత్నీక్రమవార పూర్వపక్షమునకు సహాయపడుచున్నవి.

అడవికి శ్రీరాముడు వెళ్లు సమయమున తనతల్లి కౌనిల్యతో చెప్పినమాటలగా అగస్త్యరామామణములలోన

శ్రీరామునికి భార్య లేందరు :

రాను: తత స్వనూహూను
కావల్యం వాక్య మబ్రవీత్ ,
భార్యా: తిష్ఠంతు హే మాతః
స్త్రీయో మే తవ సన్నిధౌ.
మదాగమన పర్యంతం
త్వచ్ఛ్రుతూషా పరాయణాః,
చతుర్దశన వర్షాణి
పాలయ త్వం మసీయకాః
ఇత్యుద్యోతదా రానుః
సృజిత్యైవ మాతరం,
మైథిలీ (సీత) త్యుతాభ్యాంచ
సహ రామో వనం యయా.

శ్రీరాముడు తల్లితో తాను సీతలక్షణులను పిలువకొని అరణ్యవాసమునకు వచ్చుచు “మిగతా భార్యలను నీకు శ్రూషార్థము నేను కన్యపూర్వంతము నీవద్ద నుంచు” అన్న శ్లోకపంక్తులోని భార్యాః, మే, మదీయకాః అన్న శబ్దములు బహువచనీయములు రూఢపరచుననిగానున్నవి.

వాశిష్ఠ రామాయణములో శ్రీరామునికి పత్ని బాహుళ్యత్వమును సమర్థించుచూ శ్రీ కృష్ణుడు 160కి మించి భార్యలుండెనట బ్రహ్మచారిగా వ్యవహరింపబడినట్లే భగవంతుడగు శ్రీ రామచంద్రునికూడ బహుస్త్రీలతి అయినా విపత్నివ్రతుడే అని నిర్ణయము చేయుబడినది:

కృష్ణో ధనుషిషీ భర్తః
షోడశీ స్త్రీ సహస్రణః,
అనాది బ్రహ్మచారితి
యథా విజ్ఞాయతే నర్తకః
తథైవ రామో విశ్వాత్మ
సచ్చివానంద రూపభృత్,
బహుస్త్రీకోపి సర్వాత్మ
హ్యేక పత్నీవ్రతో భవత్.

కాని అనేకులు పై బహు పత్నీత్వ వాదమును పూర్వ పక్షముచేసి, శ్రీరాముని విపత్నివ్రతుడుగా సిద్ధాంతము గావించినారు. విపత్నివ్రతు సిద్ధాంతమునూ వాల్మీకిరామాయణము నుండియే ప్రమాణములగు చూపుచు, మిగతా రామాయణములందలి వానిని పుష్పిత్తిర్ధముల బహుత్వో ఖండించినారు.

ఈ ఉద్ధిమ వాదములకూ ప్రమాణములుగా శ్లోకముల వ్రాసిన వాల్మీకి మహాకవి హృదయ దర్శకము సాగ్యులుగుట యెట్లు? గోవిందరాజీయము, వాల్మీకి

పుదను విరోధ భంజిని మొదలగు వ్యాఖ్యానములు శ్రీరామచంద్రునికి సీతయొక్క తెమేకాని సర్వార్థము కానీ కౌమర్థముకానీ యితరభార్యలు లేకు అని నిరూపించి యున్నవని వారి వాదములకు ప్రమాణముగా ఉత్తరకాండలో 99 వ స్తక 8 వ శ్లోకము వాల్మీకి కంశ్లోక్తిగా

“ఇష్టయజ్ఞో రఘురతిః
పుత్రద్వయ సమన్వితః,
న సీతాయాః పరాం భార్యాం
వప్రే స రఘునందనః,”

అన్న శ్లోకమును ఆధారముగా చూపుచున్నారు. ఈ శ్లోకమునలన శ్రీరామునికి సీతతప్ప ఇతర భార్యలు లేరని గణావగచున్నది. కాని వాల్మీకిని అయిన శ్లోకాలలో పునూః, స్త్రీయః, స్మహా, భార్యాః మొదలగు స్త్రీవాదక శబ్దముల బహువచనములు ఈ పై శ్లోకమునకు విరుద్ధముగా నున్నవి. ఈ ఆక్షేపకు మైన వ్యాఖ్యాతలు గ్రాహ్యములు బహువచనము న్యాను సంగృహిము కనక వాల్మీకి ఆదిగముగా వాణివాడనీ, వారందఱును పరిచారికాగణములే కాని భార్యలు కారనీ సిద్ధాంతీఃరించినారు

బ్రహ్మఖండములో శివాశివరహస్య బ్రహ్మ విష్ణు సంవాదఘట్టములో చెప్పబడిన శ్లోకములలోని “నుగుప్తాంతరతంత్రజ్ఞాః” ఇత్యాదులను సమర్థించుచు వ్యాఖ్యాతలు “నుగుప్తాంతరతంత్రజ్ఞాః పురాణ వగణ పాలకాః ఇత్యుతేన జ్ఞాపచారికంకర్మకర్తృ నువ త్సిద్ధి జితతాస్త్రీబాహుళ్యంపి శ్రీ రామస్యసంధిసీతీ అవగమ్యతే” అని సాధించినారు.

స్కాందపురాణంలోని బ్రహ్మఖండములో చెప్పబడిన “హతులాభ్యాగమో” అన్నదానిలోని ఉద్వాహన శబ్దానికి “ఉద్వాహన విత్త్యస్య రివాహ పరత్యా వభోధే-ఉత్-ఉత్క్రమం, వ హనం=పాదసంవాహనాది సేవా యస్యతిత్వేతాదృశి నిగ్రహఃరణేక-శ్రీ రామచంద్రస్యపాద సేవాం అహవింశోత్తర శతకన్యా పరిగ్రహకరణే ఇతి అర్థకల్పనేన విరోధ నివృత్తిః” అని సమన్వయము చేప్పి అనగా ఉత్ అంటే ఉత్క్రమమైన వాహనం అనగా పాదసంవాహనాది సేవకావృత్తి నిమిత్తము ఆనూట యిరుగదియెను మండ్రు రాజకల్యలను శ్రీరాముడు స్వీకరించినాడని వ్యాఖ్యానించి తద్వారా విరోధనివృత్తి కాగలను అన్నారు.

అగస్త్య రామాయణ మందిరి 'భార్యా: తిష్ఠంతు' అన్న వానిలో భార్యా శబ్దమునకు స్వర్ణభావే. భిక్షు తిష్ఠతి భార్యా - భరింపబడనది భార్యా - అన్న ప్రత్యర్థి త్ర్యంబకముతో, రక్షణీయార్థకత్వముచేత తాను భరించుచుండిన తన దాసీజనాన్ని తాను తిరిగి కచ్చువరకు తిరిగి తన శుశ్రూషలో వంచుకొమ్మున్నాడు మాత్రమే అని సాధించినారు.

శ్రీ రామకే ధూమి, నీలా, విమలా. శుభద్రా ఇత్యాదిగా అనేక భార్యలుండిన పక్షమున ఆ మనసు సీతాపతి, జాంకింతి అని సంబోధనలలో సీతా నామము మాత్రమే నలగుచున్నది కాని మిగతా వారి పేరులతో నీలాపతి శుభద్రాపతి అని యొక్క డాకనడం లేదని, అక్కడ ప్రయాగ ఒండర్పుములో భార్యలేరుండ గూము చేయుకు పడనందున సీత యొక్కతయే భార్య కాబట్టి ఆమె దూరస్థ యువతి, ప్రత్యక్షముగా ఒంగారు సీతన తయారుచేయించి జరిపినారని, మిగతా భార్యలు లేనందున సీతాదేవికై అంతగా తపించినాడని, శ్రీరామని రాజ్యభాగ ప్రకార క్రమములో లక్ష్మీగుప్త, తిద్వయము, గిరితిపుత్రస్వయము, శి, తుమ్మ పుత్రస్వయము (రామ (స్వ) పుత్రస్వయము పేగులే కనబడుచున్నందున సీతాదేవికి మాత్రమే లగుకులు న్నందుననూ, వివాహమునది ఆరోజులలో 'ప్రళయై గృహపాధివాం,' అన్న ప్రకారము పిత్రిదేవతలు లు పుష్పిండోదకులు కాకుండుట వూ వంశము తరించుట కేకా కేవలకామ తృప్తిర్థము కాదని, అందువలన యితర భార్యలూ, పుత్రులూ ఉన్న వారి పేరులనూ నివరించబడియుండరా? అనియు శ్రీరామ వికపత్నీ నామము ప్రశ్నించి, కనుక శ్రీరాముడు వికపత్నీ గ్రంథే అని సిద్ధాంతిరించినాడు.

దౌర్యాసరామాయణములోని, 'శ్రీ రామ సాంజర్గ మోహతాః స్వస్వస్థాః కోసలరాజా దయోహై రాజాః శ్రీరామాయ ప్రత్యేకం దిగః', అన్నచోట 'తిరిస్సీతాజ్ఞయా రామః పాణిక్ గృహ్లాన్ స్వపాణివా' అనికూడ నున్నందున సీతాదేవి అనుమతి మీద ఆ రాజనల్లలను దాసిలుగా పరిగ్రహించినాడు అని భావము అవ్వదు. అంతేకాక వ్యాఖ్యాతలు పాణిగ్రహణశబ్దమున్న మాత్రమున భార్యత్వముని అర్థముకాదని పాణి=చేయి. గ్రహణ=గ్రహించుట లేక చేయి చేయకలుపు అనిమాత్రమే అనీ, అగ్ని సమక్షములో చేయు ప్రమాణములలో అదియొక పద్ధతి

అనీ అంగు కౌధారముగా, వాల్మీకి రామాయణము లోని పిష్టింధాకాండ అయిదవస్తకంలోని

గ నతే యదివా సఖ్యం

భావూలేవః ప్రసారితి,

గృహ్యతాం పాణినా పాణిః

మర్యాదా బన్ధతాం దృఢా.

ఏతత్తు నిగనంశ్రుత్యా

సుగ్రీవేన గుభాషితం,

సంప్రహృష్ట మనా మాస్తం

పివ గూహస పాణినా.

అన్న సుగ్రీవోక్తి మా పురుషానుగు. ఇంగులో మైత్రీ ద్వాన్ధ్యమునకు మాత్రమే అగ్ని సాక్షిము పాణి గ్రహము. కనుక పాణిగ్రహణ మున్నంతమాత్రాన పాణాడినట్లుకాదని సీతాదేవి చెప్పుటతో అగ్ని ముంగు రాజనల్లలను దాసిలుగా అంగీకరించినాడు శ్రీరాముడు అని ఆమె అన్నాడు. తక్కిన పురాణముల వాక్యములను ఇట్లే వ్యాఖ్య చేయుచున్నాడు.

రామాయణకాలమున సహజములో బహు పత్నీత్వము కను సమృద్ధిమైన ఆచారమునకు దశ రథుడే ప్రమాణము శ్రీరాముడు శ్రీమృష్టనిరలె ఆదర్శము కావచ్చును. కాని ఆతనికి బహు భార్యత్వ నిషేధము లేదని, బహుభార్యలు లేరని నిర్దుష్టముగా లేల్పటకు సాగ్యము కాన్పడి. శ్రీ వాల్మీకి రామాయణమున వికపత్నీ గ్రంథ వాగులను నొక ఆధారముంటితో మిగతా రామాయణముల త్రోసి వ్రాసెందురా? ఆయన రామాయణ రీతి నూ తపస్సం పన్నులైన నవారులే. ఈ వ్యాఖ్యాతలు రూఢ్య ర్థముల నిద్రుశబ్దములకే పుస్తత్పత్తిర్థముల గ్రహించినాడు. అయినచో ఆశబ్దములకు రామాయణ కాలము వాటికివిధిత్వమైన రూఢ్యర్థములుగా నిలచినా లేదా? ఆ తిర్వాతి నే ఆ విధముగా రూఢియై నిలచినవా కానీప శబ్దము నూదిరిగా? కోసలాది శబ్దముల రాజులే తమ బిడ్డను వివాహము చేయకుండ రామునివారికి దాసీత్వమునకై అప్పగించరా?

వాల్మీకి రామాయణము అయోగ్యకాండ యెని మిదన స్థలోని పన్నెండవ స్లోకములో ముషా శబ్ద మునకు కోడలు, వధువు అని రెండర్థము లున్నవి. ముషా శబ్దమునకు "గృహ వ్యాపారము జలం స్నా త్రిత స్నూపా" - యింటిసరులకు నీళ్లు తెచ్చునది - అని పుస్తత్పత్తిర్థమును అంగీరించి, వధూ శబ్దమునకున్న

శ్రీరామునికి భార్య లెందరు :

“హిరణ్యతే పుత్రేణయతి గమూః-పుత్రునిచేత వహించబడునది-అన్న అర్థమును పరిత్యజించ దగునా? యుద్ధకాంక్షములలో యుగవదియొకటవ వర్ణ మూడవ శ్లోకము లోని”... పరమ వారీణాం అభీప్రవృత్తి మనేకధా,” అన్నచోట వారీ శబ్దమును కేవలము స్త్రీ పరిచారిగానే యెట్లు అన్వయించగలము? ఇవట పురుషత్వ తత్వము పనికిరాదా? “సృజయే నృణామి నయతి ఇతి స్వవశం పురుషం ఇతి వారీ.”-పురుషుల తన స్వవశముగా వించుకొన్నది అని అర్థమిచ్చుచో భార్యత్వము స్ఫురించదా?

దౌర్యావ రామాయణములోని “తతఃసీతాజ్ఞానూరాయః పాణిన్ గృహ్యన్ స్వపాణీనా” అనుచోటగల వారి నందరినీ దాసీలుగానే అన్వయించదమనిన, దాసీలను నియమించుకొనుటకు సీతాశబ్దమిది అనజ్ఞాతీసుకొనవలసి వచ్చినదా? ఆ కన్యలు కొనలాదిరాజుల స్వ స్వకన్యలు. ధారావత్తము చేసినది స్వంతము తండ్రిలు, ఆకన్యలు పుత్రులక్షిణలు, అవివాహితలు, శ్రీరామ సౌందర్యమోహితలు, సుయ్యలు శుభలగ్నమున అగ్ని సమాఖ్యనున వశిష్ట వామదేవాది మహామునులు సదస్సులలో సీతానుమతి ప్రకారమే శ్రీరాముని స్వపాణిచేత వారిచేతులను పట్టుకొన్నాడు. ఆ రాజులు తమ విడ్డూసు రాఘవుకొరకే పిలిపించినాడు. ఇన్ని శబ్దములును వివాహమున్న భావమునే స్ఫురింపజేయుచున్నవి కేవలము దాసీలుగా గ్రహించుటకు ఇన్ని యేర్పాట్లు తండ్రివులూ జగగవలయునా?

అయితే దౌర్యావరామాయణములోని పాణిగ్రహణ శబ్దమునకు ఏకపత్నీకత వాగలు పురుషత్వ తత్వమునే ప్రహేళికరించి రూఢ్యర్థమును ప్రోసేనైచినారు. మైత్రికై సుగ్రీవునితో చేసికొనిన పాణిగ్రహణము వంటిదన్నాడు. కాని సుగ్రీవుతోడి పాణిగ్రహణము ఒక సహాన్యము లక్ష్మినిదిగొరకు, లోకకంటకుని సంకారార్థము కనుక సరిపెట్టకొందమన్న యిదట కుందరవతులై అనూర్యంపశ్యలైన రావణకన్యలను దాసీలుగా అంగీకరించుటకు, పరస్త్రీ పరాజ్ఞాఖుడైన శ్రీరామచంద్రుడు వారి చేతులుపట్టుకొని అగ్నిచుట్టాముహూర్త ప్రక్షిణములచేసి ప్రమాణము చేసినాడా? ఇది ఎబ్బట్టుగా కనిపించుట లేదా?

బ్రహ్మఖండములోని బ్రహ్మనిష్ఠా సంపాదకుటములో చెప్పబడిన, “ఏవం నిత్యావపాయినోయి మహిర్యజానకిపతే” అన్నచోట, అపాయు శబ్దమునకు కాశ్యపము, నిర్భయము అని అర్థములు. మహిషీ శబ్దమునకు మహ్యతే పూజ్యతే ఇతి మహిషీ అని అర్థము. అనగా అప్రమాదలూ కాశ్యపలూ అయినవార అని తేలుచున్నది. అందులోనూ వారందరూ శోటి వైశ్యావర ప్రభలు. అయితే “గృహీత్యా చామరాన్ దివ్యాన్..... వీజ్యహవాన్ సదాభిక్త్యా...” ఇత్యాది వాక్యములవలన సేరికొ వృత్తిద్యాతకమగు నందమన్న చింజామర వీరు వంటి పనులవలన భాగ్యత్యమునకునూ న్యాయత రాజులను, దాసీత్వము కులస్త్రీ కర్మచట్టములూ నొక ముఖ్యసర్వ సేకదా?

వైవిధ్య ఘట్టములం దన్నిటా గలస్త్రీ వాచక బహువచనప్రయోగసంశయము నిర్మూలితగా వ్యాఖ్యానములు “కృచిత్రావృత్తాద్ బహు వచనమితి న్యాయ స్వావలంబనన కృచిత్రీకారికౌస్త్ర్యభి ప్రాసు కల్పనేన నవిరోధ ప్రసక్తిః” అని యాలింగించినారు. బహువచనప్రయోగము పూజ్యములూ న్యాయమే. శురువుగాయా మామగాయా ఇత్యాదిగా పెద్దలను గౌరవంగా సంబోధించుట న్యాయము. కాని దాసీలనూ సేవకులను గూడా, ఏమింటి కంటకతైగాదు పుత్రతత్వముగాయా అని యజమానులు పిలుచుట సమంజసమా? సభ్యతయా? సహేతుమా? కాబోలుకదా?

శ్రీరాముడు ఏకపత్నీకతకుడే అని వివిధ రామాయణములందలి ప్రమాణములనూ వ్యాఖ్యానములుచేసి సిద్ధాంతముగా విచారించిననూ రెండు వాదములనూ ఆయాగ్రంథములందలి శ్లోకములను, వానిలోని పదములను నిదానముగా పరిశీలించినయెడల యింకను సంశయనిర్మూలితకౌతుకమున్నది. గణనాతి ప్రాసలకై వ్యర్థవ్యస్త పదములతో గట్టెక్కడి కవిత్వములు కొఘోకదా మహర్షులవి? ఇంకను ఈ అంశమును సరస్వతీనూర్తలైన విద్వాంసులు సంపూర్ణముగా విమర్శించి జిజ్ఞాసు లోకమునకు యధార్థమును తెలుపవలయును, ఈ వా వ్యాసముయొక్క కౌరణము జిజ్ఞాస మాత్రమేకాని శ్రీరామచంద్రుని ఏకపత్నీకతవ్యమును శంకించుటయు నాశ్చర్యమందులు కాదు.

కలగూరగంప

భాస్కర రామాయణకర్త
తక్కిల భాస్కర కవియ్యా?

శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ

భాస్కర రామాయణ కర్తృత్వమును గూర్చిన వాదము లనేకము బహులు జేరినవి. ఇంకను కొన్ని బహులు జేయుచు నే యున్నవి. మార్పిసెల భారతి కలగూరగంపలో శ్రీ దేవరసల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డిగారగుట మైన నూతనవాదము నొక్కదానిని లేవదీసిరి. కవిత్వరంగిణి కర్తల వాక్యములతో "భాస్కర రామాయణమును గూర్చి యింకను బహిష్కారము విశేషముగా గావాలి యున్నది"ని యుత్పాదించి "ఇప్పుడే గుంటూరు భాస్కరమంత్రికి తోడుగా తక్కిల భాస్కరమంత్రి యొక డున్నట్లు తెలంగాణా శిథిల శాసన భాగముకల్ల తెలియుచున్నది. ఇదిపురికి మల్లన మల్లయలను కుమారులు అన్నాడు. కాని ఇంటిపేర్లు మారియున్నవి. నివాస స్థలిములు గుంటూరు, వరంగలు జిల్లాలుగా వేరుపడియున్నవి. ఏకశిలా నగరమును వరంగల పప్పుడు కాశీయ రాజధానిగా నుండెడిది. తెలంగాణా శిథిల శాసనములో క్రింది చరిత్రాంశములు కనబడుచున్నవ"ని తప్పుల తడవయు, అబద్ధముల పుట్టయ్యును తెలంగాణా శాసనములలోని ధర్మసాగర శిలా శాసనము నీ క్రింది విషయగ పొందుపఱచిరి.

"[శ్రీ] కాకతియ్యావ్వయ మాసనజ్జి [తక్కి] దన్య ముత్తిరభా మహా [హా] రాజేందు రాసీత్తా [పత్రి (తీ) ధీ] కి:—

సవ్యా హ్యసం కల యతి కలానా [ం] వేర త్తుభ (?)—స్త స్తిరాసావీ [(ద్రీ) త్కు—] తీ తక్కి తోల భాస్కరమంత్రి రయ్యకా:— —సకబ స్వామి [కా] మ్యకా మపి లక్ష్మ్యావాసః [శి?] శి [వ?] పద [స:] రాగాంభోజ చి త్తిద్విరేఖః తత్పుత్రాయం—

మంత్రి మల్లకృ — ((సహా ... సదర్శయూతికా యుగేస్మి (న్).....))

గతి సంవత్సరము శాసన పరిశోధనశాఖవారి తరపున వరంగల్లుతాలూకాలో తంగలునకు 12 మైళ్లలో గల ధర్మసాగర శిలాశాసన ప్రతిబింబమును స్వయముగ తీయించి పరిశీలించిరి. దాని స్వరూప మిట్టిది. ఆ యూరిలోని వేణుగోపాలస్వామి ఆలయమున కెదురుగ నిప్పు డా శిలాఖండము పడియున్నది. మొదట నది యెచ్చట నుండెడినో యెవ్వరికి తెలియదు. చక్కని కల్లరాతిపై గుండ్రముగ తెలుగు లిపిలో నాల్గువైపుల చెక్కబడి యున్నది. ప్రస్తుతము మరకు రెండడుగుల ఎత్తు, ఒకటిన్నర అడుగుల వెడల్పుగల చివరభాగము మాత్రమే లభ్యమగుచున్నది. సమునకు పైగా శాసనముగ భాగము విరిగిపోయినది. దానికై ఆ గ్రామమున చుట్టుప్రక్కల కూడ విచారించితిని గాని లభ్యము కాలేదు. ఉపలబ్ధమైన భాగమునుబట్టి ఈ క్రింది విషయము తెలియుచున్నది. మొదటివైపు— కాశీయరాజ లాంఛనమును ■ రామవర్ణన—విష్ణు నాథీకమలమున నున్నవించిన బ్రహ్మ భూలోకకల్ప ద్రుమరాజసింహుడు శ్రేష్ఠమైన కాశీయావ్వయ మును సృజించెను. ఆ వంశాంబుధిలో ప్రభవించిన గణపతిరాజచంద్రుడు స్వప్రకాశముచే శత్రు పన్నములను ముకుళింపజేసి లోకచక్రారములను వృద్ధి నొందించెను. అతడు ప్రతాపాగ్ని సాక్షిగా ననుంధరా జేరి కర్మహణము జేచు శత్రుభూపాలు రందఱు దిగంతముల నాక్రియించిరి. రెండవవైపు—చంద్రుని వలె సమస్త ప్రజలకు ఆహ్లాదకరమైనట్టియు స్వామి భక్తిపరామణుడగు అతినిరుండు (భాస్కరుని తండ్రి పేరు పై భాగములో పోయినది) ■ పటరహితుడగు భాస్కరమంత్రి కల్లెను. అతని పుత్రుడు చెన్నగన్నయ చంద్రునితో సమానమైన కాంతిలవాడు, సర్వశాసకుడు, వంచనలేనివాడు. వానికి గణపతి యను నాతిడు పుత్రుడు. అతడు సంతతిదానార్ధి హస్తములచే ద్విశేంద్రభృంగముల నాకర్షించుచు,

స్వామికార్యపరాయణుడై, శివపాదయుగాంభోజము నర్పించుచుండెడివాడు. ఈతని కుమారుడు ధర్మ మూర్తియు, బుద్ధిమంతుడగు మల్లన మంత్రి. మూడవ వైపు—దత్తత్రయయొక్క సీమావధులు గలవు. ■ తేత్రము మూడు భాగములుగా విభజింపబడి అంగు రెండు భాగములు ఈశ్వరునికి, ఒక భాగము స్వభుక్తి, కొఱును మల్లనచే నియమించబడెడిది. తగుపరి ఆయ పరిచారకులగు సంగీతమువారికి, భోగమువారికి, మృదంగ వాదకులకు, రంగ్రపురకులకు, జలజకరండవాదకులు మన్నగువారి కివ్వబడిన అంశములు చెప్పబడినవి. నాల్గవవైపు—వ్యాపకీతములతో సంస్కృత విభాగ మంతయునునది, బహుశః పైన సంస్కృతములో చెప్ప బడిన విషయమే మరల స్థలప్రయోగ తెలుగులో నిట్లు గలను. “శ్రీ ప్రసన్న విశ్వేశ్వర వాక్యార్థము|| విశ్వేశ్వర సముద్రమూను వెలివాలమును యాండుపాండ్లు సేసి అందులోను ఒక పాలుగలంతి మల్లయ్యకు ఉర్వికొ రెండుపాల్లి ఎలకుర్కి ప్రసన్న విశ్వేశ్వర దేవరకు సమర్పించినందుల వినియోగము.”

శ్రీ కృష్ణారెడ్డి గారు తెలంగాణా శాసనములలో నుండి ఎత్తివ్రాసిన పై పంక్తులకు మాత్రము సరియైన పాఠమును ఈ క్రింద నిమిచ్చుచున్నాను.

మొదటి వైపు

..... || శ్రీ శి
స్వ నాభీశతపత్రజన్మా లోకాన్విధా
యాథ సిస్పత్య రగ్నియం |
భూలోక కల్పద్రుమరాజసింహ
శ్రీ కాకతీయాస్వయ చూససర్వ ||
తదస్వయ శ్రీరవిభా మచశా
జా రాజేందు రాసీద్దళ ప
క్షితిశః | యః శత్రు పద్మాని
నిమిల్య భాసా వ్యర్థ యల్లో
క చకోర వర్ణాన్ ||...

రెండవ వైపు

పిదానే! సర్వాహ్లాదం కలయతి కల(లా) నా
దవ ద్భర్తృ భిక్షః తస్మిన్నాసీద్ధితః ప
లో భాస్కరో మంత్రివర్యః || తస్య
పుత్రో భం చెన్నగన్న శృంగ్ర సమద్యుతిః | సదా

సర్వకలా యుక్తో నతు వక్రః కదాదపి ||
తస్మాత్కృజ్ఞో భాతి గణాధిపాః | ప్రథా
..... కలే వ సేవ్యః | దానార్ద్రా హస్తే
..... లిత ద్విజేంద్ర భృంగో గణనాథ
.... మృగైక లిత సకలస్వారి కా
శ్యమ నిజ లక్ష్మ్యవాసః | శివపద యు
గాంభోజ చిత్ర ద్విరశః | తత్పుత్రో యం
..... మంత్రి మల్ల శృకాస్తి.”

పై శాసన పాఠమును పరికించినచో శ్రీ కృష్ణారెడ్డి గారు రచింపబడినట్లు ‘తెలత్రో’ ఇంటి పేరుగల భాస్కరమంత్రి లేడు. అతనికి మల్లన యను నాతడు పుత్రుడు కాదు. ‘తెలత్రో’ యను నింటి పేరు వింతగా ‘తెలత్రో’ లేనట్లున్నది. నిజమునకు భాస్కరమంత్రి కుఃగోత్రము, తండ్రి, తాతల పేర్లు రెండవవైపున విగ్రహించిన భాగముతో వ్రాయవలె. ఇక అతని పుత్రుడు చిన్నగన్నయ్య, పుత్రుడు గణపయ్య, ప్రపౌత్రుడు మల్లయ్య మూత్రము మిగత భాగములో చెప్పబడినారు. శ్రీ రెడ్డి గారు పై శాసనములోని భాస్కరమంత్రిని చెన్నగని తదుపరి రెండు పురుషాంతరములు విడిచిపెట్టి ‘తత్పుత్రో యం మంత్రి మల్ల శృ’ అని అభిప్రాయపడి తీవ్రమైన ఈ వాదమును లేవదీసిరి. ఇదే శాసనము సుసరివింబముగ, మూలము, అనువాదములతో గూడ డాక్టర్ పుటపర్తి క్షినివాసాచారి గారు తమ హైదరాబాదు శాసన సంపుటములో మొట్టమొదటి నంబరుగ ప్రకటించిరి. శ్రీ రెడ్డి గారి నూతన వాదమున కుపక్రమించుతేరి దానినైనను జూడరైరి.

ఇక కవి చరిత్రకారుల అభిప్రాయములను నిరసించుచు తమ నూతన సిద్ధాంతమును సిరపఱుచుటకు గాను శ్రీ రెడ్డి గారు కొన్ని యుపపత్తు లిట్లు జూపిరి. “తాతయు, తండ్రియు, మనుమడును సమకాలములో యుక్తవయస్కు లగుట సులభ సాధ్యముకాదు. అపురూపము. కవిచరిత్రకారులు నిశ్చయించినట్లు తిక్కనకావీరు గూపతి రాజ్యపాలన కాలములోనివాడని తీర్మానించినయెడల అతని తాత గుంటూరు భాస్కరమంత్రి క్రీ. శ. 1158-95 ప్రాంతమందలి కాకతీయ రుద్ర దేవరాజు కాలమునాటి రామాయణ కావ్యోద్ధకానోపు. అప్పుడు కృతిపతిమరయసాహిణి కాలము

కలసిరాదు. కావున భాస్కరరామాయణ కౌవ్యకర్త
తిక్కన తాత భాస్కరమంత్రికాడనియు, తనవ్య
భాస్కరమంత్రి భాస్కర రామాయణ కౌవ్యకర్త
కాబోలనియు నేర్పడుచున్నది. గుంటూరు—తిక్కన
ఇంటిపేర్లగువురు భాస్కరులకు భిన్నములుగా కనబడు
చున్నవి. ఈ వ్యక్తిభేదము చూచిందుటకొరకే
కాబోలు ఒకరికి హుళిక్కి భాస్కరమంత్రి యను
వ్యవహారము మేర్పడినట్లు తోచుచున్నది.”—కాని
ప్రస్తుత ధర్మసాగర శిలాశాసనములోని భాస్కర
మంత్రికాలము వారసుకొనిన గుంటూరు భాస్కరుని
కాలముకంటె నింకను వెనుకకు పోవును. ఈ శాసన
దాతయగు మల్లన కాకతి గణపతిదేవుని సమకాలికు
డనుకొనిన ఆతని ప్రపితామహుడగు భాస్కరమంత్రి
అనుము గణపతి దేవుని పితామహుడగు కాకతి
రెండవ ప్రోలరాజు కాలమువాడనగా క్రీ. శ. 1110-
1158 ప్రాంతవాడగును. అప్పుడు వారు చెప్పిన కృతి
పతి మరయసాహిణికాలము బౌద్ధిక కాలిరాదు.
వారిరువురకుల అంతరము మరింత ఎక్కువగును. దీనిని
బట్టి వారుచేసిన “పుగసాంతర కాల సమన్వయము
అనగా క్రీ. శ. 1282-1282 ప్రాంతములో తిక్కన
హుళిక్కి భాస్కరమంత్రికవియు, 1250-80 ప్రాంత
ములో మంత్రి మల్లికార్జున భట్టకవియు, 1281-95
ప్రాంతములో నెల్లంక కుమార గుండచేత కవియు,
భాస్కర రామాయణ కృతిపతి బుద్ధయ—మరయ
సాహిణియు సమకాలికులై కృతిరచన సాగించిన”నుట
యంతమాత్రము పొసగదు. ఇక “తిక్కన భాస్కర
మంత్రి పేరనే భాస్కర రామాయణము వ్యవహారము
చెల్లుటడి యగుచున్నది. యువకవులకు బాలకాండగు
లప్పగించి వృద్ధులరణ్యాదులను సాగించుటచేత
భాస్కరకవి కీర్తి తరగదు; తరగలేద”ని ఈ తిక్కన
లేని భాస్కరమంత్రినికూర్చి వారు పడిన శ్రమ
యంతయు వ్యర్థము.

సుమారు 13, 14 వ శతాబ్దాల సంధికాలమున పరి
మిత ప్రదేశమునకు ప్రభువైన సాహిణిమరన ఆస్థాన
ముననుండి పుత్రి, మిత్ర, చాళుక్యుల సహాయమున
రామాయణము నాంధ్రమున వెలయించిన సుప్రసిద్ధ
భాస్కరకవి పై ధర్మసాగర శిలాశాసనములో
పేర్కొనబడిన భాస్కరమంత్రి ఎంతమాత్రముకాదు,
కాదు, కాబాలను.

సోరణగండ్లు

శ్రీ వేటూరి ఆనందమూర్తి

ముక్తమాల్యదలోని ఈక్రింది పద్యంలో ఒక
అనుమానం వచ్చింది. అది యిది.

“సోరణగండ్ల రాఁ గొదయ

చుక్కలు పట్ట సతుల్ గ పాటము

శ్చేరువ మాక్కికంబులని

చిల్లులువుత్తుగడ మట్టందుఁ బొ

ల్పగా వితానహారముల

యం దొకహారత వేలి ప్రాద్దువో

గా రతి డస్సి గాడ్పులకు

గాఁ దెఱువన్ జను విచ్చి మేడలన్.”

(2—18)

దీనికి వ్యాఖ్యానాలలో అర్థం ఇలా వుంది:
“పిన్న నక్షత్రములు గవాక్షముననుండి రాగా
■ నక్షత్రములను పట్టుకొంటే యువకులు కవాట
ములను మూయగా తమ్ము (వారు) మత్తయిలను
భ్రమతో చిల్లులువుత్తురహా (అని భయమొంది) నుంద
రమైన మేలుకట్టయొక్క హారములగు ఒక దండకలె
వేలియుండి, విశేషకాలము గలింపగా రతిక్రికచేత
డస్సి వాయుసంచారముకొంతై (ఆస్త్రీలు) తిల్ప
దెఱువగా (ఆ మేడలనుం ఆ నక్షత్రములు) విడిచి
దనినవి”

ఇందులో నానందహం ఇది. నక్షత్రాలు కిటి
కీలనుండి గనులలోనికి ప్రవేశించినవి. అక్కడె యువ
కులు వానిని పట్టుకొడానికే తలుపులువేసినట్లైతే
తర్వాత పద్యంలో ఆ భావం కొనసాగవలెకదా. మరి
అదిమాని ‘రతి డస్సి గాడ్పులకునై దెఱువకొ’ అనడంలో
మొదటిభావానికి విచ్చి తిలుగలేదా? అసలుఅది రాగా
వాటిని పట్టుకొడానికే తలుపులు మూసి, పట కొనడం
చేత కొక ఎండుకో తలుపుతెరిస్తే అది పారిపోయిన
వనుకోడం, గదిలోపెట్టిన దొంగని అంగులోనే వుండి
పట్టుకోవడం చేతకాక, మరచి వేరే పనికై తలుపు
తెరిస్తే పారిపోయినా డనుకోవడం చింటిడికాదా?

అలాచింపగా నా కింకొక విధంగా పద్యం

అర్థమవుతున్నది. అన్వయందూరమో దగ్గరో, మార్పు సోయోకాదో మీరు చెబితే తెలుసుకొంటాను.

‘సోరణగండ్లరాజ గోదమయక్కలు, పట్టి నతుల్క వాటములే చేరుప’ అని అంతే! గోదమయక్కలు సోరణగండ్లనుండి వచ్చినవి. సోగా అవి వచ్చే వేళకే వారు (నక్షత్రాలను పట్టడానికికాదు—మరెందుకో, రతికొంకునై) కనాటములు చేర్చినారు. అప్పుడు ప్రమాదవశిమన లోపలపడిన నక్షత్రములు తిమ్మవారు పట్టి మాత్రములని చిల్లలు పుత్తురేమో అని భయపడి దాగినది. వారు పొద్దుపోగా (నక్షత్రములద్యాసయేలేని వారు కొబ్బటి) రతి పస్నిగడ్డులకై తిలపులు తెరచిరి. బ్రతుకు జీవుడా అని అని పారిపోయినవి. ఇట్టి పద్యానికి అర్థం వుంటే సబబుకాదా అనిపిస్తుంది. (ఇక్కడ ‘కనాటములే పట్టిచేరుప’ అని గాని ‘కనాటములే చేరుపక’, పట్టి తిమ్మ చిల్లలు పుత్తురు’ అని గాని అన్వయించుకోవచ్చు.) అన్నీ ఎరిగిన మనుష్యులే చేతకొనివారై నారనీ నక్షత్రాలే తప్పించుకొన్నవనీ అనకంకన్నా ఏమీ కేరిని నక్షత్రాలే భ్రమపడ్డాయనీ సందుదోరకగా పారిపోయాయనీ అనసం బాగుండమా? వైగా గోదమయక్కలు వచ్చే వేళకే వారు తిలపులు చెర్చుకొన్నారడం సారస్వం కూడాను. మీరేమంటారు?

నవలారచయితగా బెర్నార్డ్ షా

బ్రెరవైయూడు, ఇరవైయేడు సంవత్సరాల వయస్సులో (1879-88) అయిదు నవలలు వ్రాశాడు బెర్నార్డ్ షా. ఇక అంతటితో ఆపేసి ఇకయేమీ వ్రాసి ఉండకపోతే మరి షా పేరే ప్రపంచంలో ఎంతమంది వినివుండేవారో అనుమానం. వాటిలో ఒకటి ‘కాషెల్ బైరన్స్ ప్రాఫెషన్’ మాత్రం ఒక చవుకబాదు ప్రతికల్లో ప్రచురితమైంది. కొంతమటుకు ప్రశంసలనందుకొన్నదనే అనాలి. రాబర్ట్ లూయిస్ స్టెవెన్సన్ చాలా బాగున్నదని ఇంకొక ప్రచురించ మన్నాడు. షా వ్రాసిన మిగతా నవలలకంటే చదవడానికి బాగుంటుంది ఇది.

ఈ అయిదు నవలల్లో ఆఖరిది “ఏన్ ఆన్ సోషల్ సోషలిస్ట్.” స్వాన్ సోకెస్టిన్ డ్వారా పుస్తకంగా అచ్చయింది. సమీక్ష చేసినవారు దానిపట్ల కొంత మర్యాదగానే వ్యవహరించారుగాని ప్రజలలో అంత ఎక్కువేదని పీన్ బ్రాజ్ అంటున్నారు. “ఇంగ్లీష్ పజలు చాలాగొప్పవని పరిగణిస్తున్నవలెనూ, సంప్రదాయానూ. వ్యవస్థలనూ అపహాస్యం పట్టిస్తున్న పుస్తకాలను కొనరని ప్రచురణకర్తలు వీటిని నిర్లక్ష్యం చేశారేమోనని” యీ నవలను సంకలనం చేసిన రచయిత అంటున్నారు. వ్రావానికి తెలివిగా రాసినవే యిది, స్పష్టంగా ఇదిగో యిది షా భావాలని చెప్పినగిన అంశాలు బీనప్రాయంగా ఉన్నాయి వీటిలో. అయితే ఇది అంత మంచినవలలం కావు. షా యువరచయిత అప్పుడు. విడి విడి తెలివి కేటలు అదోరకంగా కనిపించి ఉండవచ్చు.

షా ఆరవ నవల—“ఏన్ ఆన్ ఫినిష్డ్ నావల్” అయి ఉండే. 1887 లో ప్రారంభించాడు తరువాత అవతల పెట్టాడు, అసలు మరచిపోయాడు. ఆ తరువాత 41 సంవత్సరాలకు షా కొరవైదొచ్చి దానిని బయటికి తీసి మిగతా వ్రాతప్రతులతోపాటు ఐర్లండ్ లోని కేష నల్ లైబ్రరీకి బహూకరించాడు వారు దానిని ముద్దుటయిన పుస్తకంగా ప్రచురించారు. మరి నవల వ్రాసే దశలో ప్రారంభంలో ఉన్న రచయిత కాదు షా అన్న సంగతి మరచిపోరాదు; అప్పటి వయస్సు 81 సంవత్సరాలు. ప్రతికొరచయితగా కొంత పేరు సంపాదించాడు. ఫేబియన్ శిష్యులం ప్రముఖులలో ఒకడు. ఉపన్యాసాల వేదిక మీద పేరు సంపాదించి సోషలిజం, సాంఘిక వ్యవహారానుగుంచి తన అభిప్రాయాలను స్పష్టంగా చెప్పవారంభించిన రోజులని.

విగతం నవలగా తిమారు కాబోతున్నదీ నూచించేటంత సరంజామా మాత్రమే ఉన్నది ఇందులో. ఈనవలలోని ప్రాత్రలనూ, ఆకర్యాలనూ అతర్వాత రాసిన నవలలల్లో షా బాగాచిత్రించాడన్న సంగతి ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. షా నాటకాలలో మదిరిగానే ఇంగులో కూడా నాయకుడు జార్జి బెర్నార్డ్ షా యే. మోలనిపించేంత నిర్మలగా మాట్లాడాడు. స్త్రీలకు అందంగా కనిపిస్తాడు, అతిగా వాగడు—సరయి పావణలేక జబ్బుపడిన పిల్లలను గురించి ఇచ్చిన ఉపన్యాసంలో తప్పు.

అప్పటికే వైద్యవృత్తి అంటే అభిమానం దొర్లుతుంది అనుకుంటున్నాడు. “ఎ డాక్టర్స్ డైలమా” అని ఇతివృత్తం దొరికింది. మరి ఇందులో మాత్రం నాకుకుడు మంచి వైద్యుడు; అర్హతలు లేకుండా వృత్తిలోకి వచ్చిన ప్రతి నాకుకుడు (నిల్లన్) విరోధి. జీవితగతినబట్టి పునఃపూర్ణ శ్రమ చేరవలసింది ఎప్పుడూ. లాంగ్ దాక్ బాధించుతుంది. చివరికి పెండ్లి చేసుకొంటుంది నే అభిప్రాయం నే “మాన్ అండ్ మాన” లోనూ ఇతర నాటకాలలోనూ చిత్రించాడు. ఈ నాటకాలలోనూ అనే అభిప్రాయం—అయితే కొంచెం లేదా ఉన్నది. ఇద్దరు స్త్రీలు, యువకుడైన కిన్ కెయిడ్ కోసమే ఇద్దరి ప్రయత్నాలు. మరి ఇద్దరూ అప్పటికే వివాహితలు. ఈ చిన్న చిక్కను ఎట్లా పరిష్కరించినా దీని వివరించడానికి యా కన,

ఇతివృత్తంలోని ప్రధానాంశాన్ని ఎన్నింటినీ మొట్టటి రెండు అధ్యాయాలలోనే చిత్రించినట్లు తోస్తుంది. మిస్టర్ మద్దిక్ అర్హతలు లేని వైద్యుడు, డాంబికుడు, ఒలహీనుడు. ఆహారోగుల మంచాల దగ్గర పొద్దుపున్నవం అలవాటు. శ్రమతి మద్దిక్ కు ధీమా అంటే యిష్టం లేదు. కిన్ కెయిడ్ అంటే యిష్టం. సహాయోద్యోగిగా మద్దిక్ ఇంటికి వస్తాడు డాక్టరు కిన్ కెయిడ్, లేడీలారీ ఖియాదీ కారి భార్య. డాక్టరు కోసం కలుగు పెడుతుంది. మద్దిక్ లేనప్పుడు డాక్టరు కిన్ కెయిడ్ వెళ్తాడు. లేడీ లారీని చూస్తాడు. అందాలు చిక్కో ముఖం. (నీలి) కలగ్—ఉత్సాహం కలిగించే కళిం. అందమైన కనురెప్పలు. చిన్న నోరు. పసిపాప పండ్ల వంటి పలువరుస.

అంత మాత్రాన ఆవేగానుభూతి కలిగించేట్లు నా వ్రాయబోవడం లేదనుకోండి. గదంతా చాలా వచ్చుగా ఉంది. ఫర్ లను కప్పకొన్నది లేడీ లారీ. యువ

డాక్టరు దేవతా మూర్తిలా వ్యవహరిస్తాడు. కిటికీ తలుపు తీస్తాడు, ఫర్ లను తీసేస్తాడు. రాత్రి విని తిన్నారండీ? అని అడుగుతాడు. విని లేనండీ— నూప్, సూప్, వేపుడు మాంసం, చాంపెయిన్ తప్ప విని లేనండీ అంటుంది ఆమె. చాలండీ— చాలా. మీరు తిన్నానన్నీ తింటే విసుగంత వాడి కయినా జబ్బుచెయ్యక తప్పదు అంటాడు డాక్టరు. ఇటువంటి ఆశ్చర్యాలూ నా నాటకాలలోని నాయకుల నోటివెంట తరచు వస్తూనే ఉంటాయి. నిజానికి అసలు ఈ నవలలో చాలా భాగం నవల మాదిరికాక నాటక భోరణిలోనే నడిచినట్లు కనిపిస్తుంది. అంతే. కాదు. రెండో డాక్టరుకుచ్చి కిటికీలను మూసేస్తాడు ఆమెను పర్ లనో కప్పతాడు. మతారంగా ఎట్లా వుండండి అంటాడు.

ఈ నవలలోని మద్దిక్, శ్రమతి మద్దిక్ పాత్రలు ఫేబియన్ ఉద్యమం నాకుకుడు హ్యూయిట్ బ్లారిన్, ఆయన భార్య ఎడిత్ కెన్ బిత్ అయి ఉంటారని నీన్ బ్రాబ్ నూచన. అయితే అయిఉంటావచ్చు. అయితే ఒకవ్యక్తిని మాత్రమే దృష్టిలో పెట్టుకుని ఒకపాత్రను పూర్తిగా మాయొన్నాడు చిత్రించలేదు. ఒక్కొక్క పాత్రకు ఒక్కొక్క ఉద్దేశం ఉంటుంది; ఒక్కొక్క పని ఉంటుంది. నాకుకుడు—అనే నా— మాత్రమే సమగ్రమైనవ్యక్తి. ఇంతకూ ఇతర అసంపూర్ణమైన నవల. పదనుపెట్ట సారంభించాడు కలానికి ఈ నవలలో రచయిత, ఆయుధాలవాడకం మాత్రం ఇంకా అంతంతమాత్రంగానే ఉన్నది. బాగా కోపం ఎప్పుడు చిత్రించవలసివచ్చింది—వాదనలో కొంత నిగ్రహం ఎప్పుడు అవసరమైనది యీ నవల వ్రాసేదశలో రచయితకు ఇంకా స్పష్టంకాలేదు.

(బ్రిటిష్ ఇన్ ఫర్ మేషన్ సర్వీస్ సౌకన్యంతో.)

గ్రంథ విమర్శనము

నన్నిచోడుని కుమారసంభవ మెన్నికైనకావ్యము, విబదియొక్క యేండ్లకుముందు ప్రచురించిన రామ కృష్ణకవిగారినిది మొదటి యేడాకావ్యములను పదవ శతాబ్దపు మిగిలిన యేడాకావ్యములను ప్రచురించుటలో నీ కావ్య మాంధ్ర సాహిత్యతేత్రమున కొన్ని కొత్తవిషయముల జలుకరించి చర్చల కాకరమైనది. అవి కొత్తలగుటచేతను వానిని గూర్చి సిద్ధాంతములు చేయుటలో నెన్నియో చిక్కులుండుటచేతను అవాటి చర్చ లీనాటికిని ముగిసిట్లు కానబడవు. ఎంతోపండితులు పరిశోధకులు తలకొనివిషయముగా తలపొసివారే కాని యాయావాని నివమితముని తేల్చినట్లగువారు. నన్నిచోడుని కాలనిర్ణయమే తొలివిషయము. నన్నయకు పూర్వదశ, సమకాలికుడని, తిక్కనకు పూర్వదశ, తర్వాతివాడని ఈ విషయమున నాల్గు మతములున్నవి. నన్నయ తిక్కనల నడిమికాలము వాడని చాలమంది యభిప్రాయము. చోడుని కావ్యము లోని కొన్నిపద్యముల యనుసరణము తిక్కన, కేతన, నాదన సోమనాథుల కావ్యములందున్నది. కుమార సంభవమున కుక్కినట్లుగ ముద్దగనున్న ఆ పద్యములు తిక్కనాదుల రచనలలో లేరే స్ఫూర్తిమత్వముతో ప్రయోజన పరిమితిగెరిగి తీగ్బబడియున్నట్లు సర్వసమర్థపరిచితిగలవారికి తెలియవచ్చును.

రెండవది కవుకవిత్వము. కవుకవిగా తత్త్వము; సత్త్వదార్ద్రము. కవుకవిత్వమునగా తత్త్వకవిత్వ. కవుకవిత్వ లన్నను నిసర్గకవులన్నను నొక్కటే. తత్త్వకులగా కొందఱిని 'సృష్టిచింతకు'లనిఉపనిషత్తు విండి చినది. కవులు మార్గమువారు. సంజ్ఞానముగల కవి భగవంతుని నాయకుడుగా తేసి ప్రజ్ఞానాత్మకమున చరాచర సృష్టి రూపుడైన మరణ్యగర్భ నవాసించుటయే కవుకవిత్వ. సత్త్వదార్ద్రముమీది స్పృహలేక వ్రాసిడిది వర్ణకవిత్వ. కన్నడిసాహిత్యమందలి కవు — వర్ణక కవిభేద మిట్టిదే యనుకొందును. కాని ఈ కవుకవిత్వ

ప్రబోధ చంద్రోదయాదులవంటి యాధ్యాత్మిక కవిత్వ (Metaphysical Poetry) కాదు. యోగమార్గమునకు చెందిన మర్కటవిత్వమును (Mystic Poetry) గాదు. వస్తువుల బాహ్యస్వరూపమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చి విస్తరముగా వర్ణించు సాహజీపథతీయు (Realism) గాదు. చోడుడు తన కవిత్వమును గురు సమర్పణ చేయుచు వ్రాసిన

'శరధినిగలు పయోధరములు కొనివచ్చి
కురిసి వారిధియందు గూర్చివట్లు
చేన బంజీర విత్తు చేనిక ఘృకాంక్ష
తేర్చి గుమ్మర వెడవెట్లునట్లు
కోహజాచలపతి కూహించి వరరత్న
సంచయంబున విభూషించునట్లు
తీరాళికర్ణి దత్తగోదగంబుల
సెనకంబుగా నర్చ్య మిచ్చినట్లు"

అన్న సీసపద్యచరణములు
'అత స్త్రయుద్రా గిరయశ్చ సర్వ
అస్మాత్ స్వందంతే సింహన స్వర్వరూపాః
అతిశ్చ సర్వా విషయో రసశ్చ
యేనైవభూతే నిష్కలే హ్యంతరాత్మా'
అను ముంపకోపనిషత్తు జ్ఞానకముతో హిరణ్యగర్భోపాసన కనువుగా మార్చి వ్రాయబడినది. చోడుడు విడువక 'దివ్యకథామృతము,' 'దివ్యకావ్యాంగనా సృష్టి' త్యాదిగా బలుకులు సాభిప్రాయమే. దీనిని గూర్చి సాంగముగా వినిరించుట కిచ్చట అనకాళము చాడదు. కవిత్వమునకు తత్త్వమునకు ఎంతెగని లంకయే గనుక తర్వాతికాలమున దీని మోసిన పేరు చూసి రేనము కవికవాక్రేములులో విన్నకోట పెద్దన కావ్యా లంకార మాడమణిలో నొకట రెంట నాయమాత్రాన శిష్టమైనది. ఉపనిషద్వార్తము నగులంబించిన నన్ని చోడుడు వీరశైవుడు కాదు. భారతయోగులను నవనాథులను కైవాగములను తేర్కొన్నను చోడుడు తంత్రిక శైవమున దక్షిణాచారముగల కాలాముఖ

సంప్రదానము వాడే వనుకొంగును. 'సిద్ధాంతమున' అనుమాన ప్రమాణ మొప్పుకొనడు. కైవ సిద్ధాంతము యాయికాడనుట నీకర్తవ్యో నిర్ణయింపవలసియున్నది. జంగమ చల్లికొల్లరుడు కాలముఖ సంప్రదాయము వాడనుట స్పష్టము. శిష్యుడుగూడ నా సంప్రదాయము వాడనుట సహజము గదా!

యూడవది జాను తెనుగు. జానుశబ్దము తెలుగు కన్నడములలోని మాట. తమిళమున దీనికి సమానార్థక మగు పదము 'చెమ్మెయ్'. కనుక జాను శబ్దము జ్ఞాన శబ్ద భంగునకొనక తీరును. చోడుడు చెప్పిన 'ఇంపు పెంపు', పాలకురికి పోయన చెప్పిన 'ప్రసన్నత' 'సర్వ సామాన్యములు?; కన్నడిగుల 'సమ సంస్కృత్యోక్తి' అనువాని కవిరోపముగా జానుతెను గనగా Idiomatic Telugu అని యనుకొంగును. చింతామణి లోని 'ప్రవాహినీ దేశ్యా' అన్న కారికకుగాని, 'తేర నాడిన' పలుకులు దేశ్యములన్న కేతన మాటకుగాని, 'బహుదేశా నేయము' లు దేశ్యములన్న విన్నకోట పెద్దన మాటకుగాని ఓతి గలుగనక్కరయేలేదు. మరి పొందికయే కుడుగును. తెలుగువాట నాయా ప్రాంత ములందు సర్వ సామాన్యముగ నుండిన 'వాణ్ణుడి' యే కాలకమునున 'నానుడి' గా సంకుచిత్యమున కొన్ని పుంకుబడులకు సంకేతముగా యాధియైనది.

నాలుగవది దేశి. సంస్కృత సంప్రదాయము నకు దాస్యము చేయక స్వస్థాన వేష భాషాదికము మీద ప్రీతి ప్రకటించి దేశియతాముద్రతో వ్రాయుటయే దేశి సంప్రదాయముని 'దేశి మార్గములు దేశియ ములుగా' వ్రాయుచున్న చోడకవి హృదయమును కొంచును. అతని కుకవినిండ మార్గదేశి సంప్రదాయ ముల నసమర్థముగా నిర్వహించువారిని గూర్చి వ్రాసిన దని నా యాహా. 'మార్గకు మార్గము'ని ప్రసిద్ధమునకు విప్రయు, దేశియ మార్గమరి త్రొత్తిదాని కొక సారియు చెప్పకొని 'వదలంగ' అను పాతముతో జడ విడచో 'మార్గగులకా' 'సుఖగులన' అను మార్పుల చదు తగ్గరమున గూడ పాంథ పరమైన విషయాంతర మ్మార్చి చెడదు. అనగా అలంకారము చెడవన్నమాట. చోడుడు కుకవినింప బాణుని జూచి వ్రాసియుండుట సంభావ్యమే. మంగళాచరణమున సగ్గరావృత్తియు వాడుటకు, వ్యవ్యంతయులకు, సప్రసంతానముల ప్రసక్తికి తెలుగు కావ్యముల నీతడే యాద్యుడనుకొందును. కైపుల శరణాగతి; వైష్ణవుల ప్రపత్తి వ్యవ్యంత రదన

యోర్వడుటకు చోడక శిష్యులు గావచ్చునని నా యాహా. కుమారసంభవము తొలి తెలుగు ప్రబంధమే యగును.

నన్నెచోడుని కవిత్వము

[కర్త: భాషాప్రవిణ అమరేశం రాజేశ్వరశర్మ, బి.ఎ. ప్రతులకు: అజంతా పబ్లికేషన్స్, సికందరా బాడు. 8+276 పుటలు వెల 4 రూ.]

ఈ విమర్శ గ్రంథమున నన్నెచోడుని అతని కావ్యమునుగురించిన విషయములు శాసనము క్త గ్రంథ నూచిత్రగూడ నిడుకడియొడుగిరి కలలో దృఢపబడెను. చారిత్రక పరిశోధనమీదంటే కవిత్వముపై దృష్టి యొక్కుట, సప్రసంతానములనిత్ర నీయన శిష్యవిసట్లు కానరాదు. చోడుని కాలము తిక్కనకు పూర్వమరి తొలుతి నేయంగీకరించిన అనేకలమన్యూరము వాక్ర యించినారు. 1170 శ్రీ. శ. నాటి గంగా;రకవి కావ్యమున మంగళాచరణము తెలుగునాటి కావ్యమున నన్నెచోడుడే దీనికాగ్రుణ్ణని అభిప్రాయపడినారు. రాజసరంగునిబిడ్డ సోమలదేవికావనముయపి తర్వాతి కావ్యముగా మొదలు సగ్గరావృత్తియు వాడు సంస్కృతసంప్రదాయమున తెచ్చిపెట్టినవాడనియు చూపినారు. భారవి కావ్యమున ఇంద్రకీలనగా గా రోహా ఘట్టమునమాత్రమే వస్తుకవితి యున్నదను కోసుట ఎరికాను. భారవిలోని అద్ధగౌరవ నాచెప్పిన 'వస్తు' గౌరవ మనుకొంగును. 'ప్రకృతి వర్ణనాత్మిక మైన కవితి వస్తుకవితి' యన్న (19 పు) మాట కొంత వరకు సరియేగాని 'ప్రకృతిని వాస్తవముగా వర్ణించు కవిత్వవర్ణకవితియనియు, వస్తుకవు'నగా ప్రకృతిశోధన వాస్తవముగా వర్ణించు కవులనియు ననుటయే (22 పు) యన్న సారాంశి వాక్యము Nature Poetry, Realism in Poetry అను భయలు గొలుపుచు నప్పవముగా నున్నది. ఇది యొప్పుకొన్నచో 'వర్ణక కవు' లేవకో చిప్పవలసి యుండును. నన్నెచోడుని కాలమున కైపుగు బ్రాహ్మణులనుగూడ జంగమ శబ్దముతో వర్ణనహరిం దేశవారనుట, చోడుడు మీర కైపుకు కొదనుట నిజమే. అతని కావ్యలక్ష్యము చిత్రప్రచారము కొదనుటయు సరియే. చోడుని ఏదో చిత్త్యులను శీక్షింపకై శిష్యుగాడు అశ్వాసాంతియుల 'మాలిని' వ్రాయుటలోను, స్త్రీపర్వమున నానావిస వృత్తియులు వ్రాయుటలోను తిక్కన చోడు ననుస

గ్రంథ విమర్శనము

రించెనని యభిప్రాయపడుట సరిగా తోపదు. చోడుడు మాడుచోట్లనే మలినలు వ్రాసినాడు. నన్నయ యొకచోట వ్రాసినాడు. నన్నయనే తిక్కన యనుకరించి నాడని యేలయనరాదు? ఇంతకును ఆపద్ధతి విధిగా వాటించిన తిక్కన 'సువృత్తిలికము' ననుసరించి నడిచి యుండుట సంభోవ్యమని తలచును. ప్రయోజన దృష్టితో తిక్కన శివతత్త్వసారకర్తను, చోడుని అనుసరించినంతమాత్రముక అన్నిచోట్ల ఆయన కనుకరణదౌర్భాగ్య ముంగట్టుల అపహరము. చోడునియంద్ద కర్ణులతో తిక్కన యుద్ధకర్ణులు బొల్పుట నిట్టిది. 'మంగళమహాశ్రీ'ని చోడుడు శిశియనంప్రదాయముగ కౌశ్యాంతమున ప్రవేశపెట్టియుండుట సంభోవ్యమే. తరువాతనుండి ద్విపద పుట్టినదను శిర్మగారి మూహాసహేతుకముగా నిరూపింపబడినది. 'మజ్జాన యోగ తత్త్వ విధిజ్ఞా' (12-27) లను చతుర్విధ కందమున కూడు నాలుగు పద్యములు ఎత్తుగడను బట్టియు ప్రధానక్రమము ముందే కర్తృపదముండుటను బట్టియు శిర్మగారు చెప్పినట్లే యుండినట్లు యుండు సమంజసము. చోడుని లఘుహరిణిలు చతుర్థాక్షర భేదముని నాయూహ. జాను తెనుగునూర్చి 'పెద్దన చెప్పిన కెక్కిమును చోడుడు చెప్పిన బాగు తెనుగును ఒక్కటియే యయి యుండునన జెల్లుచున్నది' (78 పు) అన్నమాట బాగున్నది. తరువాతి యారు శీర్షికలు నన్ని చోడునిపై భారవి, కాళిదాస, బాణ, శిష్యులు, వాల్మీకి వ్యాసుల ప్రభావమును గణపించునవి. చోడుడు గణనిలిన బాణునినుండి గ్రహించినాడనుట సరియే కాని శిశిణమును సరముగా చెప్పటకు రామాయణము మూలముని తలచుటకు వీలులేదు. శిరవణము అడవియని పురాణములలో నున్నది. శివ పార్వతుల రహస్య విహారస్థలమనియు నున్నది. గంగ యొడ్డున నున్నట్లు మత్స్యపురాణము. నాకు జూడగా ప్రధాన కథయంతయు హిమవంతమున జగగగా చోడుడు తన 'శిరధి నీరులన్న ప్రథమశ్వాస పద్యముననున్న నాల్గవయముల' మూడు మాత్రము హిమవంతుని కన్వయింపగా 'శిరధి'త్వము నన్వయింప జేయుటకు శిరశిబ్ద మధారముగా దానిని సరముగా మార్చి హిమవంతుని బెట్టినాననుకొని తృప్తిపడినట్లు తోచుచున్నది. మరదారిద్రవిగదానణదశము వ్రాసినంత మాత్రమున — ఒక వేళ నున్నచో నా పూర్తి శితియు దొరకునంతవరకు — చోడుడు తెలుగున శితక

వాఙ్మయమున కాద్యుండుట న్యాయము కాదనుకొందును.

తరువాత, కవిత్వము మీది దృష్టిచే గ్రంథ మంతయు నొడ్డగెక వగుట్లుగా చోడుని యస్తానశ కర్ణులను 136 పుటలలో పరామర్శింపబడినవి. ఈ పరామర్శ యంతయు ముఖ్యముగా 'సాహిత్యవిద్య'ని పృతి పూర్తి'నినుండి జరిగినది. అష్టశాస్త్రసమున 'రంజిల్లుపూర్వదిక్పత్తి'త్యాది (108) పద్యము 'సంధిల్లు పూర్వదిక్పత్తి'త్యాదిగా శిర్మగారు పఠించుట బాగున్నది. మరి కళిదాసు పార్వతి తపమును వర్ణించుచు గ్రీష్మకర్ణా హేమంతములు మాత్రము వర్ణించుట ఆమె నిష్ఠుర తపమును చెప్పటకు గదా. చోడుని ఉద్యోతు వర్ణనల విశేషమున నా. తత్త్వము వచ్చినవని తోపను. అచోటి ఆతని క్షేమత విశేషమును కాదు... ఇతర వర్ణనలగూర్చి చెప్పచోట కన్యాంగ సౌందర్య కర్ణులమును వర్ణించుచు చోడుడు వ్రాసిన 'స్వరమందిరే'త్యాది పద్య ముక్తిలయజెల్లుదు. తంత్రమెఱిగినవారి కట్టియూహ రాదు. కమర సంభవము మహాకావ్యమును సరేగాని శిశిమార్గముల జెప్పినవారిలో భియ పండితక డున్నాడని గమనింపలేను. చదివినచదువు, చేసినపని కనుపించెడి పుస్తకమిది. చూడఁగినది.

'తవిరాజ శిఖామణి'

[కర్త శ్రీ తిమ్మావజ్జుల కోదండరామయ్య. ఎం. ఎ. బి.ఎల్., ఆంధ్రభాషా శాఖాస్యతుకు, పర త్యాగరాయ కళాశాల, మద్రాసు. ప్రచురణ : సార స్వత కుటీరము, మద్రాసు-21. ప్రతుల : గ్రంథ కర్త, త్యాగరాయ కాలేజి, మద్రాసు-21. 8 + 200 పుటలు. వెల : రు. 2-50 న. పై.]

పరిశోధకులుగా, విమర్శకులుగా శ్రీ కోదండ రామయ్యగారు రాంధ్రులకు చిరపరిచితులు. నన్నిచోడ

కవిపుంగవులు హెచ్చుగ మెచ్చునన్న జోసోపురం పద్యకావ్యము : 1. గోముఖ వ్యాఘ్రము. 2. కామో పాలంభనము. 3. కలగూరగంప. 4. నీతికథాస్తవ కము. 5. కామాక్షి స్తోత్రము. పావలాభిళి సుపిన పంపబడును.

జోసో, జోసోపురం,
అంబాజీ పేట, P. O. (తూర్పుగోదావరి)

నుమారసంభవ కావ్యమును ప్రియముగా జదివి పెద్దగా పరిశోధించిన కొద్దిమందిలో నామన యొకరు. 'కవిరాజ శిఖామణి' యను ఈ గ్రంథ మాయన నన్ని చోడుఁ గూర్చి వ్రాయదలచిన - బహుశః వ్రాసిన దానిలో తొలిభాగము. ఇంగ్లీషు భాషలో Studies అను పదతితో వ్రాయునట్లు వ్యాసతల్పయ్యలైన పద మూడు శీర్షికలక్రింద ఆయా విషయమును మట్టముగా చర్చించిన గ్రంథమిది. హెచ్చులూచులు లేక చారిత్రక దృష్టి యెంతో సాహిత్యవృత్తియొక్క వంతమాడెడి వారగుటయే గాక మత సాంఘికాది విషయక దృష్టియు నుండుటచే ఈ గ్రంథము చక్కగా నమీసది. తెలుగు వియర్థ సాహిత్యమున ఇది కొంచెము ప్రతి పద్ధతియే యనుకొందును.

'కవిరాజ శిఖామణి'లో గ్రంథకర్త చోడుని కాల నిర్ణయము చెప్పులేదుగాని పరిచయము వ్రాసిన శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు వ్రాసినట్లు 'సంవాది రచనల'ను భాగమున "అతని కాలనిర్ణయమును ఒక నూత్ను విషయగ సమర్థించి కొదంపరామయ్య ధన్యుఁడయ్యెను." చోడుడు తిక్కనకు సద్యఃపూర్వహిని గ్రంథకర్త యభిప్రాయము కానోపును. ఈ గ్రంథమున తొలి రెండు వ్యాసములు చోడుని అనువాద సాగస్యమున, కవితా శిల్పమును వివరించునవి. అనువాద సారస్యమున చోడుడు సృష్టించిన 'రతీమన్యన సంవాదము' సమర్థింపబడినది. 'కవితాశిల్పము' చోడుని కవితాశిల్పమును దిశాత్రిముగ ప్రదర్శించుచు వాని ననుకరించిన తిక్కన త్రిపు

రాంతక తిమ్మల రచనలగుఱ జూపించునది. 'శరణు మహేశ' (10 ఆ-84 ప) అన్న నాగబంధమున నున్న పద్యము 'సారముఖప్రస' 'విస్తరితరమాదయా' 'ఉదప లబ్ధి' అని అద్వైతగతి కడుచునట్లు; బం; నిత్యమున చిహ్నులు రాని యట్లు సవరింపబడిన వని వ్రాసినాడు. 'కొని మదాను యూనివర్సిటీవారి ప్రతిగా' 'సార ముఖప్రస' 'విస్తరి' రమాదయా' అనియే యున్నదను విషయము నట్టంకింపవలసినది. మూడవది మాదియు 'శరీర దుఃఖ దుస్తర కమలాపహార' 'శారవల్గి' అని వచ్చునట్లు 'వి' ని 'ప'గ మార్పుట సరికొత్తమాచ్చే. అట్లే 'స్థిరగుతి శుభసితయా' అన్న ఆవోటి కంఠ పద్యము మురజబంధముని యున్నదిగాని యూనివర్సిటీ ప్రతిలో గోమూత్రికాబంధముగా జూపినారు. అదియు సరిగా నున్నట్లు తోపగు. 'తనభిగురిత జననసుక్తి' అన్న చివరిమాట 'తనభిగురిత జననసుక్తి' యని యున్నచో గోమూత్రికా బంధమునకు సరిపోవును.

'మాగ్గులు మా'లను మూడవభాగమున కవి శివ పురాణమునకు భిన్నముగా (1) శివదత్తులకు భేద మేర్పడిన పదతి (2) సతీసివి పిలువని పేరంటమునకు బోక దత్తుడు తన విభవము జూపంప బిలిపించుట (3) సతి యోగాగ్ని దగ్గమైననను మాట నిండుక మార్పుట (4) వీరభద్ర జన్మవృత్తాంతము పరిహరించి గణాధిక్య రుగిచే నర్జున స్వంసము చేయించుట (5) దత్తునికి పశుముఖాను సంధానము జేసిన వృత్తాంతమును మార్పుట యనువానిని ప్రయోజనా పేత తో నెట్లు సంతరించినది యు జెప్పబడినది.

జాతీయ రచనలు

(1) వ్యాసవాణి (2) ఖండకృతి (3) ఆంధ్రసేవకులు (1 భా.) (4) ఆంధ్రసేవకులు (2 భా.) (5) నవ గీతాలు (6) కవిత (7) కయోజన విద్య (8) ఉత్తమ కథలు (9) జీవితకథలు (10) వ్యాసభారతి (11) ఉపన్యాసమాల డి. వి. నుబ్రహ్మగృహ్యంతో కలిసి వ్రాసినవి (12) ప్రజారాజ్యము (13) ఉపాధ్యాయుడు (14) చిల్లాధిల్లీ (15) జయభేరి (16) వైతాళిక కథలు (17) జాతీయ కథలు (18) ఆచార్య రంగు (19) కాంగ్రెసు విజయము (20) జాతీయ దసరాగీతములు.

జాస్తి వేంకటనరసయ్య, ఉభయ భాషాప్రణి

అధ్యక్షుడు : భారతీసమితి

చిలకలూరిపేట : : గుంటూరు జిల్లా.

నాలవది వస్తుకవిత. దానిని గూర్చి నా యభిప్రాయము ముందే చెప్పితిని. 'భవుర్మితము' లైన పత్రపుష్పములు, భవుకకుఁ దగ సమర్పణ చేసి నట్లు' (బసవ పు.) అన్న సోమనాథుని రచన అచ్చముగా భక్తిమార్గమునకు జెందిన సామాన్యమైన-అధనా వీరశైవమైన-రచన. చోడుని రచన కుపనిషత్తు మూల మని చూపితిని. 'కవితా మృత'దయాంబుధిఁ గవితా సజ్జనకు' అన్నది కొదంపరామయ్యగారు పఠించినట్లు 'కవిసజ్జనకనకు నన్ను కావ్యాబ్జరదన్' అని పఠించుటయే లెస్స యనుకొందును. మరి వస్తుకవితలో మృగురీతి నూర్తులు వీడరాని గుణమున పిలులేదుగాని యానుషంగి కము లనుకొందును (48 పు). రామాయణ కిరాతర్జున యము లేకవస్తు ప్రతిపాదకము లగుటచే నస్తుకావ్యము

గ్రంథ విమర్శనము

లనుట, ఆ ప్రాధాన్యముచే చోడుడు దానిని కస్తుకవిత
యనె ననుట (52 పు) సావగడు. అప్పుడు భారతియ
కాకున్న రఘువంశి మేల వస్తుకావ్యము కాలేదు?
చోడుడు కాళిదాసును కస్తుకవిగా జేర్చినలేదుగదా!
అట్లే ఈ వస్తుకావ్యములలోను రెండు తెలుగు
లున్నట్లున్నవి. గూఢ వస్తుకావ్యములు, కృత్త వస్తు
కావ్యములు (52 పు). రెండు తెలుగులు లేవు. ఉన్న
దొక్కటే. కృత్తవస్తు కావ్యప్రపత్తి ఎన్నటను లేదు
గదా! 'అలంకారము గూఢవస్తుమును కావ్యముగా'
అన్నదానిని 'అలంకారముగూఢ వస్తుమును కావ్య
ముగా' నని పఠించి ఉన్నట్లుని కావ్యాలంకారమున
కవ్యయించువాడను ఉన్నాడు. దానిచే నిండుక
అవ్యయసారశ్శి మేర్పడు ననుట నిజము. మరి 'గూఢ
వస్తు'వని పఠించినను నాయూహ ప్రకారము హిరణ్య
గర్భుని గర్భస్థ హిరణ్యయ లేజమని చెప్పకొన వీలు
న్నది. చోడుడు భారతి భాగవతములు భిన్నవస్తు ప్రతి
పాదక గు లనుటచే వస్తు కావ్యములుగా పరిగణించి
యంశక పాదమృ (55 పు) నని గ్రంథకర్త లొక
యూహ చేసినాడు. భారతి ప్రతిపాదిత మేకవస్తు
వైనను భిన్నవస్తువులైనను భిగవంతుడు నాయుడు
గాఁబోవుటచేతను, భాగవతమున భిగవంతుడే నాయకు
డనుకొన్నను హిరణ్యగర్భపాదనముగాక ఆవ్యాతిక
వేదా తిమే (Mataphysics) చెప్పబడుటచేతను
చోడుడు వానిని వస్తుకావ్యము లులేదని నాయూహ,
మరి 'కుమారసంధనము వస్తుకావ్య మనగానే వస్తువేది
యని జిజ్ఞాస పాదము'నని చెప్పి కథానాత్రము నడిం
చినచోట నట్లుూహ చేయరా దనుకొందును. వస్తు
కావ్యము కానిదానిలోను కథావస్తు వుండునుగదా
మరి!

తిర్వాత జాను తెనుగు, నా తలచినప్రకారము
'తెనుగుదేశము వాడుకలోనున్న తెలుగుకుటలను జాను
తెనుగని వాడిరి' అన్నంతవరకు శ్రీ లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
గారి యభిప్రాయమును, కర్ణాటకులు 'సమంస్త్రు
తోక్తి'యన్నారని చూపిన దాక్షర చిలువారి వారా
యణరావుగారి యభిప్రాయములు అనిర్ధముగా కుదిర
గలవు. 'లోక కృతకారవిధములైన సంస్కృతాంధ్ర
పదములలో వేలయవల ను'నన్న వారాయణరావుగారి
వాక్యమే సారాంశము. ఇంక 'జానతి పశుపతి' నన్న
పద్యమున గ్రంథకర్తలు చెప్పినట్లు జానతి=తెలివనిగాలి
అని యర్థము చెప్పినచో వైనవచ్చుడ 'అజ్ఞానికి' అను

దానిలో కొంచె నించుమించుగా శబ్దార్థ పునరుక్తి
విర్పడును. జానతి=gracelessly అని చెప్పకొనక
తీరదు. పోగా కేతన 'తేరవాడిని' పలుకులుగా జెప్పిన
వానిలో వ్యస్త పుస్త పరము లున్నవి. లాక్షణిక
దృష్టితో కేతన వింగడించినాడు. చోడుడు కృతకార
ప్రేక్షితో. వాడుకొన్నాడు. 'ఎల్ల వారికి తెలిసెడి
యాపలుకులు' కాని దేశపదములు ప్రధానముగా
బ్రయోగించిన తెనుగని, దానికి ప్రసన్నతయ సర్వ
సామాన్యతయు బ్రత్యేకతయులని జేరియుండున
(71 పు) ని కృతకము మార్పున సాధింపనక్కర
లేదు. ఎల్లవారికి తెలిసెడి పలుకులకు 'ప్రసన్నత,
'సర్వసామాన్యత' ప్రత్యేకతలులుగ నుండవల విధి
తార్గ ముగలునున్నది గ్రంథకర్తలు గునించినట్లు
లేదు. దేశ సంప్రదాయమును వ్యాసమున గ్రంథకర్తలు
చేసిన కర్ణయము (81 పు) చాలా సమంజసమైనది.
'మార్గకు మార్గ' మన్న పద్యము శేను పఠించినట్లు
పఠించినచో గ్రంథకర్తలకు తోచిన కుదురవి తీరి
పోవుననుకొందును. 'కృత్తకతోజీ'లో వ్యవ్యంత
ములు కాలిదాసాదుల జూచియు, సంప్రదాన చతు
రికి మూగగా వర్ణింపబడి చెప్పకొనియు వ్రాసియుండ
వచ్చునని అభిప్రాయపడినాడు; ఇప్పటివరకు స్తుతి
కన్నడకవులనుండి గ్రహించియుండునన్నాడు. సప్త
సంతానముల చరిత్రవిషయమున మానసోల్లాసమున
పైగు చెప్పబడెనని ఏడుగా జెప్పినవాడు చోడుడని
యూహన యభిప్రాయము.

తొలి తెలుగు ప్రబంధమును వ్యాసమున గ్రంథ
కర్తలు చోడుడు కాలిదాసు గ్రంథము చూచియే

1. ద్రావిడభాషా సామ్యములు	ర. స. పై
200 డెమ్మిపుటలు	2-50
2. బాలవ్యాకరణోద్ద్యోతము	6-00
525 డెమ్మిపుటలు	

బాలవ్యాకరణోద్ద్యోతమున, బాలవ్యాకరణ, ప్రాథ
వ్యాకరణాదులగు చెక్కగ్రంథములందలి విషయములు
సమీకరణముగాఁ జూపఁబడినవి. ఆంగ్లోపయోగి సంస
కృత్త వ్యాకరణ విషయములు, అందు ముఖ్యముగా
కృత్తిత సమాసవిషయములు చెప్పఁబడినవి. వలయు
వారు చెగ్రంథములను గ్రంథకర్తగారికిఁ జూరెడి విరు
నామాకులవాసి తెప్పించుకొననగును. కథాప్రపూర్ణ
పజ్జల చిన్తనీతారామస్వామిశాస్త్రి, కోడుగంటివారి విధి,
విజయనగరము.

(పబ్లికనిర్మాణము చేసెనని తలచి కన్నకవుల యున్నవన లేదని యభిప్రాయపడినారు. కాళిదాసు కావ్యముకంటె చోడుని కావ్యము విపులముగదా! కన్నడిగులును ఈతడును సంస్కృత కావ్యము ననురంజించియుండురటల సావ్యమేగాని చోడునికి కన్నడ కావ్యముల యున్నవనలేదనట సంభావ్యము కాదేమో!

సంస్కృతానుకరణము నునది చక్కని శింశము. ఛాయాపజీవనముగా చోడు డనుకరించిన కవుల రచనలు, చాటువులు, శాసన పద్యములు చాల చూపినారు. తమిళ కన్నడముల ప్రభావమునది ఈ గ్రంథమునకు ముఱటాయ మానమైన భాగము. పరిశ్రమించినది. 'నవనీతపాటియార్' అను తమిళాలంకార గ్రంథమున కవి గునికి వాది వాగ్విప్రశంస చూపినారుగాని వివరించిన బాగుండెడిది. ఆకు మధుర చిత్ర విస్తర కవిత్వములకు ఈ నలుగురికి సంబంధమున్నట్లు తోచుచున్నది అపుడు అనువు జెప్పవాడు కవి, మధుర కవిత్వ చెప్పవాడు గనుక త్యాగా జెప్పకొన వలెనా లేక కవి, గరుకముతో చగువువాడు, తాగ్విధుడు, పౌరాణికుడు నని చెప్పకొన్న చాలునా? నామటుకు నాకు మొదటి యూహా సమంజస మనిపించుచున్నది. 'పిడిక్కై కూందల్' అనే తమిళ పదబంధమునకు హస్తీ హస్తము ఈ పమానమునకు సంబంధము కానరాదు. పట్టెడు పట్టెడు వెండ్రుకలనట నేటికిని స్త్రీజన కర్మరహితము. మరి 'ఈననియ తలఁచుఁ జాగియు' నన్న పద్యము, దానితో సంబంధించు కన్నడ పద్యము 'కృపాజేస కథంకారం కృపణ స్వహాగ్యతే'

పరేమం దానసయయే య స్వ్యకోశం విముంచతి' అనే కవి రాక్షసశ్లోకమునకు మెలుగులేమో!

'సంవాదిరచనలన్న భాగమున చోడు ననుకరించిన పాలకురికిసోమన, తిక్కన, కేశన ఎఱ్ఱన, నాదనసోమన, గోపరాజు, రామలు, రామకృష్ణులు, సంకుపాల, పింగళి నూరన్న, నూతన కవి నూరన్న, ఎఱ్ఱన, ప్రెగ్గడ పల్లి పోతయ్య, వెంకటకవి, రఘునాథ నాయకల రచనలలో నొక్కచోట ప్రసరించి ఇతర కవులపై చోడుని ప్రభావమును వెల్లడినారు. ఈ గ్రంథమున నిదియొక యుత్తమఖండము. 'మత్రి'యను భాగమున జంగమ చుట్టి

కొద్దునుడు కొలముఖ సంప్రదాయము వాడని చూపి చోడును ఆగమశైవమువాడని యభిప్రాయపడినారు. 'శివుగారి సహితంబు' అన్న (180 పు) పద్యమున మొదటి పాదమున 'మైతెంచి' అన్న 'దెలిపొయినా'.

సాంఘిజీవనము చివరిభాగము చోడునికాదు నాటి యాచార వ్యవహారములను క్రొడీకరించి యా సంఘమును కనులగట్టినారు. 'మగఁజెయ్యు' రఘు యము జెప్పియున్నచో నిఖండము సమగ్రమయ్యెడిది.

ఇట్టిగ్రంథము సరళమైన భాషలో పాఠకుని క్రమముగా నడుగులు వేయించుచు ననేక విషయముల నవధానముగా జదివించుచుంది. బహువిధమైన శ్రమ ఈ రచనలో కాన్పించును. దానికి తగిన ఫలమునే గ్రంథకర్తలు పుస్తకరూపమున సాధించినారు. కవిరాజు శిఖామణి గ్రంథము ఇరువువారికి పాత్రియు కైజాత్రియు (Hand Book) గా నుండవలసింది. గ్రంథకర్తలు రెండవ భాగమును త్వరలో ప్రకటింపగలరని యశించుచున్నాను.

ఎన్. కె.

గ్రంథ స్వీకారము

గీత గోవిందము

జనుదేవుని అష్టపదాలకు శ్రీ ఉత్పలూరి కనకయ్య పద్యానువాదం. డెమిక్రా 42 పుటలు. వెల: రెండుగుడు. ప్రాప్తిస్థానం: శ్రీ బందా కనకరాజు, వకీలు, ఎడిటర్, లా జర్నల్, గుడివాడ, కృష్ణాజిల్లా.

శ్రీ వెంకటేశ్వర విజయము

శ్రీ కోట సోదరకవులు. పుటలు: 40, వెల: 50 న. పై. ప్రాప్తిస్థానం: కవిచంద్ర గ్రంథాల, 147, మింట్ స్ట్రీటు, మదరాసు - 1.

ప్రకాశ ప్రభ

అంధ్రకేసరి జీవిత సంగ్రహం - పద్యకావ్యం, శ్రీ కోట సోదరకవులు. పుటలు: 80, వెల: 75 న. పై. ప్రతులకు: కవిచంద్ర గ్రంథాల, 147, మింట్ స్ట్రీట్ మదరాసు - 1.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కొజివల్	కాంప్రాక్టు
4 వ కవరు పేజీ		
2 రంగులు ...	రూ. 125/-	రూ. 100/-
ఒక రంగు ...	రూ. 100/-	రూ. 90/-
2 లేక 3 కవరు పేజీ ...		
ఒకే (నాలుగు) రంగు ...	90/-	75/-
లోపలి పేజీలు ...		
పూర్తి పేజీ ...	70/-	60/-
అర్ధ పేజీ ...	35/-	30/-
పాపు పేజీ ..	20/-	15/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.

నం|| నకు గుర్తగా 12 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంప్రాక్టు గేట్లు వర్తింతును.

* కవులు, కళాకారులు, రచయితలు మొదలైన వారి ప్రకటనలు ఒక కాలం ఇంజనీ శ్రేణికు రూ. 5/- చొప్పున ప్రకటింపబడును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా	---	రూ. 12-00
6 మాసముల చందా	---	రూ. 6-00
విడి ప్రతి	---	రూ. 1-00

మేనేజర్, భారతి,
మద్రాసు-1.